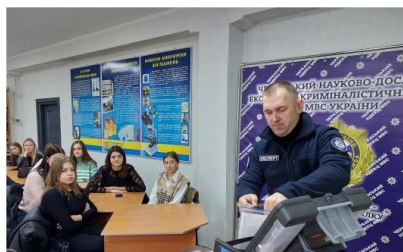

Черкаський інститут пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України
Академія Державної пенітенціарної служби (м. Чернігів)
Придніпровський районний суд (м. Черкаси)
Черкаський державний технологічний університет
Черкаський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
МВС України

Правовий дискурс

***Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної
конференції здобувачів та викладачів закладів вищої
освіти***

12 жовтня 2023 року

м. Черкаси
Видавець Вовчок О. Ю.
2023

Рекомендовано до друку вченою радою факультету цивільного захисту
Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України
(протокол №1 від 18 вересня 2023 р.)

Дозволяється публікація матеріалів збірника у відкритому доступі
експертною комісією інституту з питань таємниці
(протокол №9 від 19 вересня 2023 р.)

Редакційна колегія

ГВОЗДЬ Віктор – начальник Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, кандидат технічних наук, професор, заслужений працівник цивільного захисту України;

МИРОШНИК Олег – заступник начальника Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України з навчальної та наукової роботи, кандидат технічних наук, професор, заслужений працівник освіти України;

АКСЬОНОВ Василь – директор Черкаського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України;

АНИЩЕНКО Вікторія – доктор педагогічних наук, професор; професор кафедри педагогіки та гуманітарних дисциплін Академії Державної пенітенціарної служби;

БІЛЕКА Аліна – доцент кафедри управління у сфері цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, кандидат юридичних наук, доцент;

ЗАСУНЬКО Сергій – начальник факультету цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, кандидат юридичних наук, доцент;

КРИШТАЛЬ Тетяна – завідувач кафедри управління у сфері цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, доктор економічних наук, професор;

ТЕПТЮК Людмила – доцент кафедри історії та права Черкаського державного технологічного університету, кандидат історичних наук, доцент;

ТЕПТЮК Максим – Уповноважений ВРУ з прав людини у Черкаській області, член Національної асоціації адвокатів України;

ЧУБАНЬ Вікторія – доцент кафедри управління у сфері цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, кандидат економічних наук, доцент.

П 68 Правовий дискурс: Матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. здобувачів та викладачів закладів вищої освіти. Черкаси, 12 жовт. 2023 р. Черкаси : Видавець Вовчок О. Ю., 2023. 292 с.

ISBN 978-617-7508-35-8

Матеріали збірника присвячені актуальним проблемам, що стосуються сучасного стану юридичної науки в Україні. У публікаціях досліджуються: теорія та історія держави і права; конституційне право; муніципальне право; цивільне право і цивільний процес; сімейне право; господарське право, господарсько-процесуальне право; трудове право; право соціального забезпечення; земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право; кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право; кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність; судоустрій; прокуратура та адвокатура; міжнародне право; організаційно-правові основи антитерористичної безпеки держави.

УДК 34

ISBN 978-617-7508-35-8

© Авторські тексти, 2023

Шановні колеги!

Щиро вітаю Вас із нагоди відкриття третьої Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів та викладачів закладів вищої освіти «Правовий дискурс».

Збройна агресія російської федерації і її повномасштабне вторгнення на територію України змусили весь державний апарат і суспільство в цілому перейти до оперативного функціонування в умовах правового режиму воєнного стану.

Поліпшення процесу підготовки, прийняття та внесення змін до законів під час воєнного стану має стати наслідком інтеграції зусиль законодавчої і виконавчої влади – з одного боку, і суспільства – з іншого.

Попри труднощі сьогодення, науковці тримають «свій фронт» і продовжують самовіддано працювати над виконанням завдань, які постали перед юридичною наукою з новими реаліями. Питання, що виносяться на обговорення учасниками конференції, є вкрай важливими, оскільки від стану юридичної сфери залежить повноцінне функціонування нашої незалежної, демократичної та правової держави.

Хочу побажати учасникам конференції плідної співпраці, активного обміну науковими доробками та цікавими ідеями. Сподіваюсь, що її результати допоможуть отримати нові знання, розробити інноваційні пропозиції, які сприятимуть вирішенню складних та важливих завдань, поставлених перед працівниками правової сфери.

Начальник
Черкаського інституту пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України,
кандидат технічних наук, професор,
Заслужений працівник
цивільного захисту України,
генерал-майор
служби цивільного захисту

Віктор ГВОЗДЬ

АВТОРСЬКИЙ ПОКАЖЧИК

Олександр АБАКУМОВ.....	205	Олена КАЗИДУБ.....	243	Валерія ПРИЛУЦЬКА.....	269
Ольга АВРАМОВА.....	48	Роман КІРІН.....	27	Віталій ПЧЕЛІН.....	222
М. Акімов.....	186	Анастасія КЛИМЕНКО.....	54,69, 105,153,245	Оксана ПЧЕЛІНА.....	222
Дмитро АНІСІМОВ.....	113,115	Михайло КЛИМЧУК.....	219,248	Наталія РАЗУМЕЙКО.....	62
Катерина АНІЩЕНКО.....	117	Сніжана КЛІЩУК.....	30	Сергій РОМАЩЕНКО.....	265
Андрій АНТОЩУК.....	206	Єлена КОБИЛКА.....	107,250	Діана СВІТАЙЛО.....	166
Ірина БАШУК.....	258	Мирослав КОВАЛІВ.....	164	Денис СВІТЛИЧНИЙ.....	168
Аліна БІЛЕКА... 54,78,99,101,105, 107,109,111,121,126,215,237, 240,245,250,254		Марія КОВАЛЬЧУК.....	7	Олег СВІТЛИЧНИЙ.....	75
Яна БІЛИК.....	98	Валерій КОЖЕВНИКОВ.....	214	Віктор СЕЗОНОВ.....	224
Олександр БОГАТИРЧУК.....	206	Л. КОЛОМІЄЦЬ.....	31	Дмитро СЕМЕНЕНКО.....	225
Анастасія БОЙКО.....	119	Тетяна КОМПЛЕКТОВА.....	188	Надія СЕНЧЕНКО.....	227
Артем БОЙЦУН.....	81	Катерина КОРОЛЬ.....	142	Крістіна СІРЕНКО.....	13
Ірина БОРКО.....	84	Олександр КОСОВ.....	13	Юрій СКОРОБОГАТОВ.....	172
Валерія БРУС.....	65,99,121,278	Віталій КОСТЕНКО.....	146	Віталій СЛОВІНСЬКИЙ.. 230,232	
Руслан ВАЛЄЄВ.....	124	Катерина КОСТОВСЬКА.....	59	Сергій СЛОВІНСЬКИЙ..... 230,232	
Ольга ВАСЮРА.....	225	Світлана КОСЯК.....	22,261	Олена СНІСАР.....	98
Дар'я ВАЩЕНКО.....	67,101,126	Марія КРАСІЙ.....	280	Анастасія СОБЧЕНКО... 111,173, 254	
Уляна ВОРОБЕЛЬ.....	50	Аліна КРИШТАЛЬ.....	271	Анастасія СУВОРОВА.....	234
Валерія ГАНСЕЦЬКА.....	52	Дмитро КРИШТАЛЬ.....	258	Лідія СУКМАНОВСЬКА.....	176
Катерина ГАФІНОВА.....	128	Тетяна КРИШТАЛЬ.....	155,278	С. ТАРАНЕНКО.....	178
Євген ГНЕДИК.....	209	Людмила КУЗНЕЦОВА ...	252,263	Євген ТЕПТЮК.....	39
Владислав ГОЛУБНИЧИЙ.....	237	Дмитро КУЗУБ.....	34	Людмила ТЕПТЮК. 41,87,95,269	
Андрій ГОНЧАРОВ.....	5	Мар'яна КУПЧАК.....	190	Максим ТЕПТЮК.....	15
Юрій ГОРБАЧЕНКО.....	78	Андрій КУЧУК.....	35	Ірина ТЕРНОВА.....	43
Надія ГОРОБЕЦЬ.....	259	Єгор МАКОВЕЙ.....	144	Дмитро ТІНІН.....	180
Олена ГУЗЕНКО.....	129	Данило МАРИНИЧ.....	263	Олександр ТКАЧЕНКО.....	62
Катерина ГУРКОВСЬКА.....	131	Сергій МАРКО.....	193	Мирослава ТКАЧУК.....	131
Катерина ДЕНИСЕНКО.....	84	Микола МАР'ЯН.....	57	Микола ТОМЕНКО.....	182
Леся ДЗЮМАН.....	238	Ольга МЕЛЬНИК.....	265	Андрій ТОМІЛЕНКО.....	92
Станіслав ДЗЮМАН.....	86	Руслан МЕЛЬНИК.....	265	Катерина ТРОШКІНА.....	18
Дарина ДИКА.....	87	Юлія МИТНИК.....	71,109,215	Аміна УМАРОВА.....	271
Аліна ДОНЕЦЬ.....	133,134	Василь МОЙСІЄНКО.....	9	Дмитро УСОВ.....	7,20
Світлана ДРІБАС.....	5	Оксана МОРОЗ.....	59	Костянтин ФОМІЧОВ.....	183
Ольга ДУЛГЕРОВА ...	31,34,45,81, 133,138	Інна НАЙДА.....	73	Михайло ФРОЛОВ.....	256
Олександр ДУЛЬСЬКИЙ.....	211	Владлен НЕКЛЮДОВ.....	267	Вячеслав ЦІВАТИЙ.....	274
Сергій ЄСІМОВ.....	136	Світлана ОБРУСНА.....	157,162	Юлія ЧОРНОУС.....	234,267
Катерина ЖИЛА.....	138,140	Людмила ОСТАПЧУК.....	195	Анна ЧОСЕНКО.....	45
Юлія ЗАВГОРОДНЯ.....	24	Юлія ПАНИМАШ.....	30,159	Вікторія ЧУБАНЬ..... 43,65,67,69, 71,128,134,140,153,173	
Олег ЗАВІСТОВСЬКИЙ ...	115,119, 142,144,161,166,180	Олег ПАНКЕВИЧ.....	11	Софія ШАБАЛОВА.....	22
Олександр ЗАСУНЬКО.....	149	Катерина ПАСИНЧУК.....	155	Захар ШТАНЬКО.....	95
Сергій ЗАСУНЬКО.....	146,149	Кирило ПАСИНЧУК.....	196	V. ANISHCHENKO.....	199
Ольга ЗІНЬОВА.....	90	Віталій ПАШКОВ.....	37	Stepan BONDARENKO.....	201
Володимир ІЛЬІН.....	240	Віталій ПІСНИЙ.....	217	Kateryna HUCHENKO.....	202
Наталія ІЛЬКІВ.....	103	Василь ПОЛИВАНЮК.....	161	Serhii MIROSHNICHENKO.....	202
Віталій КАДАЛА.....	25	Валерія ПОЛУПАН.....	162	R. SHMELOVA.....	199
		Анатолій ПОЛЯХ.....	205,217	Yuriy VITOMSKYI.....	201
		Руслан ПОПОВИЧ.....	219		
		Вероніка ПОРЦІН.....	164		

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

ДО ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

*Світлана ДРІБАС, кандидат психологічних наук
Криворізький державний педагогічний університет
Андрій ГОНЧАРОВ, кандидат юридичних наук, доцент
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

На сучасному етапі розвитку українського суспільства можна помітити тенденцію розвитку правової свідомості суспільства, що йде паралельно з освітніми реформами та загальною гуманізацією системи освіти. Від рівня правової свідомості населення залежить статус соціально-правової активності представників правової сфери, що в свою чергу визначає їх готовність брати активну участь у зміцненні законності та правопорядку.

Свідомість людини являє собою форму відображення (пізнання) навколишнього світу, яка знаходить свій вияв у різних оцінках, критичних зауваженнях і пропозиціях щодо функціонування певних явищ і процесів, які таким чином включаються у сферу життєдіяльності людини і суспільства. Однією з найважливіших складових частин свідомості є правова свідомість людини.

Конституція у ст. 1 проголошує Україну правовою державою. У правовій державі стрижнем правосвідомості є визнання принципу верховенства права, життя і здоров'я, честі та гідності, недоторканності і безпеки людини як найвищої соціальної цінності, беззастережна повага до прав людини і громадянина як невід'ємних від особи можливостей, що становлять юридичний фундамент життєдіяльності людини.

У правовій державі всі державні органи й громадяни однаковою мірою відповідальні перед законом; реалізуються всі права людини; здійснюється розподіл влади на законодавчу, виконавчу, судову [1, 57].

Як зазначає Н.М. Оніщенко, одним із головних завдань українського суспільства є створення ефективних механізмів реалізації відповідальності держави перед особою, оскільки держава не зацікавлена в здійсненні і тим паче в удосконаленні механізму власної відповідальності. У правовій державі такої невідповідності у відносинах «держава-громадянин» бути не повинно. Відсутність відповідальності держави перед громадянином ставить під сумнів реалізацію одного з основних принципів, проголошених Конституцією України – принципу пріоритету прав і свобод людини та громадянина, тому що права і свободи людини та громадянина можуть бути реалізовані переважно у правовідносинах з державою. Отже, саме на державі лежить обов'язок забезпечити реалізацію цих прав, оскільки обов'язок, не забезпечений відповідальністю, перетворюється на фікцію [2, 95].

Будь-який прояв пріоритету політики над правом і правами людини – означає свавілля. Якими б привабливими не були політичні цілі, вони не можуть слугувати виправданням виходу за межі права, порушенням конституційної

законності, прав людини. Права людини, право взагалі покликані обмежувати політичну сваволю державної влади. Це цілком зрозумілі і бездоганно правильні твердження, проте сьогодні вони більше залишаються деклараціями і навряд чи найближчим часом стають заклик до дії.

Основна проблема починається з внутрішньої сутності кожної людини, її моральності, менталітету, цінностей, свідомості і поки в цій царині нічого не зміниться, людина залишиться для держави засобом, а не ціллю.

Доцільність висловленої нами думки підтверджується позицією дослідників права і політики, які відзначають, що політика держави повинна базуватися не лише на правових, але й на моральних принципах, які покликані сприяти перебудові психології людей.

Духовно-моральний клімат нашого суспільства негативно впливає на всі сфери суспільного життя, в тому числі на процес зміцнення правових засад державності і захист прав людини. Стан суспільної свідомості – це найважливіша складова тих дезінтеграційних процесів, які розвиваються в країні. Суспільна свідомість і моральне обличчя деформовані десятиліттями брехні, лицемірства, страху, пристосування. Як наслідок це вилилося в недовіру владі, скептичній, а то і цинічній оцінці всього, що відбувається в країні, небажання активно і чесно включатися в перетворення [3, 141–150].

Важливу роль у формуванні правосвідомості будь-якого суспільства, українського зокрема, відіграє система виховання, що спрямована на підготовку майбутнього громадянина як людини правової

Тому саме зі змін індивідуальної свідомості треба починати глобальний процес перетворення суспільної реальності, яка згодом призведе до формування правосвідомості суспільства, що відповідає потребам правової політики України та розвитку правової свідомості суспільства. Отже, побудова демократичної, соціальної, правової держави і відповідного громадянського суспільства неможлива без підвищення рівня правової свідомості всього населення країни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Теорія держави і права: підготовка до державної атестації (навчальний посібник) / Є.В. Зозуля, І.В. Іванов, А.В. Гончаров; за заг. ред. Є.В. Зозулі. Донецький юридичний інститут МВС України. Кривий Ріг, ФОП Хорощак О.Ц., 2018. 164 с.

2. Оніщенко Н. М. Сприйняття права в умовах демократичного розвитку: проблеми, реалії, перспективи: монографія / Відп. ред. Ю. С. Шемшученко. К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. 320 с.

3. Лопушанський А. А. Правова політика та законотворчість: механізм взаємодії та тенденції розвитку: дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук : спеціал. 12.00.01 – теорія держави та права ; історія політичних і правових учень / А. А. Лопушанський ; Націон. пед. ун-т ім. М.П. Дрогоманова. К., 2015. 183 с.

МОДЕРНИЙ ДИСКУРС ІДЕЇ СУСПІЛЬНОЇ УГОДИ: ТЕОРІЯ ПРАКТИЧНОЇ СУСПІЛЬНОЇ УГОДИ Ж.-Ж. РУССО

Марія КОВАЛЬЧУК

Черкаський гуманітарно-правовий ліцей

НК – Дмитро УСОВ, доктор філософських наук, професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

У XVIII ст. ідея суспільної угоди стає всесвітньовідомою проблемою завдяки французькому філософу Жан-Жаку Руссо, який найбільш повно подав власну політичну теорію у трактатах «Про суспільний договір» та «Міркування про причини і підстави нерівності».

У цих працях Руссо означив одну з головних проблем сучасної політичної філософії: «який примус, яке обмеження свободи може вважатися справедливим і де ми мусимо шукати справедливої, легітимної підстави тих кайданів, які «повсюдно», «від народження» обтяжують людину. І що означає свобода людської волі?» [2, с. 55]. Адже, на переконання Руссо: «Відмовлятися від своєї свободи – все одно що відмовлятися від себе як людини, від прав людської природи і навіть від її обов'язків. Кожен, хто відмовляється від усього, не може розраховувати на будь-яке відшкодування втрат. Така відмова несумісна з природою людини. Позбавити людську волю свободи все одно що позбавити людські вчинки моральності. Нарешті, домовленість позбавлена сенсу і суперечлива, якщо передбачає для однієї з сторін абсолютну владу, а для іншої – необмежену покірність» [1, с. 15].

Руссо формулює головне питання, відповідь на яке прагне віднайти у своїх роздумах: «Людина народжується вільною, проте скрізь вона у кайданах, а той, хто вважає себе володарем інших, є насправді навіть більшим рабом, ніж вони. Як сталася ця зміна? Не знаю. Що може узаконити її? Вважаю, що це питання я спроможний розв'язати» [1, с. 8]. Якщо у «найперших суспільствах» чи у «природному стані» не можна виявити (бо їх ще немає) ніяких домовленостей, які б обмежували власність кожного індивіда та його свободу, то варто дослідити як виникають ці важливі домовленості, та як сім'я, як перша модель, «зразок політичних суспільств» [Там само] перетворюється на справжнє суспільство?

Базові поняття теорії суспільної угоди Руссо – «природний та суспільний» стани, зокрема пошук засад, коли людина переходить з природного до суспільного стану, тобто «дошукуватися першопочаткової домовленості» [1, с. 19].

Руссо ставить питання про шляхи походження нерівності людей, що спочатку жили в «природному» стані, який був добою відсутності приватної власності, а отже – майнового розшарування та насильства з боку держави. Поступово люди з «природного» стану переходять до «суспільного стану», об'єднуючись спершу в сім'ї, а потім – в племена, але продовжуючи бути вільними. Накопичення багатства, покращання продуктивності праці, збільшення населення призводить до соціально-майнової нерівності та підкорення бідних багатими. В таких умовах природний стан припинився і коли відбувається «війна всіх проти всіх», люди заради особистої безпеки уклали суспільну угоду – добровільно передали свою свободу суспільству, сподіваючись на утворення державної влади та правових норм, заснованих на моральних цінностях, яким будуть підкорятися всі без винятку. Руссо наголошує, що «рівність між громадянами, встановлена суспільним пактом, передбачає, що усі вони приймають зобов'язання на одних і тих же умовах і повинні користуватися одними і тими ж правами» [1, с. 39].

Отже, держава, на думку Руссо, виникла як наслідок певної загальнолюдської «угоди» на засадах розуму з метою забезпечення прав користування власністю. Але виникнення держави принесло людству несправедливість та гноблення, тому ідеал майбутнього Руссо вбачає в поверненні до природного стану, хоча із збереженням позитивних досягнень суспільства. Такий суспільний лад Руссо уявляє як організовану асоціацію співжиття вільних, незалежних громадян, в якій верховна влада належить народу як суб'єкту суспільної угоди. Концепція народного суверенітету Руссо передбачає, що незалежно від соціального стану та етнічного походження всі вільні громадяни республіки є учасниками суспільної угоди – утворюють корпоративний орган законодавчої влади, який реалізує суверенітет народу.

Руссо обґрунтовує демократичну республіку «як царство конкретних чеснот, солідарності та любові до батьківщини, де кожна людина може віднайти себе у загальній суспільній справі. Людина може піклуватися про себе, лише піклуючись про інших, але не використовуючи інших як знаряддя, а ставлячи їхнє благо як ціль для себе. Всі повинні підкорятися закону, який є священним для всіх, оскільки виступає результатом виявлення спільної волі» [2, с. 65].

В теорії суспільної угоди Руссо прагне поєднати справедливість і користь, право людини та її інтерес. Йдеться, «про евристично плідне парадоксальне поєднання ідеалів античного полісу та новочасового індивідуалізму, принципів чеснот та спільноти, як засад справедливого суспільного ладу з доктриною природного права, вкоріненого, як відомо, в ідеї власного Я та розумінні держави як захисника приватного інтересу» [2, с. 60].

Суспільна угода Руссо – це такий політичний лад, який «забезпечував би добробут і безпеку всіх громадян, а не партикулярні інтереси певних політичних сил. Сприймавши традиційні для школи «природного права» поняття природного стану і суспільної угоди, Руссо надав їм нетрадиційного тлумачення. Наприклад, Гоббс розумів суспільну угоду як акт, за яким особи, що його укладають, добровільно і назавжди передають свою природну свободу суверенові (колективному органу або ж одноосібному монархові), отримуючи натомість захист своєї власності, особисту безпеку і визначені закони. Отже, внаслідок цієї угоди суспільне утворення одразу поділяється на підданих, які не мають жодної частки політичної влади, і суверена, який отримує всю її повноту» [3, с. 224].

Ж.-Ж. Руссо зазначав, що саме народ є сувереном, а уряд – лише виконавець його волі і тому підпорядкування народу правителям – це лише здійснення влади самого народу, а представники влади діють виключно до повноважень, наданих народом, які він має безумовне право обмежувати, видозмінювати та перерозподіляти в залежності від блага народу. Ж.-Ж. Руссо визначає суспільну угоду інструментом забезпечення інтересів самозбереження, свободи та власності індивідів. Отже, у модерних теоріях суспільної угоди було сформовано важливе для нашого сьогодення переконання, що суспільство (держава) повинні служити людині (громадянину), а не навпаки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Руссо Ж.-Ж. Про суспільну угоду, або принципи політичного права. К: Port-Royal, 2001. 349 с.
2. Усов Д. Ідея суспільної угоди в сучасних філософських дискурсах. Черкаси, 2015. 320 с.
3. Хома О. Трактат Ж.-Ж. Руссо «Про суспільну угоду» // Руссо Ж.-Ж. Про суспільну угоду, або Принципи політичного права. К.: Port-Royal, 2001. С. 219-274.

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО ІДЕАЛУ В ЛІБЕРАЛЬНІЙ КОНЦЕПЦІЇ М. П. ДРАГОМАНОВА

*Василь МОЙСІЄНКО, кандидат історичних наук, професор
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького*

В українській політико-правовій думці ліберальна ідея отримала новий поштовх у діяльності видатного мислителя і громадського діяча Михайла Петровича Драгоманова – автора понад двох тисяч наукових праць, державно-правові ідеї якого є виразом «професійно – юридичного погляду на державу, право і політичну організацію суспільства» [1, 10].

Перебуваючи під впливом ідей та ідеалів лібералізму, він розробляв концепцію суспільства, що ґрунтується на ідеї об'єднання гармонійно розвинутих особистостей. Михайло Драгоманов вважав, що принципи сучасної цивілізації найбільш відповідають наступному: «лібералізм в його найпослідовнішій формі, федералізм – у справах державних, демократизм – у справах соціальних з найтвердішою гарантією – асоціацією в справах економічних, раціоналізм – у справах письменництва, наукових» [2, 83]. Саме на загальнолюдських цінностях робиться наголос, серед яких визнання пріоритету «універсальної, всесвітньої єдності людської» [3, 390], оскільки основою всього постає людська особистість у своєму прагненні до свободи та добробуту.

Розвиток громадянської свободи на переконання М. Драгоманова, передбачає обмеження державної влади. Можна стверджувати, що М. Драгоманов певною мірою пов'язує категорії влади та свободи і розглядає їх як протилежності.

Наприкінці XIX ст. під гарантом прав і свобод особи розглядалась модель конституційно-правової держави, зразки якої М. Драгоманов бачив у Західній Європі, що полягала в участі народу в управлінні державою та самообмеженні державної влади. Західноєвропейський конституціоналізм у теорії М. Драгоманова одержав розвиток і набрав нового спрямування та форм вирішення конституційних ідей. На противагу західноєвропейському парламентаризму, М. Драгоманов наголошував на важливості інституту місцевого самоврядування.

Конституціоналізм М. Драгоманова має яскраво виражене ліберальне спрямування. Політична свобода, за парадигмою М. Драгоманова, є найпершою вимогою реформування тогочасного суспільства Російської імперії.

Проте Михайло Драгоманов не абсолютизував значення політичної свободи. Для нього вона була не ідеальним станом політичного суспільства, а найважливішою запорукою розвитку особи, нації та держави на демократичних засадах. «Політична свобода сама по собі не може бути метою, а є тільки умовою для забезпечення життя і розвитку населення за посередництвом низки заходів соціально – економічного і культурного характеру, котрі не можуть бути прийняті самоврядним населенням на свою користь» [4, 53].

Запровадження політичної свободи має відбуватися шляхом «органічного компромісу» між різними соціальними групами на основі усвідомлення спільних інтересів і необхідності спільної боротьби проти абсолютизму.

М. Драгоманов принципово розходився із своїми сучасниками в поглядах на методи політичної боротьби, вибір її засобів. Насамперед, з правової точки зору М.П. Драгоманов розглядав вибір методів політичної боротьби. Саме примат природних прав, права на життя виступає мотивом категоричного заперечення вченим політичного тероризму та вбивства із політичних спонукань. Він відчував

себе ближчим до ліберальних земців, ніж до народовольців. Між тим, відмовившись прийняти пропозицію А. Желябова про співпрацю, Михайло Драгоманов погодився на діяльне співробітництво у «Вольном слове», яке вважав органом Земського Союзу, а згодом став його редактором (наприкінці 1882 р.).

М. Драгоманов бачить зразки для наслідування демократичної традиції в Західній Європі; насамперед в Нідерландах, Швейцарії, а також – США, де демократія виражена не лише в центральному, хоч і виборному, як, наприклад, у Франції, органі влади, а поєднується з місцевим самоврядуванням окремих частин держави, із своїми особливостями та інтересами. Запровадженню місцевого самоврядування в Україні, особливо в тій її частині, що входила до складу Російської імперії, М. Драгоманов відводив провідну роль у політичній боротьбі.

У державах із багатонаціональним складом населення (Австро-Угорщині) централістський парламентаризм виявився засобом національного гноблення. М. Драгоманов наголошував на необхідності усвідомлення недостатності парламентаризму для реалізації політичної свободи. Лише народ, свідомий своїх політичних прав, вільний розпоряджатися своєю долею, здатний перетворити демократію із декларації в реальну дійсність, а інститут місцевого самоврядування в конституційній теорії М. Драгоманова розглядається як підвалина у розвитку демократії.

Права і свободи людини зберігають свій сенс, тобто вони суттєві, а не декларативні, лише за умови їх існування в комплексі без винятку. М. Драгоманов протиставляє і розглядає як антиподи лібертаріанський ідеал та ідею про народовладдя («народне самодержавство»).

У конституційному проекті «Вольный Союзъ» – «Вільна Спілька» висувається теза про недостатність «масової» демократії, ідея про те, що «народне самодержавство» має змінитися ідеєю про ліберальну державу, в якій існує загальний контроль та спільна участь у політичному процесі, проте враховується воля політичної меншості та гарантується недоторканність громадянських прав і свобод.

Не варто розглядати М. Драгоманова як беззастережного апологета демократії, адже він, виступаючи за негайне запровадження в Російській імперії демократичних інститутів, у той же час говорив про негативні сторони парламентаризму, вказував на нерівність становища за демократичної форми правління політичної більшості та політичної меншості.

Сутність драгоманівського конституціоналізму полягає у встановленні міри державної влади і громадянської свободи, а також у вирішенні компромісу між центральною державною владою та місцевим самоврядуванням.

Отже, в основі теоретичних засад конституціоналізму М. Драгоманова – гармонійне поєднання ідей теорії природного права про примат особи над державою та до законотворчого походження прав людини і теорії факторів соціологічно-позитивістського напрямку в праві. Мислитель ґрунтовно вивчив теорію і практику світового конституціоналізму й західноєвропейського підходу до проблеми місцевого самоврядування, історію конституційно-правових ідей в Україні, міжнародний досвід розв'язання національного питання, зокрема й реалізації права народу на самовизначення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сокуренок В.Г. Демократические учения о государстве и праве на Украине во второй половине XIX века. Львов: Изд-во Львовского университета, 1966. 264 с.

2. Драгоманов М.П. Листи до Івана Франка. Львів, 1906., Т.1., 260 с.
3. Круглашов А.М. Драма інтелектуала. Політичні ідеї М. Драгоманова. Чернівці: Прут, 2000. 480 с.
4. Драгоманов М.П. «Вольный Союз» – «Вільна Спілка» /Історія української Конституції: навч. посіб. / Микола Томенко. Київ.: Освіта, 2009. С.71-81.

**ДЕЯКІ СОЦІАЛЬНО-АНТРОПОЛОГІЧНІ ПОЗИЦІЇ Й. ТИССЕНА
(КРИЗЬ ПРИЗМУ АНАЛІЗУ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ
В. МАЙХОФЕРА)**

*Олег ПАНКЕВИЧ, кандидат юридичних наук, доцент
Інститут права Львівського державного університету внутрішніх справ*

Чим ближча й реальніша загроза смерті, тим більше актуалізується проблема життя... Реальна перспектива переходу в небуття викликає нездоланну потребу рефлексування над проблематикою власного та й в цілому – людського існування, екзистенції (від лат. ex(s)istentia – існую). Як видається, для кожного громадянина Україна зараз наступила саме та «межова ситуація», яка, як відомо, є однією з центральних категорій екзистенціалістичних філософсько-правових концепцій.

З іншого боку, екзистенціалізм, за відомим виразом Ж.-П. Сартра, – це гуманізм. Саме ця визначальна риса філософії правового екзистенціалізму (зокрема, й творчої спадщини німецького філософа права Вернера Майхофера (Werner Maihofer (1918–2009)) як неklasичної антропоцентричної парадигми у складні часи боротьби Українського народу з одним із найжорстокіших тоталітарних режимів сучасності визначає наявність у вітчизняній філософсько-правовій науці *актуальної потреби* відповідного дослідження [1, с. 1].

У пропонованій доповіді ми спробуємо висвітлити лише деякі соціально-антропологічні позиції німецького філософа ХХ століття Йоганнеса Тиссена (Johannes Thyssen) (1892–1968), який у критичному дослідженні поглядів свого сучасника В. Майхофера розглядає можливості обґрунтування права із специфічно трактованої людської реальності – людського індивідуального буття у бутті соціальному [див. детальніше 2].

Отже, у 1965 році Й.Тиссен береться за коментування філософської складової поглядів В. Майхофера. Відзначимо, що хоча сам Тиссен не формулює суто правових висновків при наданні оцінки ідеям В. Майхофера, однак уже сам спосіб його коментування дозволяє вести мову про ставлення Тиссена до майхоферівського прояснення зв'язку людини з правом.

Згідно з В. Майхофером, процес об'єктивації індивідуального буття привносить його у певне, порівняне та зв'язане з Іншими «місце», – соціальний образ. У цьому пункті виростає нове буття людини як «однієї з Інших» – ситуаційне *буття-як* (нім. *Als-sein*, буквально – «як-буття»). Йдеться про існування людини у певній соціальній ролі – буття як чоловіка чи дружини, як продавця та орендаря, як громадянина і сусіда, як «приналежного» до певної професії, національності, конфесії, співставленої з Іншими і відмінної від них [3, с. 114].

У своїй статті «До філософії права буття-як» [4] Й.Тиссен докладно коментує цю ідею Майхофера, звертаючись, своєю чергою, до статті останнього «Право і буття» (1954).

Надаючи характеристику вступній частині «Права і буття», Й.Тиссен передовсім високо оцінює намагання автора коментованої публікації подолати головний недолік екзистенціальної філософії, особливо у тій його формі, яку він отримав у М.Гайдеггера. Цей недолік – беззастережне протиставлення справжнього буття як індивідуального існування і несправжнього, масового існування (у М.Гайдеггера воно позначено терміном «das Man»). Тут же ж Й.Тиссен формулює мету власної розвідки, яка полягає у тому, щоб перевірити, наскільки цей недолік можливо подолати введенням нового екзистенціалу – буття-як. Він також ставить питання про те, чи допустимо інтерпретувати згаданий екзистенціал так, як це робить В. Майхофер у своїй публікації [4, с. 229-230].

Подальше коментування «Права і буття» В.Майхофера здійснюється у контексті підходу Тиссена щодо прояснення взаємозв'язків індивідуального і соціального буття, їх обґрунтування в рамках антитетичного відношення справжнього й несправжнього існування людини. Основну помилку В. Майхофера Й.Тиссен вбачає у невдалій інтерпретації ним гайдеггерівського взаємовідношення індивідуального і загального. За висновком Й.Тиссена, запозичення Майхофером гайдеггерівської тези про те, що людина в її бутті-з-Іншими завжди виступає як «man», спотворює розуміння сутності людини. Науковець стверджує, що В. Майхофер у загальних рисах правильно підходить до пояснення сутності людини як індивіда і соціальної істоти. Однак, слідуючи вченню Гайдеггера, проводить їх розділення шляхом введення екзистенціалу «буття-як». Результатом такої ізоляції індивідуального існування людини від її соціального буття стає в Майхофера розділення права на екзистенційне природне право, що виникає з буття Самістю та інституційне природне право, що виникає з буття-як [4, с. 332-335].

Й.Тиссен також зауважує, що Майхоферу було б доцільно схарактеризувати відмінності права від загальних соціальних порядків, зокрема, від загальноетичного порядку. До природного права, яке В. Майхофер розглядає відповідно до його двоїстої структури як «екзистенційне» та як «інституційне», філософ ставить питання, чи не зводиться воно до певного аспекту загальноетичного порядку, який стає «справжнім» правом лише під впливом інших факторів [4, с. 339].

Й.Тиссен доходить висновків, що введення В.Майхофером нового екзистенціалу не пододало суб'єктивізму в трактуванні людської природи, а обґрунтування буття-як, так само, як і розкриття змісту природного права, що базується на такому бутті, не потребує власне екзистенціально-філософського осмислення (Вочевидь, мається на увазі осмислення соціально-філософського або ж соціолого-правового). Тим не менш, розроблене В.Майхофером доповнення до індивідуалістичної екзистенціальної філософії у вигляді маніфестації справжності соціального існування має, на переконання Й.Тиссена, доволі широке застосування: стосується не лише буття права, а й суспільного буття взагалі.

Ці майхоферівські «пролегомени правової онтології», на переконання Тиссена, виявляють набагато загальнішу проблему, ніж проблема буття права. Правові питання, як стверджує філософ, піднімаються лише в останній частині «Права і буття» та лише у зв'язку з «індивідуальним становленням» і «соціальним формуванням». Особлива природа права порівняно зі загальноетичним порядком Майхофером не розглядається. Й.Тиссен робить висновок, що цей твір – це також спроба розширити філософію існування шляхом введення етичної всезагальності з особливим акцентом на право [4, с. 338-339].

На наш погляд, із висновками Тиссена про те, що В. Майхофер звертається до права лише опосередковано, на периферії центральної теми зв'язку індивідуального і соціального буття людини, погодитись не можна. Адже В. Майхофер при обґрунтуванні буття-як звертає увагу на такі його властивості як «об'єктивація», «конкретизація» та «локалізація». Останнє у філософа права є синонімом *будь-кого* порядку, зокрема й правопорядку. Водночас, слід погодитися з Тиссеном там, де він пише про відсутність у Майхофера розмежування правопорядку з іншими видами порядку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Рецензія к.ю.н., доцента О.З. Панкевича на дисертацію І.В. Бесаги «Екзистенціальна філософія права Вернера Майхофера», подану на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право». URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documentsf/nauka/dorobok_zdobuvachiv/
2. Гайворонюк Н.В., Панкевич О.З. Співвідношення індивідуального і соціального буття людини у філософсько-правовій концепції Вернера Майхофера. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 3. С. 447–450.
3. Maihofer W. Recht und Sein. Prolegomena zu einer Rechtsontologie. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1954. 125 S.
4. Thyssen J. Zur Rechtsphilosophie des Als-seins. Die Ontologische Begründung des Rechts. Wege der Forschung. B. 22. Darmstadt, 1965. S. 328–340.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ

*Крістіна СІРЕНКО, кандидат економічних наук, доцент,
Олександр КОСОВ*

Інститут професійного розвитку Академії Державної пенітенціарної служби

Україна поставила за мету приєднатися до ЄС, адаптувати законодавство та роботу державних органів до його стандартів. Одним з напрямків роботи в контексті цих процесів є соціальний супровід осіб, що належать до соціально вразливих категорій населення або ж з певних причин потребують ресоціалізації та відповідної соціальної підтримки.

05 лютого 2015 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про пробацію» [1]. Відповідно до Закону, пробація – це система наглядових та соціально-виховних заходів, які застосовуються за рішенням суду до засуджених, також це виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, яка характеризує обвинуваченого.

Таким чином, Верховна Рада України схвалила реальний крок у сфері наближення юстиції України до міжнародних стандартів і впровадження у державі принципово нової системи заходів кримінально-правового характеру, покликаної насамперед гарантувати безпеку суспільства.

Метою пробації є забезпечення безпеки суспільства шляхом виправлення засуджених, запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинувачених, з метою прийняття судом рішення про міру їхньої відповідальності.

Правову основу пробації та діяльності органу пробації становлять Конституція України, Кримінальний, Кримінальний процесуальний, Кримінально-виконавчий кодекси України, Закон України «Про пробацію» та інші закони України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Національна система пробації є частиною Державної кримінально-виконавчої служби у структурі Міністерства юстиції України як Державна установа «Центр пробації» (діяльність якої розповсюджується на територію всієї держави). Підрозділи пробації (573 офіси пробації) наявні в усіх адміністративно-територіальних одиницях країни. Функції та завдання пробації виконує понад 3 тисячі працівників.

Система пробації в Україні передбачає три напрямки діяльності: досудову пробацію, наглядову та пенітенціарну пробацію. Досудова пробація в пенітенціарній системі України надає суду формалізовану інформацію, що характеризує обвинуваченого, для прийняття судового рішення про ступінь його відповідальності. Порядок складання досудової доповіді визначено наказом Міністерства юстиції України від 27.01.2017 р. № 200/5.

Під наглядовою пробацією в пенітенціарній системі України розуміється здійснення наглядових та соціально-виховних заходів щодо засуджених до покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, громадських чи виправних робіт, особи, засуджені до обмеження волі або позбавлення волі на строк, замінений покаранням у виді громадських чи виправних робіт, особи, звільнені від відбування покарання з випробуванням, звільнені від відбування покарання вагітні жінки та жінки, які мають дітей віком до трьох років, віку, а також направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання у виправних центрах.

Пенітенціарна пробація – це підготовка осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення з метою їх працевлаштування та побутового влаштування після звільнення за обраним місцем.

Також на пробацію в Україні покладено виконання адміністративних (не кримінальних) санкцій, пов'язаних з безоплатними роботами у громаді, а також з оплачуваними роботами боржників по аліментах на дітей – суспільно корисні роботи (у 2022 році понад 11 тис. осіб [2] пройшли по обліку уповноважених органів з питань пробації).

Підготовлений службою пробації висновок сприятиме суду у винесенні правильного вироку, а надалі сприятиме офіцерові пробації у його роботі з виправлення злочинця. При цьому, офіцер пробації є фігурою процесуальною, учасником судового процесу, який підтверджує зроблений висновок і несе відповідальність за підсудного у випадку призначення останньому альтернативного позбавлення волі покарання.

Офіцер пробації здійснює соціально-психологічну роботу із засудженим, у ході якого він прагне психологічно впливати на особу, зняти напругу, страх, розчарування, агресію, невдоволення. Крім того, залежно від складу злочину, характеристики особи та її суспільної небезпеки, суд може додатково встановити пробацію з обов'язковим проживанням у спеціальних гуртожитках, психіатричним лікуванням, а також лікуванням від алкоголізму й наркотичної залежності. Нагляд здійснюють як офіцери пробації, так і волонтери та особи з оточення правопорушника.

17 січня 2017 року був підписаний наказ Міністерства юстиції України № 98/5 «Про затвердження Положення про організацію діяльності волонтерів пробації» [3]. Дане Положення регулює порядок здійснення діяльності волонтерами пробації та розроблено відповідно до Закону України «Про волонтерську діяльність» з урахуванням особливостей, визначених Кримінально-виконавчим кодексом України,

Законом України «Про пробацію» та нормативно-правовими актами, що регулюють організацію пробації. Діяльність волонтерів пробації, пов'язана із здійсненням наглядових заходів за дотриманням суб'єктами пробації обов'язків, визначених законом та покладених на них рішенням суду, передбачає участь у: перевірці суб'єктів пробації за місцем роботи або навчання; перевірці виконання обов'язків, покладених рішенням суду на осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням; перевірці достовірності поважних причин, що обумовили неявку суб'єктів пробації до уповноваженого органу з питань пробації в призначений строк; заходах, пов'язаних з початковим розшуком суб'єктів пробації, місцезнаходження яких невідоме.

У державо- та правотворчому аспекті основою інституту пробації є: розвиток безпечного суспільства; дотримання міжнародних стандартів та європейських цінностей; створення правового та суспільного середовища, у якому особа готова жити, не вчиняючи правопорушень; перехід від карального підходу до реабілітаційного; справедливе здійснення правосуддя. Проте слід зазначити, що пробація має ще й економічно вигідний для держави аспект, оскільки виправлення особи без ув'язнення допомагає заощадити кошти на утримання засуджених, які надходять за рахунок платників податків. Саме тому перед нашою державою стоїть завдання активно застосовувати прогресивні методи пробації як для забезпечення громадської безпеки, так і для повноцінного повернення людини до соціально-економічного життя.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про пробацію: Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> (дата звернення: 14.08.2023).
2. Пробація України: офіційний веб сайт. URL: <https://www.probation.gov.ua/> (дата звернення: 14.08.2023).
3. Про затвердження Положення про організацію діяльності волонтерів пробації: Наказ Міністерства юстиції України; Положення, Форма, Заява, Журнал від 17.01.2017 № 98/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0065-17#n13> (дата звернення: 14.08.2023).

ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА

Максим ТЕПТЮК

Інститут держави та права ім. В. Корецького НАН України

У юридичній літературі реалізацію нормативно-правових рішень частіше за все називають реалізацією права.

Професор П.М. Рабінович підкреслював, що соціальною сутністю реалізації правових норм є задоволення учасниками суспільного життя своїх потреб

соціально допустимими способами, засобами, які змодельовані, сконструйовані державою.[1]

М.Д. Гнатюк зазначає, що реалізація права має величезне значення. По-перше, шляхом правореалізації здійснюються суб'єктивні права та обов'язки, без яких учасники не зможуть самотійно втілити правові норми у життя. По-друге, норми права встановлюють специфіку правовідносин, відповідно до якої визначається поведінка учасників правовідносин. По-третє, реалізація норм права необхідна також у разі виникнення спору між учасниками правовідносин. По-четверте, реалізація норм права виникає з необхідності контролю з боку держави за законністю та доцільністю дій учасників правових відносин або коли вимагається офіційне підтвердження наявності або відсутності конкретних фактів та спеціальне їх юридичне оформлення.[2]

В.І. Семчик, вказує, що реалізація має декілька форм, спрямованих на здійснення закладених у них правил поведінки, зокрема, зобов'язання, дозволи і заборони. Виходячи з цих основоположних позицій у теорії права виділяють три основні форми реалізації права: використання, дотримання, виконання.

Використання — це така форма реалізації права, яка виражається у здійсненні можливостей, що випливають із дозволів. Характерною рисою цієї форми реалізації є активна поведінка суб'єктів права. Вона стосується суб'єктивних прав, прав на свою активну поведінку, на використання наданих правових можливостей.

Дотримання — це така форма реалізації права, яка проявляється в тому, що суб'єкт правовідносин співвідносить свою поведінку з юридичними заборонами. Характерною рисою цієї форми є пасивна поведінка суб'єктів права. Вони не роблять ніяких дій, заборонених нормами права, тобто дотримуються покладених на них пасивних обов'язків.

Виконання — це така форма реалізації права, яка визначається в діях суб'єктів щодо здійснення зобов'язань, покладених на них правовими приписами. Таким чином, вони виконують покладені на них обов'язки щодо активної поведінки. [3]

Заслугує на увагу більш розширена класифікація форм реалізації права, що наведена в навчальному посібнику за загальною редакцією С.Д. Гусарева та О.Д. Тихомирова, а саме:

За суб'єктами, які реалізують право:

- індивідуальна. Ця форма реалізації полягає в можливості особи самотійно (в індивідуальному порядку) використовувати свої юридичні права і виконувати покладені на неї юридичні обов'язки;
- колективна. Ця форма реалізації потребує поєднання зусиль кількох суб'єктів. Зокрема конституційна норма (ст.45 Конституції України), яка закріплює право громадян на відпочинок, може бути реалізована як у колективному, так і в індивідуальному порядку, тоді як інша норма Конституції (ст. 36), що передбачає право громадян України на об'єднання в політичні партії та громадські організації, – тільки в колективному.

Залежно від взаємовідносин суб'єктів права:

- форми реалізації, які засновані на формальній рівності сторін;
- форми реалізації, де одна сторона наділена функцією веління.

За характером диспозиції норм права:

- дотримання;
- виконання;
- використання. [4]

Водночас, ще декілька десятиліть тому Л.С. Явич досліджуючи проблеми реалізації права зазначав, що є ще одна форма діяльності, пов'язана із здійсненням права. Це така діяльність, яка називається застосуванням норм права. Вона виявляється тоді, коли потрібна особлива організація здійснення права з боку держави або органу, що має владні повноваження. Про застосування права можна говорити в усіх випадках спорів про право або правопорушень. У разі порушень норм права орган, що має владні повноваження (насамперед суд), застосовує до порушника відповідну санкцію. Найбільш яскравим прикладом застосування санкцій юридичних норм є вирок суду. Правоохоронні органи держави найчастіше застосовують саме санкції норм права. Однак у низці випадків відповідні правові норми не можуть знайти своєї реалізації й у неконфліктній ситуації без відповідного акта застосування норми. Тут ідеться про застосування диспозиції правової норми. Застосування диспозицій норм найбільше в діяльності органів управління. Таким актом застосування права буде наказ про прийняття на роботу, рішення про призначення пенсії або про видачу ордеру на житлову площу, які мають порівняно локальний характер. Є акти застосування диспозицій (самих правил) правових норм, що приймаються органами державного управління (про утворення виробничих об'єднань, про призначення на посади тощо), які мають більш загальне значення. Вся діяльність виконавчо-розпорядчих органів держави пов'язана головним чином з актами, що спрямовані на практичне здійснення загальних норм законодавства. [5]

Серед вчених сьогодення слід звернути на увагу на позицію О.Ф. Скакун, яка також поряд з такими формами реалізації права як додержання, використання та виконання виділяє і застосування права. Однак, авторка відмічає специфіку даної форми реалізації права та підкреслює, що якщо додержання, виконання і використання пов'язані з діями громадян, громадських організацій, комерційних об'єднань (корпорацій), то застосування норм права здійснюється державними органами і посадовими особами, і тільки у певних ситуаціях — громадськими організаціями. Громадяни не можуть бути суб'єктами застосування норм права. У разі, якщо державний орган передає частину своїх повноважень окремим фізичним особам, то в процесі реалізації норм права вони виступають не як фізичні особи, а як представники цього державного органу. [6]

Таким чином, можна прийти до висновку, що використання, виконання та додержання становлять ординарні (звичайні) форми реалізації правових норм, тобто такі, які, по-перше, проходить будь-який процес реалізації правових норм, і, по-друге, що здійснюються через власну поведінку осіб, яким вони адресовані. Разом з тим існують випадки, коли поряд із звичайними видами реалізації норм права виникає потреба в особливій формі їх реалізації, а саме: у застосуванні норм права. [7]

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. – К., 2001.
2. Гнатюк М.Д. Реалізація правових норм: поняття та значення // Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр. — 2004. — Вип. 27.
3. Семчик В.І. Проблеми реалізації права / Альманах права. — 2011. — Вип. 2.
4. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. – К. : НАВС, Освіта України, 2017.
5. Явич Л.С. Право и социализм. — С. 105–110.

6. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. 2-ге видання. Київ: Алерта, 2010.

7. Загальна теорія держави і права. Підручник за загальною редакцією М.В. Цвіка, О.В. Петришина. Харків: Право, 2009.

СУЧАСНИЙ СТАН УНІФІКАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Катерина ТРОШКІНА, кандидат юридичних наук, доцент

Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка

Розвиток держави залежить від вміння мирно співіснувати в міжнародному співтоваристві. Лише спільна праця країн дасть змогу всім громадянам відчувати себе комфортно і якісно захищати свої права у будь-якому куточку світу. Для цього створюється міжнародне право (законодавство), шляхом укладання міжнародних угод. Щоб все це працювало вцілому на результат – існує процес уніфікації законодавства. З наукової точки зору ця тема досліджується не перший рік і постійно вдосконалюється підхід, методи тощо.

Окрім того, постійно виникає безліч суспільних відносин, які потребують правового регулювання, і задля цього створюються нові нормативно-правові акти, але таке їх різноманіття підвищує ризики виникнення розбіжностей, невідповідності та колізій, а це, в свою чергу, означає неправильне і неякісне їх застосування.

Тому актуальність теми полягає в тому, на нашу думку, що дане поняття і процес зараз, в період реформування, в період повномасштабної війни в Україні – якнайкраще допоможе систематизувати наявні законодавчі акти і добре інтегрувати нові, без колізій, суперечностей і т.д.

Термін «уніфікація», на нашу думку, доцільно вважати відносно новим. Тому що перші згадки з'явилися лише у кінці XIX та початку XX століття. Дане поняття в ті часи застосовували для того, щоб позначати діяльність органів держави спрямовану на створення одноманітного регулювання певних суспільних відносин за допомогою укладення міжнародних договорів. Пізніше ставало зрозумілим, що є й інші шляхи його застосування, а тому відбувалось певне вдосконалення цього поняття [1, с.404].

Як визначено у юридичній енциклопедії, то уніфікація в праві – (франц. unification, від лат. unus — один і facere — робити) – це процес приведення чинного права до єдиної системи, усунення розбіжностей і надання одноманітності правовому регулюванню подібних або близьких видів суспільних відносин. Зумовлена ускладненням суспільного життя і розвитком суспільних відносин. Стосується як правотворчості, так і правозастосування [2].

Отже, уніфікація полягає у тому, що це є діяльністю уповноважених державних органів для вироблення норм права, які будуть регулювати схожі, за напрямом своєї діяльності та впливу, суспільні відносини, з метою найбільш зручного використання їх у повсякденному житті держави.

Сучасна Україна, яка стала на шлях євроінтеграції, звичайно ж стала і на шлях глобальних змін та реформ. Усе це має на увазі і активні процеси уніфікації міжнародного права та використання його в національному законодавстві.

Розвиток українського права та становлення законодавства увесь цей час відбувається під впливом глобалізованого міжнародного права, а формами

реалізації цього впливу є процеси міжнародно-правової уніфікації. Зовнішньополітичні пріоритети України пов'язані з глобалізованими (Світова організація торгівлі) або регіоналізованими (Рада Європи, НАТО, Європейський Союз) міжнародними структурами, що висувують вимоги різного ступеня жорсткості й різного ступеня юридичної обов'язковості щодо уніфікації національного законодавства з правом відповідних міжнародно-правових просторів. Однак рівень координації законодавчої та виконавчої гілок влади в усвідомленні уніфікаційних наслідків участі держави в різних формах міжнародно-правового співробітництва переважно є невисоким через недостатнє врахування уніфікаційних стратегій міжнародних організацій та міждержавних союзів [33, с.9].

Стрімкий розвиток міжнародного права на тлі світових глобалізаційних процесів вимагає й сучасного погляду на реальні здатності використання його потенціалу задля упорядкування, координації та регулювання міжнародної системи. Сучасний етап розвитку міжнародного права свідчить про те, що уніфікація набуває ознак універсальної моделі, яка вже виходить за межі тих сфер, де вона, власне, історично зароджувалась. Уніфіковані міжнародно-правові норми стали найбільш динамічним і ефективним інструментом у різних сферах міжнародного співробітництва. Регіональна уніфікація беззаперечно визнається важливим рівнем розвитку міжнародного права. Міжнародні інтеграційні об'єднання визнають одним із своїх ключових завдань проведення правової уніфікації, що охоплює як створення уніфікованих норм регіонального рівня, так і узгодження національного законодавства з такими нормами. З'явилися нові форми, методи та інституційні механізми міжнародно-правової уніфікації, які ще в середині минулого століття було важко уявити в якості реальних [3, с.10].

Зараз для України дуже важливо зробити правильну оцінку цих всіх процесів та, найголовніше, проблем, з якими вона може стикнутися на цьому шляху. Це дасть змогу більш розумно підійти до прийняття певних рішень і, як результат, процес уніфікації буде проходити швидше та продуктивніше.

Країна потребує законодавство, яке буде в повній мірі відповідати об'єктивним умовам життя суспільства, досягати поставлених цілей і утворювати цілісну систему, яка буде працювати на благо суспільства. Слід приділити більше уваги вдосконаленню нормативної бази, а уніфікація – дієвий інструмент для цього.

Завдяки цьому є шанс уникнути прогалин, позбутися недієвих законодавчих актів, неясностей, помилок тощо. Особливо, враховуючи ситуацію в країні на даний момент, з'являється багато нових законодавчих актів і вони мають бути максимально дієвими та систематизованими, націленими на результат і уніфікація цьому дуже сприяє. Це дає змогу здійснювати контроль за нормативно-правовими актами та узгоджувати їх. Це є дуже важливим для правильного їх застосування.

Отже, підсумовуючи все вищевикладене, можемо сказати, що Україна зараз переживає надскладний етап свого розвитку. Зараз, як ніколи, важливо «йти у ногу з часом», приймати швидкі та оптимальні рішення, перед цим думаючи про їх вплив на подальший розвиток нашої держави.

Безперечно, уніфікації відведено в цьому далеко не останню роль, це як один з доступних інструментів для фактичного наближення законодавства до стандартів Європейського Союзу, до якого ми впевнено рухаємось. Ну і звичайно, цей процес допомагає також у вдосконаленні нашої національної законодавчої бази. Перш за все, у тому, що здійснюється детальний аналіз та перевірка вже

існуючих нормативно-правових актів та, на цій основі, створення нових, які будуть ефективними, правильно складеними, структурованими і з найменшою вірогідністю наявності в них якихось колізій або неточностей.

В умовах воєнного стану щодня вимушено створюються нові законодавчі акти, покликані якнайкраще регулювати нові виклики сьогодення, нові суспільні відносини. Тому, на нашу думку, методи уніфікації та інших видів систематизації законодавства – націлені на покращення нормативної бази – точно допоможуть нам у створенні і адаптуванні до нових реалій європейської держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шайгарданова В. В. Уніфікація норм міжнародного права. Часопис Київського університету права. 2013. вип. №2 С. 403-408.
2. Шемшученко Ю. С. Юридична енциклопедія. К. «Укр. енцикл.». том 6. 1998.
3. Стрельцова Є. Д. Уніфікація міжнародного права та її вплив на національне законодавство: монографія. Одеса, 2019. 522 с.

СУЧАСНИЙ ДИСКУРС ФІЛОСОФІЇ СВОБОДИ ТОМАСА ГОББСА

*Дмитро УСОВ, доктор філософських наук, професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України*

Започатковані Т. Гоббсом в його політичній філософії принципи зрушення в тлумаченні природи людини, її свободи та справедливості віднайшли своє продовження в багатьох сучасних філософських дискурсах. Йдеться передусім про праці таких відомих теоретиків як Ю. Габермас, А. Гонет, О. Гьофе. А засаднича проблема гоббсової політичної філософії про те, що краще для людини: мати необмежену свободу разом із постійною небезпекою стати жертвою чужого свавілля, в реаліях сучасності перетворилася на теоретичні та практичні пошуки відповіді на запитання: що краще – хворіти, вмирати та жити вільно (чи навіть свавільно), або йти на певні обмеження своїх прав і свобод заради виживання?

В контексті аналізу новітньої літератури, присвяченої філософії Т. Гоббса, та актуальної саме для сучасного українського соціального простору, важливою постає стаття Л. фон Акельдорна «Про особу і офіс суверена в «Левіафані» Гоббса»[1]. Вона стосується суверена, його дій як «звичайної особи» та дій, які суверен здійснює в якості політика як штучної персони, яка в керівному офісі уособлює державу. Запропонована автором інтерпретація «Левіафана» Т. Гоббса постала розвитком ідеї щодо можливості конституційного обмеження дій суверена (державного апарату), продовженням актуальної дискусії про взаємини суверенітету особи суверена та громадянської спільноти.

В цьому контексті саме Гоббс започаткував пошук відповіді на запитання: «Чи існують насправді такі природні інтереси (і, відповідно, інтереси людства), які б свідчили на користь, чи навпаки – проти, соціальних, а точніше, політичних, тобто формоутворюючих щодо держави та права, повноважень на примус?» [2, с. 203]. Тому антропологія політична є осердям антропології філософської, бо уможливорює розуміння засадничих для людського буття проблем – справедливості та свободи. Завдяки творам Гоббса виявилась сутність (та хибність спрощених тлумачень спадщини останнього) взаємозв'язку кооперативного та конфліктного образів людини.

Суспільна угода стала для Гоббса синонімом домовленості індивідів щодо стійкого державного порядку, спроможного врятувати людей від жахів «природного стану» з його «війною всіх проти всіх». Трагічна картина самотнього, бідного та короткочасного людського життя, властивого індивіду в його «первісному стані» почуття страху та взаємної небезпеки і породжує, на думку Гоббса, можливість угоди індивідів щодо припинення «війни всіх проти всіх» та досягнення громадянського миру. Як зазначає відомий дослідник теорії суспільної угоди Т. Гоббса В. Керстінг: «абсолютне панування постає не тільки достатньою умовою, а також і необхідною умовою для припинення стану війни і запровадження мирного порядку співіснування» [3, с. 100].

В теорії суспільної угоди Т. Гоббса йдеться про те, що кожна «маленька» людина є виток, як персональної так і інституційної свободи та справедливості, укладаючи передусім угоду з собою, зі своїми прагненнями та сумлінням, а вже потім з іншими людьми та державою. А держава, в свою чергу, повинна виконувати роль механізму який знаходить своє «право» і свою «істину». Необхідність всебічного осмислення соціального, політичного буття людини зумовлена також і пошуком шляхів опосередкування основних вимірів регулювання поведінки індивіда вже в громадянському суспільстві – особистої, персональної можливості домовитися щодо відмови від агресивної поведінки. Взаємний інтерес надає також можливість продовження дії спочатку лише простої мирної угоди в межах держави, де індивід змушений жертвувати правом та частиною свободи, спираючись на здатність розрізнення добра і зла. Проте тут виникає актуальна й на сьогодні проблема поєднання свободи та справедливості, власного та загального інтересу, що є додатковим аргументом на користь критичної реконструкції відповіді Гоббса на означене запитання. Адже в самій ідеї суспільної угоди, яка лежить в основі всіх суспільних угод та виконує роль засадничої легітимації, вкорінені основні проблеми сучасної політичної філософії, які можна сформулювати не лише як дилему кооперації чи конфлікту, або ж щастя чи свободи.

Завдяки Гоббсу ми не лише можемо, але й мусимо постійно стверджувати, що жодна людина навіть під страхом смерті не може думати інакше, ніж так, як її переконує власний розум. А звідси випливає його ідея про зовнішню покору при непокорі внутрішній, що має привести філософа і згодом приводить до ідеї свободи совісті як «права людини і громадянина», до розуміння індивідуальної незалежності, яка є не просто дозволеною, а мусить бути визнаною державною владою.

Гоббс також стверджує, що основні принципи суспільної угоди та прагнення людини діяти справедливо та неупереджено впливають не з безумовно-всезагальних структур розуму, а з умовно-категоричної, конвенційної згоди на відмову, заборону брати участь у згубному всезагальному соціальному конфлікті. Більше того, заснований на такій згоді принцип справедливості не є власне метафізичним, універсалізуючим справедливість, а лише тимчасовим принципом, який потребує (для його ж дотримання) подальшої державно-політичної легітимації. То ж завдяки Т. Гоббсу була сформульована важлива для здійснення справедливості настанова модерного світу – взаємна відмова від свободи мусить відбуватися в певних, спільно визнаних межах.

Гоббс постійно наголошував на тому, що причини порушення суспільної угоди та ворожнечі між людьми вкорінені в самій природі людини та можуть бути виокремлені в якості наступних трьох причин: конкуренція, недовіра та марнославство. Саме відсутність довіри призводить до насильства та несправедливих домагань життя та власності інших людей. До цього долучається і

прагнення, також у будь-який спосіб, більшої поваги та визнання. За відсутності довіри люди постають один для одного не як громадяни, рівноправні учасники суспільної угоди, а як обтяжені недовірою конкуренти. Особливої актуальності філософії Гоббса надають його глибокі, сповнені інтелектуальної мужності роздуми про людину та її суспільне буття: нехай в державі «буде скільки завгодно людей, але якщо кожен із них керуватиметься лише особистими міркуваннями і прагненнями, то таке суспільство не може сподіватися на вбереження і захист ні від спільного ворога, ні від несправедливості, завдаваної в його межах один одному» [4, с. 185]. А страх перед ближнім буде руйнувати насамперед чуття внутрішньої безпеки, а потім і безпеки соціальної. І згода діяти людяно можлива лише завдяки силі, яка спрямовує дії людей в річище загального, спільного блага, насамперед – з метою убезпечення їх життя та здоров'я.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Apeldoorn L. On the person and office of the sovereign in Hobbes' Leviathan // British Journal for the History of Philosophy. 2019. 28(1), 49-68. DOI: <https://doi.org/10.1080/09608788.2019.1613632>.
2. Höffe O. Sieben Thesen zur Anthropologie der Menschenrechte // Mensch – ein politisches Tier? Essays zur politischen Anthropologie. Stuttgart, 1992. P. 188-211.
3. Kersting W. Politische Philosophie des Gesellschaftsvertrags. Darmstadt, 1996.
4. Гоббс Т. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної. К.: Дух і Літера, 2000.

ЗАПРОВАДЖЕННЯ МАГДЕБУРЗЬКОГО ПРАВА НА ЗЕМЛЯХ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Софія ШАБАЛОВА

НК – Світлана КОСЯК, кандидат історичних наук, доцент

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

З розпадом Русі та занепадом Київського князівства традиції українського державотворення не перервалися. Вони проявилися у піднесенні Галицько-Волинської держави, де у XII-XIV ст. ст. змінюється як політична, так і економічна роль міст. У державі розвиваються ремесла, Данило Галицький засновує нові міста, запрошує до них німців, поляків, українців з інших територій. У великих містах Галицько-Волинського князівства завжди було багато іноземців: хозари, греки, вірмени, поляки, болгари, євреї, араби, німці, італійці, скандинави тощо. Поступово іноземці отримують певні привілеї. Наприкінці XIII ст. на українських землях з'являється німецьке міське (магдебурзьке) право.

Магдебурзьке право отримало свою назву від міста Магдебург (земля Саксонія), яке у 1188 р. отримало від його власника, архієпископа Віхмана, право на самоврядування. Джерелами цих правових норм стали збірники «Speculum Saxorum» («Саксонське зеркало») і «Вайхбільд» [1, с.49]. Проте, в українських містах діяло право, пристосоване до місцевих умов, а не класичне Магдебурзьке і застосовувалося в латино-мовних та польських редакціях, які відрізнялися змістом конкретних норм від першоджерел [1, с.9].

Як зазначалося вище, Магдебурзьке право з'явилося на території України разом із німецькими колоністами. Німці отримали право організовувати в галицьких і

волинських містах самоврядні громади (війтівства) з автономними судово-адміністративними інституціями. Перші війтівства були створені у Галицько-Волинській державі, зокрема, у Львові, що вважається початком періоду часткового надання Магдебурзького права (1287–1353 рр.). Усього за цей період таке право надано 7 містам [2, с.78].

Зазвичай, якщо місто знаходилося на королівських землях, то при наданні Магдебурзького права міщанам видавався привілей монарха. Якщо ж місто було приватним, то міщани мали отримати два привілеї – один від короля для власника земель із дозволом надати місту Магдебурзьке право, а інший – від самого власника міста [3, с. 50]. При цьому у кожній з грамот проголошувалася одна і та ж організація міської влади, одні й ті ж органи, що її утворювали. Кожен наступний монарх або магнат підтверджували надане містам право.

Норми Магдебурзького права врегульовували низку правовідносин. У адміністративно-правовому плані самоврядування завдяки Магдебурзькому праву відокремило місто від волості. У сфері суспільно правових відносин це право регламентувало права міських станів – купців і ремісників. У сфері управління Магдебурзьке право звільняло міста від управління феодалів і визначало порядок обрання і функції органів міського самоврядування. У судовій сфері Магдебурзьке право регламентувало порядок судочинства, визначало заходи кримінального покарання. У сфері корпоративного права воно регламентувало внутрішню статутну діяльність купецьких корпорацій, ремісничих цехів.

Магдебурзьке право встановлювало порядок обрання влади, регламентувало функції посадовців, основні норми карного й цивільного законодавства, правила судочинства й оподаткування. Мешканці міст, на території яких діяло Магдебурзьке право, були юридично вільними. В залежності від статусу, міста звільнялися від судової та адміністративної великодержавної влади, або влади власника міста та повинностей на його користь. Мешканці міст отримували право вільної торгівлі, податок з прибутків надходив до міської скарбниці, з якої покривались різні міські витрати. За Магдебурзьким правом міста отримували право на власний герб та печатку з міським гербом [3, с. 51].

Головним органом самоврядування в містах з Магдебурзьким правом був магістрат. Очолював міську владу війт, який спочатку призначався королем – посада була спадковою, її можна було продати та купити.

Протягом декількох століть Магдебурзьке право поширилось на всій Правобережній Україні. За своєю сутністю воно стало своєрідним знаряддям покатоличення та полонізації українського населення, оскільки правом на самоврядування могли користуватись тільки католики. Магдебурзьке право ніколи не застосовувалося в містах України в повному обсязі. Діяла лише та його частина, яка регламентувала систему органів самоврядування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кульчицький В., Тищик Б., Бойко І. Галицько – Волинська держава (1199 – 1349 рр.). Львів: Бібліос, 2006. С. 232-233.
2. Кульчицький В. С., Тищик Б. Й. Історія держави і права України. Київ: Атіка, 2001. 378 с.
3. Кобилецький М. М. Поширення Магдебурзького права на українських землях // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук.праць. Одеса: Юридична література, 2009. Вип.49. С. 49-52.

СЕКЦІЯ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

*Юлія ЗАВГОРОДНЯ, кандидат юридичних наук, доцент
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

Починаючи з 2014 року, коли внаслідок збройної агресії значна частина українських сімей змушені бути набути статусу внутрішньо переміщених осіб (хоча на той час відповідне національне законодавство не врегульовувало це питання – внутрішнього переміщення і регулювання залишалось лише на рівні окремих міжнародних договорів) питання забезпечення прав таких осіб, у тому числі й дітей, набули особливої уваги.

Фактором посилення актуальності проблематики забезпечення прав людини загалом і зокрема прав дитини стало повномасштабне вторгнення на територію України у лютому 2022 року.

Так, за даними Організації Об'єднаних Націй (станом на березень 2023 року) від початку ескалації війни постраждала така кількість дітей (наголосимо, що йдеться про підтверджені дані і, з очевидних причин, ця цифра фактично має бути значно вищою): вбито 501 дитина, близько тисячі дітей дістали поранення [1].

Вкажемо також, що за даними різних органів державної влади в Україні, що відображені (дані) на офіційному порталі «Діти війни» станом на початок вересня 2023 року 503 дитини загинуло, 1119 – поранені, 1181 – зниклі, 13 є постраждалими від сексуального насильства та 19546 дітей депортовані або примусово переміщені [2]. Наголосимо, що йдеться про перевірені дані, але значна частина інформації про дітей (як і про дорослих) є невідомою через окупацію частини території України.

Забезпечення прав дитини в умовах війни є складним, водночас і доволі важливим завданням, виходячи з того, що збройні конфлікти можуть серйозно загрожувати благополуччю дитини, правам дитини, інституту сім'ї тощо.

Так, цілком очевидно, що діти, які опинилися в зоні конфлікту, часто стають жертвами насильства, травм та вбивств. Вони можуть бути втягнуті у збройні конфлікти як бійці або найманці, а також стати мішенню обстрілів і вибухів. Так, не можемо не згадати зізнання бійців-вагнерівців про злочини, вчинені в Бахмуті. «От бачиш, я в руці тримаю сигарету. Я цією самою рукою виконав наказ – вбив дітей». Такі зізнання робить людина, яка називає себе Азаматом Улдаровим. Він є колишнім в'язнем і бійцем російської приватної військової компанії «Вагнер» [3].

Додамо, що на окупованих територіях і прифронтових територіях як дорослі, так і діти можуть мати обмежений доступ до медичної допомоги, що призводить до загрози їхньому здоров'ю і життю. У цьому ж аспекті не можна не відзначити і подібну проблему з доступом до їжі та питної води. Військові конфлікти можуть призвести до перекриття гуманітарних шляхів доставки харчів та інших необхідних ресурсів, що може призвести до голоду.

Окрім цього вкажемо і інші території (не в зоні активних бойових дій), на яких діти постійно перебувають під загрозою ракетних обстрілів.

Відзначимо, що в умовах війни багато дітей стають сиротами або втрачають свої родини, що призводить до ризику сексуальної експлуатації, торгівлі людьми та інших негативних наслідків.

Наприкінці серпня вкотре однією з проблем забезпечення прав дитини, що набула активного обговорення у суспільстві, став доступ дітей шкільного віку до освіти. Так, уже згадана вище загроза ракетних обстрілів закладів освіти та відсутність у окремих з них як бомбосховищ, так і укриттів були факторами того, що одним з можливих форматів початку нового навчального року є дистанційний. Окрім цього, слід вказати і на те, що наявність таких укриттів чи бомбосховищ ще не є основою для належного здобуття освіти в умовах постійних повітряних тривог та неможливості проведення уроків в таких укриттях для всіх учасників освітнього процесу (зазвичай, таке можливе лише для декількох класів).

Збройні конфлікти призводять до закриття, руйнування шкіл, недостатньої кількості вчителів та руйнування інфраструктури освіти, що призводить до втрати можливостей для навчання дітей.

І безумовно не можна забувати про психологічний вплив: Діти, які переживають воєнні події, можуть страждати від посттравматичного стресового розладу та інших психологічних проблем, які можуть впливати на їхнє психічне здоров'я та розвиток.

Відтак, слід вказати на те, що важливою проблемою воєнного часу є забезпечення прав дитини. Для розв'язання цієї проблеми необхідна взаємодія міжнародних організацій, міжнародних неурядових правозахисних організацій та держав, у тому числі й щодо розроблення механізмів запобігання виникнення військових конфліктів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1 У ЮНІСЕФ назвали кількість загиблих дітей під час війни в Україні. URL <https://suspilne.media/434277-u-unisef-nazvali-kilkist-zagiblih-ditej-pid-cas-vijni-v-ukraini/>

2. Діти війни. URL <https://childrenofwar.gov.ua/>

3. Вбивали дітей і підлітків у Бахмуті. Росіяни-«вагнерівці» розповіли про свої злочини. Як реагує Україна та Пригожин. URL <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c3grgz37jp7o>

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ ЯК ПРАВОВИЙ ВЕКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

*Віталій КАДАЛА, кандидат юридичних наук, доцент
Донецький державний університет внутрішніх справ*

Конституція України виступає основним правовим актом, котрий забезпечує розвиток країни, її дієздатність захищати суспільство від різних видів викликів та загроз. Особливо актуальне дане твердження в умовах воєнного стану, який вказав на існуючі загрози в системі боєздатності, програми національної безпеки та її видів, а також з позиції захисту економіки країни та соціально-економічної програми захисту незахищених верст населення країни. Конституція України [1], з одного боку, представляє собою комплекс норм, які визначали правові основи функціонування Української Держави, з іншого, Основний Закон України, що утворює конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина, конституційний (державний і суспільний) лад.

Водночас, у ст. 8 Конституції України[1] законодавець закріпив вимогу стосовно того, що «...в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй». Саме вказане положення Конституції України і вказало на доцільність проведеного дослідження.

Питання дієвості Конституції України та національної безпеки постійно знаходиться в системі монографічних та дисертаційних досліджень, доволі часто обирається предметом дискусій на різного виду наукових платформах, семінарах, конференціях. До складу науковців, які переймаються питаннями правового регламентування національної безпеки, правилам її адаптування в суспільстві значну увагу приділяли такі науковці як О.О. Резнікова [2], А.М. Михненко та Н.М. Грущинська [3]. Варто зазначити, що у вітчизняній науці й досі не проведено дослідження впливу положень Конституції України на формування концептуальних положень національної безпеки, що вказує на сучасність обраного напрямку дослідження.

Нагадаємо, у відповідності Законом України «Про національну безпеку України» [4] законодавець визначав статі Конституції України [1], котрі стали базовою правовою платформою для його адаптації. Основою для розробки законодавчого акту виступили наступні статті Конституції України [1]: стаття 2. Суверенітет України поширюється на всю її територію; стаття 17. Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу; стаття 18. Зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права; стаття 92. Виключно законами України визначаються: права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина; основи національної безпеки, організації Збройних Сил України і забезпечення громадського порядку; правовий режим державного кордону; правовий режим воєнного і надзвичайного стану, зон надзвичайної екологічної ситуації тощо.

Необхідно підкреслити, Конституція України [1] визначає основи та принципи національної безпеки і оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантуватимуть суспільству і кожному громадянину захист від загроз. Як показують проведені дослідження Законом України «Про національну безпеку України» [4] визначаються та розмежовуються повноваження державних органів у сферах національної безпеки і оборони, створюється основа для інтеграції політики та процедур органів державної влади, інших державних органів, функції яких стосуються національної безпеки і оборони, сил безпеки і сил оборони, визначається система командування, контролю та координації операцій сил безпеки і сил оборони, запроваджується всеосяжний підхід до планування у сферах національної безпеки і оборони, забезпечуючи у такий спосіб демократичний цивільний контроль над органами та формуваннями сектору безпеки і оборони.

Достатньо ґрунтовно вплив Конституції України на процедуру розробки та затвердження Закону України «Про національну безпеку України» [4] простежується через введену систему демократичного цивільного контролю. З цією метою законодавець спирається на статті Конституції України [1]. Так, Верховна Рада України відповідно до статті 85 Конституції України здійснює парламентський контроль та приймає закони України, які визначають і

регулюють діяльність органів сектору безпеки і оборони та їхні повноваження, а також затверджує відповідні бюджетні асигнування та приймає рішення щодо звіту про їх використання, а відповідно до статті 89 Конституції України створює комітети Верховної Ради України, до повноважень яких належить, зокрема, забезпечення контролю за діяльністю органів сектору безпеки і оборони.

Водночас, відповідно до статті 101 Конституції України парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, повноваження якого визначаються законом, а відповідно до статей 106 і 107 Президент України здійснює контроль за сектором безпеки і оборони як безпосередньо, так і через очолювану ним Раду національної безпеки і оборони України та створювані ним у разі необхідності консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби.

Необхідно підкреслити, що Кабінет Міністрів України відповідно до статей 113, 116, 117 Конституції і законів України здійснює контроль за дотриманням законодавства та реалізацією державної політики у сферах національної безпеки і оборони, звітує з цих питань перед Президентом України і Верховною Радою України.

На основі проведеного аналізу можна зробити ряд висновків. По-перше, Конституція України покладена в основу розробки правових актів, які регламентують дієвість системи національної безпеки. По-друге, законодавець передбачив конституційні норми не лише для системи національної безпеки, а й для демократичного цивільного контролю. По-третє, нестабільні кризові умови сьогодення, військові дії, що спровоковані російською федерацією проти України, зумовлюють потребу у швидкому реагуванні на ризики зовнішнього середовища та трансформацію національної безпеки на засадах інноваційного розвитку із використанням активного підходу до забезпечення її адаптації, проте з обов'язковим узгодженням з правовими конституційними нормами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України : Основний Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Резнікова О.О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища : монографія. К. : НІСД, 2022. 456 с.
3. Публічне управління та національна безпека : монографія / за ред. А.М. Михненко, Н.М. Грущинської. К. : НАУ, 2019. 340 с.
4. Про національну безпеку України: Закону України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (Дата звернення 1.02.2023 року)

ЕТАП РОЗВИТКУ ВІДКРИТОСТІ ОРГАНІВ ВЛАДИ У ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДЕМОКРАТІЇ ТА УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ (2002-2010)

Роман КІРІН, доктор юридичних наук, доцент

Державна установа

«Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Макутова НАН України»

У формуванні та становленні в Україні інформаційного суспільства і середовища, сприятливого для втілення загально визнаних цінностей демократії

та зразків демократичного урядування, вагому роль відіграє відповідне нормативно-правове забезпечення цих процесів.

Якщо на першому етапі (1992-1998 рр., етап формування права громадян на інформацію) отримали нормативно-правове врегулювання відносини у сфері права громадян на інформацію, його гарантії та охорону (закон про інформацію, 1992), захисту інформації в інформаційно-комунікаційних системах (закон, 1994), звернення громадян (закон, 1996), а також конституційного визначення демократичності держави та права громадян на безпосередню демократію (Конституція, 1996), то другий етап (1998-2002 рр., етап першої програми інформатизації) пов'язаний із прийняттям Концепції, власне Національної програми інформатизації та завдань з її виконання (закони, 1998), Програми інтеграції України до Європейського Союзу (указ, 2000), Заходів розвитку національної складової мережі Інтернет та доступу до неї (указ, 2000), пропозицій щодо забезпечення гласності та відкритості діяльності органів державної влади (далі – ОДВ) (указ, 2001) а також Порядку оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади (далі – ОВВ) (постанова, 2002).

Початок третього етапу (2002 р., етап розвитку відкритості ОДВ) інформаційно-правового забезпечення демократії та урядування в Україні слід пов'язати із прийняттям Указу Президента про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності ОДВ [1], в якому було визначено, що забезпечення відкритості формування та реалізації стабільної та зрозумілої громадянам економічної та соціальної політики держави пріоритетним завданням Кабінету Міністрів України (далі – КМУ), центральних та місцевих ОВВ. Уряду, серед іншого, було доручено: 1) організувати за участю представників засобів масової інформації (далі – ЗМІ), громадських організацій вивчення практики виконання ОДВ та органами місцевого самоврядування (далі – ОМС) Закону України «Про інформацію», інших нормативно-правових актів (далі – НПА), зокрема в частині: 1.1) забезпечення додержання прав громадян на отримання в установлені строки достовірної інформації про діяльність ОДВ та ОМС; 1.2) обов'язкового опублікування відповідних НПА; 1.3) оперативного оприлюднення інформаційними службами ОДВ та ОМС інформації про діяльність цих органів; 1.4) здійснення систематичного відкритого публікування статистичної інформації про явища та процеси, що відбуваються в економічній, соціальній, культурній та інших сферах життя, забезпечення відкритого доступу до неопублікованих статистичних даних, які не підпадають під дію обмежень, установлених законами; 1.5) недопущення обмеження права на одержання відкритої інформації, зокрема шляхом необґрунтованої відмови в її наданні, а також запровадження плати за надання інформації в розмірах і випадках, не передбачених законодавством, встановлення економічно необґрунтованих цін та тарифів на надання інформації; 2) проаналізувати повноту, точність, об'єктивність основних офіційних публікацій ОВВ, доступність таких публікацій для широкої громадськості, а також відомості про фактично надану зазначеними органами на запити інформацію, додержання встановлених строків, розміри оплати, кількість та причини відмов у наданні інформації, їх обґрунтованість.

Тобто, актуальність заходів, сформульованих більш ніж 20 років тому, залишається й до тепер, не зважаючи на суттєвий прогрес в усвідомленні їх змісту та необхідності виконання задля досягнення євроінтеграційних вимог.

Зазначений указ став підставою для розробки та прийняття урядових НПА про заходи щодо подальшого забезпечення відкритості у діяльності ОВВ [2], а

також про роботу центральних і місцевих ОБВ щодо забезпечення відкритості у своїй діяльності, зв'язків з громадськістю та взаємодії із ЗМІ [3].

Важливими подіями етапу розвитку відкритості ОДВ та ОМС у інформаційно-правовому забезпеченні демократії та урядування в Україні стали також:

- усвідомлення КМУ того, що одним з пріоритетних завдань щодо розвитку інформаційного суспільства є надання громадянам та юридичним особам інформаційних та інших послуг шляхом використання електронної інформаційної системи «Електронний Уряд», яка забезпечує інформаційну взаємодію ОБВ між собою, з громадянами та юридичними особами на основі сучасних інформаційних технологій [4, 5] (далі – ІТ);

- визнання того, що національні ресурси є важливою складовою стратегічних ресурсів держави, значення якої зростає із розвитком ІТ та їх використанням в усіх сферах суспільного життя; прийнята Концепція визначає основні засади і напрями формування, використання та захисту національних інформаційних е-ресурсів [6];

- прийняття важливих законів про: а) внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань забезпечення та безперешкодної реалізації права людини на свободу слова (закон від 03.04.2003 р. № 676-IV), б) е-документи та е-документообіг (закон від 22.05.2003 р. № 851-IV), в) захист персональних даних (закон від 01.06.2010 р. № 2297-VI), г) цифровий е-підпис та телекомунікації – закони, що втратили чинність у зв'язку із прийняттям законів про довірчі е-послуги (закон від 05.10.2017 р. № 2155-VIII) та про електронні комунікації (закон від 16.12.2020 р. № 1089-IX) відповідно.

З прийняттям закону про доступ до публічної інформації (закон від 13.01.2011 р. № 2939-VI) почався відлік наступного етапу інформаційно-правового забезпечення е-демократії та е-урядування в Україні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади : Указ Президента України від 1 серпня 2002 р. № 683/2002. *Офіційний вісник України*. 2002. № 31, ст. 1463.

2. Про заходи щодо подальшого забезпечення відкритості у діяльності органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 р. № 1302. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1302-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення 12.08.2023).

3. Про роботу центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення відкритості у своїй діяльності, зв'язків з громадськістю та взаємодії із засобами масової інформації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 жовтня 2004 р. № 759-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/759-2004-%D1%80#Text> (дата звернення 12.08.2023).

4. Про заходи щодо створення електронної інформаційної системи «Електронний Уряд»: постанова Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 р. № 208. *Офіційний вісник України*. 2003. № 9, ст. 378.

5. Про затвердження Переліку і Порядку надання інформаційних та інших послуг з використанням електронної інформаційної системи «Електронний Уряд»: наказ Державного комітету зв'язку та інформатизації України від 15 серпня 2003 р. № 149. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1065-03#Text> (дата звернення 12.08.2023).

6. Про затвердження Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів : розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 травня 2003 р. № 259-р. *Офіційний вісник України*. 2003. № 18, ст. 864.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ

Сніжана КЛИЩУК

НК – Юлія ПАНІМАШ, кандидат педагогічних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Особою з інвалідністю є особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист.

В Україні зареєстровано 2,7 млн осіб з інвалідністю і з кожним днем війни їх кількість збільшується. Сюди входять люди, що мають фізичні вади (наприклад, ампутація або параліч), психічні вади (наприклад, шизофренія або депресія), ментальні розлади (наприклад, деменція або розумові порушення) і тд.

Конституція України у ч.1 ст. 46 проголошує, що громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом [1].

Проте, існуюча модель соціального захисту осіб з інвалідністю залишається недосконалою. Головним чином, це пов'язано із такими передумовами як: 1) відсутність якісних та системних реформ соціального захисту осіб з інвалідністю; 2) невідповідність достатньому життєвому рівню у суспільстві та державі; 3) наявність складного та суперечливого законодавства з питань соціального захисту осіб з інвалідністю; 4) складність та недоступність права на соціальний захист через складну процедуру механізмів реалізації і гарантування; 5) складність та суперечливість права на окремі види соціального забезпечення; 6) наявність обмежень при реалізації права на соціальний захист; 7) складність та суперечливість організаційно-правових форм соціального захисту осіб з інвалідністю; 8) недосконалість правової охорони права на соціальний захист осіб з інвалідністю; 9) складність державного нагляду (контролю), громадського контролю з питань соціального захисту осіб з інвалідністю [2].

Основними ознаками конституційного права осіб з інвалідністю можна назвати наступні:

а) спрямоване на забезпечення належного життя осіб з інвалідністю відповідно до стану розвитку суспільства і держави;

б) передбачає надання адекватної підтримки та допомоги зі сторони суспільства і держави через систему соціального страхування, державного та недержавного соціального забезпечення;

в) характеризується, переважно, законодавчим регулюванням по відношенню до механізмів реалізації, гарантування та правової охорони;

г) є системним, системоутворюючий правом по відношенню до прав на пенсійне забезпечення, соціальні допомоги, послуги та пільги;

г) характеризується специфічною процедурою реалізації, гарантування і правової охорони; д) як правило, не може обмежуватись (скасовуватись);

е) забезпечується через систему державного нагляду (контролю) та громадського контролю;

є) має безстроковий (строковий, якщо інвалідність встановлена на певний строк) характер;

ж) підлягає позасудовому та судовому захисту [3].

Конституція України у ч.3 ст.46 передбачає, що пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом. Проте дана норма в умовах низького рівня соціальних гарантій та соціальних стандартів є малоефективною адже прожитковий мінімум для осіб, які втратили працездатність станом на 2023 становить 2093 грн.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – С. 141..

2. Костюк В. Л. Конституційні принципи права соціального забезпечення та права осіб з інвалідністю: проблеми та перспективи: Актуальні проблеми соціального права: збірник матеріалів учасників всеукраїнських соціальних програм (заходів) ВГОІ «Інститут реабілітації та соціальних технологій» у 2014 р./За загальною редакцією М. І. Іншина, В. Л. Костюка, В. О. Попелюшка. – К.: ПВГОІ «ІР СТ Україна», 2015. – С.22-30.

3. Соціальні пільги: новації від уряду: Електронний ресурс.

РОЛЬ ПРЕЗИДЕНТА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ТРУДОВОГО ТА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

Л. КОЛОМІЄЦЬ

НК – Ольга ДУЛГЕРОВА, кандидат історичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Система президентського нагляду та управління не лише посідає особливе місце в адміністративній системі, а й вирізняється багатостороннім характером, що зумовлено особливим статусом глави держави. Водночас адміністративно-контрольні повноваження президента поширюються на різні сфери влади і по-різному використовуються у відповідних сферах. Тому метою цього дослідження є з'ясування ролі та місця глави держави у забезпеченні дотримання трудового законодавства в Україні [1].

В юридичній літературі існують різні концепції президентського нагляду. Наприклад, О.П. Гетманець, зазначає, що президентський нагляд – це явище, притаманне державному управлінню і відповідно до Конституції України та законодавства України Президент особисто або через утворені ним консультативні, дорадчі та інші органи і служби отримує інформацію про діяльність, рішення та акти державних органів, посадових осіб, підприємств, установ і організацій, Автор визначає аудит як діяльність з отримання, аналізу, перевірки, дослідження та оцінки інформації про діяльність, рішення і правила органів державної влади, посадових осіб, підприємств, установ і організацій та вжиття на основі цієї інформації заходів, передбачених Конституцією і законодавством України [2, с.192-193]. Таким чином, автор розуміє під президентським контролем таку наглядову діяльність, яку здійснює сам Президент. Однак діяльність Президента України пов'язана зі значною кількістю допоміжних органів, серед яких варто згадати Офіс Президента України та інші

консультативно-дорадчі органи, які безпосередньо здійснюють контроль за дотриманням законодавства відповідними органами влади.

Існує два види контролю Президента України: а) безпосередній контроль з боку самого Президента (через «право вето»); та б) контроль з боку Президента за допомогою допоміжних органів (зокрема, Адміністрації Президента) [3, с. 25].

Стаття 102 Конституції визначає, що Президент України є главою держави і виступає від імені держави. Президент України також є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. Стаття 106 Конституції. Згідно зі статтею 106 Конституції, Президент України також зобов'язаний гарантувати незалежність держави, національну безпеку і правонаступництво держави. Крім того, як глава держави, Президент України має бути позапартійним і позафракційним, виходити за межі дрібних політичних інтриг і представляти державу, націю і порядок. Ці завдання визначають роль і статус Президента України в суспільстві та державі.

Контрольно-наглядові функції Президента України в нашій Конституції спеціально не згадуються, але впливають із повноважень глави держави. Так, як гарант Конституції України, прав і свобод людини і громадянина, Президент України має такі повноваження 1) тлумачити пункт 30 частини першої статті 106 Конституції України; 2) Для офіційного тлумачення Конституції України та законів України, а також законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим і вирішення питань про відповідність Конституції України міжнародних договорів Президент України може звертатися до Конституційного Суду України (статті 150 і 151 Конституції України). Таким чином, Президент України уповноважений контролювати конституційність правових актів і гарантувати принцип верховенства Конституції України, а також контролювати захист конституційних прав і свобод та не допускати звуження змісту та порушення цих прав.

Крім того, Президент України як глава держави є вищим за всі органи державної влади в Україні, незалежно від того, чи належать вони до певного державного відомства. Він визначає здійснення Президентом України повноважень «квазісудового» характеру та передбачає застосування главою держави конституційних санкцій з окремих, чітко визначених у Конституції питань у зв'язку з порушенням або недотриманням Конституції України [4]. Глава держави також зобов'язаний здійснювати контроль за функціонуванням окремих органів управління з метою отримання об'єктивної та достовірної інформації про ефективність і законність їх діяльності; вживати заходів щодо запобігання порушенням вимог нормативно-правових актів у сфері трудових відносин; сприяти органам управління у відновленні законності і дисципліни; Адміністрація Президента України зобов'язана встановлювати причини та умови, що сприяють її діяльності [5, с.44].

Відповідно до Положення про Офіс Президента України, затвердженого Указом Президента України № 504/2010 від 2 квітня 2010 року, Офіс Президента України є допоміжним органом, утвореним Президентом України, основними завданнями якого є організаційне, правове, консультативне, інформаційне, кадрове, аналітичне та інше забезпечення здійснення Президентом України його повноважень, передбачених Конституцією України. Аналіз діяльності Офісу Президента України дозволяє виокремити основні напрями його діяльності у сфері дотримання трудового законодавства. А саме: аналіз політичних,

економічних, соціальних, гуманітарних та інших процесів, що відбуваються в Україні та світі, і на основі результатів цього аналізу формування та реалізація внутрішньої і зовнішньої політики держави, спрямованої на додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина, державного суверенітету та верховенства права, яка подається на розгляд Президентів України [6].

Адміністративно-наглядові повноваження Президента України мають велике значення у прийнятті відповідних нормативно-правових актів, що регулюють діяльність установ та їх персоналу, в тому числі пов'язані з дотриманням трудового законодавства. Одним з таких нормативно-правових актів є Положення про контроль за виконанням указів, розпоряджень і доручень Президента України від 26 липня 2005 року (Закон України № 1132/2005). Відповідно до цього Положення контролю підлягають акти та доручення, що містять конкретні завдання органам виконавчої влади щодо вжиття заходів, оцінки та вирішення проблем (наприклад, зняття з власного управління завдань, передбачених законом або дорученням) [7]. На жаль, у наш час розвитку суспільних відносин це правове регулювання не повною мірою виконує функції контролю Президента України. Таким чином, під контролем (наглядом) за додержанням законодавства про працю з боку глави держави слід розуміти діяльність, спрямовану на контроль за дотриманням законодавства про працю як главою держави та його апаратом управління, так і структурними підпорядкованими йому, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями та їх працівниками, виявлення різноманітних відхилень у сфері трудових відносин і прийняття на цій основі необхідних рішень щодо їх усунення або запобігання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кравченко В.В. Особливості президентського контролю / В.В. Кравченко Вісник Запорізького національного університету. – 2012. – № 1 (II). – С. 29-35
2. Гетманець О.П. Правове регулювання бюджетного контролю в Україні: Лис. доктора юрид. наук: Спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» О.П. Гетманець. – Харків. 2004. -192-193с.
3. Беляєв В.П. Контроль та нагляд як форми юридичної діяльності: питання історії та практики: автореф. д.ю.н.: спец. 12.00.14 «Адміністративне право; фінансове право», В.П. Беляєв. – 55 с.
4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України.-1996. – № 30. -ст. 141.
5. Присяжнюк А.И. Загальна характеристика повноваження Президента України щодо контролю за діяльністю органів виконавчої влади / А.И. Присяжнюк // Наше право. -2011.- № 4 (3). – с. 41-45.
6. Положення про Адміністрацію Президента: Указ Президента України від 02.04.2010 № 504/2010//Офіційний вісник України.-2010.-№ 25. – с. 978.
7. Питання контролю за виконанням указів, розпоряджень і доручень Президента України: Указ Президента України від 26.07.2005 № 1132/2005 , Офіційний вісник України. – 2005. – № 30. – с. 1788

ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Дмитро КУЗУБ

НК – Ольга ДУЛГЕРОВА, кандидат історичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

День 24 лютого 2022 р. став переломним моментом для всього українського суспільства. Розпочата Росією війна проти України вплинула на всі сфери соціального життя нашого народу. І, якщо для Росії неважливими є правові аспекти знищення українців, порушення територіальної цілісності України, її суверенітету (на що вказують як методи ведення війни російською армією, так і сам характер війни – загарбницька, фактичне ігнорування вимог міжнародного права, у тому числі й міжнародного гуманітарного права), то Українська держава і далі виконує взяті на себе міжнародні зобов'язання (до цього варто додати і подання Україною заявки на вступ до Європейського Союзу за спеціальною спрощеною процедурою), а також норми національного законодавства [1].

Гарантією статті 64 Конституції України є те, що конституційні права і свободи людини і громадянина не підлягають обмеженню, але є виключення щодо цієї норми, що знайшло нормативне закріплення в Основному Законі [2]. Друга частина цієї норми передбачає, що в умовах воєнного чи надзвичайного стану можуть запроваджуватися деякі обмеження прав і свобод із зазначенням періоду, протягом якого діють такі обмеження, та повного переліку прав, які заборонено обмежувати в ході війни або надзвичайного стану [3].

Права людини є тим засобом, що обмежують публічну владу, запобігаючи її свавіллю. Саме тому права людини є характерною рисою демократичного державно-правового режиму. Авторитарний і тоталітарний режими натомість не визнають природний характер прав людини та пов'язують їх із власним волевиявленням: права існують лише тоді, коли влада їх «освятила», закріпивши у тексті нормативно-правового акту (при цьому переважно йдеться про соціально-економічні права). Отже, за недемократичного режиму права людини повною мірою залежать від волі державних органів. У контексті предмету нашого дослідження наведене положення дає змогу встановити, що введення воєнного стану у державі з недемократичним державно-правовим режимом несуттєво впливає на стан забезпечення прав людини, оскільки останні не визнаються як такі, що належать людині від народження; визнання ж окремих прав не впливає значною мірою на державу, яка в будь-який момент може відмовитися від їх сприйняття, ґрунтуючись на «революційній доцільності» [2].

У контексті досліджуваного питання обмеження прав людини в умовах воєнного стану, окрім законодавчих приписів Основного Закону України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану», саме положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та прийняті на їх основі рішення Європейського суду з прав людини виступають основними міжнародно-правовими регуляторами відносин держави і людини. Реалізація приписів Конвенції та виконання рішень Суду сьогодні є ефективним механізмом контролю за дотриманням конвенційних гарантій щодо забезпечення «трьох основ» Європейського Союзу: демократії, захисту прав людини та верховенства права. Такий механізм контролю передбачає дотримання принципу пропорційності, відповідно до якого національне законодавство повинно бути чітким, передбачуваним та доступним, а втручання у права, гарантовані Конвенцією, має

здійснюватися «згідно із законом», відповідати законній (легітимній) меті та бути «необхідним в демократичному суспільстві» [3].

Зважаючи на введення військового стану у нашої державі, наріжним питанням сьогодення виступає налагодження зв'язку і чіткої взаємодії між усіма органами державної влади та посадовими особами при виконанні своїх обов'язків. Водночас, не можна допустити використання воєнного стану в Україні будь-якими силами у своїх політичних інтересах, у т. ч. з метою скасування виборів або перенесення їх термінів. За умови дотримання цих вимог воєнний стан, що запроваджено в Україні мінімально позначиться на обмеженні прав громадян України та фактично не зачіпатиме їх інтереси та повсякденний побут. В іншому разі може виникнути реальна загроза гострої внутрішньої кризи в країні з непередбачуваними наслідками [4].

Таким чином, воєнний стан доцільно розглядати як засіб відновлення умов, за яких людина може ефективно реалізувати свої права та свободи. Відповідно, права людини визначають межі діяльності публічної влади щодо введення воєнного стану та засоби, що нею використовуються. При цьому низка прав не може бути обмежена, а обмеження інших прав не може знищувати їх сутність. Окрім визначення прав людини, які не можуть бути обмежені в умовах воєнного стану, конституційно-правові норми визначають особливості реалізації окремих прав за досліджуваних обставин: права на власність та права на працю.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Корнієнко М. В. Права людини в умовах воєнного стану: загальноправовий дискурс Ст. 27-31 URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/1-2/7.pdf>
2. Славко А.С. Обмеження прав і свобод людини і громадянина за умов дії режиму воєнного стану: порівняльно-правовий аспект Ст. 68-72 URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/39598/1/%D0%9E%D0%91%D0%9C%D0%95%D0%96%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%20%D0%86%20%D0%A1%D0%92%D0%9E%D0%91%D0%9E%D0%94%20%D0%9B%D0%AE%D0%94%D0%98%D0%9D%D0%98%20%D0%86%20%D0%93%D0%A0%D0%9E%D0%9C%D0%90%D0%94%D0%AF%D0%9D%D0%98%D0%9D%D0%90.pdf>
3. Лазарєв В. В. Особливості гарантування прав і свобод людини в умовах воєнного стану в Україні Ст. 71-73 URL: <file:///C:/Users/asus/Downloads/fKmXHF52dod72WNZVXLraFeDnsRJNlh.pdf>
4. Мерник А.М. Обмеження прав людини та основоположних свобод в умовах воєнного стану в Україні. Юридичний. Науковий електронний журнал Ст. 49-53 URL: http://lsej.org.ua/11_2022/7.pdf

КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ МАКРОРІВНЯ: ПРОПЕДЕВТИЧНИЙ АСПЕКТ

Андрій КУЧУК, доктор юридичних наук, професор

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

До 2014 року питання конституціоналізму розглядалось вітчизняною правничою наукою дещо догматично. Однак, збройна агресія Росії та окупація нею

частини території України стали тим чинником, що актуалізував означену нами проблематику, змусивши наукову спільноту переоцінити підходи до розуміння основ державності, конституції, конституціоналізму та ін.

Наголосимо, що саме у цьому контексті у багатьох закладах вищої освіти зміст навчальної дисципліни «Конституційне право України» було переосмислено та запроваджено викладання дисципліни «Конституційне право», у межах якої вже конституційно-правові інститути не розглядаються окремо через національну систему права, окремо через системи права інших держав або типів систем права.

Наведене вказує на зосередженні уваги вітчизняної конституційно-правової доктрини на тих правових явищах, що виходять за внутрішньодержавні межі, на їх гармонізації, що посилилась у умовах інтеграційних процесів.

Водночас, слід також вказати на те, що в останні роки у вітчизняному правовому дискурсі зростає кількість публікацій, присвячених дослідженню конституціоналізму окремих міжнародних організацій, маємо на увазі перш за все конституціоналізм Європейського союзу, що також вказує на вихід проблематики конституціоналізму за внутрішньодержавні межі та набуття тематикою транснаціонального характеру. Хоча такий підхід виходить за межі усталеного сприйняття конституціоналізму, як такого, що характеризує відповідне явище у межах окремої держави.

В умовах відстоювання конституційних цінностей, захисту територіальної цілісності та відновлення суверенітету на звільнених від окупації територіях питання конституціоналізму набуває особливої ваги та потребує комплексного дослідження, що посилює актуальність обраної нами тематики.

Додамо, що дослідження конституціоналізму є чинником подальшої розбудови України як правової держави та втілення у суспільні відносини вимог верховенства права.

Питання конституціоналізму в цілому періодично було предметом дослідження вітчизняних науковців у галузі конституційного права. Однак, до недавнього часу воно розглядалось суто у внутрішньодержавному аспекті.

Процеси євроінтеграції зокрема та глобалізації загалом стали чинником виходу цього питання за межі окремої держави. Серед вітчизняних вчених, які займаються ґносеологією вказаної проблематики, слід згадати О. Батанова, М. Воронова, Г. Зубенко, Т. Кагановську, М. Козюбру, М. Марчука, М. Савчина, В. Серьогіна, С. Серьогіну та ін.

Відзначимо, що доволі системно основні здобутки вітчизняних правників щодо пізнання окресленої тематики висвітлено у межах публікації матеріалів проведеної нещодавно окремими закладами вищої освіти та науковими установами міжнародної конференції на тему «Конституційне право ЄС в аспекті євроінтеграції України» [1].

Важливим є і висновок Т. Кагановської про те, що «багаторівневий конституціоналізм стосується ролі особистості у формуванні конституційного правопорядку багаторівневої політичної системи, якою є ЄС» [2, с. 9].

Не можна оминати увагою і тезу С. Серьогіної щодо транснаціонального характеру конституціоналізму. Так, на думку вченої «Союз стурбований тими самими фундаментальними конституційними питаннями, які до європейської інтеграції були обмежені рамками держави. Регулювання та обмеження влади, система стримувань і противаг, захист фундаментальних прав і свобод, майже будь-яка інша конституційна проблема – все це посіло важливе місце в європейському порядку денному» [3, с. 69].

Методологічне значення осмислення конституціоналізму як явища не тільки внутрішньодержавного, мають положення, сформульовані В. Серьогіним. Вказаний вчений доволі чітко визначає актуальність цієї тематики, зазначаючи, зокрема наступне: «Протягом останніх десятиліть спостерігається невпинне зростання посилення на конституціоналізацію ЄС як у науковій літературі, так і в політичних коментарях» [4, с. 69].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1 Конституційне право ЄС в аспекті євроінтеграції України: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 21 квітня 2023 року). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. 372 с.

2. Кагановська Т.Є. Європейський правопорядок як прояв багаторівневого конституціоналізму. Конституційне право ЄС в аспекті євроінтеграції України: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 21 квітня 2023 року). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 4-9.

3. Серьогіна С.Г. Багаторівневе управління як елемент конституційного правопорядку Європейського союзу. Конституційне право ЄС в аспекті євроінтеграції України: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 21 квітня 2023 року). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 69-77.

4. Серьогін В.О. Конституційне право Європейського союзу як закономірний результат конституціоналізації його правового порядку. Конституційне право ЄС в аспекті євроінтеграції України: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 21 квітня 2023 року). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 65-69.

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРОЦЕСІ ДЕОКУПАЦІЇ ТА РЕІНТЕГРАЦІЇ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ¹

Віталій ПАШКОВ, доктор юридичних наук, професор

Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності НАПрН України

Влада російської федерації активно застосовує на тимчасово окупованих територіях положення власного законодавства. Як приклад можна визначити прийняття окупаційними судами рішень щодо громадян України, іноземців та осіб без громадянства про видворення з окупованої території з подальшим утриманням їх у пунктах тимчасового тримання іноземних громадян є незаконним втручанням у свободу та особисту недоторканність, оскільки такі рішення приймаються окупаційними судами без урахування того, що тимчасово окуповані території де-юре є суверенною територією України, а окупація є тимчасовим правовим режимом. Таким чином, російська федерація порушує ст. 9 Пакту, оскільки не має жодних правових підстав ані для вислання цих осіб, ані для позбавлення їх свободи з метою виконання рішень про вислання. Було ідентифіковано щонайменше 163 особи (громадяни України, іноземці та особи без громадянства), до яких з червня 2014 року по травень 2018 року окупаційні суди в

¹ Підготовлено на виконання проєкту «Захист прав людини в концепції перехідного правосуддя: українська модель» (реєстр. номер 2022.01/0204), що виконується за підтримки Національного фонду досліджень України

Криму застосовували примусове видворення, пов'язане з позбавленням волі на строк від однієї доби до понад півтора року [1]. Важливість права на свободу вимагає, щоб це право було забезпечене серйозними правовими гарантіями захисту, в тому числі цивільно-правовими та кримінально=правовими.

Після звільнення восени частини українських територій українська влада зіткнулася з низкою нових гуманітарних та економічних викликів. У довгостроковій перспективі проблема відновлення постраждалих населених пунктів, у короткостроковій — безпечна евакуація жителів, яка була неможлива під час окупації [2].

Між тим, українське законодавство ґрунтується на правилі, що ніхто не може бути затриманий без рішення суду. Про це йдеться у статті 29 Конституції України, яка закріпила на рівні національного законодавства право на свободу та особисту недоторканність. Затримання без рішення суду спочатку є заходом забезпечення кримінального провадження та розгляду справ про адміністративні правопорушення, і, в свою чергу, регулюється відповідним законодавством. Існують також так звані квазізатримання, перелік яких не є вичерпним. Так, українське законодавство передбачає такі процедури для законного затримання особи: – Затримання без ухвали слідчого судді, суду за підозрою у вчиненні злочину відповідно до ст. 208 КПК (класичне затримання безпосередньо після вчинення злочину); – Затримання без ухвали слідчого судді, суду за підозрою у вчиненні злочину в порядку ст. 207 КПК (так зване «цивільне затримання», яке полягає у фізичному обмеженні свободи пересування особи до прибуття поліції).

Військова влада російської федерації практикує такі найбільш поширені випадки порушення прав людини та тимчасово окупованих територіях: право на майно; право на здоров'я; право на освіту на повагу до людської гідності; на статеву свободу або статеву недоторканість; на особисту свободу; на свободу слова; залучали до примусових робіт; примусово залучили до служби у збройних силах (воєнізованих, збройних підрозділах); на справедливий суд.

Саме тому все частіше йде мова про використання механізму так званої перехідної юстиції.

Перехідна юстиція – комплекс заходів, визначених цим та іншими законами, спрямованих на подолання наслідків порушень законності, прав і свобод людини і громадянина, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, включаючи їх відновлення та компенсацію завданої шкоди, забезпечення справедливості та примирення, а також щодо неповторення окупації [3].

Цікавим фактом є впровадження Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність». Згідно з цим Законом, у відповідності до ст. 111-1, поняття колаборційна діяльність визначена як публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України.

В свою чергу, проект Закону про внесення змін до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» щодо особливостей діяльності на тимчасово окупованій

території України, не вважати колабораціонізмом здійснення на тимчасово окупованих територіях: захист прав і свобод людини, слідча та досудова слідча діяльність; медична допомога, підтримка пожежної служби, поховання загиблих: комунальні послуги; охорона культурних цінностей та охорона природно-заповідного фонду; відновлення територіальної цілісності.

Але реалізувати це буде важко. Не зрозуміло як можуть діяти на тимчасово окупованих територіях органи місцевого самоврядування.

Все це потребує вивчення ситуації та підготовки більш виважених нормативно-правових актів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ukraine's 8th Periodic report Civil Society Submission to the UN Human Rights Committee's 130th Session. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpccefindmkaj/https://ccprcentre.org/files/documents/INT_CCPR_CSS_UKR_42322_E.pdf

2. Deoccupied and occupied. How the Government works with liberated territories and what is allowed on the temporarily occupied territories. URL: <https://centreua.org/en/analysis/deoccupied-and-occupied-how-the-government-works-with-liberated-territories-and-what-is-allowed-on-the-temporarily-occupied-territories/>

3. Проект Закону України «Про засади державної політики перехідного періоду». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JI05837A?an=3>

СУДОВИЙ ЗАХИСТ – ОСНОВНИЙ ЕЛЕМЕНТ ГАРАНТУВАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

*Євген ТЕПТЮК, кандидат юридичних наук
Черкаський районний суд Черкаської області*

Повна та всебічна реалізація прав і свобод людини і громадянина, вказує О.В. Скрипнюк, вимагає спеціальних юридичних механізмів їх реалізації і гарантування [1, с. 332]. Як один з основних елементів гарантування прав і свобод людини у науковій літературі розглядають судовий захист. Однак його поняття різні автори трактують по-різному.

Так, В.Я. Крижановський зазначає, що судовий захист – це право кожної людини на справедливий і відкритий розгляд її справи у суді, що є основною юридичною гарантією прав і свобод людини. Право на судовий захист не підлягає жодним обмеженням, оскільки Конституція України встановила, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених самою Конституцією, а право на судовий захист прав і свобод не може бути обмеженим навіть в умовах воєнного чи надзвичайного стану (стаття 64 Конституції України). Всі інші нормативно-правові акти (як законодавчі, так і підзаконні) можуть лише визначити порядок реалізації цього права, а не відмінити його чи встановити такі процедури, які ускладнили б або ж зробили насправді неможливим його реалізацію зацікавленими особами [2, с. 8].

П.П. Шляхтун називає судовим захистом право людини звертатися до суду за захистом своїх прав і законних інтересів [3, с. 198]. А на думку І.В. Дашутіна, правом на судовий захист є передбачена законодавством можливість фізичних та юридичних осіб захищати свої права в судах загальної і конституційної

юрисдикції. Автор розглядає це право двояко: з одного боку, як одне з конституційних прав людини нарівні з іншими політичними, економічними, соціальними й культурними правами, а з іншого – як право, що закріплює спеціальний механізм захисту всіх без винятку вищезазначених прав [4, с. 12].

За словами В.А. Бачиніна, принцип пріоритету прав і свобод людини адресований всім органам державної влади і зобов'язує їх його дотримуватися. Однак саме суд, не будучи залежним від жодної гілки влади і володіючи конституційними гарантіями цієї незалежності, виступає як універсальний засіб захисту прав і свобод громадянина [5, с. 16]. На думку О.В. Ільницького, спосіб захисту, який застосовує суд при вирішенні спору, є «двосічним мечем», що, з одного боку, дає змогу відновити законність у спірних правовідносинах, досягти позитивного результату однією стороною, а з іншого – цей результат досягають за рахунок істотного впливу на сферу інтересів її процесуального опонента. Як і для будь-якої зброї, основним правилом тут є її розумне та законне застосування [6, с. 214].

Деякі науковці вважають, що захист судом прав і свобод людини можна розглядати як норму, реалізація якої обумовлена наявністю імперативних вимог: надання доступу до правосуддя, заборона відмови в правосудді, захист не теоретичних й ілюзорних можливостей, а конкретного й дійсного права доступу в суд – рівень доступу має бути достатнім для захисту цього права, можливості ясні і конкретні, щоб у випадку їх недотримання можна їх було оспорити, обов'язок держави забезпечити ефективність права доступу до правосуддя, утвердження системи юридичної допомоги для реалізації цього права, спрощення процедури доступу до суду, надання допомоги адвоката та ін. [7, с. 411].

На нашу думку, судовий захист – це правоохоронна гарантія прав і свобод людини і громадянина, яка є основним засобом забезпечення реальної можливості здійснення суб'єктами цих прав і свобод.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Скрипнюк О. В. Конституційне право України: підручник для студ. вищ. навч. закладів. Київ: Ін Юре, 2010. 672 с.
2. Крижановський В. Я. Конституційно-правові засади судового захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2013. 20 с.
3. Шляхтун П. П. Конституційне право України: підручник. Київ: Освіта України, КНТ, 2008. 592 с.
4. Дашутін І. В. Правове регулювання судового захисту трудових прав громадян: автореф. дис. канд. юрид. наук. Харків, 2011. 18 с.
5. Філософія права / Бачинін В. А. та ін. Київ: Ін Юре, 2003. 354 с.
6. Ільницький О. В. Застосування судами окремих способів захисту прав у земельних спорах за участю суб'єктів господарювання. *Юридична наука, практика і освіта*. 2010. Вип. 1. С. 208–215.
7. Конституція України: Науково-практичний коментар / редкол.: В. Я. Тацій (голова), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін.; Нац. академія правових наук України. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2011. 1128 с.

ПАРЛАМЕНТСЬКЕ ПРАВО ЯК СКЛАДОВИЙ ІНСТИТУТ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

*Людмила ТЕПТЮК, кандидат історичних наук, доцент
Черкаський державний технологічний університет*

Парламент – це найвищий загальнонаціональний представницький орган влади, який обирається народом країни – її громадянами, і який здійснює визначені законодавством повноваження у різних сферах суспільного і державного життя, провідними серед яких є повноваження законодавчого, установчого і контрольного характеру. Сам термін «парламент» походить від латинського слова «parlare», буквально – говорити, розмовляти. Отже, цей термін вживається для найменування органу, в якому говорять, обговорюють. Парламент являє собою невід’ємний атрибут кожної демократичної держави, його наявність, поряд із іншими факторами, є показником, зокрема, свободи людини і суспільства [1, с. 205].

Визначальним етапом для розбудови України став 1996 рік, а саме знакова подія – прийняття Основного закону держави – Конституції. Органи державної влади стали рівноправними і незалежними один від одного. При цьому Верховна Рада України, за Конституцією, остаточно втратила колишній статус найвищого органу державної влади, але вперше набула всіх основних рис статусу парламенту України — єдиного загальнонаціонального, представницького, колегіального, виборного, однопалатного, постійно діючого органу законодавчої влади України.

Важливою рисою українського парламенту як органу законодавчої влади є його винятковість, універсальність у системі органів державної влади, що зумовлено насамперед унітарним характером нашої держави, тобто державним устроєм, поділом державної влади на законодавчу, виконавчу та судову, внутрішньою структурою парламенту та іншими обставинами. Сьогодні в складний для держави і народу України час війни з росією, значення законодавчого органу як і інших державних інституцій, як і кожного громадянина є визначальним.

Згідно до статті 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Стаття 75 Конституції України говорить, що єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України. Це означає, що жодний орган державної влади не може приймати нормативно-правові акти вищої юридичної сили, і що саме Верховна Рада України має повну компетенцію в сфері законодавства [2]. Отже, законотворчість є прерогативою Верховної Ради України.

З огляду на це основоположною складовою національної правової системи виступає конституційне право. Конституційне право будь-якої сучасної країни – це основна галузь права держави, яка являє собою сукупність юридичних норм, що закріплюють політичну систему суспільства, економічну систему держави, форму правління, форму територіального устрою, правовий статус особи, виборче право, виборчу систему, політичний режим й інші найважливіші інститути даної держави.

У межах конституційного права як провідної галузі права України можливе формування таких важливих підгалузей права, як парламентське, муніципальне, виборче право [3, с. 20].

Парламентське право України протягом останніх років відзначається стрімкими темпами розвитку. З 1996 року склався масив правових норм прямо кореспондованих явищу парламентаризму. Конституція України містить окремий розділ, присвячений статусу, організації й діяльності парламенту (розділ IV «Верховна Рада України»). Норми цього розділу мають основоположний характер

для парламентського права. Так, у Статті 110 встановлено загальний порядок визначення Верховною Радою України неможливості виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я. У Статті 111 йдеться про парламентську процедуру усунення Президента України з поста в порядку імпічменту. Організація і діяльність органів та посадових осіб, функціонально пов'язаних з парламентом, регулюються також відповідними законами. Це закони про статус народного депутата України, про комітети Верховної Ради України, Рахункову палату, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Конституцією передбачено прийняття закону про регламент Верховної Ради України, а також законодавчого врегулювання організації і порядку діяльності тимчасових спеціальних та тимчасових слідчих комісій.

За загальним визначенням парламентське право – це система конституційно-правових норм, що регулюють ранг та місце парламенту, порядок його утворення та діяльності, статус парламентарія.

До кола питань, що врегульовуються парламентським правом, слід віднести: виборчу систему, роль у парламентському процесі політичних партій і громадських організацій; статус парламенту та порядок його роботи; законодавчий процес; порядок взаємодії парламенту з іншими органами державної влади; парламентський контроль; міжпарламентське співробітництво; організаційно-адміністративне й матеріально-технічне забезпечення роботи парламенту; статус політичних інститутів і вищих посадових осіб, не врегульований нормами конституційного права.

Основою джерел парламентського права є Конституція України, що встановлює основні засади функціонування, організацію й порядок діяльності Верховної Ради України, статус народних депутатів, парламентських комітетів та комісій, фракцій, парламентських функцій та повноважень, взаємовідносин парламенту з органами державної влади, зокрема Президентом України, Кабінетом Міністрів України, Конституційним судом України, Центральною виборчою комісією та ін.

Головним джерелом парламентського права є Регламент Верховної Ради України. Регламент Верховної Ради України – це похідне від Конституції України джерело парламентського права України, яке виступає у формі єдиного кодифікованого нормативно-правового акту та затверджується у формі закону; регулює та охороняє, на підставі реалізації відповідних процесуально-процедурних норм, порядок роботи (діяльності) Верховної Ради України, її органів та посадових осіб, а також порядок здійснення нею парламентських функцій та окремих парламентських процедур [4, с.7]. Водночас, як слушно зауважується в літературі, «Регламент парламенту – один з найбільш недооцінених суспільною думкою і, водночас, один з найважливіших елементів політичної і правової культури, культури дискусій і спорів, і зрештою – досягнення домовленостей» [5, с. 187].

Самостійну групу системи джерел складають численні рішення Конституційного суду України, постанови Верховної Ради України, окремі постанови Кабінету Міністрів України, окремі нормативно-правові акти Президента України [6].

На думку О.І. Ющика, необхідно законодавство у сфері парламентського права не обмежувати чинними на цей час законами України та Регламентом, а відповідно до п. 21 ст. 92 Конституції сформувати пакет законів парламентського права, ухваливши ряд нових законів та змінивши деякі чинні акти. Ключовими в цьому пакеті мають стати закони «Про Верховну Раду України», «Про закони і законодавчу діяльність» та Регламент Верховної Ради України [7].

Отже, парламентське право є підгалуззю конституційного права. Має певну системність, яка забезпечується рядом чинників, чи не найважливішим з яких є наявність в Конституції окремого розділу, присвяченого організації і діяльності Верховної Ради України, наявністю певного кола законів, які регулюють організацію і діяльність парламенту, його органів та державних (посадових) осіб. Змістове поєднання цих законів забезпечується Конституцією шляхом посилення або відсилок до них у тексті. До того ж усі відповідні закони пов'язані з Конституцією за предметом галузевого регулювання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Майданник О.О. Конституційне право України: Навч. посіб. К.: Алерта, 2011. 380 с.
2. Конституція України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.
3. Конституційне право України: підручник для студентів вищих навчальних закладів /за ред. Ю.М. Тодики, В.С. Журавського К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. 341 с.
4. Ганжа Н.В. Теоретичні проблеми Регламенту Верховної Ради України. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2004. С. 7.
5. Сас С.В. Законодавство про регламент Верховної Ради України: проблеми теорії та практики. Дис. ... канд. юрид. наук. К., 2005. С. 187.
6. Теліпко В.Е. Парламентське право. Академічний курс. К.: Центр учбової літератури, 2021. 664с.
7. Ющик О.І. До питання методології пізнання законодавчого процесу в Україні // Право України, 2009. №10. С. 89-95. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/28683/10-Yushchik.pdf?sequence>.

АНАЛІЗ ЗАХОДІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА ЗВЕРНЕННЯ ЗОЛОТОНІСЬКОГО РАЙОНУ

Ірина ТЕРНОВА

НК – Вікторія ЧУБАНЬ, кандидат економічних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Конституційне право на звернення є важливим елементом демократичного суспільства, який забезпечує можливість громадян висловлювати свої побажання, скарги та пропозиції щодо діяльності органів влади та установ. Аналіз реалізації цього права показує, що в Україні існує законодавче та інституційне забезпечення права на звернення, але воно не завжди працює ефективно.

Закон «Про звернення громадян» [2] визначає права та обов'язки громадян та органів влади щодо звернень. Згідно з цим законом, громадяни мають право на отримання відповіді на своє звернення протягом 30 днів, а органи влади повинні розглядати звернення та надавати на них відповідь у встановлений термін.

Однак, аналіз показує, що іноді відповіді на звернення надходять з великим запізненням, або взагалі не надходять. Також, іноді відповіді мають формальний характер та не вирішують проблеми громадян.

З метою забезпечення реалізації та гарантування закріплених Конституцією України права на звернення до органів влади та органів місцевого

самоврядування, права громадян на участь в управлінні державними справами, підвищення ефективності роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування зі зверненнями громадян, відповідно до вимог чинного законодавства України, зокрема Закону України «Про звернення громадян» [2], Указу Президента України від 07 лютого 2008 №109/2008 «Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права громадян на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування» [1] Золотоніською районною військовою адміністрацією Черкаської області вживаються необхідні заходи щодо об'єктивного, всебічного і вчасного розгляду звернень громадян.

Звернення реєструються в системі електронного документообігу (АСКОД) відповідно до вимог Інструкції з діловодства за зверненнями громадян, застосовується Класифікатор звернень, ведеться журнал обліку особистого прийому громадян.

За 2022 рік до Золотоніської районної військової адміністрації Черкаської області надійшло 103 звернень громадян (16 з них надійшло з урядової та обласної «гарячої лінії») за аналогічний період 2021 року надійшло 69 звернення (20 з них надійшло з урядової та обласної «гарячої лінії»), спостерігається збільшення кількості звернень на 33 %.

У тому числі:

- ✓ поштою протягом звітного періоду – 44 звернень громадян, за аналогічний період 2021 року – 17 (збільшення на 27 або на 61 %).

- ✓ на особистому прийомі керівництва районної державної адміністрації 8 звернень, за аналогічний період 2021 року – 6 (спостерігається збільшення на 2 або на 25%);

- ✓ на «гарячу лінію» керівництва райдержадміністрації – 3 звернення, за аналогічний період 2021 – 1 (збільшення на 2 або на 67 %).;

- ✓ надіслано від органів влади – 48, за аналогічний період 2021 року – 45 (урядова та обласна «гаряча» лінія включно), збільшення на 3 або на 6 %.

З них: Офіс Президента України – 3; урядова та обласна «гаряча лінія» – 16; від заявників до ОДА-29;

Керівництвом районної військової адміністрації та юридичним відділом апарату районної військової адміністрації створені всі умови для участі заявників у перевірці поданих ними заяв чи скарг, надається можливість знайомитись з матеріалами перевірок відповідних звернень.

Затверджено графік проведення прямого телефонного зв'язку «Гаряча лінія» головою районної державної адміністрації, її заступниками, керівником апарату та керівниками структурних підрозділів районної державної адміністрації.

Протягом звітного періоду на «Гарячу лінію» керівництва районної державної адміністрації надійшло 3 звернення на які було надано письмові відповіді та 45 дзвінки на які заявникам в телефонному режимі було надано відповідні консультації та роз'яснення від письмової відповіді вони відмовилися.

В зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України та введення воєнного стану в Україні Указом Президента України №64/2022 з 24.02.2022 було тимчасово припинене проведення особистих та виїзних прийомів громадян. Наразі проведення особистих та виїзних прийомів громадян керівництвом райдержадміністрації відновлено. Особисті прийоми керівництва райдержадміністрації проводяться відповідно до графіку затвердженого розпорядженням райдержадміністрації від 26.02.2021 № 46. Виїзні прийоми здійснюються за гнучким графіком, про дату та час прийому громадян інформують відповідні територіальні громади.

За звітний період проведено 12 засідань постійно діючої комісії при Золотоніській районній військовій адміністрації Черкаської області з питань розгляду звернень громадян. Підсумки розгляду питань оформлюються протоколом.

Для надання своєчасної, кваліфікованої допомоги громадянам із правових та інших питань в районній державній адміністрації щовівторка та четверга з 10.00 до 12.00 діє безкоштовна юридична консультація на громадських засадах.

Проведено перевірку стану роботи із зверненнями громадян у фінансовому управлінні, архівному відділі, службі у справах дітей, управлінні соціального захисту, відділі інфраструктури та житлово-комунального господарства, відділі містобудування та архітектури, відділі економіки, агропромислового розвитку та екології, секторі з інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю, відділі з питань цивільного захисту населення та оборонної роботи, секторі з питань взаємодії з органами місцевого самоврядування, відділі освіти, охорони здоров'я, культури, спорту.

Питання роботи зі зверненнями громадян знаходиться під постійним контролем керівництва районної військової адміністрації, прикладаються всі зусилля щодо забезпечення всебічного неупередженого і об'єктивного розгляду та вирішення порушених у зверненнях питань.

Для забезпечення ефективної реалізації права на звернення у Золотоніській районній військовій адміністрації Черкаської області забезпечено доступність інформації про процедуру подання звернень, забезпечено швидку та якісну відповідь на звернення, а також створено механізми контролю за дотриманням прав громадян та обов'язків органів влади щодо звернень.

На нашу думку, важливо розвивати культуру звернень та довіру до органів влади серед громадян, що дозволить ефективно вирішувати проблеми та покращувати якість життя усього суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Указ Президента України № 109/2008 «Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/109/2008#Text>
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про звернення громадян: Закон України від 02.10. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – Ст. 4.

ПОЛІТИЧНІ ПРАВА ГРОМАДЯН ПІД ЧАС ВІЙНИ

Анна ЧОСЕНКО

НК – Ольга ДУЛГЕРОВА, кандидат історичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Політичні права і свободи — це забезпечена законом і публічною владою можливість участі в суспільно-політичному житті держави та здійсненні державної влади. Це, зокрема, права на свободу слова, зборів, мітингів; на участь в управлінні державними й громадськими справами.

Політичні права громадян під час війни можуть бути обмежені або скасовані у залежності від конкретних обставин та законодавства кожної країни. Відповідно до міжнародних норм, права людини повинні захищатися навіть під час воєнних конфліктів, існують певні обмеження, які можуть бути застосовані в інтересах національної безпеки.

Встановлення режиму воєнного стану як реакції держави на певні негативні фактори середовища як природного (епідемії, стихійні лиха, техногенні катастрофи), так і соціального (збройна агресія, повстання, масові заворушення, терористичні акти) походження є характерним для більшості країн світу. Уведення режиму воєнного стану зазвичай передбачає можливість залучення збройних сил як найбільш організованої частини держави для оперативного реагування на виклики, які постають перед такою державою, а також встановлення низки заходів, які обмежують обсяг гарантованих громадянам державою прав і свобод. [1, с.72]

Після 24 лютого 2022 року, коли збройна агресія Російської Федерації проти України набула повномасштабного характеру, правові гарантії захищеності прав людини опинилися під загрозою. Втручання російських військ на територію України стало причиною введення Президентом України воєнного стану (Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні») [2].

Питання забезпечення прав і свобод українців і громадян набуло ще більшої актуальності у світлі проблем сьогодення. Наразі в цей день наша країна перебуває в умовах воєнного стану – одного з найскладніших етапів незалежного періоду соціально-економічного розвитку. Сьогодні вкрай важливими є надійна підтримка з боку влади, національних і міжнародних організацій у сфері прав людини.

Запровадження воєнного стану в Україні значно ускладнює забезпечення державою прав громадян в умовах об'єктивної необхідності їх часткового обмеження. Адже таке обмеження передбачає законодавче звуження змісту та обсягу прав і свобод людини, а також чинники, що унеможливають або ускладнюють їх реалізацію. У Конституції України закріплено стандарти правової держави у такій ситуації. Це означає, що: по-перше, обмеження прав людини і громадянина в державі є тимчасовим та мінімально необхідним за характером; по-друге, зберігається певний перелік прав, які не можуть порушуватися у жодному разі; по-третє, остаточне рішення про оголошення воєнного стану ухвалює вищий загальнодержавний представницький орган – парламент [3, с.3]

Політичні права громадян України під час війни можуть бути обмежені відповідно до законодавства та обставин. Україна, подібно до багатьох інших країн, зобов'язана дотримуватися міжнародних норм і конвенцій щодо прав людини. Зазвичай, під час війни можуть бути введені обмеження на деякі політичні права, такі як свобода слова, право на зібрання та об'єднання, а також право на участь у виборчих процесах. Однак ці обмеження повинні бути законними, пропорційними та тимчасовими, і мають бути спрямовані на забезпечення національної безпеки чи інших важливих цілей.

Конституція України як основний гарант забезпечення і захисту прав і свобод громадян містить перелік прав, які не можуть обмежуватися навіть в період дії воєнного стану.

Зокрема, – громадяни України не можуть бути позбавлені громадянства і права змінити громадянство;

– не можуть бути порушеними невід'ємне право на життя; на повагу до гідності, на свободу та особисту недоторканність;

- не підлягає обмеженню право направляти індивідуальні або колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади та місцевого самоврядування;
- не можуть бути обмеженими право на житло, на шлюб і рівні права та обов'язки в шлюбі і сім'ї;
- неприпустимим є порушення рівності дітей у своїх правах незалежно від походження;
- не підлягає обмеженню право на захист прав і свобод у суді; на відшкодування коштами держави або органів місцевого самоврядування матеріальної і моральної шкоди, заподіяної незаконними рішеннями органів державної влади;
- не може бути обмеженим право на професійну правничу допомогу; право не притягуватися двічі до юридичної відповідальності одного виду за одне і те ж правопорушення; презумпція невинуватості; право на захист і відмову свідчити або давати пояснення чи показання щодо себе, членів сім'ї або близьких родичів, коло яких визначено законом.

Крім того, Закон України № 389-VIII закріплює гарантію дотримання таких стандартів, як мінімальна заробітна плата, мінімальний строк відпустки та час відпочинку між змінами на час залучення громадян до виконання трудової повинності та відшкодування вартості майна у разі його примусового відчуження.[4]

Отже, з вищесказаного можна зробити висновок, що війна завжди виплаває на права громадян. Умови воєнного конфлікту часто обмежують свободу виразу та участі в політичному житті. Міжнародне право та міжнародні договори регулюють дотримання політичних прав під час війни. Однак ступінь дотримання цих стандартів може бути різним. Специфіка впливу війни на політичні права залежить від типу конфлікту (міжнародного чи внутрішнього), його тривалості, рівня насильства та стратегій сторін. Також захист громадянських і політичних прав під час війни є важливим завданням держав і міжнародних організацій. Це може включати моніторинг виборів, захист прав журналістів і застосування санкцій до порушників прав людини. Крім того, для забезпечення демократичних цінностей у воєнний час важливо працювати над дипломатичним вирішенням конфлікту, що сприятиме відновленню політичних прав громадян після припинення воєнного стану.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Славко А.С. Обмеження прав і свобод людини і громадянина за умов дії режиму воєнного стану: порівняльно-правовий аспект/ Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2016 . – 72 с.
2. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022.
3. Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану : матеріали наукового семінару (23 червня 2022 р.) / упор. М. В. Ковалів, М. Т. Гаврильців, Н. Я. Лепіш. Львів : ЛьвДУВС, 2022. 315 с.
4. Василюк Н. Права людини і громадянина під час дії воєнного стану/ Юридична клініка Національного університету імені Ярослава Мудрого, 22 травня 2022р.

СЕКЦІЯ 3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО

ЖИТЛОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ

*Ольга АВРАМОВА, кандидат юридичних наук, доцент
Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України*

Житлові правовідносини є основоположним поняттям житлового права. Їм притаманні специфічні особливості, що дають можливість виокремити їх від інших приватних відносин [1, с. 126]. Як влучно вказує М.К. Галянтич суспільним відносинам в житловій сфері притаманна специфічність, риси однорідності, які дозволяють згрупувати їх у специфічно відокремлений вид суспільних відносин які становлять предмет правового регулювання [2, с. 25]. На особливість житлових правовідносин найпершим звернув увагу фундатор українського житлового права. В.П. Маслов. Він визначив, що житлові правовідносини – це суспільні відносини, встановлювані в процесі задоволення громадянином своїх житлових потреб (житлове право в об'єктивному розумінні), які здійснюються за допомогою правомочностей громадянина на задоволення житлової потреби та його право на конкретне жите приміщення, яким він користується (суб'єктивне право на жите приміщення) [3, с. 6]. Виходячи з цього житлові правовідносини є самостійними, однорідними, специфічними приватними відносинами. Їх основоположна мета – задоволення житлової потреби. Тому, виникають житлові правовідносини з моменту: 1) отримання житла для проживання (майнове право); 2) взяття на квартирний соціальний облік для отримання житла (майновий інтерес) [4, с. 126]. При цьому відносини щодо розпорядження житлом не можуть співвідноситися з житловими правовідносинами, через те, що розпорядження власністю є цивільним правовідношенням, за винятком відносин перерозподілу житлового фонду, розпорядження спільним майном багатоквартирного будинку. Для житлових правовідносин більш характерні дві правомочності: володіння (фактичне володіння житлом виникає при набутті права на житло і вселенні у нього) та користування житлом, що полягає у проживанні в житлі.

Узагальнюючи можна означити, що житлові правовідносини – це суспільні відносини, врегульовані нормами житлового законодавства щодо задоволення житлової потреби. До житлових правовідносин варто відносити правовідносини щодо: 1) набуття права на житло; 2) здійснення проживання у житлі; 3) споживання житлово-комунальних послуг; 4) управління житловим фондом, включаючи управління багатоквартирним будинком; 5) забезпечення недоторканості житла; 6) інформаційні щодо житла та житлових прав; 7) матеріально-технічного забезпечення житлової сфери (відносини з будівництва, реконструкції та ремонту житла, надання житлово-комунальних послуг); 8) захисту житлових прав. Виникнення та припинення житлових правовідносин щодо задоволення житлової потреби, відрізняється від виникнення та припинення цивільних правовідносин наявністю обов'язкового юридичного складу правопороджуючих або правоприпиняючих юридичних

фактів, які обумовлені імперативною необхідністю вселення (процедура отримання фактичного володіння житлом для проживання) та виселення з житла (фактичне припинення проживання в житлі шляхом звільнення приміщення від проживання та/або видалення мешканців із приміщення).

Класифікація житлових правовідносин є одним із дискусійних питань та перспективним для наукових розвідок. Проблемність класифікації житлових правовідносин полягає у виокремленні критерію їх поділу. Найбільш загальні критерії поділу встановлені у теоретичних дослідженнях правовідносин та цивільних правовідносин, які можливо використовувати за аналогією. Так, за функціональним призначенням виокремлюють дві великі групи правовідносин: регулятивні та охоронні; розрізняють матеріально-правові та процесуально-правові правовідносини; за часом дії розрізняють довгострокові та короткострокові правовідносини [5, с. 337, 338]. На рівні цивілістичних досліджень до визначення критерію класифікації цивільних правовідносин звертався Є. О. Харитнов. Вчений виокремлював поділ: 1) залежно від економічного змісту: немайнові та майнові цивільні правовідносини; 2) за юридичним змістом: абсолютні та відносні; 3) за характером здійснення цивільні правовідносини поділяються на речові і зобов'язальні; 4) з урахуванням структури правовідносини поділяються на складні та прості; 5) залежно від методу правового регулювання виокремлюють диспозитивні та імперативні цивільні правовідносини [6, с. 142, 143].

Узагальнюючи наведене можна запропонувати наступну класифікацію житлових правовідносин, залежно від:

1) функціонального призначення: регулятивні та охоронні житлові правовідносини. Регулятивні житлові правовідносини врегульовують виникаючі суспільні відносини, що виникає навколо задоволення житлової потреби. Охоронні відносини можуть виникати з приводу із забезпечення житлової потреби та захитує житлових прав;

2) мети, на яку спрямовані житлові правовідносини, можливо виокремлювати: а) основні правовідносини, що спрямовані на задоволення житлової потреби (набуття права на житло); б) похідні (виникають навколо матеріально-технічного забезпечення житлово-правового ланцюга із задоволення житлової потреби, управління житловим фондом, інформаційні правовідносини щодо житла ін.);

3) економічного змісту: немайнові житлові відносини (забезпечення недоторканності житла, інформаційні відносини); майнові житлові відносини (набуття права на житло, відносини з матеріально-технічного забезпечення житлової сфери);

4) сфери застосування житлові правовідносини можна поділяти на: матеріально-правові; організаційні житлові відносини (управління житловим фондом, враховуючи управління багатоквартирним будинком); процедурні житлові відносини (вселення та виселення з житла, декларування і реєстрація місця проживання, ведення державних реєстрів у житловій сфері, захист житлових прав, медіація в житловій сфері);

5) методу правового регулювання виокремлюють диспозитивні та імперативні житлові правовідносини.

На підставі проведеного дослідження можна запропонувати наступні висновки. Житлові правовідносини є самостійним видом правовідносин. Запропонована наступна класифікація житлових правовідносин залежно від: наступну класифікацію житлових правовідносин, залежно від: 1) функціонального призначення; 2) мети, на яку спрямовані житлові правовідносини;

3) економічного змісту; 4) сфери застосування; 5) методу правового регулювання. В цілому, можна стверджувати, що класифікація житлових правовідносин потребує окремого наукового дослідження, зокрема щодо визначення критерію їх класифікації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Заєць К.В. Правова природа відносин у житловій сфері. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2015. Вип. 35(1.1). С. 126–130.
2. Галянтич М.К. Проблеми існування житлового права в Україні. Проблеми цивільного права та процесу: тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. світлій пам'яті О. А. Пушкіна (м. Харків, 24 трав. 2019 р.). Харків: ХНУВС, 2019. С. 22-26.
3. Маслов В.П. Радянське житлове право. Київ: Вища школа, 1973. 175 с.
4. Аврамова О. Построение элементов в структуре жилищных правоотношений. Проблеми цивільного права та процесу : тези доп. Учасників наук.-практ. конф.; присвяч. світлій пам'яті О. А. Пушкіна; Харків; 25 трав. 2018 р. / МВС України; Харків. нац. ун-т внутр. справ; Харків обласний осередок Всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України». Харків: ХНУВС; 2018. С. 125–128.
5. Загальна теорія держави і права / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
6. Харитонов Є. О. Класифікація цивільних правовідносин : спроба новацій у підходах. Наукові праці Одеської національної юридичної академії / голов. ред. С. В. Ківалов ; МОН України, ОНЮА. Одеса : Юрид. л-ра, 2008. Т. VII. С. 136-143.

ПРОЦЕСУАЛЬНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС НОТАРІУСА У СПРАВАХ ЩОДО ОСКАРЖЕННЯ ВЧИНЕНОГО НИМ ВИКОНАВЧОГО НАПISУ: ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Уляна ВОРОБЕЛЬ

Львівський державний університет внутрішніх справ

Однією із форм захисту цивільних прав та інтересів осіб є вчинення нотаріусом виконавчого напису [1, с. 218–221; 2, с. 14]. Згідно ч. 1 ст. 87 Закону України «Про нотаріат» виконавчим написом є розпорядження нотаріуса щодо стягнення грошових сум або витребування від боржника майна, здійснене на документах, що встановлюють заборгованість [3]. І хоча нині, у період дії воєнного стану, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності приватних виконавців та примусового виконання судових рішень, рішень інших органів (посадових осіб) у період дії воєнного стану» на примусове виконання виконавчих написів нотаріусів було накладено мораторій [4], однак право на оскарження виконавчих написів, вчинених нотаріусами до набрання цим нормативно-правовим актом чинності, а це 25.08.2022 року, залишилось недоторканим.

Слід зазначити, що порядок правового регулювання діяльності нотаріату в Україні встановлено Законом України «Про нотаріат». Згідно з чч. 1-2 ст. 1 Законом України «Про нотаріат» нотаріат в Україні – це система органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені Законом України «Про

нотаріат», з метою надання їм юридичної вірогідності. Вчинення нотаріальних дій в Україні покладається на нотаріусів, які працюють в державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах (державні нотаріуси) або займаються приватною нотаріальною діяльністю (приватні нотаріуси) [3].

У судовій практиці, оскаржуючи вчинений нотаріусом виконавчий напис, шляхом подання позовної заяви про визнання вчиненого нотаріусом виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню повністю або частково, або про повернення стягненого за виконавчим написом нотаріуса, позивач найчастіше зазначає нотаріуса відповідачем або співвідповідачем у справі. Хоча на помилковість такої практики неодноразово вказував Верховний Суд, зазначаючи, що відповідач є обов'язковим учасником цивільного процесу – його стороною. Основною ознакою сторін цивільного процесу є їхня особиста і безпосередня заінтересованість; саме сторони є суб'єктами правовідношення, з приводу якого виник спір. Крім того, відповідач є тією особою, на яку вказує позивач як на порушника свого права. Тобто, відповідач – це особа, яка, на думку позивача, або відповідного правоповноваженого суб'єкта, порушила, не визнала чи оспорила суб'єктивні права, свободи чи інтереси позивача. Відповідач притягається до справи у зв'язку з позовною вимогою, яка пред'являється до нього. При цьому неналежний відповідач – це особа, притягнута позивачем як відповідач, стосовно якої встановлено, що вона не повинна відповідати за пред'явленим позовом за наявності даних про те, що обов'язок виконати вимоги позивача лежить на іншій особі — належному відповідачеві.

Нотаріус є публічною особою, якій державою надано повноваження щодо посвідчення прав і фактів, які мають юридичне значення, та вчинення інших нотаріальних дій з метою надання їм юридичної вірогідності. Вчиняючи нотаріальні дії, нотаріус діє неупереджено, він не може діяти в інтересах жодної з осіб – учасника нотаріальної дії. Нотаріус не стає учасником цивільних правовідносин між цими особами, а отже, не може порушувати цивільні права, які є змістом цих відносин. Відсутня і процесуальна заінтересованість нотаріуса в предметі спору та реалізації прийнятого рішення.

Спори за позовами про визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню повністю або частково, про повернення стягнутого за виконавчим написом вирішуються судом у порядку цивільного судочинства за позовами боржників або зазначених осіб до стягувачів, якщо однією зі сторін відповідного спору є фізична особа. За правилами цивільного судочинства як спір про право в позовному провадженні розглядаються позови про оскарження дій нотаріуса щодо вчинення виконавчого напису, коли йдеться виключно про порушення нотаріусом правил вчинення відповідної нотаріальної дії і при цьому позивачем не порушується питання про захист права відповідно до положень цивільного законодавства.

Тобто нотаріус не може бути відповідачем у цій категорії справ, оскільки предметом позову є спір про право, зокрема позивач заперечує наявність у нього суми заборгованості перед кредитором, яка вказана у виконавчому написі.

Виходячи з норм Закону України «Про нотаріат», у нотаріуса немає спільних чи однорідних прав та обов'язків стосовно позивача. Нотаріус вчиняє нотаріальні дії від імені держави, тому в нього не можуть бути спільні чи однорідні права і обов'язки з особами, які звернулися до нього, або з особами, які вирішили, що їх права порушені нотаріальними діями.

Відповідачем у таких справах є особа, на користь якої було вчинено виконавчий напис, яким було порушено право позивача. Тобто, цивільна відповідальність за незаконно вчинений виконавчий напис покладається не на нотаріуса, а на особу, яка зверталася за виконавчим написом. Сам же нотаріус може

залучатися судами як третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача [5, 6, 7].

Отож, справи за спорами щодо оскарження вчинених нотаріусами виконавчих написів (про визнання вчиненого нотаріусом виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню повністю або частково, або про повернення стягненого за виконавчим написом нотаріуса) мають розглядатися судами за позовами боржників до стягувачів, а процесуально-правовий статус нотаріусів у цих категоріях справ має обмежуватись виключно їх залученням як третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Цивільне право України: підручник: в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.
2. Навроцька Ю. В., Верба-Сидор О. Б., Воробель У. Б. Цивільне процесуальне право України: навчальний посібник (у схемах і таблицях) / за заг. ред. Ю. В. Навроцької. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 388 с.
3. Про нотаріат : Закон України від 02 вересня 1993 року № 3425-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення: 05.09.2023).
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності приватних виконавців та примусового виконання судових рішень, рішень інших органів (посадових осіб) у період дії воєнного стану : Закон України від 27 липня 2022 року № 2455-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2455-20#Text> (дата звернення: 05.09.2023).
5. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 14 серпня 2019 року у справі № 519/77/18. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83692339> (дата звернення: 05.09.2023).
6. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 15 квітня 2020 року у справі № 474/106/18. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88979423> (дата звернення: 05.09.2023).
7. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 12 листопада 2020 року у справі № 200/3452/17. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92842282> (дата звернення: 05.09.2023).

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗ'ЯСНЕННЯ УХВАЛИ СУДУ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Валерія ГАНСЕЦЬКА, кандидатка юридичних наук

Навчально-науковий інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Всі судові рішення повинні бути зрозумілими, викладеними чіткою і простою мовою, так як це необхідна передумова розуміння рішення сторонами та громадськістю. Але, що робити, коли мова йде про ухвалу суду як різновид судового рішення, яким вирішується питання процесуального характеру і вона викладена не зрозуміло для її правильного виконання.

Відповідно до статті 271 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК), суд роз'яснює судові рішення, яке набрало законної сили, не змінюючи змісту судового рішення [1]. Відповідно до статті 258 ЦПК судовими рішеннями є ухвали, рішення, постанови та судові накази. Враховуючи, положення статті 271 і

дефініцію, що використовує законодавець, а саме «судові рішення», то роз'ясненню також підлягають і ухвали як різновид судового рішення.

Відповідно до п. 21 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 18.12.2009 р. № 14 «Про судові рішення у цивільній справі» [2], вказано, що «відповідно до статті 221 ЦПК роз'яснення рішення суду, а не ухвали, можливе тоді, коли воно не містить недоліків, що можуть бути усунені лише ухваленням додаткового рішення, а є незрозумілим, що ускладнює його реалізацію». Так, якщо звернутися до редакції ЦПК від 2006 р., то стаття 221 називалася «рішення суду» і відповідно звучала як роз'яснення рішення суду. І відповідно до ст. 208 старої редакції судові рішення поділялися лише на два види ухвали та рішення. Чинна редакція наголошує саме на судових рішеннях, куди входять й ухвали.

М.Й. Штефан визначає судові рішення як процесуальну форму вираження діяльності суду щодо застосування права [3, с. 143]. Ю. В. Білоусов вважає, що судові рішення – це акти здійснення правосуддя [4, с.96].

Рішення суду – це різновид судового рішення, якими вирішується матеріально-правовий спір між сторонами, підтверджується наявність або відсутність певних фактів, тобто справа вирішується по суті. Від ухвал вони різняться тим, що ними захищаються порушені, невизнані або оспорювані права, свободи та інтереси [5, с.6].

Тобто в чинному законодавстві і судовій практиці термін «судове рішення» вживається як родове поняття для позначення всіх процесуальних актів.

Незрозумілим є судові рішення, в якому припускається декілька варіантів тлумачення. Суд може роз'яснити судові рішення у разі, якщо нечітким або незрозумілим є зміст його резолютивної частини [6].

Проаналізувавши судову практику варто звернути увагу на те, що всі ухвали прийняті в 2018-2019 рр., в яких відмовляли в роз'ясненні таких ухвал. Так, в одній суди посилалися на те, що в заяві не вказано в чому саме полягає незрозумілість ухвали суду, фактично порушене питання про внесення нових даних в ухвалу суду, за змістом вказаної норми Постанови Пленуму Верховного суду України передбаченим є роз'яснення рішення, а не ухвали суду [7].

В іншій, суди посилалися на те, що не підлягають роз'ясненню судові рішення, прийняті з процесуальних питань, які не стосуються предмета спору, що виник між сторонами у справі, а лише вказує на ту чи іншу процесуальну дію, прийняту судом у межах наданих йому повноважень. Таким чином, ухвала суду про повернення зустрічної позовної заяви, про роз'яснення якої подано заяву, роз'ясненню у порядку статті 271 ЦПК не підлягає, в зв'язку з чим задоволенню не підлягає [8].

Варто звернути увагу, що в одних справах суди повертають таку заяву [8], а в інших відмовляють у відкритті [9].

Отже, в ухвалі суду про роз'яснення ухвали суд викладає більш повно та зрозуміло ті частини ухвали, розуміння яких викликає труднощі, не змінюючи при цьому суть. Роз'яснено може бути ухвала суду у разі, якщо без такого роз'яснення його важко виконати, оскільки існує значна ймовірність неправильного його виконання внаслідок неясності резолютивної частини рішення. На нашу думку, підстав для здійснення таких дій не має, враховуючи положення статей ЦПК щодо повернення процесуальних заяв та відмов у роз'ясненні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 31.07.2023).

2. Про судові рішення у цивільній справі: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18.12.2009 р. № 14 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-09#Text> (дата звернення: 30.07.2023).

3. Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України. Київ, 2005. 401 с.

4. Білоусов Ю.В. Цивільний процес: Навч. посіб. / за ред. Ю.В.Білоусова. Київ, 2005. 176 с.

5. Андронов І. Сутність рішення суду в цивільному процесі. *Цивільне право і процес*. 2017. № 11. С.5-9.

6. Верховний суд зробив висновок, коли судові рішення підлягає роз'ясненню. // Судебно-юридическая газета. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/177355-verkhovniy-sud-zrobiv-visnovok-koli-sudove-rishennya-pidlyagaye-rozysnennnyu> (дата звернення: 30.07.2023).

7. Ухвала Корабельного районного суду м. Миколаїв від 22.08.2018 р. № № 488/1937/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78804145> (дата звернення: 30.07.2023).

8. Ухвала Тульчинського районного суду Вінницької області від 16.04.2018 р. № 148/589/19// Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81269067> (дата звернення: 30.07.2023).

9. Ухвала Заводського районного суду м. Миколаєва від 11.06.2018 р. № 2-4251/11// Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74664687> (дата звернення: 30.07.2023).

ДО ПИТАННЯ ПРО ОФОРМЛЕННЯ ПРАВОЧИНІВ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ НЕРУХОМОГО МАЙНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анастасія КЛИМЕНКО

НК – Аліна БІЛЕКА, кандидат юридичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ, в Україні введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року. Статтею 3 Указу визначено, що у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [1].

В умовах воєнного стану в Україні відбулися суттєві зміни на ринку нерухомого майна. Ринок нерухомості переставав повноцінно працювати. З метою гарантування безпеки даних та недопущення зі сторони країни-агресора будь-яких несанкціонованих дій робота реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції України, фактично на два місяці була тимчасово зупинена. Зокрема, відсутність доступу до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно унеможливило укладання угод щодо купівлі-продажу будь-якої нерухомості. 19 квітня 2022 року Кабінетом Міністрів України була прийнята постанова № 480

«Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо діяльності нотаріусів та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану». Так, фактично, із прийняттям даного нормативно-правового акту відновилося функціонування Державних реєстрів та з'явилася можливість здійснення купівлі чи продажу нерухомості під час воєнного стану за певних умов [2].

Одним із найважливіших нововведень даного документа є те, що правочини щодо купівлі та продажу нерухомого майна здійснюються виключно нотаріусами, які відбираються за особливими критеріями та входять до Переліку нотаріусів, якими в період воєнного стану виконуються дії щодо цінних майнових об'єктів. Проаналізувавши вимоги, які ставляться до нотаріусів можемо стверджувати, що він загалом повинен не мати порушень у попередній діяльності. Варто зазначити про досить цікавий критерій, який вимагає від нотаріуса у період з 25 лютого 2022 року до включення його до даного переліку не здійснювати посвідчення договорів стосовно відчуження об'єктів нерухомого майна. Таким чином дана Постанова гарантує додержання принципів верховенства права та доброчесності, що знаходять свій вияв у діяльності виключно професійних нотаріусів. Після звільнення окупованих територій Київщини та Чернігівщини, зниження кількості та потужності інформаційних атак, а саме 4 квітня Міністерство юстиції України видало Роз'яснення, щодо відновлення функціонування Реєстру. Органами державної влади було відновлено доступ користувачів до єдиних та державних реєстрів за їх зверненнями до технічного адміністратора таких реєстрів. Очевидним є той факт, що функціонування реєстрів на окупованих територіях або на яких здійснюються безпосередні бойові дії, а також здійснення нотаріальних дій щодо купівлі-продажу нерухомого майна нотаріусами, робоче місце яких розміщене на цих територіях, забороняється. Після відновлення функціонування державних реєстрів стосовно виконання нотаріальних дій Кабінетом Міністрів України було прийнято постанову «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо діяльності нотаріусів та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану». Фактично, із прийняттям даного нормативно-правового акту було відновлено роботу Державних реєстрів та створено можливість здійснення правочинів щодо купівлі чи продажу нерухомості під час воєнного стану за певних умов. Актуальним питанням, регулювання якого передбачено у Постанові, є купівля або продаж об'єктів нерухомості за довіреністю. У період воєнного стану законодавством України забороняється продаж нерухомості фізичною особою на підставі довіреності. Отже, стороною у договорі обов'язково повинен виступати власник [3].

Продати комерційний об'єкт можна не раніше, ніж за 32 дні з моменту його реєстрації на державному рівні. Виняток — комерція, котру отримали в спадок або як результат виділення окремої частки в спільній власності. Відчуження вторинної нерухомості відбувається за його географічним розташуванням. Якщо сторони знаходяться в іншому місті або за кордоном, відчуження неможливе. Розширений список можливостей розрахований на Київ і Київську область. Підписувати такий договір може нотаріус, який працює в межах Києва або Київської області. Також можна оформити договір за місцем розташування самого житлового об'єкта, юридичної особи або пропискою фізичної особи. Тобто раніше продавець мав вибір: звернутися до нотаріуса, котрий знаходиться поблизу реального місця проживання, або до спеціаліста за місцем реєстрації житлового об'єкта. Тепер такого вибору немає, тож доведеться їхати туди, де географічно знаходиться квартира або будинок. Такі ж правила діють при оформленні іпотеки.

Продаж житлової нерухомості фізичними особами. На цю категорію довіреність не поширюється. Тобто продавати квартиру має право виключно власник. Виняток — юридичні особи. Здійснювати операцію купівлі-продажу має право замісник керівника юридичної особи, якщо остання перебуває у відрядженні або за межами країни.

Які документи потрібні для оформлення договору купівлі-продажу? Перелік документів, які потрібно надати нотаріусу, визначається типом угоди. Зазвичай, до базового списку додається:

- ✓ паспорт та ідентифікаційний код кожної зі сторін договору;
- ✓ оригінальний документ, що посвідчує право власності на конкретний житловий об'єкт;
- ✓ виписка, котра засвідчує відсутність прописаних осіб у квартирі/будинку;
- ✓ технічний паспорт;
- ✓ документи, що посвідчують сімейний стан і родинні зв'язки 1-го і 2-го ступеня близькості.

Хто досі немає доступу до державних реєстрів? При цьому досі забороняються будь-які операції з житловою й комерційною нерухомістю на окупованих і частково окупованих територіях. Згідно з наказом №473 йдеться про наступні області:

- ✓ Донецьку й Луганську;
- ✓ Херсонську;
- ✓ Запорізьку, а саме: Бердянський, Василівський, Мелітопольський і Пологівський р-ни;
- ✓ Миколаївську, а саме: Баштанський і Миколаївський р-ни, за винятком Казанки, Нового Бугу, Березанки, Нової Одеси й самого Миколаєва;
- ✓ Харківську, а саме: Богодухівський, Ізюмський, Куп'янський, Харківський і Чугуївський р-ни, за винятком Валок, Богодухова, Золочева, Краснокутська, Люботина, Мерефи, Нової Водолаги, Покотилівки й самого Харкова.
- ✓ Заборона здійснювати операції з купівлі-продажу нерухомого майна також поширюється на Крим і м. Севастополь [4].

Так, в умовах воєнного стану в Україні, почали існувати обмеження у здійсненні права власності за договором, предметом якого виступає нерухоме майно. Такі обмеження стосуються: строку; території; нотаріуса; представника за договором. Звідси слідує, що законом можуть встановлюватися обмеження у здійсненні права власності. Однак, такі обмеження діють лише протягом певного часу – воєнного стану в Україні. Тому, власник майна має дотримуватись норм законодавства з метою збереження балансу «меж здійснення суб'єктивних цивільних прав» а «обмежень здійснення суб'єктивних цивільних прав» [5].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Правові наслідки та обмеження в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] // ПРОФСПІЛКА ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://pon.org.ua/novyny/9309-pravovi-naslidky-ta-obmezhennia-v-umovakh-voienno-go-stanu.html>.

2. Купівля-продаж нерухомості в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] // Liga Zakon. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: https://biz.ligazakon.net/analytics/211334_kupvlya-prodazh-nerukhomost-v-umovakh-vonnogo-stanu.

3. Специфіка укладення та виконання договорів купівлі-продажу нерухомого майна в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] / Н. М. Павлюк,

Н. В. Слобода // УДК. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: http://www.lsej.org.ua/4_2023/48.pdf.

4. Правила та умови продажу житла під час воєнного стану [Електронний ресурс] // КОНКУРЕНТ інформаційне агенство. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://konkurent.ua/publication/105580/pravila-ta-umovi-prodazhu-zhitla-pid-chas-voennogo-stanu/>.

5. Маріц Д. О. Особливості укладання договору купівлі-продажу нерухомого майна в умовах воєнного стану в Україні [Електронний ресурс] / Д. О. Маріц, О. Грачова // УДК. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <http://visnyk-psp.kpi.ua/article/view/269614/265064>.

ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ: ДЕЯКІ ПИТАННЯ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ ВРЕГУЛЮВАННЯ

Микола МАР'ЯН

Черкаський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

Дивлячись на ситуацію сьогодення відомо, що наші цивільні права регулює так зване «Право Женеви» — частина міжнародного гуманітарного права, норми якого спрямовані на полегшення страждань жертв збройних конфліктів.

Доведено, що обмеження прав осіб є вимушеним заходом підтримки режиму обороноздатності країни та забезпечення функціонування національної економіки. Відповідні обмеження стосуються як нормального функціонування цивільного обігу, так і окремих видів діяльності, таких як нотаріальне засвідчення юридичних фактів, публічний доступ до окремих державних реєстрів, окремих видів підприємницької діяльності тощо. Визначено актуальність дослідження питань практичної реалізації цивільних прав та захисту цивільних інтересів приватних осіб в умовах воєнного стану, а також збереження нормальної динаміки цивільних правовідносин.

Але все ж таки хочеться дати трактування саме визначенню захист цивільних прав громадян.

Однією з умов прийняття України до Ради Європи були ухвалені Парламентською Асамблеєю 1995 року рекомендації, щодо концепції правової політики у галузі захисту прав людини.

Конституція України встановила гарантії реалізації та захисту прав і свобод громадян та організацій. Конституційні норми, які закріплюють ці права і інтереси, виступають основою для деталізації їх у галузевому законодавстві, регулювання усіх аспектів їх дії, і для визначення юридичних гарантій реалізації, а також для встановлення процесуального порядку захисту суб'єктивних майнових і особистих немайнових (цивільних) прав, охороняємих законом інтересів і свобод, у тому числі засобами цивільного процесуального права.

Так за особою завжди зберігаються певні, так звані, «законні» права. Прикладом таких прав можуть бути права, встановлені в статтях 55, 56 та 59 Конституції України. В цих статтях йдеться про право на судовий захист; право на оскарження в суді рішень, дій та бездіяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування; право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю відповідних органів; право на юридичну допомогу з боку держави тощо [3, с. 42].

Діяльність держави виражається в захисті цивільних прав і охоронюваних законом інтересів різними методами і способами.

Способи захисту суб'єктивних цивільних прав – це закріплені законом матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких здійснюється встановлення, визначення, порушення спірних прав і вплив на правопорушника. Правовий захист здійснюється різними способами захисту: визначення цивільних прав; відновлення становища, яке існувало до порушення прав, і припинення дій, що порушують право; присудження до виконання обов'язку в натурі; зміна або припинення правовідношення; компенсація моральної шкоди; стягнення з особи, яка порушила право заподіяних нею збитків, а у випадках, передбачених законом або договором, – неустойки (штрафу, пені).

Даний перелік навряд чи можна назвати довершеним, адже він має суттєві недоліки, які стосуються структури (зокрема об'єднання окремих самотійних способів захисту в один) та змісту визначених способів.

Однак, закріплення у законі способів захисту навіть у такому недовершеному вигляді має дуже важливе значення, адже потерпілі мають можливість зорієнтуватися у виборі способу захисту, що значно полегшує їх вибір.

На сьогодні в Україні склалася система законодавчих актів, що створюють правову основу для здійснення і захисту суб'єктивних цивільних прав громадян.

Однак, існують ще певні недоліки, які ускладнюють оптимальне виконання визначених суб'єктивних прав і свобод громадян. Зараз, в умовах низького рівня договірної дисципліни, подальший розвиток повинні отримати способи забезпечення виконання зобов'язань.

Потребує також дослідження проблеми оптимального визначення співвідношення збитків і неустойки в сучасних умовах розвитку ринкових відносин, адже за деякими договірними зобов'язаннями не завжди можна визначити збитки, тому застосовують неустойку як засіб часткового відшкодування збитків, котрі важко підрахувати.

Очевидним є і той факт, що застосування штрафної неустойки, як загального способу, може не лише призвести до банкрутства боржника, а й створити ситуацію, коли невиконання боржником договірного обов'язку може бути вигідним для кредитора. Тому потребує додаткової розробки питання балансу як інтересів боржника так і інтересів кредитора.

Багато питань виникає щодо застосування норм законодавства про заставу. З одного боку учасникам заставних відносин надано право вільного вибору предмета і виду застави, а з іншого – встановлений порядок звернення стягнення на заставлене майно перешкоджає її поширенню.

Пріоритетом нового формування прав людини є захист приватного життя, приватної власності, забезпечення людині особистої, соціальної, економічної безпеки.

Актуальною у цьому контексті є компетенція моральної шкоди. Однак, застосуванню цього засобу захисту перешкоджає неузгодженість норм, які регулюють дані правовідносини, що, в свою чергу, створює колізії чинного законодавства.

Так, в деяких нормативних актах значно звужені межі застосування моральної шкоди, що неузгоджується з вимогами ЦК України, якими передбачено право вимагати відшкодування моральної (немайнової) шкоди у разі порушення її права неправомірними діями в будь-яких правовідносинах.

Існують колізії і в питанні про органи, які мають право вирішувати питання про відшкодування моральної шкоди, адже всупереч нормам ЦК України деякі

нормативно-правові акти передбачають і інші органи, не визначені безпосередньо кодексом.

Багато спірного є у питанні про визначення розміру відшкодування моральної шкоди.

Відповідно до Конституції здійснення правосуддя покладено на суди (загальні, арбітражні, третейські).

Однак, до цього часу в деяких нормативно-правових актах відсутнє чітке розмежування компетенції судів, що на практиці породжує численні конфліктні ситуації.

Багато протиріч існує в законодавстві про третейські суди, основною причиною є відсутність законодавчого акту, який би регулював їх діяльність.

Врегулювання питання компетенції судів, а також ліквідація відмінностей у судовому провадженні (цивільному і арбітражному) на думку багатьох відомих фахівців є нагальною потребою. З їх доводами важко не погодитися. Напевно, вирішення цих питань, як і прийняття нового Цивільного кодексу України, справа недалекого майбутнього.

І виходячи з цього треба зазначити, що факт введення та продовження воєнного стану не повинен зупиняти нас, щодо внесення поправок цивільного законодавства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

2. Цивільний кодекс України, 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/435-15> (дата посилання 18.04.2023).

3. Цивільне право: [навч. посіб.]/ [О.А. Підприга, Д.В. Боброва, Н.С. Кузнецова, В.В. Луць, О.В. Дзера та ін.]; за ред. О.А. Підприги, Д.В. Бобрової. – К. : Вентурі, 1996.-480с.

ДО ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ, ЩО ПОТЕРПІЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА²

*Оксана МОРОЗ, кандидат юридичних наук, доцент,
Катерина КОСТОВСЬКА, кандидат юридичних наук, доцент
Львівський державний університет внутрішніх справ*

На сьогодні в Україні проблема дотримання законних прав, свобод та інтересів дітей як з боку держави в особі посадових осіб, так і з боку самих батьків є досить актуальною. Аналізуючи статистичні дані звернень до Національної поліції та повідомлення із засобів масової інформації, видно, що порушення прав дітей відбувається практично щодня, у деяких випадках такі порушення супроводжуються фізичним та/або моральним насиллям [1, с. 48],

² «Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність».

Діти складають особливу категорію населення, яка потребує надання особливого правового захисту в силу фізичної та розумової незрілості, в чітко регламентованому правовому статусі, тому що діти більшою мірою, ніж дорослі, залежать від держави, оточення та системи соціальних інститутів. Така специфіка прав дитини є підставою для виділення їх в окремий інститут права [1, с. 48].

Найвищою цінністю та одним із провідних напрямів політики кожної держави має бути забезпечення прав дитини. Захист прав дітей, забезпечення їх повноцінного розвитку – проблема і завдання національного значення, які повинні розглядатися і розв'язуватися в різних контекстах: історичному, соціологічному, культурологічному, демографічному, педагогічному і, безумовно, юридичному [2, с. 102].

У сучасних умовах, коли в Україні закладаються правові основи глибоких соціально-економічних перетворень, проблема захисту прав неповнолітніх набуває особливого змісту [3, с. 36]. Мова, зокрема, йде про закріплення певними законами та іншими нормативно-правовими актами чітко визначених правил, норм, стандартів і вимог щодо організації життєдіяльності дитини [2, с. 102].

Частиною 1 ст. 19 Конвенції ООН про права дитини визначено, що держави-учасники повинні вжити всіх необхідних заходів, у тому числі й законодавчих, для захисту дитини від усіх форм фізичного й психологічного насильства, образ або зловживань, грубого поводження або експлуатації.

Конституція України є тією юридичною базою, норми якої визначають та гарантують охорону і захист прав, свобод та інтересів сім'ї та людини. Це такі статті Конституції України як: право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань (ст. 27); ніхто не може зазнавати втручання в його особисте та сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України (ст. 32); право на звернення до державних інституцій (ст. 40); право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю (ст. 41); право на житло (ст. 47); права та свободи людини й громадянина захищаються судом (ст. 55); право знати свої права та обов'язки (ст. 57).

Однак, незважаючи на відносно впорядковану нормативно-правову базу, результати наукових досліджень та аналіз практики щодо подолання наслідків сімейного насильства над дітьми доводять, що жорстокість і насильство продовжують поширюватися [3, с. 20].

Одним із різновидів насильства є домашнє насильство. Кримінальний кодекс України (ст. 126-1) *домашнє насильство* визначає як умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [4].

Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (ст. 1) трактує *домашнє насильство* як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [5].

Норми чинного українського законодавства поки що не повною мірою передбачають цілісний та дійовий механізм для ефективного забезпечення прав та інтересів дитини, які, на жаль, порушуються щоденно. Залишаються високими показники поширення соціального сирітства, дитячого жебрацтва, економічної та сексуальної експлуатації, включаючи дитячу працю, жорстокого поводження з неповнолітніми дітьми, торгівлі дітьми та інші.

Як певний позитив можна оцінити ту обставину, що впродовж останніх років простежується тенденція до зниження підліткової злочинності і зменшення кількості неповнолітніх, причетних до здійснення злочинів. Водночас виявлено і притягнуто до відповідальності більше дорослих осіб, які проявляють жорстокість по відношенню до дітей.

Більшість батьків у таких сім'ях досі вважають дитину своєю власністю і переконані, що мають право робити з нею все, що заманеться: бити, позбавляти неслухняну дитину їжі тощо.

Діти в українських родинах практично необізнані щодо можливостей захисту від жорстокого поводження і отримання допомоги; вони не звертаються до відповідних служб самостійно та майже не мають надії на те, що про їх скрутне становище повідомить хтось із дорослих. За кордоном, наприклад, більшість повідомлень про випадки насильства щодо дитини надходить від представників громади (як правило, сусідів та знайомих сім'ї) та вчителів, які спостерігають за станом своїх вихованців майже щодня. В Україні можна стверджувати наявність протилежної тенденції: освітяни (перш за все шкільна адміністрація) притримуються позиції невтручання, та й діти не бажають звертатися до них за допомогою через недовіру та страх [6, с. 58].

Значною проблемою є і відсутність єдиної форми державної або відомчої звітності щодо жорстокого поводження з дітьми, зокрема в сім'ї, внаслідок чого офіційні дані, отримані з різних джерел, не дають змоги оцінити реальний рівень проблеми. Інформація, яка надається різними відповідальними органами та службами, збирається на підставі різних методологій та ґрунтується на різних засадах. Як наслідок, загальна картина щодо кількісних показників проблематики жорстокого поводження з дітьми, зокрема в родині, є щонайменше неповною, суперечливою та такою, що не дає змоги провести ґрунтовний і достовірний аналіз ситуації.

Ліва частина звернень з питань насильства у сім'ї надходить до органів поліції, працівники якої – такий висновок можна зробити, спираючись на дані державних соціальних служб – майже не передають до спеціально уповноваженого органу з питань попередження насильства й жорстокого поводження інформацію щодо таких випадків (незважаючи на вимоги чинного законодавства).

Отже, насильство й жорстоке поводження, зокрема стосовно дітей відзначається високою латентністю, тобто є неявною, прихованою проблемою. Іншою мовою, особи, які зазнають домашнього насильства, зазвичай або не знають, куди вони можуть звернутися по допомогу (за виключенням правоохоронних органів), або не схильні повною мірою використовувати ті можливості захисту та підтримки, які надають державні органи та служби. До цього можна додати, що випадки, коли дитина зазнає жорстокого поводження поза сім'єю, за виключенням найбільш кричущих, також, як правило, залишаються поза полем зору відповідних органів та служб [6, с. 58].

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» акцентує увагу на тому, що діти, які постраждали від домашнього насилля або

стали його свідками, мають отримати належний захист та підтримку. Захист та підтримка означають, з одного боку, активне втручання поліції (правоохоронної системи), а з іншого – залучення системи соціальних послуг для надання підтримки особам, які постраждали від такого насильства [7, с.89].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бандурка І.О. Права дитини та деякі проблеми, пов'язані з їх застосуванням. *Право.ua*. № 4, 2021. С. 48-55.
2. Малиновська Т.М. До проблеми захисту дітей, що потерпіли від домашнього насильства. *Наше право*. № 1, 2021. С. 102-107.
3. Бандурка І.О. Захист дитинства в Україні: кримінально-правові та кримінологічні засади : монографія / І.О. Бандурка ; За наук. ред. д-ра юрид. наук, професора О.М. Литвинова ; Золота миля, 2017. 432 с.
4. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
5. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 12.05.2023).
6. Ковалів М.В. Захист прав дітей від насильства й жорстокого поводження. Захист дитини від насильства та жорстокого поводження: сучасні виклики [Текст] : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 3 черв. 2021 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 183 с. (с. 58-61).
7. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» / кол. авт. ; за заг. ред. К.Б. Левченко, К.В. Павліченко, В.В. Чернея. Київ : МВС України ; Нац. акад. внутр. справ, 2020. 396 с.

НУЛЬОВА ТОЛЕРАНТНІСТЬ ДО НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї В СУСПІЛЬСТВІ. ЛАМАЄМО СТЕРЕОТИПИ

*Олександр ТКАЧЕНКО, кандидат юридичних наук, доцент
Інститут професійного розвитку Академії Державної пенітенціарної служби
Наталія РАЗУМЕЙКО, кандидат педагогічних наук, доцент
Академія Державної пенітенціарної служби*

«Небита жінка як неклепана коса» – мабуть кожен з нас хоча б один раз в житті чув від оточуючих дане зовсім «не жартівливе» прислів'я українського фольклору. Що ж стосується чинного законодавства, то воно закріпило на законодавчому рівні зовсім інші життєві цінності, а саме: «сім'я є первинним та основним осередком суспільства; держава охороняє сім'ю, дитинство, материнство, батьківство, створює умови для зміцнення сім'ї» [1].

Про те, на сьогодні, в умовах оголошеного воєнного стану, як ніколи, загострюється надзвичайно важливе питання у виробленні концепції боротьби з цим негативним явищем. Насильство в сім'ї не має географічних кордонів, воно існує серед усіх рас, класів, релігій та культур. Насильство трапляється вдома, в школах та на вулиці, на робочих місцях, у розважальних закладах, у місті й на селі [2, с. 48].

Основна мета нашої роботи це акцентування даної проблеми в соціумі, удосконалення механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії даного негативного і все ще поширеного в суспільстві явища.

Наше суспільство має сприяти створенню сімейного оточення, де кожен може відчувати себе в безпеці, захищеним та повністю реалізованим, певний ідеал, який заслуговує кожна сім'я.

Недоліки існуючої системи захисту жертв насильства в сім'ї яскраво проявили себе у випадку що стався в Чернігівській області. Мовчазними свідками даної ганебної події стали не лише родичі та сусіди потерпілої, а й правоохоронні органи, суд, органи місцевого самоврядування та суспільство в цілому.

Так 30 липня 2023 року, до поліції надійшла інформація про те, що у власному будинку було виявлено 40-річну жінку без ознак життя. Правоохоронцями було встановлено, що до смерті жінки можливо причетний її 43-річний чоловік. Під час проведення перевірки було встановлено, що відносно затриманого у липні 2023 року поліція складала на чоловіка чотири протоколи за вчинення домашнього насильства (частина 1 статті 173-² Кодексу України про адміністративні правопорушення), які одразу ж були скеровані до суду. У зв'язку з загрозою життю та здоров'ю щодо потерпілої поліцейські щоразу виносили стосовно кривдника терміновий заборонний припис: йому було заборонено наближатися, або у будь-який спосіб контактувати з жінкою. Оскільки кривдник порушував умови термінового заборонного припису, поліція 17 липня розшукала його та доставила до суду. Поліцейські звернулися з клопотанням до суду щодо застосування до чоловіка адміністративного арешту. Того ж дня суд прийняв рішення не арештовувати чоловіка, а оштрафувати його за скоєння домашнього насильства. Решта протоколів досі залишаються на розгляді в суді [3].

Як зазначив Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Дмитро Лубінець, у липні цього року ми отримали звернення від громадянки стосовно вчинення щодо неї домашнього насильства. Заявниця зазначала, що тиран, від рук якого вона потерпає, є громадянином російської федерації та має прострочену посвідку на тимчасове проживання на території України. Зазначу, що отримавши звернення, я скерував листи до Чернігівської ОВА, СБУ, Новгород-Сіверської окружної прокуратури Чернігівської області, ГУ Нацполу в Чернігівській області. З огляду на цю ситуацію залишається відкритим питання налагодження механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема в Чернігівській області. Тому беру під особистий контроль притягнення до відповідальності всіх винних у смерті жінки від рук домашнього тирана! [4].

Таким чином жертва домашнього насильства неодноразово зверталась до поліції, надіслала запит до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, проте все одно стала жертвою тирана. Саме тому в нас виникає логічне запитання, який же орган держави не до кінця виконав свій обов'язок? Хто з державних чиновників гіпотетично винний в смерті жінки? Чому відсутній дієвий механізм взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству? І чому суспільство, громада ніяк не відреагувала на події які відбулись в них на очах.

Проблематику даного питання підіймав Герасименко Г.В. в своїй роботі «Проблеми реагування правоохоронних органів на домашнє насильство крізь призму громадської думки» ще в далекому 2018 році. «Але віз і нині там». Він зазначав, що головним компонентом організації соціальної роботи з протидії

наси́льству в сім'ї є комплексний підхід – скоординована взаємодія всіх зацікавлених учасників: соціальних служб, поліції, психологічних служб, медичних працівників, судів, установ щодо дотримання прав дитини, громадських організацій. Важливим фактором успішності є згуртування стратегії в єдиний скоординований план дій на рівні регіону. [5, с.44]

Також ми повністю погоджуємось з точною зору Карпеченковою Г. В. яка зазначила, що цілком очевидно, що для ефективного реагування на випадки насильства в сім'ї потрібна скоординована діяльність органів внутрішніх справ, установ соціального захисту, охорони здоров'я та громадських організацій на місцевому рівні (наприклад, одного району) [6, с. 175].

До даного переліку ми вважаємо за необхідність доповнити громаду, а саме мешканців даного містечка, бо певним чином відповідальність за дану подію лежить і на їх плечах, саме за їхньої мовчазної згоди трапилось невинправне.

Усі ми маємо відповідальність за забезпечення безпеки та добробуту не лише у наших родин, а й в суспільстві. Нульова толерантність до насильства в сім'ї не є лише заклик – це наше гасло для зміни нашого майбутнього на кращого. Подолати дане негативне явище можливо, але для цього кожен з нас повинен розпочати з себе, перш за все не бути байдужим, проявляти уважність та бути відданим створенню суспільства, яке є вільним від насильства в сім'ї. Активна громадська позиція стане запорукою подолання даного негативного явища.

Давайте ламати стереотипи разом. Проблема насильства в сім'ї повинна стати суспільним питанням, а не залишатись під «табу».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 року № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 25.08.2023).
2. Ткаченко О. Г., Разумейко Н. С. Види насильства щодо підлітків та його особливості. *Кримінально-виконавча система: Вчора. Сьогодні. Завтра*. 2018. № 2 (4). С. 48–61.
3. Неодноразово вчиняв домашнє насильство: на Чернігівщині чоловік вбив 40-річну співмешканку. Високий вал. URL: <https://val.ua/site/132432> (дата звернення: 25.08.2023).
4. Омбудсман Лубінець Дмитро. URL: https://t.me/dmytro_lubinetzs/3303 (дата звернення: 25.08.2023).
5. Герасименко Г.В. Проблеми реагування правоохоронних органів на домашнє насильство крізь призму громадської думки. *Демографія та соціальна економіка*. 2018. № 1 (32). С. 43–57.
6. Карпеченкова Г. В. Протидія та профілактика насильства в сім'ї на рівні держави. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. Серія : Державне управління. 2022. Вип. 1. С. 169-176.

СЕКЦІЯ 4. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

ГОСПОДАРСЬКЕ СУДОЧИНСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Валерія БРУС

НК – Вікторія ЧУБАНЬ, кандидат економічних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Військова агресія Російської Федерації проти України зумовила необхідність невідкладного переведення усіх сфер суспільного життя на роботу в умовах воєнного стану. Не є винятком і судові органи держави. Сучасне українське законодавство не має досвіду правового регулювання процедури судочинства в умовах війни, а відтак ці питання потребують невідкладного унормування для забезпечення ефективної реалізації права на судовий захист в умовах воєнного стану.

Як відомо, на підставі Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. № 64/2022, затвердженого Законом України від 24.02.2022 р. № 2102-IX, введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб, який в подальшому продовжено по 23 серпня 2022 року включно [1].

Особливості діяльності судових органів в умовах воєнного стану визначені Рекомендаціями щодо роботи судів в умовах воєнного стану, затвердженими рішенням Ради суддів України від 14.03.2022 р. № 10, та Рекомендаціями судам першої та апеляційної інстанції на випадок захоплення населеного пункту та/або суду чи безпосередньої загрози його захоплення, затвердженими розпорядженням Голови Верховного Суду від 13.03.2022 р. № 6/0/9-22. Зазначеними документами передбачено, що умови роботи судів виходячи з реальної поточної ситуації у відповідному регіоні визначаються рішенням зборів суддів (включаючи дистанційну участь в їх роботі), а у разі неможливості їх скликання і проведення – головою суду або особою, що виконує його обов'язки. Такі рішення рекомендовано узгоджувати з оперативним штабом, які координують діяльність системи правосуддя та правоохоронних органів у відповідному регіоні (на рівні військових адміністрацій в областях, голів апеляційних судів та ТУДСА). У випадку загрози життю, здоров'ю та безпеці відвідувачів суду, працівників апарату суду, суддів слід оперативно приймати рішення про тимчасове зупинення здійснення судочинства певним судом до усунення обставин, які зумовили припинення розгляду справ, з наданням відповідних даних до оперативних штабів, Верховного Суду, Ради суддів України та ДСА України.

Зміна регіонів провадження бойових дій вплинула і на діяльність господарських судів. На підставі розпорядження Голови Верховного Суду від 22.04.2022 р. № 25/0/9-22 з 23 квітня 2022 року відновлено територіальну підсудність судових справ Господарського суду Сумської області та Господарського суду Чернігівської області [2]. В цілому, наприкінці травня 2022 року розгляд справ у відкритих судових засіданнях з викликом сторін здійснювався в 21 місцевому та 5 апеляційних господарських судах, поновлено слухання справ у Верховному Суді. За рішенням Державної судової адміністрації України надано доступ до Єдиного державного реєстру судових рішень суддям, членам Вищої ради правосуддя та працівникам правоохоронних органів згідно із списками, наданими головами судів

та керівниками відповідних установ. Для працівників апарату судів, секретаріату Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів, для суддів тих судів територіальна підсудність справ яких змінена, а також інших користувачів ресурси реєстру залишаються недоступними [3].

Аналіз вчинених організаційних заходів по створенню умов безпечного функціонування господарських судів дозволяє стверджувати про їх достатню ефективність в умовах безпрецедентної ситуації, обумовленої військовою агресією Російської Федерації. На сучасному етапі важливо на основі виявлених недоліків правового регулювання тих чи інших питань унормувати відповідні правовідносини для підвищення рівня захищеності судової системи держави з можливістю використання таких ресурсів в мирний час.

Поряд з дослідженням проблемних питань судоустрою, увагу слід приділити і розгляду процесуальних аспектів господарського судочинства. Наказне провадження, як спрощена форма господарського судочинства, в період воєнного стану здійснюється в загальному порядку згідно з нормами ст.ст. 147-160 Господарського процесуального кодексу України [4].

Заяви про видачу судових наказів розглядаються усіма господарськими судами (окрім тих, діяльність яких припинено через неможливість здійснення повноважень). Разом з тим, належне дотримання приписів ст.156 Господарського процесуального кодексу України щодо направлення боржнику копії судового наказу може виявитися неможливим або ускладненим внаслідок обумовлених воєнним станом обставин. Неотримання кореспонденції юридичними особами може бути обумовлено фактичним припиненням господарської діяльності внаслідок загибелі (небезпеки життю та здоров'ю) працівників, знищення майна, документації, виїзду посадових осіб до інших регіонів України або за кордон, мобілізації до Збройних Сил України, інших обставин. Для фізичних осіб-підприємців неможливість отримання копії судового наказу може бути обумовлена поважними причинами, властивими для фізичних осіб в умовах воєнного часу (участь в бойових діях, перебування в евакуації, смерть особи, хвороба тощо). Перешкодою для направлення копії судового наказу боржнику може бути і активізація бойових дій на відповідній території, припинення роботи органів поштового зв'язку, обмеження транспортного сполучення. З аналогічних причин може виявитися неможливим подання боржником заяви про скасування судового наказу в порядку ст. 158 Господарського процесуального кодексу України. Відповідно, під час воєнного стану доцільно не обмежуватися суто формальним підходом до питання направлення (повернення) копії судового наказу, а ще й звертати увагу на конкретну ситуацію у відповідному регіоні, загальновідомі дані щодо стану роботи транспорту, наявну інформацію щодо участі відповідних осіб (їх представників) в інших судових справах тощо. Комунікація із сторонами може бути забезпечена з використанням відомих номерів засобів зв'язку, адрес електронної пошти та в інший спосіб. Якщо відповідна заява подана з пропуском визначеного законом строку, необхідно виважено підходити до питання його поновлення виходячи з конкретних фактичних обставин та їх документального обґрунтування [5].

Аналіз діяльності господарських судів під час воєнного стану дозволяє сформулювати пропозиції щодо удосконалення процедури судового розгляду справ господарської юрисдикції. Я вважаю що, вбачається за доцільне внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, а саме :

– розширити коло справ, що можуть вирішуватися в порядку наказного провадження та спрощеного позовного провадження шляхом збільшення граничної суми грошових вимог та скорочення переліку спорів, що не можуть вирішуватися в спрощених судових процедурах, що забезпечить відновлення порушених прав осіб без виклику до суду;

– передбачити можливість продовження процесуальних строків, якщо своєчасному вчиненню відповідних дій перешкоджають об'єктивно існуючі в умовах воєнного стану обставини;

За результатами проведеного дослідження вбачається за можливе зробити висновок, що завдяки прийнятим змінам до чинного законодавства та своєчасно виданим рекомендаціям було забезпечено належне функціонування судової системи України в умовах надзвичайної ситуації, обумовленої військовим вторгненням на територію держави. Для більш ефективного захисту прав та інтересів учасників господарських правовідносин та усунення виявлених прогалин в правовому регулюванні діяльності органів господарської юрисдикції необхідним є внесення змін та доповнень до господарського процесуального законодавства, що сприятиме його адаптації до роботи під час воєнного стану або особливого періоду, пов'язаного з іншими обставинами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 / Президент України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення : 24.08.2023).

2. Про відновлення територіальної підсудності судових справ господарських судів Сумської та Чернігівської областей : розпорядження Верховного Суду від 22.04.2022 р. № 25/0/9-22 / Верховний Суд. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/25_Rozp_22_04_2022.pdf

3. УДСА України відновили доступ до Єдиного державного реєстру судових рішень. URL: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/1266748/> Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення : 24.08.2023)

4. Гордієнко Т.О. Господарське судочинство в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] / Гордієнко Т.О. // Юридичний науковий електронний журнал – Режим доступу до ресурсу: http://lsej.org.ua/5_2022/59.pdf. (Дата звернення 24.08.2023)

ПРОФЕСІЙНІСТЬ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Дар'я ВАЩЕНКО

НК – Вікторія ЧУБАНЬ, кандидат економічних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Професійність господарської діяльності в умовах війни має критичне значення для виживання і процвітання підприємств і організацій. Війна створює низку унікальних викликів для бізнесу, таких як незабезпеченість, збитки, нестабільність ринків, ризик втрати інфраструктури та персоналу, зміни в правовому середовищі і зміщення пріоритетів.

У зв'язку з військовою агресією російської федерації в Україні введено воєнний стан із 24 лютого 2022 року. Саме тому російсько-українська війна безпосередньо стала відправною точкою змін в законодавчому регулюванні всіх сфер суспільства, зокрема й господарської діяльності також.

Після оголошення воєнного стану на території України та від початку активної фази бойових дій більша частина бізнесу була фактично паралізована через безліч обставин, в тому числі починаючи від морального і психологічного

шоку, до економічного спаду ділової активності та неможливості здійснення підприємствами своєї господарської діяльності, які знаходяться на території проведення бойових дій [1].

Завдання забезпечення господарської діяльності під час воєнного стану є складним і важливим аспектом забезпечення стійкості та функціонування суспільства під умовами воєнного конфлікту. Військовий стан супроводжується численними викликами, такими як загрози безпеці, обмеження свобод, дислокація ресурсів та перерви в постачанні.

Професійність у господарській діяльності під час воєнного стану є невід'ємною частиною успішного функціонування суспільства під важкими обставинами. Вона вимагає від фахівців великого рівня компетентності, керівництва, планування та координації дій. Розвинутість господарської інфраструктури та досвід у веденні господарської діяльності допомагають забезпечити безперебійну поставку необхідних товарів і послуг, а також підтримувати важливі соціальні та економічні процеси.

Згідно зі ст. 417 ГКУ у період дії воєнного стану, введеного на території України або в окремих місцевостях, правовий режим господарської діяльності визначається на основі закону про оборону України, інших законодавчих актів щодо забезпечення обороноздатності держави та законодавства про режим воєнного стану [1].

В умовах воєнного стану критично важливим є забезпечення належного та безперервного функціонування діяльності суб'єктів господарювання.

Відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64 «Про введення воєнного стану в Україні» [2]. Уряд своєю постановою від 18 березня 2022 року № 314 «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» [3] врегулював цілий ряд інших питань, що стосуються здійснення господарської діяльності, а саме:

1) на час воєнного стану здійснювати господарську діяльність можна без отримання дозволів, інших документів дозвільного характеру, ліцензій, на підставі декларації про провадження господарської діяльності, яку суб'єкти господарювання подають до Мінекономіки, а суб'єкти господарювання, що здійснюють охоронну діяльність до МВС;

2) суб'єкту господарювання надано право за вибором подання декларації незалежно від задекларованого (зареєстрованого) місцезнаходження (місця проживання), місця здійснення господарської діяльності або місцезнаходження відповідного об'єкта: в електронній формі – через Єдиний державний веб-портал електронних послуг, зокрема засобами мобільного додатку Порталу Дія або у паперовій формі – через центр надання адміністративних послуг, подана особисто суб'єктом господарювання або уповноваженою особою, надіслана поштою;

3) суб'єкти господарювання, які на підставі декларації набули право на здійснення господарської діяльності, у випадку відсутності відповідних дозвільних документів (документи дозвільного характеру, ліцензії та/або інші результати надання публічних послуг), невідкладно, але не пізніше одного місяця після припинення чи скасування воєнного стану звертаються до відповідних органів ліцензування, дозвільних органів та суб'єктів надання публічних (електронних публічних) послуг і отримують відповідні дозвільні документи в порядку, строки та на умовах, передбачених законодавством, без зупинення (припинення) їх діяльності;

4) на час воєнного стану зупиняється перебіг строків звернення за отриманням публічних послуг, визначених законодавством. З дня припинення чи

скасування воєнного стану перебіг зазначених строків продовжується з врахуванням часу, що минув до їх зупинення;

5) строки дії діючих строкових ліцензій та документів дозвільного характеру автоматично продовжуються на період воєнного стану. відзначити, що дана постанова передбачає суттєву дерегуляцію господарської діяльності, зокрема, замість близько 600 різних видів ліцензій та дозволів.

Успішне впровадження професійності у господарській діяльності під час воєнного стану може сприяти збереженню економічної стабільності, зменшенню негативних впливів на населення та забезпеченню продовольчої безпеки. Однак це вимагає не тільки зусиль уряду та органів управління, але й активної участі громадян, бізнесу та громадських організацій.

Отже, професійність господарської діяльності під час воєнного стану є ключовим фактором успішного подолання труднощів та забезпечення функціонування суспільства навіть у найскладніших обставинах. Вона вимагає співпраці, організованості та відповідальності всіх сторін, що беруть участь у цьому процесі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ментух Н. Ф. Здійснення господарської діяльності в умовах воєнного стану: законодавчі новації : дис. канд. юр. наук / Ментух Н. Ф., 2022.

2. Про введення воєнного стану в Україні: указ Президента України №64/2022 від 24 лютого 2022р.
URL:<https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

3. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 18 березня 2022 р. № 314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-п#Text>

ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анастасія КЛИМЕНКО

НК – Вікторія ЧУБАНЬ, кандидат економічних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Введення воєнного стану на території України суттєво змінило підходи щодо організації та ведення господарської діяльності підприємств та організацій. Розвиток взаємовідносин між суб'єктами господарювання та владними структурами потребують дерегулювання, оскільки змінюється й ускладнюється сама система організації та ведення господарської діяльності. Запровадження змін та новел у законодавстві на час воєнного стану вимагає внесення коректив в управління господарськими структурами, аналізу та проведення аудиторської перевірки результатів їх діяльності [1].

Саме тому російсько-українська війна безпосередньо стала відправною точкою змін в законодавчому регулюванні всіх сфер суспільства, зокрема й господарської діяльності також. Відповідно зараз зусилля держави спрямовані на досягнення основної мети українського народу – захисту суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності України. Здобути вищезазначену мету можливе лише тоді, коли поєднується два основних способи. Першим з яких виступає воєнний фронт, а другий – економічний [2].

Підприємства в державі, яка знаходиться в стані війни, окрім оборонної промисловості, відходять на другий план. Терміни щодо зобов'язань за договорами наближаються, а можливості їх виконати фізично немає, перед кожним суб'єктом господарювання стоїть питання, як діяти в таких умовах і як захистити себе від відповідальності за зобов'язання, які не можливо виконати. Також війна вплинула і на зовнішньоекономічні відносини, залучення інвестицій, тощо. З відтоком західних транснаціональних компаній з території Росії та збоями в українських поставках, компаніям доводиться все переосмислювати та адаптувати бізнес до нових реалій, хоча ще донедавна змінювали бізнес-модель у зв'язку з пандемією COVID-19 [3].

В умовах воєнного стану критично важливим є забезпечення належного та безперервного функціонування діяльності суб'єктів господарювання. Кабінет Міністрів установив, що у період воєнного стану право на провадження господарської діяльності може набуватися суб'єктами господарювання на підставі подання до Міністерства економіки України, а суб'єктами господарювання, що здійснюють охоронну діяльність, – до Міністерства внутрішніх справ України, декларації про провадження господарської діяльності [4].

Відповідно до підпункту 1 пункту 1 постанови Кабінету Міністрів України від 18.03.2022 № 314 “Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану” (далі – Постанова КМУ № 314) у період воєнного стану право на провадження господарської діяльності може набуватися суб'єктами господарювання на підставі безоплатного подання до органів ліцензування, дозвільних органів та суб'єктів надання публічних (електронних публічних) послуг декларації про провадження господарської діяльності (далі – декларація), що містить відомості згідно з додатком 1 Постанови КМУ № 314, без отримання дозвільних документів (документів дозвільного характеру, ліцензій або інших результатів надання публічних послуг), крім видів господарської діяльності за переліком згідно з додатком 2 Постанови КМУ № 314.

Згідно з підпунктом 3 пункту 1 Постанови КМУ № 314 суб'єкти господарювання, які набули право на провадження господарської діяльності на підставі декларації, у разі відсутності відповідних дозвільних документів (документи дозвільного характеру, ліцензії та/або інші результати надання публічних послуг), невідкладно, але не пізніше трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану звертаються до відповідних органів ліцензування, дозвільних органів та суб'єктів надання публічних (електронних публічних) послуг і отримують відповідні дозвільні документи в порядку, строки та на умовах, передбачених законодавством, без зупинення (припинення) їх діяльності [5].

Отже, переважна більшість зазначених змін спрямована на покращення українського законодавства із врахуванням тих проблем, які виникли в нашій країні під час військової агресії. Так, була прийнята низка змін, пов'язаних з оподаткуванням та поданням звітності у період дії воєнного стану, державною реєстрацією юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Ці зміни стимулюють суб'єктів господарювання ефективно функціонувати в умовах війни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ольга Михайленко; Світлана Ніколаєнко: Національний університет харчових технологій – <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2022/09/2022-308-25.pdf>

2. Саєнко А.Г., Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого: Юридичний науковий електронний журнал – http://lsej.org.ua/10_2022/64.pdf

3. Державна регуляторна служба України – <https://www.drs.gov.ua/press-room/informatsiya-shhodo-zdijsnennya-gospodarskoyi-diyalnosti-u-period-voyennogo-stanu/>

4. Возняковська К.А. Національний університет «Одеська юридична академія»: Господарська діяльність в умовах війни – <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11>

5. ЗУ «Щодо провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану в Україні» – <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=a3ae2ad0-8a03-45d0-84a3->

ПЕРЕПРОФІЛЮВАННЯ ТА РЕЛОКАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ НА ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Юлія МИТНИК

НК – Вікторія ЧУБАНЬ, кандидат економічних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

З початком повномасштабного вторгнення росії на територію України звичне функціонування бізнесу на деяких територіях стає неможливим, тому з'являються нестандартні варіанти, завдяки яким продовжується існування українського бізнесу у такий нелегкий час. Серед таких варіантів існують перепрофілювання та/або релокація.

Маю на меті дослідити перепрофілювання та релокацію підприємств на період воєнного стану.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

Відповідно до ст. 417 Господарського кодексу України у період дії воєнного стану, введеного на території України або в окремих місцевостях, правовий режим господарської діяльності визначається на основі закону про оборону України, інших законодавчих актів щодо забезпечення обороноздатності держави та законодавства про режим воєнного стану [2].

Згідно зі ст. 42 Господарського кодексу України підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [2].

Під перепрофілюванням підприємства слід розуміти зміну його діяльності.

Впродовж більш як місяця воєнних дій ціла низка бізнесів вдалася до перепрофілювання:

- ферма з виробництва аквакультури (креветка *Penaeus Vannamei*) почала вирощувати овочі для зміцнення продовольчої безпеки громади (руколу, редиску, помідори, огірки, пряні трави);

- компанія з комерційного виробництва меблів сфокусувалася на виробництві однарусних та двоярусних ліжок для тероборони, армії, центрів для вимушених переселенців;

- фабрика з виробництва садових меблів тепер постачає бронежилети та протитанкові їжаки;

- вагонобудівні заводи виготовляють їжаків із залізничних рейок;

- підприємство, що спеціалізувалося на виготовленні форм для тротуарної плитки та інших виробів із металу, перепрофілювало лінію виробництва на протитанкових їжаків, плит для бронежилетів, тактичних інструментів для знешкодження вибухонебезпечних предметів тощо;

- швейна фабрика змінила асортимент на розвантажувальні жилети та термобілизну [3].

Реалізація перепрофілювання бізнесу в Україні здійснюється на основі таких нормативно-правових актів:

- Постанова КМУ «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» від 18.03.2022 № 314 (надалі – Постанова КМУ № 314);

- отримання ліцензій здійснюється на основі: Закону «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02.03.2015 № 222-VIII (надалі – Закон № 222-VIII); позиції Державної регуляторної служби України (надалі – ДРСУ) як спеціально уповноваженого органу з питань ліцензування та дозвільної системи у сфері господарської діяльності; Постанови КМУ № 314;

- Постанова КМУ «Деякі питання реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб» від 28.02.2022 № 165;

- та інші.

Задля забезпечення безпеки підприємства, його збереження, під час дії воєнного стану, існує релокація бізнесу – переміщення підприємства, його майна, виробничих потужностей на безпечні території.

Станом на 25 жовтня 2022 р. за програмою релокації в більш безпечні регіони переміщено 761 підприємство, 80% з них (588 підприємств) вже відновили роботу на новому місці. Серед релокованих підприємств, які вже відновили свою діяльність на новому місці, найбільшу частку складають: підприємства у сфері оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (40,24 % від загальної кількості релокованих підприємств); переробної промисловості (31,71 %); інформації та телекомунікацій (6,34 %); професійної, наукової та технічної діяльності (5,85%); будівництва (4,15%). Найбільше підприємств релокувалося до Львівської (30% релокованих підприємств), Закарпатської (17%), Чернівецької (11%), Івано-Франківської (8%), Хмельницької (7%) та Тернопільської (7%) областей [4].

Нормативно-правовою основою реалізації програми релокації бізнесу в Україні є: Розпорядження КМУ від 25.03.2022 № 246-р «Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію» та Постанова Уряду № 305 від 17.03.2022, що регламентує безоплатне перевезення майна вітчизняних підприємств, установ та

організацій згідно з переліком, який формується Міністерством економіки й передається до Міністерства інфраструктури.

Слід зазначити, що ДП «Прозорро.Продажі» за підтримки Міністерства цифрової трансформації України та експорту Дія.Бізнес інсталивали платформу цифрової трансформації з метою забезпечення допомоги щодо релокації бізнесу.

Підсумовуючи усе вищесказане, можна стверджувати, що перепрофілювання та релокація підприємств України є важливими на період воєнного стану – це приклади боротьби в тилу, тому що завдяки таким діям український бізнес продовжує функціонувати та здійснювати матеріальний внесок на підтримку армії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#n5> (дата звернення: 13.08.2023).

2. Господарський кодекс України : Кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#n2> (дата звернення: 13.08.2023).

3. Перепрофілювання та релокація підприємства на період воєнного стану: поради юриста. INTEGRITES : вебсайт. URL: <https://www.integrites.com/uk/publications/reprofiling-and-relocation-of-the-company-during-martial-law-legal-advice/> (дата звернення: 13.08.2023).

4. Програма релокації підприємств. *Міністерство економіки України* : офіц. вебсайт. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=d152dcfe-7bde-49df-a69a-8d7f9586fc13&title=ProgramaRelokatsii>.

ДЕРЖАВНІ ОРГАНИ ВЛАДИ ЯК УЧАСНИКИ ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИН

*Інна НАЙДА, кандидат наук з державного управління, доцент
Київський кооперативний інститут бізнесу і права*

Органи державної влади забезпечують організацію господарської діяльності суб'єктів господарювання, але не є безпосередньо суб'єктом господарювання. Відповідно до Конституції України органи державної влади володіють певною самостійністю, автономією, проте вони є частиною єдиного державного механізму.

Різноманітний характер господарських відносин зумовлює існування досить широкого кола їх учасників. До учасників відносин у сфері господарювання належать суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності. Державні органи влади в Україні як учасники господарських відносин можна класифікувати за такими категоріями:

- ✓ Верховна Рада України;
- ✓ Кабінет Міністрів України;
- ✓ інші центральні органи виконавчої влади України;
- ✓ правоохоронні та судові органи;
- ✓ інші центральні органи влади;

✓ місцеві державні адміністрації, інші органи державного управління в адміністративно-територіальних одиницях України.

Відповідно до ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [1].

Стаття 92 Конституції України, передбачено, що Верховна Рада України керується виключно законами які вирішують питання щодо правових засад і гарантій підприємницької діяльності.

Відповідно до ст. 2 ГК учасниками відносин у сфері господарювання є суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності [2].

Організаційно-господарські повноваження Кабінету Міністрів України щодо господарського керівництва передбачені у ст. 116 Конституції України, Закону України «Про управління об'єктами державної власності» від 21.09.2006 р. № 185-V та в п. 1 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27.02.2014 р. № 794-VII. Відповідно до цього Закону, Кабінет Міністрів України як вищий орган виконавчої влади у сфері економіки і фінансів забезпечує виконання основних організаційно-господарських функцій, а саме: забезпечує проведення державної економічної політики, здійснює прогнозування та державне регулювання національної економіки; забезпечує розроблення і виконання загальнодержавних програм економічного та соціального розвитку; відповідно до закону управління об'єктами державної власності, у тому числі корпоративними правами, делегує в установленому законом порядку окремі повноваження щодо управління зазначеними об'єктами міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, місцевим державним адміністраціям та відповідним суб'єктам господарювання; забезпечує розроблення і виконання державних програм приватизації; обслуговує державний борг України, приймає рішення про випуск облігацій державних внутрішніх та зовнішніх позик та ін. [3].

Державні господарські організації також виконують організаційно-господарські зобов'язання та повноваження.

Опосередковано участь держави в господарській діяльності передбачає визначене коло суб'єктів, що можуть виступати від імені держави. До таких утворень відносять державні й комунальні установи. Глава 8 ГК України визначає особливості правової діяльності державних унітарних та комунальних підприємств. У ст. 73 ГК України визначаються особливості поняття державного унітарного підприємства [4].

Державні органи влади як учасники господарських відносин реалізують свою діяльність через суб'єктів управління щодо розпорядження об'єктами державної власності. До таких утворень відносять державні й комунальні установи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Господарський кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19–20, № 21–22. – Ст. 144.

3. Господарське право України. Загальна частина: підручник / за заг. ред. Г. В. Смолина. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 484 с.

4. Про управління об'єктами державної власності : Закон України від 21.09.2006 р. № 185-V URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16> (дата звернення: 20.08.2023).

ПРО ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЛІЦЕНЗІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Олег СВІТЛИЧНИЙ

*Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень
імені В. К. Макутова Національної академії наук України»*

Ліцензійна діяльність або ліцензування є важливою для кожної країни, в якій передбачена законодавством. Очевидно, що за часів СРСР та входження до його складу України ліцензування не застосовувалося. У часи більш давнього СРСР пріоритет віддавався жорстким адміністративним методам управління у різних сферах та галузях економіки. З одного боку, держава завдяки цьому досягала швидких результатів. З іншого боку, інтерес виконавців недооцінювався. А тому наприкінці 1980-х років економіка СРСР та його складових, зокрема й України, почала набувати окремих ринкових рис. Найчастіше це проявлялося негативно, коли підприємці та навіть наймані працівники підприємств державної форми власності виходили із цілих сфер та галузей економіки.

Перед розпадом СРСР було прийнято Закон СРСР від 4 червня 1990 року «Про підприємства в СРСР». Друге речення частини третьої статті 1 «Підприємство і його головні завдання» проголошує: «Окремими видами діяльності, перелік яких визначається законодавчими актами СРСР, союзних і автономних республік, підприємство може займатися тільки на підставі спеціального дозволу (ліцензії)» [1]. Також загальним положенням про ліцензування присвячено окрему статтю 8 «Ліцензування видів діяльності»: «Для провадження видів діяльності, що підлягають ліцензуванню, підприємство зобов'язане одержати необхідну ліцензію в порядку, встановленому Радою Міністрів СРСР, Радами Міністрів союзних і автономних республік» [1]. Управління та регулювання у межах будь-якої галузі економіки чи людського буття у колишньому СРСР було аж занадто заурегульованим і не допускало диспозитивності. Тому у прийнятому 27 березня 1991 року Законі України (Української РСР) «Про підприємства в Україні» була наявна стаття 8 «Ліцензування видів діяльності», у якій зазначалося: «Окремими видами діяльності підприємство може займатися тільки на підставі спеціального дозволу (ліцензії). Перелік видів діяльності, що підлягають ліцензуванню, а також порядок одержання дозволу (ліцензії) для здійснення такої діяльності встановлюються Законом України «Про підприємництво» [2]. Названий Закон України «Про підприємництво» сьогодні вже не діє за виключенням статті 4 «Обмеження у здійсненні підприємницької діяльності», яка складається із кількох бланкетних норм. Проте і раніше цей Закон не врегульовував відносини із ліцензування видів господарської діяльності, а лише допускав існування ліцензування по відношенню до окремих суб'єктів підприємництва [3].

Спеціальний закон про ліцензування було прийнято майже через десятиліття. Він діяв майже 15 років і був відомий як Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 1 червня 2000 року [4].

За цим Законом було складно точно визначити кількість ліцензованих видів господарської діяльності, оскільки він міг називати як один вузький і конкретний вид діяльності, так і діяльність у певній сфері (наприклад, медичній), що включала у себе десятки різних конкретних видів діяльності. Названий Закон часто згадувався у зв'язці із також уже нечинним Законом України «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності» від 23 березня 1996 року [5]. Проводилося порівняння ключових слів: патентувалися деякі види підприємницької діяльності, а ліцензувалися певні види господарської діяльності. Підприємницька діяльність є вужчою від господарської та повністю поглинається другою. Натомість далеко не усі види господарської діяльності є підприємницькими. На цьому можна виявити закономірність і умовно систематизувати види господарської діяльності за відношенням із патентуванням і ліцензуванням на період дії двох названих законів. Так, 1) окремі види господарської діяльності здійснювалися вільно, без отримання дозволів; 2) деякі види підприємницької діяльності підлягали патентуванню, проте не вимагали одержання ліцензії; 3) певні види господарської діяльності підлягали ліцензуванню, проте не патентувалися; 4) деякі види підприємницької діяльності потребували і придбання патенту, і одержання ліцензії.

Сьогодні ліцензування частиною другою статті 12 «Засоби державного регулювання господарської діяльності» Господарського кодексу України (далі – ГК України) названо одним із основних засобів регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання [6; 7]. За статтею 14 ГК України ліцензування поряд із патентуванням та квотуванням є засобом державного регулювання у сфері господарювання, спрямованим на забезпечення єдиної державної політики у цій сфері та захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів [6; 7]. 2 березня 2015 року на заміну названому вище було прийнято Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності», чинний донині. За цим Законом уже значно менше видів господарської діяльності підлягає ліцензуванню. Пункт 6 частини першої статті 1 «Визначення термінів» цього Закону України вказує, що ліцензування – засіб державного регулювання провадження видів господарської діяльності, спрямований на забезпечення безпеки та захисту економічних і соціальних інтересів держави, суспільства, прав та законних інтересів, життя і здоров'я людини, екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища [8].

Ліцензування має як позитивні, так і негативні риси. У межах тез доповіді не будемо вказувати на можливість бюрократизації та уповільнення процесів розвитку перспективного бізнесу зацікавленими або корумпованими чиновниками. Ці питання мають розглядатися більш глибоко у фундаментальних роботах. Обмежимося лише констатацією фактів про можливість захисту державою своїх інтересів та забезпечення якості товарів, робіт чи послуг, що виготовляються, виробляються та/або реалізуються ліцензіатом. Тому слід приєднатися до думок українських дослідників, які вказують, що ліцензування необхідне для протидії вступу на ринок осіб, не здатних внаслідок відсутності відповідної кваліфікації й інших можливостей грамотно займатися певним видом діяльності, і, спрямоване на захист насамперед споживачів, та й самих учасників підприємницької діяльності [9, с. 8; 10, с. 171]; ліцензування оберігає економіку від потенційних непрофесійних його учасників, які через відсутність потрібних компетентностей, технологій, сировини, обладнання об'єктивно не зможуть виготовити якісний товар, надати якісну послугу чи якісно виконати роботу [10, с. 171]. Формування основ ліцензійної діяльності в Україні не завершене,

триває і донині. Тому і дослідження та удосконалення цих процесів має носити перманентний характер.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про підприємства в СРСР: Закон СРСР від 4 червня 1990 року № 1529-I (втратив чинність). *Офіційний сайт Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1529400-90?find=1&text=%D0%BB%D1%96%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%B7#Text>
2. Про підприємства в Україні: Закон України від 27 березня 1991 року № 887-XII (втратив чинність на підставі пункту 1 Прикінцевих положень Господарського кодексу України). *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1991. № 24. Ст. 272.
3. Про підприємництво: Закон України від 7 лютого 1991 року № 698-XII (втратив чинність (крім статті 4) у зв'язку з введенням в дію Господарського кодексу України). *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 14. Ст. 168.
4. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 1 червня 2000 року № 1775-III (Закон втратив чинність на підставі Закону № 222-VIII від 02.03.2015 р.). *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 36. Ст. 299.
5. Про патентування деяких видів підприємницької діяльності: Закон України від 23 березня 1996 року № 98/96-ВР (втратив чинність на підставі Податкового кодексу України від 02.12.2010 року). *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 20. Ст. 82.
6. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18-22. Ст. 144.
7. Хозяйственный кодекс Украины: Науч.-практ. коммент. Под общ. ред. А.Г. Бобковой. Х.: Издатель ФЛ-П Вапнярчук Н.Н., 2008. 1296 с.
8. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 2 березня 2015 року № 222-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 23. Ст. 158.
9. Саниахметова Н.А. Юридический справочник предпринимателя. Н.А. Саниахметова. Изд. 6-ое, перераб. и доп. Х.: Одиссей, 2004. 1056 с.
10. Деревянко Б.В. Ліцензування як засіб регулюючого впливу держави на діяльність навчальних закладів. *Форум права*. 2011. № 4. С. 167–178.

СЕКЦІЯ 5. ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ПРО МЕХАНІЗМ КОМПЕНСАЦІЇ ЗА ПОШКОДЖЕННЯ ТА ЗНИЩЕННЯ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ ОБ'ЄКТІВ НЕРУХОМОГО МАЙНА ВНАСЛІДОК БОЙОВИХ ДІЙ, ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТИВ, ДИВЕРСІЙ, СПРИЧИНЕНИХ ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Аліна БІЛЕКА, кандидат юридичних наук, доцент

Юрій ГОРБАЧЕНКО, кандидат історичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Правові та організаційні засади надання компенсації за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації проти України, з дня набрання чинності Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022, затвердженим Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 2102-IX [1], а також правові засади створення та ведення Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації проти України, на сьогодні визначені Законом України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» від 23 лютого 2023 року № 2923-IX [2].

Отримувачами компенсації за пошкоджені/знищені об'єкти нерухомого майна, відповідно до Закону № 2923-IX [2], є:

1) фізичні особи – громадяни України, які є:

а) власниками пошкоджених/знищених об'єктів нерухомого майна;

б) замовниками будівництва – у разі отримання компенсації за пошкоджені об'єкти нерухомого майна, визначені підпунктом «б» пункту 6 частини першої статті 1 цього Закону, або за знищені об'єкти нерухомого майна, визначені підпунктом «б» пункту 4 частини першої статті 1 цього Закону [2];

в) власниками спеціального майнового права на неподільні житлові об'єкти незавершеного будівництва, майбутні об'єкти житлової нерухомості або особами, які сплатили часткову ціну такого об'єкта та на користь яких зареєстровано обтяження речових прав на такий об'єкт відповідно до Закону України «Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому» [3], – у разі отримання компенсації за пошкоджені об'єкти нерухомого майна, визначені підпунктом «в» пункту 6 частини першої статті 1 цього Закону, або за знищені об'єкти нерухомого майна, визначені підпунктом «в» пункту 4 частини першої статті 1 цього Закону [2];

г) особами, які здійснили інвестування/фінансування будівництва об'єктів будівництва, щодо яких отримано право на виконання будівельних робіт до набрання чинності Законом України «Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому» [3], – у разі отримання компенсації за пошкоджені об'єкти нерухомого майна, визначені підпунктом «в» пункту 6 частини першої статті 1 цього Закону, або за знищені об'єкти нерухомого майна, визначені підпунктом «в» пункту 4 частини першої статті 1 цього Закону[2];

г) членами житлово-будівельних (житлових) кооперативів, які викупили квартиру, інше житлове приміщення в будівлі, будинок садибного типу, садовий або дачний будинок кооперативу, але не оформили право власності на нього, – у разі отримання компенсації за пошкоджені об'єкти нерухомого майна, визначені підпунктами «а» – «в» пункту 6 частини першої статті 1 цього Закону, або за знищені об'єкти нерухомого майна, визначені пунктом 4 частини першої статті 1 цього Закону [2];

д) спадкоємцями осіб, визначених підпунктами «а» - «г» цього пункту [2];

2) об'єднання співвласників багатоквартирних будинків, управителі багатоквартирних будинків, житлово-будівельні (житлові) кооперативи, які здійснюють утримання відповідних будинків, особи, уповноважені співвласниками багатоквартирних будинків відповідно до Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» [4] (у разі якщо співвласники самостійно здійснюють утримання багатоквартирного будинку та в цьому будинку не створено об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, не призначено управителя, відсутній житлово-будівельний (житловий) кооператив, який здійснює його утримання), – у разі отримання компенсації за пошкоджене спільне майно багатоквартирного будинку[2].

Варто зауважити, що Кабінетом Міністрів України в Порядку надання компенсації за пошкоджене/знищене майно можуть визначатися додаткові категорії осіб, яким може надаватися компенсація за пошкоджені/знищені об'єкти нерухомого майна.

Слід позитивно відзначити старт в Україні у травні 2023 року програми «ЄВідновлення» (<http://erecovery.diiia.gov.ua/>), в межах якої українці зможуть отримати грошову компенсацію на ремонт помешкання, яке постраждало під час повномасштабного вторгнення рф.

У серпні 2023 року законодавство про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації проти України зазнало певних змін і доповнень.

Зокрема, 21 липня 2023 року Кабінетом міністрів України прийнято постанову № 858 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо регулювання відносин, пов'язаних з наданням компенсації за об'єкти нерухомого майна, пошкоджені внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» [5].

Передусім, уряд запровадив механізм компенсації за вже виконаний ремонт, а також умови та процедуру розрахунку компенсації.

Врегульовано питання отримання компенсації в разі, коли власником (або співвласником) є недієздатна/обмежено дієздатна особа або особа, яка не досягла 18-річного віку. Важливо, що уряд запровадив обов'язковість ведення протоколу

засідання комісії, а також збільшено граничні обсяги компенсації для виконання ремонтних робіт та класифіковано їх на: ремонт категорії А – до 200 тис. грн.; ремонт категорії Б – 200-350 тис. грн. для квартир (житлових приміщень) у багатоквартирному будинку; або 200-500 тис. грн. для відокремлених житлових будинків садибного типу, зблокованих будинків з окремими квартирами, що мають власний вхід із вулиці, котеджів і будинків одноквартирних підвищеної комфортності, будинків садибного типу, дачних і садових.

Запроваджено визначення уповноваженого члена комісії (або декількох), які вносять відомості до Реєстру пошкодженого та знищеного майна.

Також встановлено термін у 5 робочих днів, коли комісія має передати рішення про надання/відмову в наданні компенсації на розгляд уповноваженому органу [6].

Від першого серпня стартував другий етап реалізації державної програми із забезпечення житлом українців, чия оселя була пошкоджена або знищена внаслідок збройної агресії рф. Заява на отримання компенсації для придбання нової квартири чи будинку подається через застосунок Дія. Спочатку потрібно подати інформаційне повідомлення про пошкоджене та знищене нерухоме майно, якщо до цього ще не було подане. Потім подати заяву на отримання компенсації, скориставшись послугою «Відновлення у застосунку Дія. Для подання заяви необхідно обрати пільгову категорію (у випадку наявності), надати контактні дані та замовити довідку про несудимість у Дії. Подані заяви розглядатиме спеціальна комісія, яка обстежуватиме знищене житло та буде приймати рішення щодо надання компенсації. Сама ж компенсація надаватиметься заявникам у формі електронного житлового сертифікату. Його можна буде використати для купівлі житла на первинному чи вторинному ринках, або ж інвестиції в майбутню нерухомість [7].

Наступним етапом розвитку програми допомоги очікується виплата коштів для будівництва нового приватного будинку на власній земельній ділянці. Відповідний механізм наразі розробляється Міністерством відновлення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>

2. Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» від 23.02.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text>

3. Закон України «Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому» від 15 серпня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2518-20#Text>

4. Закон України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» від 14 травня 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-19#Text>

5. Постанова Кабінету Міністрів «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо регулювання відносин, пов'язаних з наданням компенсації за об'єкти нерухомого майна, пошкоджені внаслідок бойових дій,

терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» від 21.07.2023 р. № 858 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-2023-%D0%BF#Text>

6. Електронний ресурс URL: <https://tsn.ua/ukrayina/kompensaciya-zaposhkodzhene-zhitlo-uryad-vnis-zmini-do-deyakih-postanov-2400544.html>

7. Електронний ресурс URL: <https://chernigiv-rada.gov.ua/news/id-157535/>.

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ГАЛУЗІ ТРУДОВОГО ПРАВА

Артем БОЙЦУН

НК – Ольга ДУЛГЕРОВА, кандидат історичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Розвиток трудового законодавства у сфері правового стимулювання суб'єктів правовідносин нерозривно пов'язаний із розвитком найманої праці і перетворенням її на соціально значуще явище.

Реформування правової системи України продовжується. Нові економічні, політичні та соціальні виклики надають законодавству динамічності, що є і позитивною, і негативною тенденцією. Ще більшої актуальності вони набувають у зв'язку з євроінтеграцією України, увідповідненням чинного законодавства зі стандартами Європейського Союзу. Ці процеси стосуються і реформування трудового законодавства. Прикладом може слугувати довготривалий процес прийняття нового Трудового кодексу України, що призводить до негативних наслідків, зокрема в економіці та правозастосуванні. Очевидно, що стан трудового законодавства не відповідає сучасним викликам розвитку держави, економіки та суспільства. Прийнятий ще 1971 року за іншої економічної формації Кодекс законів про працю зазнає постійних незначних поправок, проте загалом не змінює концептуальні підходи до трудових відносин. Трудове законодавство України потребує вдосконалення, а деякі його положення – додаткового переосмислення відповідно до європейських стандартів. Трудове право України є однією з основних галузей права, які викладаються в юридичних вишах і на юридичних факультетах вищих навчальних закладів за спеціальністю «Право», а засвоєння програми навчальної дисципліни набуває важливого значення [1].

Науку трудового права можна виділити серед інших галузевих юридичних наук за ознакою предмета дослідження. Предмет науки трудового права багатосторонній за змістом і складний за своєю структурою. Він формується в період становлення науки і може зазнавати змін у ході її еволюції. Такі зміни пов'язані з розширенням і уточненням об'єктів вивчення і підходів до їх дослідження, постановкою нових проблем, актуалізацією попередніх і пояснюються потребами практики, а також розвитком самої науки, її гносеологічних можливостей. Одним із структурних елементів предмета науки трудового права, на дослідженні якого хотілося б більш детально зупинитись, є історія розвитку галузі трудового права [2].

Ні в патріархальному, ні в рабовласницькому, ні у кріпосному суспільстві застосування найманої праці ще не регламентувалося трудовим законодавством. У Стародавньому Римі продаж вільною людиною своєї праці розглядалося, як щось ганебне, що принижує його до положення раба, а тому здавалося природним застосовувати до його праці ті ж постанови про наймання працівників, які

застосовувалися до наймання рабів. Тому в окремих випадках мало бути використання найманої праці, за аналогією, відповідно до постанови про майновий найм. Майнове наймання розглядалося як договір про користування майном (речами, тваринами, рабами). Саме на його основі розвинувся особистий найм працівників, договір про користування робочою силою (працею вільних людей), який не був регламентований [4].

Інтеграція України до європейських структур зумовила проблему адаптації трудового законодавства до законодавства Європейського союзу та до європейських стандартів. Адаптація трудового законодавства України до законодавства Європейського Союзу – це послідовний процес наближення її правової системи, включаючи законодавство, правотворчість, юридичну техніку, практику, правозастосування до правової системи Європейського Союзу відповідно до критеріїв, що висувуються Європейським Союзом до держав, які мають намір приєднатися до нього [3].

Важливою складовою даного процесу є проведення реформ, пов'язаних з трудовим законодавством, удосконалення чинних правових норм та прийняття інших не менш важливих нормативно-правових актів у сфері праці. Установчі договори ЄС закріплюють низку основоположних правил, якими він зобов'язаний керуватись в різних сферах своєї діяльності. Вищезгадані правила можуть бути названі загальними принципами діяльності ЄС. Їх головним джерелом є спеціальний розділ Договору про функціонування ЄС «Положення загального застосування». Такі принципи визначають потреби, на які Союз повинен звертати особливу увагу під час реалізації своєї компетенції [3].

Оскільки не було загального законодавства про працю в середні віки, великого значення в економічному житті набула наймана праця в нові часи, до неї відразу стали застосовувати норми римського права, які майже повсюди були сприйняті як чинне право. Відносини щодо наймання поширювалися на всі види найму праці, в якій би галузі вони не застосовувалися – в домашньому господарстві або промислі, промисловості або торгівлі, – норми ці були занадто загальні й абстрактні. Відповідно до норм зводу законів 1857 р. найманих працівників можна було наймати для надання домашніх послуг, для здійснення землеробських, ремісничих і заводських робіт, торгових та інших промислів, а також для інших видів робіт, не заборонених законом. Наймачем була фізична особа, а саме безпосередній господар, який мав бути справедливий і лагідний до найманого працівника, а найманий працівник, зі свого боку, мав бути шанобливим не тільки до господаря, але і до його родини. Крім цього, він мав бути вірним, слухняним, намагатися добрими вчинками й поведінкою зберегти домашню тишу і згоду. Таким чином була регламентована модель поведінки між учасниками правовідносин. Справедливі умови праці, справедлива винагорода, справедливі заохочення та стягнення залежали від особистого рішення господаря [4].

У період Другої світової війни правові акти встановлювали найбільш стимуляційні системи оплати праці, вводили премії для окремих категорій працівників за виконання і перевиконання виробничих планів. Із метою підвищення продуктивності праці шляхом заохочення працівників у період війни були прийняті правові акти, що встановлювали нові почесні звання та почесні знаки СРСР і УРСР. Постановою Президії Верховної Ради УРСР від 26 вересня 1944 р. було затверджено «Положення про почесні звання Української РСР».

З переходом на мирну працю проявилась тенденція поступового відмовлення від адміністративно-правового методу регулювання трудових відносин. У результаті цього зміни у трудовому праві, насамперед, торкнулись

норм, які визначали права й обов'язки суб'єктів трудових правовідносин. Також була відновлена практика укладання колективних договорів. Для кращого виконання зобов'язань розгорталось соціалістичне змагання. Так, Рада Міністрів Української РСР постановою від 16 лютого 1946 р. додатково встановила почесні значки відмінників соціалістичного змагання в місцевій промисловості УРСР, промисловій кооперації УРСР, кооперації інвалідів УРСР. Президія Верховної Ради Української РСР указом від 19 травня 1949 р. встановила почесні звання заслуженого ветеринарного лікаря УРСР, заслуженого зоотехніка УРСР [4].

Отже, стимулювання праці протягом XVIII ст. і значної частини XIX ст. ще не мало самостійного наукового та теоретичного підґрунтя, у провідних нормативно-правових актах того періоду вже містилися норми, спрямовані на створення мотивації праці, а отже, і безпосередньо на стимулювання суб'єктів трудових правовідносин взагалі. Подальший розвиток стимулювання суб'єктів трудових правовідносин у науці трудового права отримало разом із виникненням та розвитком самого трудового права як галузі права. Протягом тривалого історичного періоду складалося так, що покаранню за порушення трудової дисципліни приділялося значно більша увага, ніж заохоченню учасників трудових правовідносин за сумлінне ставлення до праці. У радянські часи спостерігається поєднання стимулювання з умовами діяльності та благами у формі заохочення, які отримували суб'єкти трудових правовідносин. Це, зрозуміло, не відображало б можливого універсального характеру стимулювання в межах всього суспільства. Заохочення ж часто прив'язувалося до покарання як допоміжний захід. Нині цілком обґрунтованим є висновок, що правові стимули мають самостійну цінність як ефективний засіб правового регулювання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. С. В. Вишновецька. Історичні аспекти формування і розвитку галузі трудового права. Юридичний вісник, № 1(10)2009. Ст. 57-59. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/alexi,%D0%92%D0%B8%D1%88%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0+%D0%A1.%D0%92.%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/alexi,%D0%92%D0%B8%D1%88%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0+%D0%A1.%D0%92.%20(1).pdf) (Дата звернення 02.09.2023)
2. І. М. Паньонко, Н. П. Мокрицька. Трудове право України. Ст. 12-20. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/451/1/%D0%9A%D1%83%D1%87%D0%B5%D1%80%20%D0%A2%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf> (Дата звернення 02.09.2023)
3. М.Л. Смолярова. Розвиток трудового законодавства у сфері правового стимулювання суб'єктів правовідносин: історико-правовий аналіз. Науковий Вісник Публічного Та Приватного Права Випуск 4, Том 1, 2019. Ст. 217-221. URL: http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/8245/1/NS_Smolyarova.pdf (Дата звернення 02.09.2023)
4. О. С. Арсентьева, Поняття Та Особливості Принципів Трудового Права України. Актуальні проблеми права: теорія і практика №31, 2016. Ст. 35-40. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84594209.pdf> (Дата звернення 02.09.2023)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Ірина БОРКО

*НК – Катерина ДЕНИСЕНКО, кандидат наук з державного управління, доцент
Академія Державної пенітенціарної служби*

Особи з інвалідністю, як соціально-незахищена та уразлива категорія громадян, мають специфічний правовий статус, характерною рисою якого є наявність особливого соціального захисту з боку держави. Через низку фізичних, психічних, інтелектуальних та інших особливостей, вони потребують посиленого забезпечення своїх основоположних прав людини, зокрема в умовах збройних конфліктів.

Міжнародні організації приділяють значну увагу розробці правових гарантій захисту прав осіб з інвалідністю, приймаючи різноманітні міжнародні нормативно-правові акти та присвячуючи удосконаленню правового регулювання прав осіб з інвалідністю різноманітні міжнародні конференції та доповіді. Незважаючи на це, питання забезпечення прав осіб з інвалідністю в умовах збройних конфліктів не втрачає своєї актуальності в умовах сучасності.

Під час воєнних дій, особи з інвалідністю потребують особливої уваги з боку державної та місцевої влади й громадянського суспільства, оскільки через свої фізичні вади вони можуть не мати змоги самостійно евакуюватися з місць активних бойових дій або бути не сповіщені про евакуацію чи повітряну тривогу належним чином.

Відповідно до статті 16 Конвенції про захист цивільного населення під час війни, поранені та хворі, а також інваліди та вагітні жінки перебувають під особливим захистом і користуються особливим шануванням [1]. Однак зі сторони російської федерації мають місце постійні порушення цієї норми. Зокрема, згідно статті 18 цієї ж Конвенції, цивільні лікарні, організовані для надання допомоги пораненим, хворим, інвалідам та породіллям, за жодних обставин не можуть бути об'єктом нападу, натомість вони завжди користуються повагою сторін конфлікту й перебуватимуть під їхнім захистом [1]. Окупанти постійно обстрілюють об'єкти цивільної інфраструктури: за інформацією Міністерства охорони здоров'я, рашисти пошкодили понад 1 тисячу 400 медичних закладів, з яких 177 зруйнували вщент [2].

Найстрашніше в цій ситуації – відсутність ефективних механізмів впливу міжнародної спільноти на дії росії. Сьогодні ми спостерігаємо як міжнародні організації запроваджують санкції проти російської федерації у якості знаку реагування на війну в Україні, водночас лише одна санкційна політика за таких умов не є ефективною. Відчуття власної безкарності призводить до грубих порушень прав людини, особливо на тимчасово окупованих територіях та анексованій Автономній Республіці Крим.

11 березня 2022 року окупанти обстріляли Оскільський психоневрологічний інтернат. На щастя, жертв немає, утім внаслідок обстрілу сам інтернат вщент зруйновано [3].

15 квітня 2023 року російська армія скинула авіабомбу на психоневрологічний інтернат в Шосткинському районі Сумської області. Унаслідок атаки 70-річна жінка дістала поранення. Крім цього, 167 пацієнтів залишились без даху над головою, адже будівля інтернату не придатна для життя [4].

Попри зазначене, кричущий випадок мав місце щодо політв'язня з інвалідністю. 11 липня 2023 року Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Дмитро Лубінець повідомив про те, що російський касаційний суд залишив чинним вирок 66-річному Зекір'ї Муратову, засудженому до 11 років ув'язнення. Сторона захисту надала докази його невинуватості, проте суд не взяв їх до уваги. Стан здоров'я бранця не стає кращим через його літній вік та неналежні умови утримання. Він має інвалідність 3-ї групи. Страждає на підвищений артеріальний тиск, серцеву недостатність. Крім того, в нього атрофія м'язів, через опущення однієї нирки має постійні сильні болі. Перехворів коронавірусом з двобічною пневмонією, а також пережив гіпертонічний криз. Кваліфікованого лікування Зекір'я Муратов не отримує [5].

Остання історія є серйозним недотриманням міжнародно-правових актів, оскільки в статті 15 Конвенції про права осіб з інвалідністю, зазначається, що ніхто не повинен піддаватися катуванням або жорстоким, нелюдським чи таким, що принижують його гідність, поводженню або покаранню [6]. Крім цього, це є порушенням вже згаданої нами статті 16 Конвенції про захист цивільного населення під час війни, що входить до системи права Женев.

Таким чином, забезпечення прав осіб з інвалідністю потребує посиленого контролю на національному та міжнародному рівнях, особливо під час збройних конфліктів. Використання міжнародною спільнотою виключно санкційної політики як основного інструменту тиску на державу-агресора не є достатнім. Це ми можемо спостерігати на прикладі росії, яка і надалі відкрито ігнорує норми міжнародного гуманітарного права, порушуючи права осіб з інвалідністю.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. №995_154. Дата оновлення: 08.02.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 25.07.2023).

2. Обстріли лікарень, касетні боєприпаси і хімічна зброя — росія використовує заборонені методи війни : веб-сайт Новини Хмельницького «Є». URL:

https://ye.ua/sypilstvo/64234_Obstrili_likaren_kasetni_boyepripasi_i_himichna_zbroja_a_%E2%80%94rosiya_vikoristovuye_zaboroneni_metodi_viyni.html (дата звернення: 25.07.2023).

3. Суцільна руїна: у Мережі показали розбомблений росіянами інтернат у Харкові. URL: <https://tsn.ua/ato/sucilna-ruyna-u-merezhi-pokazali-rozbombleniy-rosiyanami-internat-u-harkovi-foto-2005840.html> (дата звернення: 25.07.2023).

4. Росіяни зруйнували психоневрологічний інтернат на Сумщині. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/04/16/novyna/bezpeka/rosiyan-zrujnuvaly-psyhonevrolohichnij-internat-sumshhyni> (дата звернення: 25.07.2023).

5. 66-річний кримський політв'язень Зекір'я Муратов з інвалідністю й надалі відбуватиме покарання в російській в'язниці : веб-сайт. URL: <https://telegra.ph/66-r%D1%96chnij-krimskij-pol%D1%96tyyazen-Zek%D1%96rya-Muraton-z-%D1%96nval%D1%96dn%D1%96styu-j-nadal%D1%96-v%D1%96dbuvatime-pokarannya-v-ros%D1%96jsk%D1%96j-vyaznic%D1%96-07-12> (дата звернення: 25.07.2023).

6. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 р. №995_g71. Дата оновлення: 19.06.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#n468 (дата звернення: 25.07.2023).

МЕДИЧНЕ ПРАВО ТА ЗАХИСТ ПРАВ ОСОБИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Станіслав ДЗЮМАН
адвокат

Забезпечення права особи на охорону здоров'я є пріоритетом у сфері розвитку не лише окремо взятої країни, а й світу в цілому, запорукою благополуччя та добробуту як окремої людини, так і суспільства. Винятку не становить і Україна.

Нині медичне право як галузь права визначають як сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері медичного обслуговування, зокрема надання медичної допомоги, з метою забезпечення прав людини у сфері охорони здоров'я [1].

На думку вчених, є всі підстави стверджувати, що медичне право сформувалося як самостійна галузь, оскільки відповідає двом основним критеріям поділу на галузі: власний предмет та метод правового регулювання [2].

В аспекті галузевої самостійності отримують висвітлення проблеми предмета та методу медичного права, його місця й ролі у вітчизняній правовій системі, окремих інститутів медичного права.

Виокремлення медичного права в окрему галузь пов'язане із тим, що проблеми юридичного забезпечення медичної діяльності в Україні нині набувають особливої актуальності, що пов'язано з активним розвитком приватної медичної практики, запровадженням добровільного медичного страхування та розробкою нормативно-правової бази щодо введення загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування, використанням новітніх досягнень медичної науки (трансплантологія, репродуктивні технології, клонування), удосконаленням управлінської діяльності в галузі охорони здоров'я тощо.

Варто погодитися із дослідниками, які відзначають, що актуальність проблем медичного права як для науковців, так і для практиків, пов'язана із збільшення кількості нормативно-правових актів системи охорони здоров'я України; потребами практичної діяльності лікувально-профілактичних закладів, де найчастіше й виникають проблеми медико-правового характеру; запитами юридичної практики, що свідчать про збільшення значення спеціальних знань, пов'язаних з особливостями правового регулювання медичної сфери; підвищенням рівня правової грамотності населення у сфері отримання медичних послуг, що проявляється й збільшенням кількості скарг та позовних вимог у випадку надання медичної допомоги незадовільної якості [3].

Нині як науковці, так і практики активно дискутують навколо нагальних проблем медичного права, у тому числі й у контексті захисту прав особи. Вичерпний перелік проблем медичного права правового, організаційного, суспільного, політичного характеру, що потребують вирішення визначено О. Любінцем і І. Сенютою. Вчені сформулювали їх наступним чином (з чим варто погодитись): недостатньо виражена державна політика у сфері охорони здоров'я громадян, у тому числі її законодавчого забезпечення; відсутність науково обґрунтованої стратегії законодавчої діяльності у сфері охорони здоров'я; низька законотворча активність суб'єктів законодавчої ініціативи; складність проходження законопроектів про охорону здоров'я у Верховній Раді України, відсутність спеціалістів, які б мали необхідний обсяг знань як у сфері юриспруденції, так і в медицині; неконсолідованість діяльності представників

правової і медичної науки; недостатнє використання позитивного досвіду в регулюванні охорони здоров'я за кордоном; правова база охорони здоров'я є дуже нечіткою, нерідко зустрічаються законодавчі колізії і ситуації, коли норми різних актів, що регламентують тою чи іншою мірою охорону здоров'я, суперечать один одному; надмірна розпорошеність норм, що стосується охорони здоров'я, в українському законодавстві.

Аналіз наукового доробку, присвяченого проблемам медичного права, також свідчить про те, що залишаються також недостатньо розробленими проблеми науково-теоретичного обґрунтування функціонування галузі, подальшого дослідження потребують: теоретико-методологічні засади дослідження медичного права; визначення його особливості як навчальної дисципліни та науки, роль і місця в системі правової та медичної науки і практики та захисті прав, свобод та законних інтересів особи.

Вважаємо, що напрямками вирішення названих проблем можуть стати: розроблення та прийняття Медичного кодексу України, удосконалення спільними зусиллями науковців в сфері медицини і юриспруденції, галузі медичного права для належного захисту прав і свобод суб'єктів правовідносин у сфері охорони здоров'я. Позитивним фактором могло б стати впровадження медичного права як обов'язкової навчальної дисципліни не тільки для ЗВО юридичного, але й медичного спрямування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Медичне право. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-66077>
2. Медичне право : підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. С.Б. Булеци; д-ра юрид. наук, доц. М.В. Менджул. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2021. 720 с
3. Вороненко Ю.В. Радиш Я. Ф. Медичне право в системі права України: стан і перспективи розвитку. URL: www.umj.com.ua/uk/novyna-371-medichne-pravo-v-sistemi-prava-ukraini-stan-i-perspektivi-rozvitku.
4. Любінець О.В., Сенюта І.Я. Медичний кодекс як основа в реформуванні охорони здоров'я України. Український медичний часопис, URL: <http://www.umj.com.ua/arhiv/53/1686>.

ГАРАНТІЇ ТА КОМПЕНСАЦІЇ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Дарина ДИКА

*НК – Людмила ТЕПТЮК, кандидат історичних наук, доцент
Черкаський державний технологічний університет*

Відповідно до чинного законодавства військовослужбовці — це громадяни України, які проходять військову службу у складі Збройних Сил України та інших військових формувань, а їх робота має особливий характер, що в першу чергу пов'язана з обороною країни, її незалежності та територіальної цілісності. Дія Кодексу законів про працю України не поширюється на несення військовослужбовцями військової служби. Однак у випадку увільнення від іншої роботи для вступу на військову службу за ними зберігається попереднє місце роботи, посада, відпускні, а час проходження військової служби зараховується до їх страхового стажу, стажу роботи, стажу роботи за спеціальністю, а також до

стажу державної служби. Серед гарантій для військовослужбовців виділяють такі: основні та додаткові. Основні трудові гарантії: 1) захист від незаконного звільнення або переміщення по службі; 2) матеріальна допомога у разі звільнення, та одноразова грошова допомога в разі звільнення у визначених випадках; 3) службовий час нормальної тривалості та час на відпочинок; 4) відпустка з оплатою вартості проїзду до місця відпустки і назад; 5) оплата праці, речове забезпечення або грошова компенсація за неотримане речове майно, продовольче забезпечення, підйомні допомоги, добові; 6) охорона праці; 7) пільги щодо проїзду; 8) подальше пільгове пенсійне забезпечення.

Додаткові трудові гарантії для військовослужбовців: 1) переважне право на залишення на роботі в разі скорочення на підприємстві; 2) право на щорічну відпустку повної тривалості до закінчення 6 місяців у перший рік роботи на підприємстві – у тому числі для осіб з інвалідністю внаслідок війни; 3) працівників, які мають путівку для санаторно-курортного лікування можливість використовувати чергову щорічну відпустку у зручний час – для осіб з інвалідністю, дружин (чоловіків) військовослужбовців, ветеранів війни; 4) 14 календарних днів на рік додаткової відпустки, зі збереженням заробітної плати; 5) додаткові гарантії щодо працевлаштування осіб до 35 років, які влаштовуються на роботу вперше. Слід зазначити, що на військовослужбовців, які отримали поранення, потрапили в полон або визнані безвісно відсутніми до моменту звільнення їх з військової служби, повернення з полону, появи після визнання безвісно відсутніми або до дня оголошення судом їх померлими поширюються трудові гарантії.

Щодо компенсацій, які передбачені для військовослужбовців варто зазначити такі:

- Грошова компенсація вартості за неотримане речове майно
- Одноразова грошову допомогу мобілізованим;
- Грошова компенсація за невикористану щорічну та додаткові відпустки;
- Одноразова грошова допомога;
- Грошова допомога на оздоровлення;

Грошова компенсація вартості за неотримане речове майно. Передбачає виплату військовослужбовцям за місцем військової служби за їх заявою (рапортом) на підставі наказу командира (начальника) військової частини, територіального органу, територіального підрозділу, закладу, установи, організації (далі – військова частина), а командирам (начальникам) військової частини – наказу старшого командира (начальника), у якому зазначається розмір грошової компенсації на підставі довідки про вартість речового майна, що належить до видачі, оригінал якої додається до відомості щодо виплати грошової компенсації. Для отримання компенсації потрібно одержати довідку про вартість речового майна. Ця довідка видається речовою службою військової частини, виходячи із закупівельної вартості майна, розрахованої станом на 1 січня поточного року. Форма довідки затверджена постановою Кабміну № 178 від 16 березня 2016 року. Далі з рапортом про компенсацію за неотримане речове майно та оригіналом довідки про його вартість військовослужбовцю слід звернутися до командира своєї військової частини. Результатом повинен бути наказ командира по частині, в якому на підставі довідки про вартість речового майна вказується розмір компенсації.

Одноразова грошова допомога мобілізованим. Відповідно до Порядку 3 виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам, затвердженим наказом Міністерства оборони України від

07.06.2018 р. № 260 зазначено, що військовослужбовцям, які були призвані на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період або на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період та звільняються із служби, виплачується одноразова грошова допомога в розмірі 4 % місячного грошового забезпечення за кожний повний календарний місяць служби, але не менш як 25 % місячного грошового забезпечення. До розрахунку допомоги враховуються повні місяці служби військовослужбовців після призову під час мобілізації, на особливий період, або військової служби за призовом осіб із числа резервістів в особливий період та повні місяці попередніх періодів служби, після закінчення яких допомога не виплачувалась. Допомога виплачується на підставі наказу командира частини про виключення військовослужбовця зі списків особового складу військової частини, в якому зазначається вислуга років, з розрахунку якої виплачується допомога. Військовослужбовцям у разі звільнення з військової служби за службовою невідповідністю, у зв'язку з позбавленням військового звання, у зв'язку з обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, у зв'язку з набранням законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, допомога не виплачується.

Грошова компенсація за невикористану щорічну та додаткові відпустки Військовослужбовець, який звільняється зі служби, для отримання компенсації за невикористані дні додаткової відпустки, передбаченої статтею 162 Закону України «Про відпустки» та пунктом 12 частини першої статті 12 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» має звернутися з відповідним рапортом на ім'я командира військової частини, в якому зокрема зазначається:

- 1) Дата звільнення з військової служби;
- 2) Кількість днів невикористаної додаткової відпустки за кожен рік;
- 3) Підстава звільнення з військової служби;
- 4) Норма закону, що передбачає таку компенсацію.

У випадку отримання відмови у виплаті компенсації за невикористані дні додаткової відпустки військовослужбовець має право звернутись із адміністративним позовом до окружного адміністративного суду за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем проживання (перебування, знаходження) військовослужбовця-позивача або адміністративним судом за місцезнаходженням відповідача (військової частини).

Одноразова грошова допомога. Відповідно до Порядку З виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам, затвердженим наказом Міністерства оборони України від 07.06.2018 р. № 260 військовослужбовцям (крім військовослужбовців строкової військової служби), які звільняються зі служби за станом здоров'я, виплачується одноразова грошова допомога в розмірі 50 % місячного грошового забезпечення за кожний повний календарний рік служби. Особам офіцерського складу, які проходять кадрову військову службу та звільняються зі служби за власним бажанням, іншим військовослужбовцям (крім військовослужбовців строкової військової служби), які звільняються зі служби через сімейні обставини або з інших поважних причин, та мають вислугу 10 календарних років і більше, виплачується одноразова грошова допомога в розмірі 25 % місячного грошового забезпечення за кожний повний календарний рік служби.

Грошова допомога на оздоровлення. Відповідно до Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким

іншим особам, затвердженим наказом Міністерства оборони України від 07.06.2018 р. № 260 військовослужбовцям, звільненим з військової служби, які мали право на грошову допомогу для оздоровлення та не отримали її протягом року, виплата цієї допомоги здійснюється на підставі наказу командира військової частини про виключення військовослужбовця зі списків особового складу військової частини, в якому оголошується про її виплату. Розмір грошової допомоги для оздоровлення визначається виходячи з посадового окладу, окладу за військовим званням, надбавки за вислугу років і щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (крім винагород) за займаною посадою, на якій військовослужбовець має право на день підписання наказу про надання цієї допомоги.

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН ЗА КОРДОНОМ

Ольга ЗІНЬОВА

Київський кооперативний інститут бізнесу і права

Громадяни України, що постійно проживають за її межами, можуть працевлаштуватися на роботу в країні-перебування за нормами законодавства цієї країни. Правове регулювання трудових відносин в даному випадку здійснюється на підставі Закону України «Про міжнародне приватне право», який зазначає, що до трудових відносин застосовується право держави, у якій виконується робота, якщо інше не передбачено законом або міжнародним договором України [1, ст. 52]. Відповідно до норм законодавства про міжнародне приватне право трудові відносини громадян України, які працюють за кордоном, регулюються правом України в разі, якщо:

1) громадяни України працюють у закордонних дипломатичних установах України;

2) громадяни України уклали з роботодавцями – фізичними або юридичними особами України трудові договори про виконання роботи за кордоном, у тому числі в їх відокремлених підрозділах, якщо це не суперечить законодавству держави, на території якої виконується робота;

3) це передбачено законом або міжнародним договором України.

Щодо регулювання праці українських громадян за кордоном держави найчастіше укладають міжнародні договори, якими визначають специфічні умови регулювання праці громадян України. У разі відсутності таких договорів, або якщо виконання роботи громадян України не підпадає під регулювання вітчизняного законодавства, застосовуються норми законодавства про міжнародне приватне право.

Працевлаштування українських громадян, як правило, відбувається за участю компаній-посередників, які повинні мати ліцензію на таку роботу. 20 березня 2023 року був прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав трудових мігрантів та боротьби з шахрайством у працевлаштуванні за кордоном», що набере своєї чинності 14 жовтня 2023 року, який скасовує ліцензування з посередництва у працевлаштуванні за кордоном. На рівні законодавства запроваджується «повідомний принцип», що означатиме обов'язок для компанії-посередника

повідомляти Міністерство економіки України про намір займатися посередництвом у працевлаштуванні за кордоном шляхом подання декларації. Такі компанії включатимуться до відкритого Переліку суб'єктів господарювання, які надають послуги посередництва. Держава буде мати право контролю і нагляду на перевірку таких компаній.

У відповідності до Закону України «Про зайнятість населення» посередницька компанія у працевлаштуванні за кордоном повиненна відповідати таким вимогам:

1) бути зареєстрованою за видом економічної діяльності посередництва у працевлаштуванні у порядку, встановленому законодавством;

2) мати укладений з іноземним роботодавцем зовнішньоекономічний договір (контракт) про надання послуг посередництва у працевлаштуванні, пошуку та добору працівників і реєстраційні документи іноземного суб'єкта господарювання – роботодавця у державі місцезнаходження. Зовнішньоекономічний договір (контракт) повинен укладатися українською мовою й однією чи більше мовами, що використовуються в державі місцезнаходження роботодавця та зберігається у суб'єкта господарювання, що надає послуги посередництва у працевлаштуванні за кордоном, протягом 3-х років після закінчення строку його дії.

3) мати зареєстроване місце провадження господарської діяльності;

4) подати декларацію про провадження господарської діяльності у сфері посередництва у працевлаштуванні за кордоном [2, ст.38].

На компанію-посередника покладається обов'язок вести облік громадян, які працевлаштовуються за кордоном за їхнього сприяння та подавати звітність про здійснювану діяльність до Міністерства економіки України.

На законодавчому рівні впроваджуються норми щодо захисту громадян України, які вирішили працювати за кордоном [2, ст. 38]. Ще до виїзду громадян України за кордон, компанія-посередник у працевлаштуванні зобов'язана надати особі такі дані:

1. проєкт трудового договору (контракту), завірений іноземним роботодавцем;

2. інформацію у письмовій формі про права та гарантії, які їй надаються за трудовим договором (контрактом), передбачені законодавством України та законодавством держави місцезнаходження роботодавця;

3. контактні дані консульських установ України у державі перебування.

Одержання інформації та проєкту трудового договору (контракту) підтверджується письмовим (електронним цифровим) підписом громадянина. Зазначені документи зберігаються у суб'єкта господарювання, що надає послуги посередництва у працевлаштуванні за кордоном, протягом 5 років.

Закон також створює додаткові механізми захисту трудових мігрантів шляхом встановлення адміністративної відповідальності за порушення вимог законодавства у сфері надання послуг з посередництва у працевлаштуванні [3, ст. 166²⁸], а саме:

1) компаніям-посередникам забороняється отримувати від громадян, яким надано послуги з посередництва у працевлаштуванні, гонорари, комісійні та інші винагороди – натомість такі послуги має сплачувати компанія, що шукає працівників. На компанії-порушники буде накладатися штраф за стягнення з громадян будь-яких гонорарів, комісійних, винагород, інших видів оплати послуг з посередництва у працевлаштуванні в Україні або за кордоном в розмірі 68 тис. грн (еквівалент 1700 євро);

2) здійснення компанією-посередником діяльності без включення до переліку суб'єктів господарювання, що надають послуги з посередництва у працевлаштуванні за кордоном, буде тягнути за собою накладення штрафу на посадових осіб юридичної особи та фізичних осіб – підприємців у розмірі 136 тис.грн (еквівалент 3400 євро).

Повторне протягом року вчинення порушення буде каратися штрафом у розмірі 170 тис.грн. (еквівалент 4250 євро).

Враховуючи вищевикладене, приходимо до висновку, що держава на рівні законодавства турбується про реалізацію трудових прав громадян України за кордоном, створюючи певні механізми захисту таких прав.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про міжнародне приватне право від 23.06.2006 р. № 2709-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 32. Ст.422.

2. Про зайнятість населення від 5 липня 2012 року № 5067-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 24. Ст.243.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. Відомості Верховної Ради України. 1984. Додаток до № 51. Ст.1122.

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ У ГАЛУЗІ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ В УСРР (УРСР) У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Андрій ТОМІЛЕНКО, кандидат історичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Людський фактор завжди відігравав важливу роль у сфері пожежної безпеки. Особливо значущим кадрове питання поставало у кризові періоди розвитку.

Визвольні змагання 1917–1921 рр. та іноземна інтервенція залишили по собі розграбовані пожежні обози, зруйновані пожежні депо, катастрофічну нестачу кадрів у пожежних підрозділах.

З метою поліпшення ситуації з «кадровим голодом» у підрозділах пожежної охорони УСРР нарком внутрішніх справ В.М.Манцев у січні 1922 р. видав циркуляр щодо покращання трудової дисципліни. Одночасно уповноваженому Народного комісаріату праці пропонувалося в тиждень термін провести мобілізацію осіб, які мали звання пожежних техніків та інструкторів [1, 6-6 зв.]. Вказана категорія осіб повинна була призначатися на керівні посади пожежних підрозділів.

Проте трудові мобілізації не дали бажаних результатів. Й надалі зберігалися важкі умови праці та мізерна заробітна плата, що викликали постійну плінність кадрів у пожежних командах. У квітні 1922 р. начальник ЦПВ доповідав у Головкингоп НКВС, що із 20 тис. необхідних за штатами пожежних працівників в Україні працювало лише 8 тис. [1, 31]. З метою підготовки керівних кадрів пожежної охорони у 1921 р. у Харкові були відкриті Всеукраїнські курси пожежних техніків. Центральний пожежний відділ надав пропозицію про відкриття подібних курсів у кожній губернії.

Так, у серпні 1921 р. однорічні курси пожежних інструкторів були відкриті при Двірцевій пожежній команді м. Києва [2, 56]. Однак, пропозиція щодо

створення губернських пожежних курсів так і не була реалізована повною мірою в Україні. Більше того, у зв'язку із припиненням фінансування після двох випусків пожежних фахівців у 1922 р. Всеукраїнські курси пожежних техніків у Харкові були закриті.

Проведення нової економічної політики в Україні, на початковому етапі, перекреслили всі зусилля пожежних управлінців. Вирішальне значення для припинення фінансування пожежно-технічної освіти відіграла постанова РНК і ВуЦВК «Про місцеві бюджети», в якій передбачалося переведення пожежної охорони з державного на місцевий бюджет. У зв'язку з відсутністю фінансування курси, як не прибуткові організації, почали повсюдно закриватися.

Ситуація з організацією підготовки кадрів для пожежної охорони України суттєво покращилася лише у другій половині 20-х років, коли знову повернулися до створення пожежно-технічних курсів для командного складу пожежних підрозділів. Циркуляром НКВС № 410 від 17 вересня 1924 р. Центральний пожежний відділ ГУКГ НКВС на базі бувшого пожежно-технічного інституту організував Ленінградський пожежний технікум [3, 96]. У цей період технікум був єдиним навчальним закладом в СРСР, який готував керівний склад для пожежної охорони. В умовах коли подібного навчального закладу в Україні не існувало ВЦПВ НКВС УСРР став направляти абітурієнтів в Ленінград.

28 липня 1927 р. вийшла постанова РНК в якій відзначалася необхідність надати НКВС за походженням із Наркомпросом та іншими зацікавленими відомствами можливість намітити заходи щодо «організації мережі спеціальних пожежно-технічних навчальних закладів» [4, 206]. ЦПВ НКВС був підготовлений проєкт постанови «Про заходи з організації мережі спеціальних пожежно-технічних навчальних закладів», який затвердили на засіданні Раднаркому 28 грудня 1927 р. [4, 206].

9 червня 1928 р. вийшла постанова РНК УСРР щодо розгортання пожежно-технічних курсів для командного складу пожежної охорони та курсів підготовки сільських пожежних працівників. Ваговим внеском в організацію системи підготовки кадрів для підрозділів пожежної охорони стало прийняття постанови РНК УСРР від 17 липня 1928 р. про створення в м. Харкові дворічних постійнодіючих Всеукраїнських пожежно-технічних курсів [5]. У січні 1929 р. в Луганську відбувся перший випуск курсів пожежних старост для сільської місцевості [4, 109].

У зв'язку із затвердженням 18 липня 1927 р. Положення про органи Державного пожежного нагляду постало питання про додаткову підготовку пожежних спеціалістів із знаннями в галузі будівництва, промисловості, технологічних процесів, які в умовах індустріалізації мали вирішувати низку питань із запобігання пожеж, брати участь у розробці нормативної бази з протипожежного будівництва, водопостачання тощо. У 1930 р. Всеукраїнські пожежно-технічні курси було реорганізовано у Харківський пожежний технікум НКВС СРСР [6]. Водночас НКВС посилює нагляд за діяльністю підрозділів пожежної охорони, за підбором кандидатів до пожежних курсів та пожежно-технічних навчальних закладів з метою недопущення «засмічення їх сторонніми елементами» [6, 24]. Для реалізації принципу класового відбору в пожежну охорону, 2 грудня 1929 р. виходить циркуляр НКВС за № 6 щодо розширення робітничого та бідняцького прошарку серед кандидатів до вступу у пожежно-технічні навчальні заклади та курси перепідготовки кадрів. Зокрема встановлювалися квоти для кандидатів на вступ – для робітників не менше 75% місць, для батраків та бідняків не менше 10% [7, 5].

Поряд зі створенням середньотехнічного навчального закладу, ВРНГ УСРР організувала низку короткострокових курсів підвищення кваліфікації керівників пожежної охорони підприємств. Зокрема, подібні курси діяли у Запоріжжі та Харкові з терміном навчання 3 місяці та кількістю курсантів до 30 осіб [8, 29]. Курси діяли як безперервні і комплектувалися щоквартально новим складом слухачів. Такі курси мали випускати щорічно до 120 працівників пожежної охорони.

Розуміючи значимість кадрового фактору, керівництво ЦПВ намагалося організувати єдину систему пожежно-технічних навчальних закладів за допомогою якої можна було б підготувати та перепідготувати необхідні для пожежної справи технічні кадри. Така система мала включати в собі: пожежні технікуми для підготовки самостійних керівників і організаторів пожежної справи, центральні курси підвищення кваліфікації вищого персоналу великих пожежних управлінь і організацій, пожежно-технічні курси обласного значення для перепідготовки середнього пожежного командного складу, короткочасні пожежно-технічні курси для перепідготовки сільських працівників пожежної охорони – начальників сільських добровільних пожежних дружин, волосних та сільських пожежних старост [7, 4].

Нажаль, остаточно, така система підготовки кадрів для Центрального пожежного відділу НКВС УСРР була затверджена постановою РНК УСРР лише 9 червня 1930 р. [7, 4]. Зокрема, у 1930 р. по всіх окружних центрах були створені 3-х місячні курси перекваліфікації пожежних працівників комскладу промисловості і сільського господарства з визначеною кількістю до 35 осіб на округу. Кошти на утримання курсів надходили з місцевих бюджетів, відрахувань Держстраху та промисловості [8, 29]. Ставилися завдання щодо перепідготовки до тисячі осіб на рік.

Однак для втілення комплексної програми підготовки кадрів для пожежної охорони УСРР на заваді стояли не лише фінансові проблеми, необхідність створення матеріальної навчально-лабораторної бази, відсутність навчально-методичної літератури, але в першу чергу підбір професійних педагогічних кадрів для викладання спеціальних дисциплін.

З 1935 р. урядовою постановою пожежно-технічні навчальні заклади переводилися на державний бюджет. У 1936 р. у Києві відкрились дві школи для підготовки молодшого командного та середнього командного складу пожежної охорони. Загалом у першій половині 30-х рр. XX ст. у Радянському Союзі було завершено створення системи відомчою освіти пожежної охорони. Зокрема, вже у 1931 р. підготовка пожежних кадрів провадилася на базах Харківського, Ленінградського, Московського та Свердловського пожежних технікумів, на 16 обласних і крайових пожежно-технічних курсах, які підготували близько 600 чоловік командного складу пожежної охорони [2, 62].

У 1938 р., у зв'язку з необхідністю підготовки і перепідготовки значної кількості фахівців для міських пожежних частин, Харківський пожежний технікум НКВС СРСР було реорганізовано в Курси удосконалення командного складу міської пожежної охорони (КУКС) НКВС СРСР [5].

Однак, якщо на початку 30-х рр. XX ст. питання підготовки низової та середньої ланки спеціалістів для Головного управління пожежної охорони УСРР було фактично вирішено, то ситуація з підготовкою пожежних фахівців вищої кваліфікації – пожежних інженерів продовжувала залишатися відкритою навіть для великих міст України.

Курси перепідготовки інженерів із пожежних техніків не могли охопити значної кількості працівників. Між тим спеціалісти подібної кваліфікації були потрібні у першу чергу серед керівників як вищої, так і середньої ланки управління. Тому в питанні підготовки висококваліфікованих кадрів нагальною поставала проблема щодо організації спеціального науково-дослідного інституту та створення вищого навчального закладу зі спеціальною пожежно-технічною підготовкою. Певною спробою розв'язати цю проблему було відкриття факультету з підготовки пожежних інженерів у Ленінградському інституті інженерів комунального господарства у 1933/34 навчальному році. Але лише у 1938 р. пожежні підрозділи України прийняли перших пожежних інженерів, які закінчили Ленінградський інститут інженерів комунального господарства, проте цих спеціалістів україн не вистачало. Одним із виходів із цієї ситуації стало залучення інженерів, викладачів та технологів з виробництв у роботу експертних комісій з проблем пожежної безпеки.

Таким чином, упродовж другої половини 20-х рр. XX ст. в УСРР була створена законодавча база для цілісної системи підготовки та перепідготовки кадрів для підрозділів професійної і добровільної пожежної охорони НКВС та інших відомств і промислових об'єднань Радянської України. Водночас, розширювалася мережа пожежно-технічних курсів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. Р-5. – Оп. 1. – Спр. 1755.
2. Кучер Г., Усатенко Л. Покорители огня: из истории пожарной охраны Киевщины [Текст] / Г. Кучер, Л. Усатенко. – К.: Ред. издат. отд. МВД УССР, 1969. – 132 с. ил.
3. Логинов Ф. Л. Ленинградское пожарно-техническое училище 1906–1986: исторические очерки [Текст] / Ф. Л. Логинов. – СПб.: ЛВПУ, 1992. – 187 с.
4. Смирнов Г. В. Историческая хроника пожарной охраны Луганска [Текст] / Г. В. Смирнов. – Луганск: "Лугань", 1996. – 416 с.: ил.
5. Національний університет цивільного захисту України. Наша історія [Електронний ресурс] // Національний університет цивільного захисту України [Сайт]. – Режим доступу: <http://nuczu.edu.ua/ukr/about/history/>.
6. Мероприятия по улучшению работы Ленинградского пожарного техникума [Текст] // Пожарное дело. – 1930. – № 7. – С. 24.
7. Пожарно-технические кадры в плане пятилетки [Текст] // Пожарное дело. – 1930. – № 7. – С. 4-5.
8. Кочегаров. Пожарно-техническое образование на Украине [Текст] / Кочегаров // Пожарное дело. – 1930. – № 4. – С. 28-29.

ЗВІЛЬНЕННЯ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Захар ШТАНЬКО

НК – Людмила ТЕПТЮК, кандидат історичних наук, доцент

Черкаський державний технологічний університет

У 2022 р. з початком повномасштабного вторгнення російської федерації до України багато галузей права зазнало значних змін, які були здійснені відповідно

до нових реалій на території нашої держави – введенням воєнного стану Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 на території України.

Зміни не минули й трудове законодавство, тим самим встановивши тимчасові правила для регулювання трудових відносин. Оскільки частина підприємств була зруйнована, частина втратила можливість працювати через воєнні дії, частина залишилась фактично без працівників з тих чи інших причин. Багато громадян України були вимушені виїхати за межі свого місця проживання, а далеко не кожна робота передбачає можливість працювати дистанційно. У зв'язку з цим виникає питання, як же врегулювати фактичне припинення трудових відносин в умовах війни.

Кодексом законів про працю України став першим нормативно-правовим, який потрібен був зазнати найбільших змін, зокрема у питанні звільнення в умовах воєнного часу. 15 березня 2022 р. було прийнято Закон «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» № 2136-IX, як доповнення до Закону, який набрав чинності 24 березня. Цей Закон визначає особливості трудових відносин працівників усіх підприємств, установ, організацій в Україні, незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами, у період дії воєнного стану. Закон діє протягом воєнного стану, введеного відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», та втрачає чинність з дня припинення або скасування воєнного стану.

Відповідно до КЗпП України звільнення працівника відбувається на загальних підставах (з ініціативи працівника, за згодою сторін, з ініціативи роботодавця). Отож розглянемо зміни за кожним варіантом звільнення.

Відповідно до ст. 4 Закон «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» у районах з активним проведенням бойових дій, у яких розташоване підприємство, установа, організація, та існування загрози для життя і здоров'я працівника він може розірвати трудовий договір за власною ініціативою у строк, зазначений у його заяві (крім випадків примусового залучення до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану, залучення до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури). Під час воєнного стану Закон не передбачає звільнення за згодою сторін, тому процедура звільнення таким чином прирівнюється до процедури звільнення працівників за власною ініціативою. Слід зазначити, що за загальним правилом, встановленим ст. 38 КЗпП України, працівник має право розірвати трудовий договір, укладений на невизначений строк, попередньо попередивши про це роботодавця письмово за два тижні.

Щоб звільнитися, працівнику треба надати заяву роботодавцю. У разі неможливості надати заяву особисто, працівник може надіслати її у електронному форматі. На підставі цієї заяви роботодавець видає наказ про звільнення та проводить розрахунок. Відповідно до ст. 47 КЗпП України роботодавець зобов'язаний в день звільнення видати працівникові копію наказу про звільнення, провести з ним розрахунок, а також на вимогу працівника внести належні записи про звільнення до трудової книжки, що зберігається у працівника. Якщо працівник прийнятий був на роботу до 10.06.2021, то трудова книжка зберігається у роботодавця, тому роботодавець має видати працівникові ще й належним чином оформлену трудову книжку.

Якщо працівник перебуває за кордоном і отримати копію наказу та трудову книжку не може, то складається акт (довільної форми) про неможливість видачі трудової книжки та копії наказу через відсутність працівника в Україні. Отримати трудову книжку працівник зможе після повернення, особисто звернувшись до роботодавця.

Також ст. 5 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» передбачається, що під час дії воєнного стану можливе

звільнення працівника з ініціативи роботодавця у період його тимчасової непрацездатності, а також у період перебування працівника у відпустці (крім відпустки у зв'язку вагітністю та пологами та відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку) із зазначенням дати звільнення, яка є першим робочим днем, наступним за днем закінчення тимчасової непрацездатності, зазначеним у документі про тимчасову непрацездатність, або першим робочим днем після закінчення відпустки. У невоєнний час неможливе звільнення працівників за ініціативи роботодавця у період їх тимчасової непрацездатності та під час перебування у відпустці.

Слід зазначити, що у період дії воєнного стану не застосовуються норми ст. 43 КЗпП України, крім випадків звільнення працівників підприємств, установ або організацій, обраних до профспілкових органів. Тобто, звільнити працівника, який не є членом профспілкового органу, можна без погодження з профспілковим органом.

У додаток до цього роботодавець може звільнити всіх працівників в період дії воєнного стану у разі повної ліквідації підприємства (п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП) з виплатою вихідної допомоги у розмірі не менше середнього місячного заробітку (ст. 44 КЗпП).

Окрему увагу також слід зосередити на альтернативі розірванню трудового договору – призупиненні дії трудового договору (ст. 13 Закону «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану»). Тобто тимчасовому припиненню роботодавцем забезпечення працівника роботою і тимчасове припинення працівником виконання роботи за укладеним трудовим договором. Важливо зазначити, що для призупинення дії трудового договору підприємство не обов'язково має бути розташоване у зоні бойових дій або фізично постраждати від збройної агресії. Якщо війна якимось чином вплинула на можливість роботи суб'єкта господарювання – відсутність сировини, зменшення ринку збуту і т.д. – це вже можна розглядати як підставу для призупинення дії трудових договорів.

Трудові відносини у такому випадку не припиняються і після відновлення роботи підприємства працівник знову зможе стати до роботи. Окрім того, варіант призупинення дії трудового договору дозволяє роботодавцю зекономити кошти, які були б витрачені на виплати працівникові у зв'язку зі звільненням. Призупинення є виходом тоді, коли працівник планує повернутися до роботи на підприємстві після відновлення його роботи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України, Закон від 15.03.2022 № 2136-IX. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>.

2. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] // Верховна Рада УРСР, Закон, Кодекс від 10.12.1971 № 322-VIII. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.

СЕКЦІЯ 6. ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

ВАЖЛИВІСТЬ ЕКОЛОГО-ПРАВОВОЇ ОСВІТИ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Яна БІЛИК

НК – Олена СНИСАР, кандидат педагогічних наук

Черкаська медична академія

Одними із страшних наслідків війни є руйнування природи України, а дії російської армії підпадають під поняття «екоцид». Згідно зі статтею 441 Кримінального кодексу України – це масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу [1]. Такі злочини проти довкілля підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду.

Катастрофічні наслідки для екології має мінування 174 тисяч квадратних кілометрів української землі, знищення природоохоронних територій, масові пожежі, забруднення ґрунту та води відходами снарядів, залишками розбитої військової техніки, нафтопродуктами, масова загибель птахів і тварин через бойові дії. Найнебезпечніші наслідки для екології можуть мати окупація російським військом Запорізької АЕС, Чорнобильської зони відчуження та підрив Каховської ГЕС.

Після закінчення війни перед державою та суспільством постане питання відновлення природи України. На державному рівні важливим є вдосконалення природоохоронного законодавства та посилення контролю за його виконанням. Зі сторони громадян – більш свідомо позиція щодо екологічної грамотності та екопозитивної поведінки.

Законодавчі процеси вже розпочалися. У першій половині 2023 року було прийнято Закон України «Про хімічну безпеку та управління хімічною продукцією», постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок ведення Єдиного реєстру стратегічної екологічної оцінки», «Про затвердження Порядку створення охоронних зон для збереження біорізноманіття у лісах та Порядку створення охоронних зон для збереження об'єктів Червоної книги України», «Про затвердження Порядку одержання посвідчення про право роботи з пестицидами», «Про реалізацію експериментального проекту щодо видачі спеціального дозволу на спеціальне використання лісових ресурсів (лісорубного квитка)» та інші постанови [1].

Щодо еколоого-правової освіти студентської молоді, то вона має здійснюватися незалежно від майбутнього фаху студента, адже фахівець з високим рівнем екологічних знань та сформованою екопозитивною поведінкою є корисним у різних галузях діяльності. Еколоого-правова освіта – це безперервний процес отримання знань з екологічного права та базовим основам екології, а також набуття досвіду щодо правової охорони навколишнього середовища і відстоювання своїх екологічних прав [2]. Екологічна освіта у закладі вищої освіти може здійснюватися не лише на заняттях з природничих дисциплін, але і в позааудиторний час. У Черкаській медичній академії екологічна освіта та виховання молоді проходить у гуртку екології. Гуртківці досліджують актуальні

екологічні проблеми держави та рідної Черкащини: «Моніторинг якості повітря під час війни», «Наслідки війни для біорізноманіття України», «Накопичення радіоактивних ізотопів цезію-137 та стронцію-90 у рослинницькій продукції та ризики для здоров'я людини», «Урбоекологія. Стан міських екосистем Черкаської області, їх вплив на здоров'я населення», «Пластик: вплив на людей та навколишнє середовище», «Зелені технології та інновації у сфері охорони довкілля Черкащини», вивчають екологічне законодавство, розповсюджують інформаційні матеріали серед інших студентів академії, залучають їх до проведення заходів екологічного спрямування.

Результати анкетування здобувачів освіти демонструють ефективність такої діяльності щодо екологічної освіти. 100 % студентів вважають екологічну ситуацію в Україні надзвичайно складною та усвідомлюють негативний вплив війни. Майже усі готові своїми діями робити внесок у покращення екології. 69,2 % студентів незважаючи на війну продовжують брати участь у заходах по озелененню рідних міста та сіл. 57,7 % продовжують сортувати сміття, як робили це і до війни. Намагаються мінімізувати використання одноразових пластикових упаковок та пакетів 80,7 % опитаних.

Тільки спільні зусилля держави, громадянського суспільства та кожного українця дозволять ефективно працювати для відновлення природи нашої держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.
2. Онопрієнко В.П. Формування екологічної правосвідомості у майбутніх фахівців агропромислового виробництва: у процесі вивчення спеціальних дисциплін. URL: <https://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/5417/1/1.pdf>.

ДО ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ ЗЕМЕЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Валерія БРУС

НК – Аліна БІЛЕКА, кандидат юридичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Земельні правовідносини є важливою складовою суспільних відносин і відіграють значущу роль у формуванні економічного, екологічного та соціокультурного розвитку суспільства. У зв'язку з цим, аналіз поняття та класифікація земельних правовідносин є необхідним для розуміння їх суті, структури та функціонування.

Земельні відносини — це суспільні відносини з приводу володіння, користування, розпорядження і управління землею на державному, господарському і внутрішньогосподарському рівнях як об'єктом господарювання так і засобом виробництва у сільському господарстві. Поняття земельних відносин охоплює широке коло питань економічного (виробничого) і правового характеру. В основі земельних відносин лежить категорія власності на землю. Тому зміну і розвиток земельних відносин пов'язують зі зміною форм власності [1].

Відповідно до чинного законодавства України, зокрема законів України «Про власність», «Про форми власності на землю», Земельного кодексу України, у нашій державі запроваджено державну, колективну і приватну форми власності

на землю. Конституцією України колективна власність на землю не передбачена. Крім державної і приватної, нею запроваджено комунальну форму власності [2].

В сучасних умовах актуальність земельних правовідносин значно підвищилась у зв'язку з проведенням земельної реформи, приватизації землі; розвитком багатуукладної економіки на основі поєднання переваг колективної форми організації праці і приватної власності, особистого інтересу в підвищенні продуктивності праці на землі; прийняттям нового Земельного кодексу України, яким знімаються всі суперечності та неузгодженості чинних нормативно-правових актів щодо земельних питань.

У державній власності перебувають всі землі України, за винятком земель, переданих у колективну та приватну власність. Держава може передавати землі у колективну або приватну власність і надавати їх у постійне або тимчасове користування, у тому числі в оренду.

Земельні правовідносини – це суспільні відносини з приводу володіння, користування, розпорядження та управління землею на державному, господарському і внутрігосподарському рівнях як об'єктом господарювання, так і засобами виробництва у сільському господарстві [3].

Поняття земельних правовідносин охоплює широке коло питань економічного (виробничого) і правового характеру. В основі земельних відносин лежить категорія власності на землю. Тому зміну і розвиток земельних правовідносин пов'язують зі зміною і розвитком форм власності на землю. Земельні відносини як складова виробничих відносин можуть бути як стимулюючим, так і стримуючим фактором у розвитку продуктивних сил.

На даний час в юридичній літературі не має єдності у визначенні видів земельних правовідносин. Так у підручнику за редакцією М.В. Шульги дана наступна класифікація земельних правовідносин: земельні правовідносини можна класифікувати за інститутами земельного права та залежно від їх матеріального або процесуального характеру [4].

До першої групи належать:

- земельні правовідносини у сфері власності на землю;
- правовідносини з приводу прав на землю, похідних від права власності;
- правовідносини, що виникають у зв'язку зі здійсненням загального користування землею;
- правовідносини у галузі управління використанням і охороною земель;
- охоронні земельні правовідносини.

Земельні правовідносини поділяються на матеріальні і процесуальні.

Матеріальні – передбачені нормами, що встановлюють права і обов'язки суб'єктів земельних правовідносин (наприклад, право на отримання земельної ділянки, обов'язок підвищувати родючість ґрунтів, не порушувати прав власників суміжних земельних ділянок).

Процесуальні регламентуються нормами, що встановлюють порядок виникнення, зміни і припинення земельних правовідносин (наприклад, порядок здійснення землеустрою, оскарження рішень державних органів, процедура розгляду земельних спорів).

До земельних процесуальних правовідносин належать відносини, що складаються у відповідності з нормами права, якими встановлюється порядок:

- переведення земельної ділянки з однієї категорії в іншу;
- проведення приватизації земельної ділянки, тобто зміна права державної власності на право приватної форми власності на землю;
- передачі земельних ділянок у приватну власність громадян України;
- надання земель у постійне чи тимчасове користування, в тому числі на умовах оренди;

– припинення права власності та права користування земельною ділянкою.
За функціональним призначенням земельні правовідносини поділяються на: регулятивні та правоохоронні.

Регулятивні правовідносини – це такі відрегульовані нормами земельного права правовідносини, які проявляються у вчиненні учасниками даних відносин позитивних дій. Це – звичайні земельні відносини, які зустрічаються в практиці придбання, використання земельних ділянок.

Правоохоронні земельні відносини, на відміну від регулятивних, викликаються відхиленнями у поведінці учасника земельних відносин від норми закону. Тому правоохоронні земельні відносини виникають з приводу правопорушень, коли настає необхідність юридичного впливу на правопорушника земельного законодавства[5].

Отже, земельні правовідносини є важливою складовою суспільних відносин і відіграють вирішальну роль у формуванні економічного, екологічного та соціокультурного розвитку суспільства. Земельні правовідносини мають велике значення для розвитку економіки, сільського господарства, охорони навколишнього середовища та суспільства в цілому. Розуміння їх суті і класифікація допомагають створити ефективну систему регулювання цих відносин і забезпечити справедливий розподіл і використання земельних ресурсів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Земельні правовідносини [Електронний ресурс] // Мего-Інфо – Юридичний портал №1 – Режим доступу до ресурсу: <http://mego.info/земельні-правовідносини>.
2. Земельний кодекс України. Науково-практичний коментар під ред. Шемшученко Ю. – К.: Вентурі. – 2001.
3. Андрейцев В. Земельне право і законодавство суверенної України: актуальні проблеми практ. теорії / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Юридичний факультет; Євразійська асоціація правничих шкіл та правників. Центр правничої допомоги та досліджень — 2-ге вид., випр. — К. : Знання, 2007.
4. Земельне право України: Підручник / М. В. Шульга, Г. В. Анісімова, Н. О. Багай, А. П. Гетьман та ін.; — К.: Юрінком Інтер, 2004.
5. Класифікація земельних правовідносин. [Електронний ресурс] // StudFiles. – 2019. – Режим доступу: <https://studfile.net/preview/9812324/page/3/>.

ЗЕМЕЛЬНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Дарія ВАЩЕНКО

НК – Аліна БІЛЕКА, кандидат юридичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Земельна реформа є однією з ключових та актуальних тем в Україні, яка впливає на багато сфер життя суспільства, включаючи економіку, сільське господарство, екологію, і соціальну справедливість.

Земельні ресурси завжди були важливим ресурсом для будь-якої країни. Україна, маючи одні з найбільших земельних резервів в Європі, стоїть перед завданням ефективної організації та розподілу цих ресурсів. Актуальність земельної реформи підсилюється потребою в забезпеченні сталого розвитку

сільськогосподарського сектора, створення інвестиційної привабливості та боротьбою з корупцією.

Процес реформи в Україні був однією з найбільш тривалих в світі (запущено 15 березня 1991 року). Така довготривалість була пов'язана з тим, що за цей час було запропоновано декілька моделей відкриття ринку земель. Законодавці перебрали всю палітру моделей ринку земель, починаючи від найбільш ліберальних та закінчуючи повним мораторієм [1].

Серед знакових етапів земельної реформи варто зазначити наступні:

1) У 2001 році ухвалено Земельний кодекс №2768-III, яким введено мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення до 1 січня 2005 року. Пізніше його дію продовжили, дію мораторію «розширювали» і його норми змінювали декілька разів. Проте, надія на зняття мораторію завжди залишалася [2].

2) У 2011 році до розгляду у Парламент було подано законопроект «Про ринок земель» 9001-д від 07 грудня 2011 року, проте у 2012 році його відхилили та зняли з розгляду.

Законопроект 9001-д передбачалося впровадження земельної реформи та запровадження ринку землі на початку 2013 року. Також цей законопроект передбачав зняття мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення і заборону продажу землі іноземцям та створення Державного земельного банку.

Проте, питання було настільки заполітизовано, що у Парламенті щодо земельної реформи відбувалася не розумна, виражена професійна дискусія, а PR-акції окремих політичних партій.

3) 31 березня 2020 року Верховна Рада України ухвалила проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення» (введення в Україні ринку землі)[3].

Земельна реформа в Україні стикається зі значними труднощами та викликами. Серед них важливе місце займають питання легітимності земельної власності, нестабільність земельних ринків, екологічні проблеми та відсутність доступу до земель для малозабезпечених верств населення. Крім того, корупція і недостатня прозорість у земельних операціях становлять серйозні загрози для успішної реалізації реформи.

Незважаючи на складність завдань, пов'язаних з земельною реформою, існують перспективи її успішної реалізації. Це включає в себе створення рівних можливостей для сільських та міських жителів, стимулювання інвестицій та розвитку сільськогосподарського сектора, а також покращення екологічної стійкості та стану земельних ресурсів. Важливою є також співпраця з міжнародними партнерами та використання найкращих світових практик у здійсненні реформи.

Земельна реформа в Україні є надзвичайно важливою темою, яка вимагає уваги і наукового аналізу. Вона впливає на багато аспектів суспільного розвитку і має великий потенціал для покращення життя громадян та зміцнення економіки країни. Однак, успіх реформи залежить від вирішення проблем, які стоять перед нею, і здатності українського суспільства та влади до спільної праці та реалізації цієї важливої ініціативи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Паутова Т. О. ЗЕМЕЛЬНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ : дис. канд. юр. наук / Паутова Т. О. – Полтава

2. ЗЕМЕЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.

3. Земельна реформа в Україні. Кінець і знову початок [Електронний ресурс] // Юридична газета online. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zemelne-agrarne-pravo/zemelna-reforma-v-ukrayini-kinec-i-znovu-pochatok.html>.

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК ДІЄВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ДОВКІЛЛЯ

*Наталія ІЛЬКІВ, кандидат юридичних наук, доцент
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Повномасштабне збройне вторгнення росії в Україну та майбутні умови повоєнного відновлення України ставлять підвищений наголос на захист довкілля, оскільки воєнна російська агресія істотно порушує екологічну рівновагу та спричиняє значну шкоду природним екосистемам.

За розрахунками, здійсненими Державною екологічною інспекцією України відповідно до затверджених методик, збитки завдані довкіллю орієнтовно оцінюються у 2088 млрд.грн. Найістотнішими є збитки завдані стану атмосферного повітря внаслідок горіння нафтопродуктів, лісових пожеж, загорання інших об'єктів і становлять практично половину від загального обсягу – 1 072 млрд. грн, стану ґрунтів – 13 млрд. грн, водам – 60 млрд.грн. Збитки довкіллю, завдані підривом дамби Каховської ГЕС, попередньо розраховані у сумі 146,4 млрд.грн, при цьому площа підтоплених лісів складає 63447 га. [1]

За таких умов розвиток правового механізму охорони довкілля прямо залежний від ступеня ризику виникнення як природних та техногенних катастроф, так і від утворення негативних процесів, спричинених війною, які спричиняють чи можуть спричинити негативні наслідки.

Ефективний захист довкілля в умовах повоєнного відновлення України потребує поєднання кількох механізмів: 1) розробку довгострокової екологічної стратегії відновлення, яка враховує особливості воєнного впливу та спрямована на охорону навколишнього середовища; 2) прийняття або вдосконалення екологічного законодавства для покарання порушників екологічних норм та забезпечення відшкодування збитків довкіллю; 3) систематичний моніторинг стану довкілля, що дозволяє швидко виявляти забруднення та втрату біорізноманіття, а також проведення оцінки збитків та необхідних витрат на відновлення; 4) активні заходи з відновлення пошкоджених екосистем; 5) залучення міжнародної підтримки, співпраця з міжнародними організаціями та партнерами для отримання допомоги у відновленні довкілля; 6) екологічна освіта: для підвищення рівня екологічної свідомості серед населення, навчання відповідальному ставленню до природи та її ресурсів; 7) залучення місцевих громад до прийняття рішень з питань охорони довкілля та контролю за його відновленням; 8) ефективне управління природними ресурсами.

Політики, науковці та громадськість є одноставними у розумінні основних візій національної екологічної політики – відновлення після завданої російським повномасштабним вторгненням шкоди та захист довкілля України з дотриманням Європейського зеленого курсу.

Як слушно зауважує М. А. Дейнега, попри численні виклики, довготерміновий курс політики ЄС у сфері боротьби зі зміною клімату для України залишається незмінним. А посилена євроінтеграція України відкриває нові можливості для спільного подолання зазначених загроз, а також отримання додаткових джерел фінансування. [2, с.53]

Певні напрацювання у напрямку відновлення та розвитку України, що відповідає цілям ЄЗК, вже є. Насамперед важливим кроком для розробки стратегії подолання негативних наслідків воєнних дій для довкілля стало схвалення представленого урядом України Плану відновлення України на Міжнародній конференції з питань відновлення України «Ukraine Recovery Conference» (Лугано (Швейцарія), 4-5 липня 2022 р.). Розробка проєкту Плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України здійснена створеною Указом Президента від 21 квітня 2022 р. № 266/2022 Національною радою з відновлення України від наслідків війни.

Загалом план, який у Декларації, що стала підсумковим документом конференції в Лугано, і яку визнано основним рамковим документом, що задає напрямок процесу відновлення та забезпечує узгоджену участь багатьох зацікавлених сторін та партнерів, спрямований на прискорення стійкого економічного зростання. Він базується на п'яти основних принципах: негайний початок і поступовий розвиток; нарощування справедливого добробуту; інтеграція в ЄС; відбудова кращого, ніж було, в національному та регіональному масштабах; стимулювання приватних інвестицій.

Серед п'ятнадцяти національних програм у різних секторах економіки та суспільного життя, що складають план відновлення України, програма «Відбудова чистого та захищеного середовища». У ній проголошена така стратегічна ціль повоєнного відновлення як чисте і безпечне довкілля, і її досягнення розглядається крізь призму інтеграції кліматичних цілей в усі сектори економіки та суспільного життя; мінімізацію ризиків для екологічної безпеки (хімічна та радіаційна безпека); зменшення та запобігання промислового забруднення та запровадження принципу «забруднювач платить»; ефективне управління відходами; збалансоване використання природних ресурсів та забезпечення їх належної якості; відновлення та розвиток природоохоронних територій, збереження біорізноманіття, збільшення площ природних екосистем та збалансування ландшафтів; досягнення європейських стандартів державного управління у галузі охорони довкілля.

Досягнення стратегічної цілі програми планується за 5 основними напрямками: 1) інтегрована кліматична політика: запобігання та адаптація до зміни клімату; 2) екологічна безпека, ефективне управління відходами; 3) збалансоване використання природних ресурсів в умовах підвищеного попиту і обмежених пропозицій; 4) збереження природних екосистем і біологічного різноманіття, відновлення та розвиток природоохоронних територій та об'єктів; 5) ефективне державне управління у сфері охорони довкілля та природокористування.

Для реалізації кожного з напрямів програма передбачає реалізацію ряду реформ, в межах яких мають бути здійснені відповідні проєкти (всього програма передбачає 70 проєктів і 6 заходів).

У довоєнний час було прийнято ряд стратегічних документів. Для прикладу, з метою підвищення рівня екологічної безпеки та зменшення впливів й наслідків зміни клімату в Україні розроблена Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, що схвалена розпорядженням КМУ від 20 жовтня 2021 р. № 1363-р.

На жаль, як наголошують дослідники, проаналізувавши норми основних стратегій розвитку держави у сфері екології, вони переважно є декларативними.

Попри те, що повномасштабне вторгнення триває більше року, досі не затверджена державна стратегія відновлення довкілля, не внесені зміни до Стратегії державної екологічної політики України на період до 2030 року, оскільки стан довкілля на сьогодні істотно різниться від попереднього, а отже потребує нових заходів.

Відповідно на державницькому рівні це вимагає ретельного підходу до формулювання стратегічних векторів національної екологічної політики, яка в умовах повномасштабної війни в Україні формується з урахуванням нових воєнних реалій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дашборд із даними про загрози довкіл्लю. Офіційні дані ЗСУ за період 24.02.2022 – 22.08.2023 р. ЕкоЗагроза. Офіційний ресурс Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://ecozagroza.gov.ua/>

2. Дейнега М.А. Правові засади боротьби зі зміною клімату: Зелений курс в ЄС та Україні. Актуальні проблеми земельного, аграрного та екологічного права в умовах сучасних викликів і загроз : матеріали круглого столу, присвяч. 100-річчю з дня народження д-ра юрид. наук, проф. Вовка Ю. О. (Харків, 12 трав. 2023 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2023. С.50-53.

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анастасія КЛИМЕНКО

НК – Аліна БІЛЕКА, кандидат юридичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Війна, розпочата 24.02.2022 року, назавжди змінила хід історії сучасної України. Ці події зачепили всі можливі сфери суспільства, не оминувши і земельні відносини. Земля в нашій державі є найбільшою цінністю, оскільки саме вона є вихідним фактором виробництва та запорукою економічного розвитку. З огляду на це, в умовах воєнного стану врегулювання земельних відносин відіграє неабияку роль, тому що від цього залежить безпека не лише земельної та аграрної сфер, а й усієї країни в цілому. Задля цього законодавець прийняв низку нормативно-правових актів, які спрямовано на пристосування цих відносин до нової дійсності. Основними серед них є Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» (далі також – Закон № 2145-IX) та Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану»[1].

За період дії воєнного стану законодавство, яке регулює земельні відносини, змінювалося неодноразово. Деякі введені на початку дії воєнного стану обмеження законодавець уже встиг послабити, а для певних зумовлених або видозмінених війною правовідносин – передбачив нове регулювання [2].

У зв'язку із запровадженням Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення

законодавства щодо охорони земель» від 19.10.2022 № 2698-IX, запроваджуються наступні стандарти:

- оренда земельних ділянок сільськогосподарського призначення здійснюється за умови реєстрації земельної ділянки в Державному земельному кадастрі та реєстрації права на неї в Державному реєстрі речових прав. Водночас сільгоспугіддя, раніше передані в оренду без внесення відомостей до відповідного кадастру та реєстру, мають бути зареєстровані протягом двох місяців;

- пунктом 27 Перехідних положень Земельного кодексу України встановлено особливості правового регулювання земельних відносин у зв'язку з укладенням договорів оренди землі, передачею права користування землею, встановленням та зміною цільового призначення ділянок на час, коли функціонування Державного земельного кадастру призупинено на всій території України рішеннями центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин, яке застосовується протягом 30 робочих днів з дня прийняття такого кадастрового рішення і до дати прийняття рішення про відновлення функцій Державного земельного кадастру;

- відновлено передачу сільськогосподарських земель державної та комунальної власності у користування на земельних торгах;

- після введення воєнного стану припиняється автоматичне продовження (без згоди договірних сторін) договорів землекористування, термін дії яких закінчився;

- громадянам та юридичним особам, які набули право безстрокового користування земельною ділянкою, але не можуть бути суб'єктами такого права відповідно до Земельного кодексу України, надається право викупу земельної ділянки з розстрочкою платежу;

- в умовах воєнного стану допускається безоплатна приватизація земельних ділянок з будівлями і спорудами, що перебувають у приватній власності, та земель, переданих громадянам у користування до набрання чинності Земельним кодексом України;

- потужності з виробництва біометану можуть будуватися на сільськогосподарських угіддях, які є сільськогосподарським виробничо-переробним та складським комплексом;

- компенсація за втрати сільськогосподарської продукції та деградацію ґрунту внаслідок вилучення ріллі більше не застосовується;

- питання, що входять до сфери державного управління нерухомим майном, щодо якісної характеристики ґрунтів, заходів із захисту ґрунтів, обмежень у використанні ґрунтів регулюються на підставі документації із землеустрою у сфері охорони ґрунтів. Удосконалення законодавства про охорону земель сільськогосподарського призначення дозволить внести до Державного земельного кадастру інформацію, необхідну для розробки проектів відведення робочих земель та обліку кількості знищених територій, зокрема тих, що постраждали від агресії ворога. Це дає можливість вжити заходів, необхідних для виконання ремонтних робіт, оцінити розмір збитків і суму, необхідну для відновлення. Також законодавчими змінами започатковано зміну концептуальних засад діяльності Державного картографогеодезичного фонду України. Це дало можливість отримати картографічний матеріал, зокрема топографічні карти та карти в повному масштабі від 1:500 до 1:1000000 через геоінформаційні системи в онлайн режимі [3].

Отже, відповідно до деяких внесених змін, які стосуються земельних правовідносин, можна дійти до висновку, що дозволено відчужувати та купувати земельні ділянки у період воєнного стану. Також земельні відносини змінюються у частині, яка стосується орендних правовідносин та у питаннях передання земельних ділянок у суборенду.

На жаль, досі залишаються не врегульовані питання які стосуються наслідків незаконного використання земельних ділянок, особливо в частині спорудження будівель, подальшої їх експлуатації та зміни цільового призначення. Тобто, в таких випадках, зобов'язання за дотримання земельного законодавства покладається лише на органи місцевого самоврядування.

Слід розуміти і те, що все національне законодавство адаптується відповідно до поставлених завдань та умов воєнного стану. Звичайно, деякі обмеження щодо розпорядження землею під час воєнного стану існують, але вони змінюються та доповнюються, а тому важливо спостерігати за цим процесом з метою запобігання правопорушень та захисту своїх особистих прав. Проведення земельних торгів під час воєнного стану є ефективним та виправданим процесом для економіки України. Проведення операцій з купівлі-продажу земель є джерелом додаткових надходжень до державного бюджету, а також такі угоди надають підприємцям можливість придбати ділянку для ведення будь-якої діяльності, що також має позитивні наслідки для стабілізації та відродження економіки [4].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Муравська Н. Державне регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] / Наталія Муравська. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA015736.

2. Михайленко Д. Особливості регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] / Д. Михайленко, А. Сницар. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: https://jurliga.ligazakon.net/analitics/211625_osoblivost-regulyuvannya-zemelnikh-vdnosin-v-umovakh-vonnogo-stanu.

3. Удовенко І. О. Ринок землі: досягнення в умовах війни [Електронний ресурс] / І. О. Удовенко, М. В. Шемякін // Уманський національний університет садівництва. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: http://lsej.org.ua/1_2023/55.pdf.

4. Фіцик С. О. Правовий статус земель у період воєнного стану [Електронний ресурс] / С. О. Фіцик, Х. В. Горецька // http://lsej.org.ua/12_2022/55.pdf. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: http://lsej.org.ua/12_2022/55.pdf.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ

Єлена КОБИЛКА

НК – Аліна БІЛЕКА, кандидат юридичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Наша країна має одні з найкращих земельних фондів у Європі. Якщо використовувати ефективно українську землю, це буде сприяти економічному розвитку та благополуччю населення, сприятиме інвестиції та зростання функціонування праці в сільському господарстві та в інших галузях. Проте цей зріст затримується через певні негаразди, які має вирішити земельна реформа.

Земельна реформа – процес створення організаційно-правових, економічних, наукових та інших соціальних засад для здійснення різних форм господарювання, в результаті якої формується земельний устрій країни прийнятний для ефективної господарської діяльності на землі [1]

Метою земельної реформи в Україні є здійснення впровадження конституційних прав громадян на вільне та безперешкодне розпорядження своєю власністю.

Формування спроможних територіальних громад шляхом передачі в їх розпорядження сільськогосподарських земель державної власності як основного засобу виробництва та економічного розвитку територій, прозоре та ефективне управління земельними ресурсами включає в себе мета земельної реформи [2].

Реалізація земельної реформи здійснюється шляхом досягнення цілей:

1. Запровадження прозорого ринку земель сільськогосподарського призначення.

2. Прозоре та ефективне управління земельними ресурсами [2].

До завдань земельної реформи слід віднести:

1. Введення прозорого ринку земель сільськогосподарського призначення.

2. Практичне, ефективне та прозоре управління земельними ресурсами:

- проведення інвентаризації усіх сільськогосподарських земель державної власності;

- передача розпорядження землями державної власності за межами населених пунктів (крім земель, що потрібні державі для виконання її функцій) до комунальної власності сільських, селищних та міських рад;

- запровадження електронних земельних торгів, що сприятимуть автоматизації процесу проведення електронних земельних торгів, підвищенню рівня конкуренції та збільшенню надходжень до бюджетів всіх рівнів;

- удосконалення порядку взаємодії між інформаційними системами державних реєстрів із метою контролю сукупної площі сільськогосподарських земель у власності однієї особи та пов'язаних із нею осіб, уникнення можливих помилок (формування достовірних баз даних), а також внесення інформації про ціну та вартість речових прав до Реєстру речових прав та Державного земельного кадастру;

- переведення надання всіх адміністративних послуг Державного земельного кадастру в електронний формат;

- розроблення та подання Кабінетові Міністрів України проекту постанови про затвердження нової єдиної Методики нормативної грошової оцінки земельних ділянок;

- розроблення та подання Кабінетові Міністрів України законопроекту щодо консолідації земель;

- розроблення та затвердження Порядку функціонування національної інфраструктури даних та утворення Ради з національної інфраструктури геопросторових даних.

Отже, основною метою земельної реформи є забезпечення громадян України вільно користуватися своїми конституційними правами та розпоряджатися своєю власністю та сприяти економічному розвитку, а завдання земельної реформи – систематизувати ринок землі, зупинити корупційні схеми у земельних відносинах та створити зрозумілі й прозорі відносини у сфері землеустрою [2].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Учасники проектів Вікімедіа. Земельна реформа в Україні – Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 11.09.2023).

2. Мета та завдання земельної реформи. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya/zemelna-reforma> (дата звернення: 11.09.2023).

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗДІЙСНЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Юлія МИТНИК

НК – Аліна БІЛЕКА, кандидат юридичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Однією із найдовших реформ, які проводить наша держава є земельна, яка розпочалася ще з 1991 року.

Метою дослідження є визначення основних напрямів земельної реформи в Україні.

Перш за все слід дослідити поняття «земельна реформа». Це комплекс заходів — правових, соціально-економічних, технічних та організаційних, — направлених на перебудову земельних відносин через роздержавлення земель, утвердження різних форм власності на неї та розвиток нових організаційних форм господарювання на селі, що функціонують на приватній власності [1].

Наступним кроком дослідження є визначення мети даної реформи. Вона полягає у:

- забезпеченні реалізації конституційних прав громадян на вільне розпоряджання своєю власністю;
- формуванні спроможних територіальних громад шляхом передачі в їх розпорядження сільськогосподарських земель державної власності як основного засобу виробництва та економічного розвитку територій;
- прозорому та ефективному управлінню земельними ресурсами [2].

Необхідно звернути увагу на нормативно-правове регулювання. У рамках даного дослідження розглянемо лише Земельний кодекс України — це основний документ земельного законодавства, яким регулюються земельні відносини з метою створення необхідних умов для раціонального використання й охорони земель, рівноправного розвитку всіх форм власності на землю і форм господарювання [1].

Нова редакція Земельного кодексу була прийнята у жовтні 2001 р. Даний документ юридично закріпив всі прогресивні напрацювання земельної реформи та водночас він вирішує і низку її нових питань.

Розглянемо, які кроки в рамках земельної реформи були здійснені протягом 2014-2019 років:

1. У 2018 році уряд зареєстрував та передав у власність об'єднаних територіальних громад близько 1,5 млн. га земель сільськогосподарського призначення. Цей процес продовжився у 2019 році.

2. Державний геокадастр та реєстр прав сприяли запровадженню численних електронних послуг, що скоротило час надання послуг, покращило прозорість та зменшило корупцію.

3. Наприкінці 2018р. запроваджено обмін даними між кадастром та реєстром прав та процедури обов'язкової перевірки інформації перед проведенням операцій із земельними ділянками.

4. З березня 2015 року нотаріуси та декілька інших категорій постачальників юридичних послуг отримали повноваження з реєстрації прав на землю та нерухомість у Державному реєстрі прав. До цього реєстрацію здійснювали лише державні реєстратори, що спричиняло значні затримки та було джерелом корупції. Цей крок був доповнений створенням Антирейдерської комісії та подальшим удосконаленням реєстраційної інфраструктури.

5. У 2018 році Держгеокадастр доклав зусиль для виправлення помилок у Земельному кадастрі, які не потребують повторного обстеження чи судових рішень. Інформація про декілька типів помилок, що залишилися, тепер є

загальнодоступною на онлайн-кадастровій карті. Однак цей процес залишається незавершеним.

6. З 2013 року були запроваджені аукціони з продажу прав на оренду та право власності на землю державної та комунальної власності. У 2015 році аукціони стали обов'язковими, що привело до значного зростання цін на землю та відповідно доходів бюджету. З осені 2018 року Державний геокадастр експериментує із впровадженням електронних аукціонів на базі платформ Setam та Prozorro.Sales.

7. Правовий статус незатребуваної спадщини та земель колишніх колективних підприємств був урегульований законами у 2017 та 2018 роках відповідно.

8. Збільшення прозорості та полегшення доступу до інформації про землю та суміжні права шляхом прийняття відповідної нормативної бази та інфраструктури (включаючи запровадження публічної кадастрової карти). Регулярний моніторинг землеустрою на основі адміністративних даних шести органів центральної влади запроваджено постановою Кабінету Міністрів № 639. Державний геокадастр розпочав регулярну публікацію деяких ключових статистичних даних про його діяльність (www.land.gov.ua).

9. За підтримки міжнародних донорів були проведені кампанії з підвищення обізнаності громадськості щодо захисту прав власності та функціонування ринку земель. У 2018 році була створена коаліція зацікавлених сторін земельної реформи, яка гарантувала, що земельна реформа залишиться в політичному порядку денному, а уряд нестиме відповідальність за її прогрес.

10. Концепція та кілька варіантів законних пропозицій щодо відкриття ринку землі були розроблені членами парламенту та уряду та обговорені на різних комітетах, семінарах та круглих столах.

11. Поступовий процес реєстрації земельних ділянок тривав до 2014-2019 років. Станом на кінець 2017 року Державним земельним кадастром було зареєстровано 86% приватних та 22,3% державних земель [3].

Слід зазначити, що земельна реформа 2019-2024 рр. буде спрямована на:

- підвищення продуктивності використання земель, забезпечення рівного захисту прав та рівного доступу до ринку землі та необхідних фінансових ресурсів для всіх власників землі та землекористувачів;

- більш раціональне (менш виснажливе) використання земель та стійкість до змін клімату;

- підвищення прозорості використання землі, доступу до інформації та запобігання корупції [3].

Отже, у даному дослідженні було визначено поняття, мету, нормативно-правове регулювання земельної реформи. Також, проаналізовано, які кроки в рамках даної реформи були здійснені протягом 2014-2019 років та зацентовано, на що вона буде спрямована у 2019-2024 рр.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Земельна реформа в Україні. Букліб : вебсайт. URL: <https://buklib.net/books/25929/> (дата звернення: 11.09.2023).

2. Мета земельної реформи. Урядовий портал : вебсайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya/zemelna-reforma> (дата звернення: 11.09.2023).

3. Стратегія земельної реформи в Україні до 2024 року. Вокс Україна : вебсайт. URL: <https://voxukraine.org/strategiya-zemelnoyi-reformi-v-ukrayini-do-2024-roku> (дата звернення: 11.09.2023).

ДО ПИТАННЯ ПРО МІСЦЕ ЗЕМЕЛЬНОГО ПРАВА В СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ

Анастасія СОБЧЕНКО

НК – Аліна БІЛЕКА, кандидат юридичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Вивчення земельного права має особливе значення в сучасний період, оскільки нині земельні відносини в Україні реформуються та стрімко розвиваються, а з цим пов'язана необхідність набуття знань у цій галузі права.

Земельне право – це самостійна галузь права, яка являє собою систему правових норм, що регулюють земельні відносини з метою забезпечення та захисту права на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад та держави, раціонального використання та охорони земельних ресурсів, додержання встановленого правопорядку в галузі земельних відносин [1, с. 12].

Земельне право в Україні є однією з важливих галузей права. Воно має свої предмети, методи, системи, принципи, об'єкти та суб'єкти, що робить його самостійною галуззю права. Кожна галузь права має свій предмет правового регулювання.

Предметом земельного права є суспільні земельні відносини, які обумовлені особливими специфічними властивостями землі як об'єкта суспільних відносин у тій частині, в якій вони регулюються нормами земельного права.

Наявність у земельному законодавстві окремих норм щодо регулювання земельних відносин, які за змістом можна розцінювати як цивільно-правові (купівля-продаж, дарування, спадщина, відшкодування збитків тощо) свідчить про те, що земельне законодавство має комплексний характер, але від цього норми земельного права, якими регулюються специфічні земельні відносини, не втрачають притаманні їм галузеві ознаки, не зменшують ролі земельного права як самостійної галузі права, основною функцією якого є регулювання суто земельних відносин, за предметом регулювання відмінних від правових норм інших галузей права [2, с. 13].

Земельне право в загальній системі права України займає самостійне місце, оскільки воно спрямоване на регулювання конкретного за своєю суттю виду суспільних відносин, тобто земельних відносин. Земельне право як складне явище соціально-політичного і економічного життя суспільства має певну систему. Його первинним складовим елементом служать правові норми, які утворюють споруду правової системи.

Земельне право як галузь, що має свою систему, складається із Загальної частини, яка містить правові норми і положення, що відносяться до всієї галузі в цілому, і Особливої частини, яка охоплює норми, що регулюють окремі види земельних правовідносин [3, с. 10].

Застосування норм земельного права тісно пов'язується із застосуванням правових норм інших галузей права, а також враховуються принципи цих галузей. Найбільший зв'язок земельного права має з конституційним, цивільним, адміністративним та екологічним правом.

Так норми конституційного права визначають основні засади всіх сфер правової системи. Щодо земельного права такими положеннями є встановлення різноманітності форм земельної власності, визнання права приватної власності на землю, права на володіння, користування і розпорядження землею, охорона права земельної власності законом. У Конституції закріплені умови та порядок користування землею та іншими природними ресурсами.

Зв'язок земельного права з адміністративним має місце у сфері державного управління земельним фондом, притягнення до адміністративної відповідальності осіб, винних у здійсненні адміністративно-правових порушень земельного законодавства. В адміністративному праві визначається система органів держави, які здійснюють управління земельним фондом, порядок та форми їх діяльності [4].

Дуже важливим для земельного права є його зв'язок із цивільним правом. Цей зв'язок визначається спільністю соціально-економічної природи земельних і цивільних відносин. Правові норми земельного та цивільного права тісно пов'язані з питаннями земельних і майнових відносин, оскільки права на земельні ділянки пов'язані з правами на посіви, правами на будівлі на ділянках, обмеженими правами, користування чужою земельною ділянкою для проходу, проїзду, судового захисту прав на землю, відшкодування збитків, завданих порушенням земельних відносин, тощо. Особливістю землі є те, що вона є не тільки об'єктом власності та господарського використання, а й природним об'єктом, який визначає відносини, які потребують коригування.

Отже, можна зробити висновок, що земельне право є самостійною галуззю права зі своїми предметом та методами регулювання. Водночас, земельне право не є ізолюваним правом, оскільки має багато питань, які суперечать іншим галузям права. Застосування норм земельного права тісно пов'язане із застосуванням правових норм інших галузей права і також враховує принципи цих галузей. Найбільш тісно земельне право пов'язане з конституційним правом, цивільним правом, адміністративним правом та екологічним правом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ліщинський А.Г., Сунічук О.С. Земельне право – навчально-методичний посібник. URL: https://ep3.nuwm.edu.ua/12471/1/Lishchinsky_Semelne_pravo1.pdf
2. Остапенко О.І., Юркевич Ю.М., Яворська В.Г. Земельне право : підручник. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream.pdf>
3. Корнєєв Ю.В., Земельне право – навчальний посібник. URL: <https://shron1.chtyvo.org.ua>
4. Ковтун М.Г. Земельне право: курс лекцій для студентів юрид. вузів та факультетів. URL: <http://www.ukrlawyer.narod.ru/literatura/zemeln/kovtun/z1-5.htm>

СЕКЦІЯ 7. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ СИТУАЦІЙНОЇ СМУГИ ПЕРЕШКОД В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗВО ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

*Дмитро АНІСІМОВ, доктор філософії в галузі права
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

Фізична культура і спорт відіграє ключове місце в фаховій підготовці майбутніх працівників Національної поліції. Службова діяльність працівників Національної поліції України відбувається в екстремальних умовах, за наявності низки несприятливих чинників, серед яких: постійне перебування в осередку конфліктних ситуацій, імовірності збройного нападу; необхідність миттєвого прийняття рішення щодо застосування виду поліцейського заходу, своєчасного переходу від превентивного заходу до заходу примусу й навпаки; підвищена втомлюваність, стресовість; постійне носіння важкого спорядження (бронежилет, зброя, спецзасоби тощо); низька рухова активність під час патрулювання в автомобілі, що негативно позначається на фізичному стані та загальному здоров'ї працівників. Високої фізичної підготовленості та сформованості спеціальних рухових умінь і навичок вимагають дії, що пов'язані з переслідуванням і затриманням правопорушників. Тому, погоджуємось із думкою В.В.Бондаренко, що для налагодження комунікації з різноманітними категоріями громадян, особами, які перебувають під дією алкоголю і наркотичних речовин, психічно хворими в поліцейських мають бути розвинені нервово-психічна стійкість, комунікативні й волеві риси [1, с. 6]. Ба більше, постійне підвищення вимог до фізичної підготовленості співробітників силових відомств зумовлюється реаліями сучасної ситуації в країні та світі. Саме вони визначають необхідність розширення сфери наукових досліджень, спрямованих на вдосконалення методики підготовки співробітників до дій в екстремальних ситуаціях, необхідність пошуку нових підходів до організації процесу фізичної підготовки, що містить у собі не тільки педагогічні та психологічні, а й фізіологічні, медико-біологічні та соціологічні аспекти [2, с. 110].

Від рівня підготовки працівників, уміння діяти в умовах, пов'язаних з ризиком для життя, прямо залежить як їх особиста безпека, так і життя, здоров'я, безпека громадян [3-4, с. 336].

Отже, належна фізична підготовленість є важливою передумовою якісної професійної підготовленості випускників закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання до практичної діяльності [5, с. 15]. Проте, проблема підвищення якості фізичної підготовленості курсантів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, незважаючи на значну кількість наукових розробок, залишається недостатньо вивченою [6, с. 346], [7, с. 47].

Оволодіння знаннями, уміннями і навиками, постійне удосконалення професійної майстерності є службовим обов'язком всього рядового і начальницького складу [8, с. 124].

Запровадження ситуаційної смуги перешкод з урахуванням часу та подальшим самозахистом, має на меті сформувати у здобувачів вищої освіти

закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, уміння застосовувати швидко, якісно та доцільно фізичну силу та прийоми рукопашного бою [9, с. 15].

Таким чином вбачається, що запровадження ситуаційної смуги перешкод в рамках навчального процесу з дисципліни Спеціальна фізична підготовка в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, допоможе, якісно по новому, поглянути на підготовку майбутніх правоохоронців, до нових викликів, які постають перед суспільством в умовах збройної агресії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Bondarenko, V. V. *Profesiina pidhotovka pratsivnykiv patrolnoi politzii: zmist i perspektyvni napriamy* [Professional training of patrol police officers: content and promising directions]. Kyiv : FOP Kandyba T.P., [in Ukrainian].
2. Galimova, A.G., Kudryavtsev, M.D., Glubokiy, V.A., Galimov, G.Ya. (2017) Theoretical substantiation of the methodology of high-intensity multifunctional crossfit training. *Vestnyk BHU. Pedahohyka, fylolohyia, fylosofya*. Ulan-Ude. Выр. 7. Pedahohyka. pp. 110–115 (In Russian).
3. Zavistovskyi, O. D. (2023). IMPLEMENTATION OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE POLICE OFFICERS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF EDUCATION. *Publishing House «Baltija Publishing»*.
4. Завістовський О.Д. Впровадження інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх поліцейських у вищих навчальних закладах освіти. International scientific conference «Information technologies and management in higher education and sciences»: conference proceedings (November 28, 2022. Fergana, the Republic of Uzbekistan). Part 1. Riga, Latvia : – Baltija Publishing||, 2022. – С. 335-338.
5. Anisimov, D., Petrushin, D., Boguslavsky, V. (2022) Improvement of physical training of first-year cadets of Dnipropetrovsk state university of internal affairs. Scientific space in the condition of global transformations of the modern world: Scientific monograph. Riga, Latvia: Baltija Publishing, pp. 1–20. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-255-5-1> (In Ukrainian).
6. Petrushin, D., Anisimov, D., & Pozhidaev, M. (2019) Methodology for the development of special physical abilities of cadets in laying the foundation for the best education of the National Police of Ukraine with crossfit systems. *Molodyi vchenyi*. № 2 (66). pp. 345–348. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-2-66-75> (In Ukrainian).
7. Соловей, О., Пожидаєв, М., Анісімов, Д. Вознюк, К. & Логвиненко, М. (2020). Особливості фізичного стану курсантів, які займаються єдиноборствами при підготовці до професійної діяльності. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*, (10), С. 47–54.
8. Завістовський, О.Д. Принципи забезпечення службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку під час дії воєнного стану. In The III International Scientific and Practical Conference «Theories, methods and practices of the latest technologies», November 07–09, Tokyo, Japan. P. 123-125. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/5624/166852046996524.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=124>
9. Анісімов, Д. (2023). Використання ситуаційної смуги перешкод в навчальному процесі ЗВО зі специфічними умовами навчання. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*, (8(168), 13-16. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.8\(168\).02](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.8(168).02)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

Дмитро АНІСІМОВ, доктор філософії в галузі права

Олег ЗАВІСТОВСЬКИЙ

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

В час складної соціально-політичної та воєнно-економічної ситуації в державі надважливе значення задля успішного забезпечення гарантованого Конституцією України правопорядку і громадської безпеки в державі має достатній рівень підготовленості працівників Національної поліції України до ефективних та злагоджених дій у штатних та екстремальних ситуаціях [1, с. 5]. Складна оперативна обстановка, що склалася наразі в Україні, демонструє потребу в удосконаленні багатьох аспектів діяльності сил охорони правопорядку, в тому числі, їх наукового та нормативно-правового забезпечення [2, с. 259].

З давніх часів професійна діяльність щодо профілактики та боротьби зі злочинністю спиралась на спеціальні знання, що обумовило необхідністю постійної професійної підготовки правоохоронців, вдосконалення їх вмінь і навичок до виконання своїх службових обов'язків [3, с. 124]. Фахова підготовленість працівників Національної поліції України та здобувачів вищої освіти в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання є вирішальним чинником якості правоохоронної діяльності, забезпечення законності при охороні правопорядку та боротьби зі злочинністю [4, с. 1]. Високий рівень фізичної підготовленості, як складової частини фахової підготовленості, гарантує ефективність виконання оперативно-службових завдань, забезпечення особистої безпеки працівника Національної поліції України та його оточення. Виходячи з цього проблема фізичної підготовленості працівників правоохоронних органів сьогодні, як ніколи є актуальною [5, с. 14], [6, с. 3092].

Постійне підвищення вимог до фізичної підготовленості співробітників силових відомств зумовлюється реаліями сучасної ситуації в країні та світі. Саме вони визначають необхідність розширення сфери наукових досліджень, спрямованих на вдосконалення методики підготовки співробітників до дій в екстремальних ситуаціях, необхідність пошуку нових підходів до організації процесу фізичної підготовки, що містить у собі не тільки педагогічні та психологічні, а й фізіологічні, медико-біологічні та соціологічні аспекти [7, с. 110].

Разом із тим, в межах проведеного нами дослідження було здійснено анкетування здобувачів вищої освіти 1-4 курсів навчання різних факультетів, які здійснюють навчання у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ за державним замовленням, які цвілому представляють всі області України (825 респондентів). Так більшість респондентів вважають, що фізична підготовленість є одним із найважливіших складових фахової підготовленості працівників правоохоронних органів (на що вказало 93% респондентів від загальної кількості опитаних).

Також опитуванням було охоплено і діючих працівників поліції. Так, під час анкетування слідчих та оперативних працівників Національної поліції України, які проходили курси підвищення кваліфікації у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ протягом серпня 2022-червня 2023 року та представляють всі області України (загалом 190 респондентів), було встановлено, що на сьогоднішній день рівень фізичної підготовленості працівників правоохоронних органів має надвисоке значення (на цьому наголосило 93% анкетованих).

Отже, сучасний державно-політичний та суспільно-економічний стан в якому перебуває України, встановлює нові вимоги перед суспільством. Наріжним каменем при цьому, виступають правоохоронні органи, які є знаряддям забезпечення миру та правопорядку [8, с. 345], [9, с. 47].

Масове поширення зброї серед колишнього мирного населення, диверсійні дії ворожих спеціальних підрозділів, зачистка звільнених від окупації територій України, мародерство, все це та багато іншого, зумовлює необхідність кардинального переосмислення фізичної підготовки майбутніх працівників правоохоронних органів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Анісімов, Д.О. (2018) Окремі питання фізичної підготовки курсантів першого курсу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. *Службова підготовка як система заходів, спрямованих на удосконалення знань, умінь та навичок працівників Національної поліції України* : матеріали круглого столу, (м. Одеса, 02 листопада 2018). Одеса : ОДУВС, С. 5–6.

2. Завістовський О.Д. Професійна, службова та службово-бойова діяльність Національної поліції : сутність та розмежування понять. Аналітично-порівняльне правознавство, № 5 (2022). С. 258-262. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.05.47>

3. Завістовський, О.Д. Принципи забезпечення службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку під час дії воєнного стану. In The III International Scientific and Practical Conference «Theories, methods and practices of the latest technologies», November 07–09, Tokyo, Japan. P. 123-125. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/5624/166852046996524.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=124>

4. Anisimov, D., Petrushin, D., Boguslavsky, V. (2022) Improvement of physical training of first-year cadets of Dnipropetrovsk state university of internal affairs. Scientific space in the condition of global transformations of the modern world: Scientific monograph. Riga, Latvia: Baltija Publishing, pp. 1–20. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-255-5-1> (In Ukrainian).

5. Anisimov, D., & Antipova, A. (2022) Gender aspects of physical training of law enforcement officers. *Molodyi vchenyi*. № 10 (110). pp. 14–16. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-10-110-3> (In Ukrainian).

6. Anisimov, D.O. & Shablysty, V.V. (2021). Doping as a global problem of the 21st century on account of its illegal influence on the results of official sports competitions. *Wiadomosci lekarskie*, 74.11 cz 2, pp. 3092–3097. DOI: <https://doi.org/10.36740/WLek202111239> (In English).

7. Galimova, A.G., Kudryavtsev, M.D., Glubokiy, V.A., Galimov, G.Ya. (2017) Theoretical substantiation of the methodology of high-intensity multifunctional crossfit training. *Vestnyk BNU. Pedahohyka, fylolohyia, fyllosofya*. Ulan-Ude. Выр. 7. Pedahohyka. pp. 110–115 (In Russian).

8. Petrushin, D., Anisimov, D., & Pozhidaev, M. (2019) Methodology for the development of special physical abilities of cadets in laying the foundation for the best education of the National Police of Ukraine with crossfit systems. *Molodyi vchenyi*. № 2 (66). pp. 345–348. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-2-66-75> (In Ukrainian).

9. Соловей, О., Пожидаев, М., Анісімов, Д. Вознюк, К. & Логвиненко, М. (2020). Особливості фізичного стану курсантів, які займаються єдиноборствами при підготовці до професійної діяльності. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*, (10), 47–54.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВРУЧЕННЯ ПОВІСТОК

Катерина АНІЩЕНКО

Юридична компанія «РІЯКО І ПАРТНЕРИ»

Асоціація правників України

Українське законодавство не визначає, де саме працівники військоматів мають право вручати повістки. Тому у Збройних Силах України вважають, що уповноважені особи можуть робити це в будь-якому місці. І вони будуть праві, оскільки, законом це не заборонено.

Вписувати дані особи в частково заповнений бланк повістки працівники центрів комплектування фактично не мають права. Оскільки в Україні є затверджена форма повістки, яка передбачає, що її повинен виписати саме керівник територіального центру комплектування та соціальної підтримки.

У разі, якщо повістку вручає інша особа (наприклад, сільський голова чи голова підприємства, установи, організації) начальник територіального центру має спершу видати відповідне розпорядження з прізвищами військовозобов'язаних і термінами їхнього прибуття.

Основна умова — встановлення особи на основі паспорта чи посвідчення водія. А в умовах воєнного стану всі люди повинні мати із собою документи, що посвідчують особу.

30.12.2023 року набув чинності Порядок організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів, затверджений постановою Кабінету Міністрів від 30 грудня 2023 року №1487 (документ 1487-2022-п) [1].

Цей Порядок визначає механізм організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів (далі – військовий облік) центральними і місцевими органами виконавчої влади, іншими державними органами (далі – державні органи), органами місцевого самоврядування, органами військового управління (органами управління), військовими частинами (підрозділами) Збройних Сил та інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення, територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки, підприємствами, установами та організаціями, закладами освіти, закладами охорони здоров'я незалежно від підпорядкування і форми власності (далі – підприємства, установи та організації).

Для забезпечення та організації належного функціонування системи військового обліку в державі Міноборони:

- затверджує порядок ведення Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів, вимоги до технічного опису сервісу електронної інформаційної взаємодії між цим реєстром та інформаційно-комунікаційними системами, реєстрами, базами (банками) даних, держателями (розпорядниками, адміністраторами) яких є державні органи, зазначені в Законі України “Про Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів”, визначає:

- форми військово-облікових документів;
- показники та критерії з оцінювання стану військового обліку;
- перелік спеціальностей та/або професій, споріднених з відповідними військово-обліковими спеціальностями, після здобуття яких жінки за власним бажанням беруться на військовий облік військовозобов'язаних, крім тих, які

здобули освіту за медичною або фармацевтичною спеціальністю, за умови придатності до проходження військової служби за станом здоров'я та віком;

- перелік спеціальностей та/або професій, споріднених з відповідними військово-обліковими спеціальностями;

- перелік військово-облікових спеціальностей (крім СБУ)

Військово-обліковими документами є:

- для призовників – посвідчення про приписку до призовної дільниці;
- для військовозобов'язаних – військовий квиток або тимчасове посвідчення військовозобов'язаного;
- для резервістів – військовий квиток.

Взяття на персонально-первинний та персональний військовий облік в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях підлягають громадяни України з числа:

- призовників у віці від 16 (у рік досягнення 17-річного віку) до 27 років;
- військовозобов'язаних та резервістів, які не досягли граничного віку перебування у запасі, у тому числі жінок, які мають медичну або фармацевтичну спеціальність, а також за власним бажанням жінок, які мають спеціальність та/або професію, споріднену з відповідною військово-обліковою спеціальністю, перелік яких затверджений Міноборони.

Взяття громадян, які прибули з тимчасово окупованих територій України, на персонально-первинний та персональний військовий облік здійснюється після взяття таких осіб на облік внутрішньо переміщених осіб та на військовий облік у районних (міських) територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки.

У разі отримання розпорядження відповідних районних (міських) територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, для оформлення військово-облікових документів, проходження медичного огляду, приписки до призовної дільниці, взяття на військовий облік, визначення призначення на особливий період, призову на військову службу або на збори військовозобов'язаних (резервістів) виконавчі органи сільських, селищних, міських рад:

- відбирають картки первинного обліку зазначених у розпорядженні призовників, військовозобов'язаних та резервістів;
- здійснюють оповіщення зазначених у розпорядженні призовників, військовозобов'язаних та резервістів за місцем їх проживання шляхом вручення під їх особистий підпис у картках первинного обліку повісток.

А для призовників призовників – форма повістки встановлена Положенням про підготовку і проведення призову громадян України на строкову військову службу та прийняття призовників на військову службу за контрактом, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 березня 2002 р. № 352 (Офіційний вісник України, 2002 р., № 13, ст. 656; 2021 р., № 16, ст. 618) [2].

У триденний строк письмово повідомляють районним (міським) територіальним центрам комплектування та соціальної підтримки, про результати оповіщення, виконання призовниками, військовозобов'язаними та резервістами вимог законодавства та забезпечують контроль за прибуттям призовників, військовозобов'язаних та резервістів до районних (міських) територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, органів СБУ, підрозділів Служби зовнішньої розвідки.

Отже, військовозобов'язаному, якому вручили повістку необхідно з'явитись в військкомат у зазначений в повістці термін. Якщо він цього не зробить – його

чекає або адміністративна, або кримінальна відповідальність у залежності від виду повістки.

Крім того, важливо щоби повістка була вручена особисто і підписана тим, кому вона призначена. Адже трапляються випадки, коли їх отримують дружина, батьки чи сусіди, якщо, наприклад, військовозобов'язаного не було вдома.

Якщо повістка була видана не особисто і на ній немає підпису, обов'язку з'явитися до військкомату не виникає.

Що стосується викликів телефоном, то такий виклик законом не передбачено.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Порядок організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів, затверджений постановою Кабінету Міністрів від 30 грудня 2023 року №1487 (документ 1487-2022-п). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1487-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 03.09.2023)

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 березня 2002 р. №352 (Офіційний вісник України, 2002 р., № 13, ст. 656; 2021 р., № 16, ст. 618) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/352-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення 03.09.2023)

ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ПРАВООХОРОНЦІВ ПРИ НАДАННІ ПЕРШОЇ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ

Анастасія БОЙКО

НК – Олег ЗАВІСТОВСЬКИЙ

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Дана тема є надзвичайно актуальною у сучасних умовах сьогодення. Саме, під час військових конфліктів, терористичних актів та природних катастроф, швидке та ефективне надання першої домедичної допомоги може врятувати життя постраждалих людей. Однак, це також може бути дуже небезпечним для самого правоохоронця, оскільки він може стати мішенню для нападів терористів або ворожих військових сил. Тому, навчитися надавати першу домедичну допомогу безпечно і ефективно – це надзвичайно важлива навичка для будь-якого працівника, що може допомогти зберегти життя та запобігти надзвичайним ситуаціям.

Служба поліцейських пов'язана з високим ступенем ризику, небезпекою для життя та здоров'я, усвідомленням високої відповідальності за результати виконання завдань та безпеки громадян. діяльність по охороні громадського порядку, боротьбі зі злочинністю, забезпечення прав і свобод громадян завжди була небезпечною [1, с. 44].

Професійна діяльність щодо захисту громадян, їх прав і свобод, боротьби зі злочинністю з давніх часів спиралась на спеціальні знання, що обумовило необхідність професійного зростання правоохоронців. Рівень професійної майстерності працівників правоохоронних органів щорічно зростає [2, с. 139], [3, с. 124].

Важливо навчитися надавати першу домедичну допомогу безпечно і ефективно. Для цього необхідно знати специфіку та методи захисту від можливих загроз, які можуть виникнути в процесі надання допомоги. Крім того, правоохоронцям слід мати відповідну підготовку та обладнання, яке допоможе їм ефективно та безпечно надавати першу домедичну допомогу на місці події.

Від рівня підготовки працівників правоохоронних органів, уміння діяти в умовах, пов'язаних з ризиком для життя, прямо залежить як їх особиста безпека, так і життя, здоров'я, безпека громадян [4-5], [6, с. 336].

Дивлячись на події, які тривають в нашій державі тема є надзвичайно актуальною. Військові та працівники поліції, які виконують свої обов'язки в зоні бойових дій, постійно знаходяться під загрозою і можуть стати жертвами нападів від противника, пасток, мін або бомб. У таких умовах вони повинні бути здатні надавати першу домедичну допомогу своїм товаришам, що може допомогти врятувати їхні життя. Однак, надання допомоги в жовтій зоні небезпеки пов'язане з ризиком для самого правоохоронця чи військовослужбовця, оскільки може відбутися повторний напад, або стан допомагаючої особи може погіршитися, і тоді йому самому потрібна буде допомога. Тому знання принципів безпеки при наданні першої домедичної допомоги в жовтій зоні небезпеки є критично важливим.

Крім цього на теперішній час дуже багато вогнепальної зброї знаходиться на руках. Сьогодні найбільшу проблему створює нелегальна вогнепальна зброя, за даними швейцарської дослідницької організації Small Arms Survey, від трьох до п'яти мільйонів одиниць [7, с. 139]. І тому можуть бути напади на працівників правоохоронних органів у будь якій момент службової діяльності.

Але, особливо важливо, щоб правоохоронці отримали належну підготовку з надання першої домедичної допомоги в умовах жовтої зони небезпеки. Це включає практичні тренування з використанням спеціального обладнання та симуляційних вправ, що дозволяють тренуватися в реальних умовах і збільшувати шанси на виживання та успішне надання допомоги в разі потреби.

Проблематика теми стосується безпеки та життєзбереження військових, які виконують свої обов'язки в умовах бойових дій або на територіях зі значною ступенем небезпеки. Правильна підготовка і дотримання безпекових принципів можуть збільшити шанси на життя військового, який надаватиме домедичну допомогу постраждалим.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шаповалов, Б. Б., & Завістовський, О. Д. (2021). Забезпечення виживання поліцейських і персоналу охорони в екстремальних ситуаціях: американський підхід. *Бизнес и безопасность*, (1), 44-45.
2. Завістовський О. Д. Фізична підготовка як одна з складових професійної підготовки поліцейських до виконання службових обов'язків. Службово-бойова підготовка як основа професійної діяльності поліцейських : матеріали міжнар. науково-практичного круглого столу (м. Одеса, 30 листопада 2021 року). Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2021. С. 139-141.
3. Завістовський, О.Д. Принципи забезпечення службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку під час дії воєнного стану. In The III International Scientific and Practical Conference «Theories, methods and practices of the latest technologies», November 07–09, Tokyo, Japan. P. 123-125. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/5624/166852046996524.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=124>

4. Zavistovskyi, O. D. (2023). IMPLEMENTATION OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE POLICE OFFICERS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF EDUCATION. *Publishing House "Baltija Publishing"*.

5. Abdusamatov, S. A., Abdullaeva, S. E., Abdumanonov, A. A., Abdurakhmonov, H. T., Abdusamiyev, A., Abduqodirov, D., ... & Kapustina, N. B. (2023). INFORMATION TECHNOLOGIES AND MANAGEMENT IN HIGHER EDUCATION AND SCIENCES. PART 1. URL:

<http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/290/7922/16752-1>

6. Завістовський О.Д. Впровадження інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх поліцейських у вищих навчальних закладах освіти. International scientific conference «Information technologies and management in higher education and sciences»: conference proceedings (November 28, 2022. Fergana, the Republic of Uzbekistan). Part 1. Riga, Latvia : – Baltija Publishing||, 2022. – С. 335-338.

7. Завістовський, О.Д. Концепції адміністративно-правового урегулювання питання можливості легалізації зброї в Україні. *Правовий дискурс*. С. 139-140. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/11029/1/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9%20%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81%2012.10.22.%20%281%29.pdf#page=139>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Валерія БРУС

НК – Аліна БІЛЕКА, кандидат юридичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Становлення та розвиток суспільних відносин в умовах незалежної, правової, демократичної держави супроводжується безперервним розвитком і подальшим удосконаленням управлінських процесів у різних сферах життєдіяльності громадянського суспільства. У цьому ключі особливу увагу набувають питання, пов'язані з охороною прав і свобод громадян, що належать до компетенції державних органів, діяльність яких потребує постійного удосконалення

У сучасних демократичних країнах велике значення для гарантування прав людини у її відносинах з владою надається правовому захисту з боку незалежного і авторитетного органу – суду. Судовий механізм захисту прав людини, який дозволяє усунути свавілля з боку влади, забезпечує проведення у життя принципу відповідальності влади за свою діяльність перед людиною. Цей механізм має назву «адміністративне судочинство». У більшості європейських країн адміністративне судочинство представлене спеціалізованими адміністративними судами або спеціалізованими відділами у складі судів загальної юрисдикції. Розпочата в Україні адміністративна реформа, створення в Україні системи адміністративних судів, удосконалення нормативної бази регулювання адміністративного судочинства відбуваються із врахуванням міжнародних стандартів адміністративної юстиції. Тому питання дослідження проблем адміністративного судочинства в Україні є одним з актуальних завдань української юридичної науки.

Однією з актуальних проблем є здійснення адміністративного судочинства щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності. Чисельність позовів стосовно оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у сфері публічно-правових відносин, що розглядаються і вирішуються адміністративними судами, невпинно зростає. Водночас, саме справи про оскарження рішень щодо притягнення особи до адміністративної відповідальності становлять переважну більшість у цій категорії справ.

Справи про оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо притягнення до адміністративної відповідальності належать до юрисдикції місцевих загальних судів, які також розглядають і справи про адміністративну відповідальність, керуючись вимогами КУпАП [1]. Тодощак О. В. стверджує, що сам спір вимагає від адміністративного суду перевірки дотримання вимог КУпАП суб'єктом владних повноважень, аналізу характеру адміністративного правопорушення при з'ясуванні можливості змінити захід адміністративного стягнення. Відтак, можна зробити висновок, що КУпАП є джерелом права, яке застосовується судом у розумінні ст. 7 КАС України [2, с. 87–88]. Згідно з п. 1 ч. 1 ст. 20 КАСУ [3] та ч. 1 ст. 288 КУпАП [4] місцевим загальним судам як адміністративним судам підсудні: адміністративні справи з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності. Як зазначає Чернишова В. Ю., з огляду на завдання адміністративного судочинства, суд формулює предмет і межі доказування, оцінює рішення, дію чи бездіяльність суб'єкта владних повноважень, зважаючи на критерії, передбачені КАС України, керується засадами адміністративного судочинства при утвердженні обсягу прав і обов'язків учасників провадження, із чим варто погодитися.

Статтею 286 КАС України [3] передбачено особливості застосування окремих процесуальних норм у справах, пов'язаних з притягненням до адміністративної відповідальності, які стосуються строку звернення, тривалості провадження у судах першої та апеляційної інстанції, а також повноважень адміністративних судів за наслідками розгляду таких справ.

Скасування рішення суб'єкта владних повноважень вимагає визначення подальшої долі справи про адміністративну відповідальність. Якщо обсяг доказової бази, дослідженої в ході розгляду справи по суті, дозволяє зробити висновок про неможливість провадження у справі про адміністративну відповідальність, визначених ст. 247 КУпАП [4] (відсутність події і складу адміністративного правопорушення, вчинення дії особою в стані крайньої необхідності або необхідної оборони, закінчення на момент розгляду справи про адміністративне правопорушення строків притягнення до адміністративної відповідальності, скасування акту, яким встановлено адміністративну відповідальність тощо), адміністративний суд приймає рішення про скасування постанови у справі про адміністративне правопорушення і закриття провадження. Так, згідно з правовим висновком Верховного Суду № 633 від 01.02.2022 р., за наслідками розгляду справи з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності місцевий загальний суд як адміністративний має право: 1) залишити рішення суб'єкта владних повноважень без змін, а позовну заяву без задоволення; 2) скасувати рішення суб'єкта владних повноважень і надіслати справу на новий розгляд до компетентного органу (посадової особи); 3) скасувати рішення суб'єкта владних повноважень і закрити справу про адміністративне

правопорушення; 4) змінити захід стягнення в межах, передбачених нормативним актом про відповідальність за адміністративне правопорушення, з тим, однак, щоб стягнення не було посилено [5].

Доцільно зазначити, що на сьогодні проблематика впровадження та розгляду категорій справ у порядку адміністративного судочинства поєднані з потребою скоординованого застосування як норм КУпАП, так і норм КАС України, що різняться між собою як з точки зору засад процесуальної діяльності, так і дії відповідних процесуальних інститутів. Справи про оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо притягнення до адміністративної відповідальності належать до юрисдикції місцевих загальних судів, які також розглядають і справи про адміністративну відповідальність, згідно КУпАП. Цікавим є питання про підстави і межі реалізації адміністративним судом повноваження, а саме змінювати захід адміністративного стягнення. Дійшли висновку, що зміна виду і міри стягнення адміністративним судом може мати місце лише у випадку, коли в ході розгляду спору по суті буде встановлено помилкове застосування суб'єктом владних повноважень норм, на яких він ґрунтувався. При вирішенні питання про зменшення тяжкості стягнення недостатньо лише оцінити правильність дій суб'єкта владних повноважень, суддя має самостійно встановити всі перераховані обставини. Сутність вищевикладеного зводиться до того, що згідно з вимогами КАС України, у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень адміністративні суди перевіряють, чи прийняті вони: на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України; використанням повноваження з метою, з якою це повноваження надано; обґрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення для прийняття рішення; безсторонньо (неупереджено); добросовісно; розсудливо; із дотриманням принципу рівності перед законом, запобігаючи всім формам дискримінації; пропорційно, зокрема з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями; з урахуванням права особи на участь у процесі прийняття рішення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Особливості здійснення адміністративного судочинства у справах про притягнення до адміністративної відповідальності [Електронний ресурс] // Юридичний науковий електронний журнал. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: http://lsej.org.ua/1_2023/74.pdf.
2. Тодощак О. В. Особливості Адміністративного судочинства у справах щодо притягнення до адміністративної відповідальності. Видавничий дім «Гельветика»: 2022. С. 87–91.
3. Кодекс адміністративного судочинства: Закон України від 06.07.2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
5. Постанова Верховного Суду від 1 лютого 2022 року у справі № 633/328/21. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/courtdocument/102894839/>

ПОЛІЦЕЙСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ: ДЕКОМПОЗИЦІЯ ДЕФІНІЦІЇ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ ІЗ СУМІЖНИМИ ПОНЯТТЯМИ

Руслан ВАЛЄЄВ

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Розвиток Національної поліції України як найбільш наближеної до населення правоохоронної інституції відбувається за складних умов протистояння корупції, транснаціональній злочинності, російської військової агресії, тощо. Поліцейська діяльність охоплює різні сфери життя суспільства та є певним лакмусовим папером успішності євроінтеграційних реформ. Розуміння цього факту обумовило здійснення в останні роки наукові досліджень такими вітчизняними фахівцями, як Бойко І.В., Кобзар О.Ф., Коваленко А.В., Когут Я.М., Косиця О.О., Проневич О.С. та інші.

Спираючись на відповідні дослідження, ми вважаємо за доцільне акцентувати увагу науковців на декомпозицію пропонованих дефініції поліцейської діяльності та його співвідношення зі суміжними поняттями. Визначення такого співвідношення має не лише теоретичне, а й нагальне практичне значення. Це викликано тим, що триває реформа поліцейської професійної підготовки та система закладів освіти не завжди адекватно впроваджує нові навчальні дисципліни, іноді не повною мірою розмежовуючи обсяги схожих курсів.

Звернувшись до визначень поняття «поліцейська діяльність», пропонованих різними авторами, ми можемо виокремити найближчі суміжні поняття та ознаки, які притаманні усім з них чи лише поліцейській діяльності. Аналіз визначень свідчить, що більшість визначень розпочинають з *найближчого родового поняття*, формулюючи його як: форма державно-владної діяльності управлінського характеру (Кобзар О.Ф.) [3, с. 34], «санкціонована державою та регламентована законом державно-управлінська діяльність» (Коваленко А.В.) [4, с. 37], вид державно-управлінської діяльності в правоохоронній сфері (Косиця О.О.) [5], «один з видів державно-управлінської (адміністративної) діяльності» (Проневич О.С.) [6], особливий вид управлінської діяльності в правоохоронній сфері (Бойко І.В.) [1].

Автори обов'язково додають до дефініції *суб'єктів такої діяльності*: здійснюється уповноваженими органами державної влади» (Кобзар О.Ф.), «реалізується наділеними спеціальною компетенцією застосування державного примусу озброєними органами державної виконавчої влади» (Проневич О.С.) [6], реалізується спеціальними органами (Косиця О.О.) [5], реалізується спеціальними державними органами, їх посадовими особами (Бойко І.В.) [1].

Також автори у визначенні визначають *мету діяльності*: «із метою здійснення адміністративного нагляду в усіх сферах життєдіяльності суспільства, а також забезпечення реалізації та захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина» (Кобзар О.Ф.) [3, с. 34], служити суспільству та «здійснювати охорону прав і свобод людини, протидіяти злочинності, підтримувати публічну безпеку і порядок» (Косиця О.О.) [5], «забезпечити верховенство права, охорону прав і свобод людини та громадянина, публічну безпеку і порядок, протидію злочинності, охорону майна фізичних і юридичних осіб, виконувати від імені держави контрольно-наглядові функції та застосовувати превентивні поліцейські заходи та поліцейські заходи примусу, а також надавати поліцейські та інші послуги фізичним та юридичним особам, допомогу особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій її потребують» (Бойко І.В.) [1], охорона громадського

порядку, забезпечення громадської (та будь-якої іншої) безпеки (Коваленко А.В.) [4, с. 37], «здійснювати охорону правопорядку, забезпечувати внутрішню безпеку, особисті та майнові прав громадян» (Проневич О.С.) [6].

Окремі дослідники також зазначають у дефініції поліцейської діяльності її *специфічні ознаки*: «із застосуванням поліцейських заходів, зокрема примусу» (Кобзар О.Ф.) [3, с. 34], «із застосуванням превентивних поліцейських заходів та поліцейських заходів примусу» (Косиця О.О.) [5].

Варто відзначити, що пропоновані визначення поліцейської діяльності майже не охоплюють внутрішньосистемну поліцейську діяльність, зокрема, підбір кадрів та атестацію поліцейських [2].

Отже декомпозиція пропонованих визначень поліцейської діяльності свідчить про чотирьох-елементну структуру: кожна дефініція містить визначення: 1) найближчого родового поняття, 2) суб'єктів такої діяльності, 3) її мету та 4) специфічних ознак. Причому 2-й, 3-й та 4-й елемент визначення перераховує кваліфікаційні ознаки поняття, що відрізняють поліцейську діяльність від інших видів більш широкого роду діяльності, зазначеного в першому елементі дефініції.

Щодо цього більш широкого поняття, найбільш розповсюдженою є точка зору, що поліцейська діяльність є різновидом (формою) державно-управлінської діяльності. Взагалі, такий алгоритм побудови дефініції – через зазначення найближчого родового поняття та специфічних ознак видового поняття – є слушним та досить корисним. Як відомо з науки логіки, вид володіє усіма ознаками роду, тому у разі «родо-видового алгоритму дефініції» у визначенні поліцейської діяльності не потрібно використовувати ознаки, притаманні родовому поняттю (державно-управлінській діяльності), зокрема, «вольова», «цілеспрямована», «врегульована нормами права» тощо.

Ми погоджуємося, що поняття «поліцейська діяльність» та «державно-управлінська діяльність» співвідноситься як видове та родове поняття. Але хотіли б звернути увагу на ще одне суміжне поняття – «правоохоронна діяльність». А.Ф. Кобзар слушно відзначає, що правоохоронна діяльність більш широке за обсягом поняття та вірно, на нашу думку співвідноситься їх як «частина» та «ціле» [3, с. 42], а не «род» та «вид». Ми підтримуємо цю точку зору, оскільки частина не повинна мати усі ознаки цілого, а як раз суб'єкти правоохоронної діяльності – не лише органи поліції.

Таким чином, декомпозиція дефініцій поліцейської діяльності свідчить про використання чотирьох-компонентної структури, причому поліцейська діяльність визначається різновидом державно-управлінської діяльності. Співвідношення поліцейської та правоохоронної діяльності свідчить про відношення частини до цілого.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бойко І.В. Основні види поліцейської діяльності в Україні // Науковий вісник публічного та приватного права. 2018. Вип. 3. Т. 1. С. 124.
2. Валеев Р.Г. Атестація державних службовців: проблеми унормування та правозастосування на прикладі атестування працівників Національної поліції // Порівняльно-аналітичне право. 2016. № 3. С. 116-119.
3. Кобзар О.Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект. Монографія – Харків, Дніпропетровськ : Панов, 2015. – 316 с.
4. Коваленко А.В. Теоретико-прикладні засади кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні : дис. – Дніпро : ДДУВС, 2020. – 464 с.
5. Косиця О. Поліцейська діяльність як наукова категорія // Підприємництво, господарство і право. 2017. № 1 (251). С. 136.
6. Проневич О.С. Поліцейська діяльність як вид державно-управлінської діяльності // Форум права. 2009. № 2. С. 350–356.

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У ПОДАТКОВІЙ СФЕРІ

Дарія ВАЩЕНКО

НК – Аліна БІЛЕКА, кандидат юридичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Останнім часом правопорушення у податковій сфері зросли до загрозливих масштабів, злочини у цій сфері набули масового характеру, а схеми приховування доходів стали поширеним явищем. Серед актуальних загроз національній безпеці України визнано економічну кризу, виснаження фінансових ресурсів держави, зниження рівня життя населення [1].

Адміністративна відповідальність за правопорушення в податковій сфері в Україні є важливим інструментом для забезпечення додержання податкового законодавства, забезпечення справедливості у розподілі фінансових ресурсів та підтримання фінансової стабільності держави. Законодавча база та механізми адміністративної відповідальності в податковій сфері в Україні регулюються законами та нормативно-правовими актами, які сприяють впровадженню ефективної системи контролю за дотриманням податкових обов'язків.

Податки – обов'язковий атрибут будь-якої держави. У сучасній Україні обов'язок сплати податків регламентовано у статті 67 Конституції України. Невиконання цього обов'язку тягне за собою встановлену законом відповідальність. У статті 109 Податкового кодексу України зазначено, що податковими правопорушеннями є протиправні діяння (дія чи бездіяльність) платників податків, податкових агентів, або їх посадових осіб, а також посадових осіб контролюючих органів, що призвели до невиконання або неналежного виконання вимог, установлених цим Кодексом та іншим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи [2].

Сьогодні методи ухилення від сплати податків є досить різноманітними. Загалом сучасні податкові правопорушення мають такі риси:

- маскуються різноманітними прийомами та засобами приховування порушень під виглядом «невдалої» підприємницької діяльності;
- завдають значної економічної шкоди інтересам держави, більшості юридичних і фізичних осіб;
- здійснюються особами, які мають вищу освіту, добре підготовлені в економічному та організаційному планах, значна частина з них пройшла підвищення кваліфікації за кордоном, раніше конфліктів з правоохоронними органами не мала.

Основними видами порушень податкового законодавства, визначених Податковим кодексом України, є:

- порушення встановленого порядку взяття на облік (реєстрації) в податкових органах України;
- порушення строку та порядку подання інформації про відкриття або закриття банківських рахунків;
- неподання або порушення порядку подання платником податків інформації для ведення Державного реєстру фізичних осіб – платників податків;
- неподання або несвоєчасне подання податкової звітності або невиконання вимог щодо внесення змін до податкової звітності [2].

За порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, застосовуються такі види юридичної відповідальності: фінансова, адміністративна, кримінальна та дисциплінарна.

Адміністративна відповідальність за такі правопорушення може включати різноманітні санкції, які передбачаються законом. Це можуть бути адміністративні штрафи, конфіскація майна, обмеження певних прав або діяльності.

Наприклад, частина статті 164-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення [3] зазначає, що неподання громадянами декларації про доходи чи включення до декларацій перекручених даних, неведення обліку або неналежне ведення обліку доходів і витрат, для яких законами України встановлено обов'язкову форму обліку, – тягне за собою попередження або накладання штрафу від трьох до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

З усіх видів стягнень, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення, податковим органам надано право застосовувати лише адміністративні штрафи. Розмір їх визначається в межах, встановлених за скоєння відповідних правопорушень в сумах, або кратних певному показнику (неоподаткованому мінімуму доходів, мінімальному розміру заробітної плати), або в фіксованих сумах в національній грошовій одиниці (гривнях). Податковий кодекс України при здійсненні податкових правопорушень (наприклад, при ухиленні від сплати податків) передбачає персональну адміністративну та кримінальну відповідальність певних осіб [4, с. 277 – 278].

Слід відзначити, що адміністративна відповідальність не тільки накладає покарання на порушників податкового законодавства, але й спрямована на попередження таких порушень шляхом створення ефективних механізмів контролю та надання належної інформації громадянам та підприємствам. Це допомагає забезпечити здоровий фінансовий клімат, залучення інвестицій та розвиток економіки країни.

В цілому, адміністративна відповідальність за правопорушення в податковій сфері в Україні виступає як важливий механізм забезпечення відповідності громадян та підприємств податковим нормам, зміцнення фінансової стійкості держави та підтримання довіри до податкової системи.

Таким чином, слід зауважити, що податкові правовідносини не залишаються незмінними, удосконалюються способи і механізм скоєння податкових правопорушень. Тому, на нашу думку, необхідно розширити адміністративну відповідальність за правопорушення у податковій сфері.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Попова С. М. Сучасні проблеми адміністративного права та процесу : дис. докт. юр. наук / Попова М. – Харків, 2017.
2. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] // Верховної Ради України. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
3. Кодекс адміністративного судочинства України [Електронний ресурс] // Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 35-36, № 37, ст.446) – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.
4. Попова С. М. Адміністративно-правовий статус податкових органів України : монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, професора, заслуженого юриста України, академіка НАПрН України О. М. Бандурки. Харків. 386 с.

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

Катерина ГАФІНОВА

НК – Вікторія ЧУБАНЬ, кандидат економічних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Важливою складовою економічної політики держави є фінансова політика – це сукупність заходів та рішень, які приймаються державою для управління своїми фінансами з метою досягнення певних економічних та соціальних цілей.

Фінансова політика має враховувати потреби соціального розвитку, реальні економічні та фінансові можливості держави, тому вона залежить від конкретних історичних умов і завдань, які стоять перед суспільством [1].

До головних завдань державної фінансової політики слід віднести:

- підвищення обсягів залучення й ефективності використання фінансових ресурсів;

- оздоровлення і структурна перебудова національної економіки;

- досягнення більш високого рівня добробуту населення за рахунок підвищення соціальної спрямованості державної фінансової політики тощо.

Слід визнати, що фінансова політика безпосередньо пов'язана з державним регулюванням фінансових ресурсів з метою підвищення реального рівня життя громадян. При цьому фінансову політику необхідно розглядати не лише як науку чи систему наукових знань про фінанси, але як і мистецтво управління [2].

Фінансова політика є важливою складовою діяльності держави з кількох причин:

1. Економічний розвиток, а саме вірно обрана фінансова політика може сприяти економічному зростанню, створенню робочих місць та підвищенню життєвого рівня громадян.

2. Стабільність економіки, тобто, добре розроблена фінансова політика допомагає зберегти стабільність в економіці, запобігаючи коливанням та кризам.

3. Контроль інфляції – держава може впливати на рівень інфляції через грошову політику, оподаткування та інші фінансові інструменти.

4. Розподіл ресурсів: фінансова політика дозволяє визначити, як розподіляються бюджетні кошти між різними секторами, такими як освіта, охорона здоров'я, інфраструктура тощо.

5. Соціальна політика. Шляхом фінансової політики держава може здійснювати соціальний захист, надавати допомогу малозабезпеченим верствам населення та підтримувати соціальні програми.

6. Привабливість для інвестицій – раціональна фінансова політика може зробити країну привабливою для іноземних інвесторів, сприяючи економічному розвитку.

7. Фіскальна дисципліна – відповідальна фінансова політика допомагає уникнути надмірного зростання боргу держави та підтримувати фіскальну дисципліну.

Таким чином, фінансова політика – це завжди пошук балансу, оптимального на цей час співвідношення кількох напрямів розвитку національної економіки та вибір найбільш ефективних методів і механізмів їх досягнення. Фінансова політика не лише структуризована, але і системна, тобто повинна бути пов'язана з усіма елементами загальної економічної політики і раціонально взаємопов'язана по своїх структурних елементах. Саме цим обумовлена необхідність комплексного, системного підходу до побудови і реалізації

фінансової політики. Вона не може бути незмінною на різних етапах і циклах соціально-економічного розвитку країни. Це припускає періодичне введення в фінансову політику нових елементів, корекцію або скасування попередніх.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Борисова Ірина. Фінансова політика як важлива складова діяльності держави. Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. – Тернопіль. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/60850489.pdf#page=9> (Дата звернення : 29.08.2023)

2. Танклевська Н.С. Удосконалення державної фінансової політики. Національний університет біоресурсів і природокористування України. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/5896/06-Tanklevsjka.pdf> (Дата звернення : 30.08.2023)

ОКРЕСЛЕННЯ КЛЮЧОВИХ СЕГМЕНТІВ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ФІНАНСОВОГО АУДИТУ В УКРАЇНІ

*Олена ГУЗЕНКО, кандидат економічних наук, доцент
Донецький державний університет внутрішніх справ*

На даний час доволі проблематичним та сучасним для вирішення є питання адаптації існуючих європейських норм права до законодавчої площини країн, котрі визнали їх як правових регуляторів. України долучилася до складу країн, які обрали не лише європейських шлях розвитку, а й визнали дієвість європейських норм права, з метою адаптації у правову площину. В умовах воєнного стану в Україні зазнали негативного впливу як макроекономічні, так мікроекономічні процеси. Особливо потребує суттєвих змін сфера фінансового права з позиції надання аудиторських послуг різним суб'єктам, котрі забезпечують процедури формування та направлення до бюджетів різних рівнів податкових платежів та зборів. У даному випадку мова йде про фінансовий аудит, який виступає формою незалежного фінансового контролю.

Проблеми законодавчо – методологічного забезпечення фінансового аудиту не є новими, проте не втрачають своєї сучасності та доцільності про, що свідчать чисельні наукові напрацювання вчених, тематичні конференції та дискусії щодо їх рішення. Проте в наукових дослідженнях не достатньо розкриті напрямки удосконалення правового регламентування фінансового аудиту в специфічних умовах, серед яких воєнні дії в країні займають одне з провідних місць.

Як показують дослідження результативність фінансового аудиту сприяє визначенню недоліків у фінансовій діяльності суб'єктів господарювання, що досить важливо в складних умовах їх розвитку, проте наукова спільнота не дійшла єдинної позиції щодо тлумачення сутності понятійної категорії «фінансовий аудит» з позиції мікроекономічного рівня. Ми пропонуємо розглядати її як «незалежний фінансовий контроль, який проводять сертифіковані аудитори з позиції перевірки фінансових звітів суб'єктів господарювання різних форм власності, з висловленням незалежного судження аудитором щодо відповідності фінансової діяльності суб'єкта перевірки

принципам законності з визначенням можливості фінансового розвитку в близькій та віддаленій перспективі».

У ході вивчення проблем фінансового аудиту в Україні встановлено, що повне нормативно – законодавче підґрунтя практично відсутнє. Проте доволі широко правові регламентації аудиторської діяльності в Україні представлено в Законі України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [1], який комплексно охоплює як діяльність аудиторів, так і органу котрий уповноважений розробляти та затверджувати стандарти проведення аудиторських процедур. Фінансовий аудит націлений на висловлення незалежної та неупередженої думки аудитора щодо достовірності інформації котру містять уніфіковані форми фінансової звітності суб'єктів господарювання. Доповнює законодавче регламентування процедура перевірки правильності відображення інформації у фінансових звітах суб'єктів господарювання, яка відбувається з урахуванням правових вимог ,які висунуто законодавцем до її складання.

Основними правовими регламентаціями є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [2] , який розкриває склад, вимоги та принципи складання фінансових звітів, а також Національні Положення (стандарти) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [3] та Положення (стандарти) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність» [4].

З вищевикладеного витікає той факт, що процедура фінансового аудиту не має законодавчого підґрунтя, а проводиться із урахуванням вимог законодавчих актів, які розкривають методи проведення аудиту фінансової звітності. Слід віддати належне законодавцю, який в умовах воєнного стану затверджує Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» щодо забезпечення аудиторської діяльності на період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки» [5], яким вносить зміни як до термінів подання фінансових звітів, обмежує контрольні дії по відношенню до перевірки фінансової діяльності суб'єктів господарювання, спрощує вимоги до права займатися аудиторською діяльністю та закріплює. Не дивлячись на такі законодавчі ініціативи проблематичні аспекти формування фінансових звітів суб'єктами господарювання та аудиторських перевірок залишаються у більшій частині не вирішеними, що можливо врегулювати удосконаленням законодавчого поля.

Ми вважаємо, що на базі європейських норм та з врахуванням вимог Міжнародних стандартів контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг[6] доцільно в Україні розробити та адаптувати в практичну діяльність фінансових аудиторів Закон України «Про фінансовий аудит», а на даний час включити до р.1 п.1 Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [1] понятійну категорію «фінансовий аудит», яка не знайшла свого відображення в існуючій законодавчій базі в сфері аудиторської діяльності.

Таким чином, за результатами проведеного дослідження пропонується покращити законодавче регламентування процедури фінансового аудиту шляхом включення категорії «фінансовий аудит», яку розуміти як незалежний фінансовий контроль, який проводять сертифіковані аудитори з позиції перевірки фінансових звітів суб'єктів господарювання різних форм власності, з висловленням незалежного судження аудитором щодо відповідності фінансової діяльності суб'єкта перевірки принципам законності з визначенням можливості фінансового розвитку в близькій та віддаленій перспективі. Наявність даної понятійної

категорії надасть можливість більш предметного розуміння самої процедури для осіб, котрі уповноважені її проводити з огляду на сучасні реалії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 р. № 2258- VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#> (дата звернення: 18.02.2023).

2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. №996- XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>. (дата звернення: 21.02.2023).

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ МФУ від 07.02.2013 № 73. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#>. (дата звернення : 21.02.2023)

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність»: Наказ МФУ від 25.02.2000 № 39. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#>. (дата звернення : 21.02.2023).

5. Про внесення змін до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» щодо забезпечення аудиторської діяльності на період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки: Закон України від 31 травня 2022 року № 2285-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2285-20#Text>. (дата звернення: 22.02.2023).

6. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг (видання 2016 – 2017 року). URL: [https://mof.gov.ua/storage/files90%202016-2017_%D1%87%%81%D1%201\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files90%202016-2017_%D1%87%%81%D1%201(1).pdf)

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ПОВ'ЯЗАНИМ З КОРУПЦІЄЮ

*Катерина ГУРКОВСЬКА, Мирослава ТКАЧУК
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Нині підкупність сприймається суспільством як специфічне явище відносин та життя. Прояви корупції можна зустріти у всіх сферах життєдіяльності сучасного суспільства, найгостріші прояви фіксуються в політиці та державному управлінні, в економіці та соціальній сфері, у духовному та культурному житті.

Ми звикли вважати, що корупція – хвороба сучасності. Однак, ще Аристотель говорив: «Ті люди, які купують владу за гроші звикають витягувати з неї прибуток». На жаль, треба визнати, що корупція в тій чи іншій формі та в тому чи іншому масштабі властива будь-якому державному апарату та інституту влади. Найяскравіше це проявляється у періоди криз та політичної та/або економічної нестабільності [1].

Саме з цієї причини боротьба з корупцією належить до одного із пріоритетних напрямів діяльності багатьох держав світу та міжнародних організацій. У Конвенції ООН проти корупції 2003 р. та Конвенції Європейського союзу про боротьбу з корупцією 1997 р. закріплено найефективніші принципи, заходи та правила протидії корупції. Однак лише дуже не багатьом країнам, таким, як Сінгапур, Фінляндія, Швеція та деяким іншим вдалося суттєво знизити її рівень до соціально прийнятного [2].

Зовсім недавно термін «корупція» не мав широкого вжитку, його не було в багатьох словниках та енциклопедіях радянського періоду, звичнішими були такі терміни, як «підкуп», «дача хабара». Сьогодні поняття корупції настільки широко використовується і в науці, і в публіцистиці, що не потребує особливого обґрунтування актуальності заявленої теми [2].

Скорочення рівня корупції в органах державної влади є важливою умовою для якісного функціонування держави. Правова дія на корупційні відносини має бути присутня на всіх рівнях соціальних сходів. Варто зазначити, що ці відносини розглядаються як з боку кримінального права, так і з боку адміністративного та цивільного права, що зачіпають економічні, політичні, духовні, соціальні сфери суспільства.

Механізм адміністративно-правового регулювання є сукупністю правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин у сфері адміністративного права [3, с. 42].

Адміністративно-правовий механізм запобігання та протидії корупції є сукупністю правових норм, які попереджають та забороняють уповноваженим особам влади здійснювати корупційні діяння, а також вводять відповідальність за них.

А. Т. Комзюк, досліджуючи адміністративно-правовий механізм протидії адміністративним корупційним правопорушенням, пропонує розглядати його як систему правових засобів, інтегрованість і організованість яких дозволяє уповноваженим суб'єктам послідовно й ефективно протидіяти таким правопорушенням в органах державної влади й органах місцевого самоврядування за допомогою заходів організаційно-правового характеру й адміністративного примусу [3, с. 41].

Досліджуючи адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією, маємо наголосити, що науковці швидше аналізують конкретні механізми, передбачені Законом, проте рідко зосереджують увагу на механізмі запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією. Більшість наукових праць висвітлюють питання правових механізмів запобігання та протидії корупції, наголошуючи на тому, що корупція – це всеохоплююче явище. Можливо, це пов'язане з тим, що поняття «правопорушення, пов'язане з корупцією» є відносно новим. Звичайно, протидіяти корупції як такій, не розмежовуючи такі діяння на злочини і проступки теж можливо, але ефективніше протидіяти розрізнено, не змішуючи кримінальні й адміністративні правопорушення.

Механізм протидії адміністративним правопорушенням, пов'язаним із корупцією, є системою правових засобів, інтегрованість і організованість яких дозволяє послідовно й ефективно забезпечити правове регулювання суспільних відносин шляхом застосування норм адміністративного права

Отже, механізм адміністративно-правового запобігання корупції можна розуміти сукупність взаємопов'язаних адміністративно-правових засобів, за допомогою яких здійснюється регулюючий вплив на суспільні відносини, в рамках яких існують ризики вчинення корупційних діянь. Незважаючи на постійний розвиток законодавства в даній сфері, сьогодні необхідно подальше вдосконалення адміністративно-правових механізмів протидії корупції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Оленцевич Н. В. Корупція як глобальний виклик сталому розвитку. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2019. Вип. 4 (21). С. 3-10 .

2. Вальчук Ю. В., Королевська А. В. Корупція як соціально-політичне явище: стан і тенденції корупції в Україні. International Scientific Journal «Internauka». URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15832283772761>.

3. Дем'янчук Ю.В. Сучасні адміністративно-правові засоби запобігання та протидії корупції у системі державної служби України. // Право та інновації. 2016. № 4(16). С. 41-45.

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ УРЯДУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Аліна ДОНЕЦЬ

НК – Ольга ДУЛГЕРОВА, кандидат історичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Після введення воєнного стану на території України Верховною Радою України було прийнято ряд законопроектів, які повинні забезпечити функціонування державної влади та місцевого самоврядування на період воєнного стану. Одним із таких став **закон №7153 про внесення змін до Законів України «Про центральні органи виконавчої влади» та «Про правовий режим воєнного стану» щодо забезпечення керованості державою в умовах воєнного стану**. Мета цього закону полягає в тому, щоб спростити процедуру прийняття кадрових рішень щодо політичних посад, посад державної служби, посад в органах місцевого самоврядування, посад керівників суб'єктів господарювання державного та комунального секторів економіки в умовах воєнного стану а також наділити Кабінет Міністрів додатковими повноваженнями в умовах воєнного стану для ухвалення швидких рішень нагального характеру.

Згідно з цим законом Уряд матиме повноваження визначати інше місцезнаходження Кабінету Міністрів України, міністерств, інших центральних органів виконавчої влади;

Кабінет Міністрів України матиме повноваження приймати з дотриманням статті 64 Конституції України щодо обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина рішення у сфері національної безпеки та обороноздатності, зовнішньої політики, інфраструктури, економіки, промисловості, фінансів, бюджету, трудових відносин, зайнятості населення, оплати та охорони праці, енергетики, аграрної політики та продовольчої безпеки, боротьби із злочинністю, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення, громадської безпеки, безпеки державного кордону, міграції, цифрової трансформації та інформаційної безпеки, захисту довкілля та природних ресурсів, державного управління та державної служби, соціальної політики, охорони здоров'я, освіти, науки, культури, спорту, туризму, правової політики, законності, забезпечення прав і свобод людини та громадянина, оподаткування, у тому числі щодо визначення платників податку, об'єктів оподаткування, бази оподаткування, ставок податків, порядку обчислення податків, податкового періоду, строку та порядку сплати податків, строку та порядку подання податкової звітності, податкових пільг та порядку їх застосування [1].

Рішення, прийняті Кабінетом Міністрів України з вищезазначених питань, крім тих, що містять інформацію з обмеженим доступом, набувають чинності з дня їх офіційного опублікування і втрачають чинність через місяць з дня закінчення або скасування воєнного стану, якщо інше не передбачено в рішенні.

Також закон надає Уряду наступні права в умовах воєнного стану:

- право вирішувати невідкладні питання, пов'язані із забезпеченням обороноздатності держави, відсічі збройної агресії проти України, запобіганням виникненню гуманітарної катастрофи, усуненням чи мінімізацією інших загроз життю і здоров'ю населення, на засіданні за участю не менш як третини міністрів України.

- В окремих випадках – право приймати рішення про тимчасове відсторонення міністра від виконання обов'язків до закінчення або скасування воєнного стану та покладення виконання обов'язків міністра на іншу особу на відповідний період.

У разі введення воєнного стану Кабінет Міністрів України є повноважним за умови присутності на засіданні, у тому числі в режимі відеоконференції, не менш як третини членів Кабінету Міністрів України, включаючи Прем'єр-міністра України або особу, яка виконує його обов'язки. Рішення Кабінету Міністрів України вважається прийнятим, якщо за нього проголосувала більшість членів Кабінету Міністрів України, присутніх на засіданні, у тому числі в режимі відеоконференції [2].

Отже, під час дії воєнного стану Уряд України наділений ширшим колом повноважень. Це дозволяє забезпечити належне нормативне регулювання нових відносин, зумовлених воєнним станом, в ситуації, коли є труднощі з регулярним проведенням засідань Верховної Ради України та її комітетів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. <https://www.rada.gov.ua/print/220856.html>
2. Закон України «Про внесення змін до Законів України» «Про центральні органи виконавчої влади» та «Про правовий режим воєнного стану» щодо забезпечення керованості державою в умовах воєнного стану.

ДО ПИТАННЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ТА ОРГАНІВ, ЩО ЙОГО ЗДІЙСНЮЮТЬ

Аліна ДОНЕЦЬ

НК – Вікторія ЧУБАНЬ, кандидат економічних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Контроль вважається загальною функцією управління, а контрольна діяльність є однією з найважливіших функцій державного управління.

Без чітко організованої системи управління виробництвом, розподілом та перерозподілом суспільних благ та інших сфер суспільного життя держава не може нормально функціонувати та розвиватися. Від здійснення контролю за виконанням законів, рішень, розпоряджень та від належної організації їх виконання залежить ефективність роботи органів виконавчої влади і місцевого самоврядування в державі. Систематичний і всеосяжний контроль сприяє забезпеченню наукової обґрунтованості рішень, розпоряджень та інших нормативних документів, своєчасної їх реалізації. Він є необхідною умовою виявлення та усунення недоліків, у діяльності об'єктів управління та причин, що їх породжують. Контроль певною мірою дисциплінує працівників апарату

управління та дає можливість оцінювати рівень їхньої компетенції та відповідальності, а це позитивно впливає на їх роботу [1].

Фінансовий контроль є способом встановлення правопорядку і законності у сфері фінансової діяльності. Сьогодні система фінансового контролю є рушійною силою якісних змін економіки країни. Ефективний фінансовий контроль сприяє прискоренню економічного і соціального розвитку держави, раціональної організації використання всіх наявних ресурсів, забезпеченню збереження загальнодержавної і муніципальної власності [2].

До органів, які здійснюють фінансовий контроль, належать: Верховна Рада України, Рахункова палата України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Державна фіскальна служба, Державна фінансова інспекція України, Державна казначейська служба України, Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку України та інші.

Відповідно до чинного законодавства в Україні вищим органом державного фінансового контролю України, який здійснює зовнішній контроль є Рахункова палата. Вона здійснює контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням [3].

Рахункова палата є постійно діючим органом контролю, який утворюється Верховною Радою України, підпорядкований і підзвітний їй. Рахункова палата здійснює свою діяльність самостійно, незалежно від будь-яких інших органів держави. Рахункова палата має широке коло повноважень, зокрема: проводить аналіз оперативної інформації, одержаної в порядку контролю, перевіряє фінансування затверджених Верховною Радою України загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального і національно-культурного розвитку, охорони довкілля і розгляд, контролює законність договорів, раціональне та ефективне використання кредитів і позик, які отримує Україна від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій, перевіряє діяльність Національного банку України та його установ Рахункова палата проводить державний фінансовий аудит у порядку та у спосіб, визначені законом. У визначених законодавством межах Рахункова палата уповноважена на експертно-аналітичні, інформаційні та інші види діяльності, що забезпечують контроль за використанням коштів загальнодержавних цільових фондів, коштів позабюджетних фондів, за цільовим використанням фінансово-кредитні. Повноваження Рахункової палати поширюються на Верховну Раду України, органи виконавчої влади, в тому числі їх апарати, Національний банк України, Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України та інші державні органи і установи, створені згідно із законодавством України. Повноваження, покладені на Рахункову палату Конституцією України, здійснюються через провадження заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту). Державний зовнішній фінансовий контроль (аудит) забезпечується Рахунковою палатою шляхом здійснення фінансового аудиту, аудиту ефективності, експертизи, аналізу та інших контрольних заходів [4].

Відповідно до Положення про Державну аудиторську службу України (затвердженого постановою Кабінеті Міністрів України від 3 лютого 2016 року № 43), Державна аудиторська служба України (Держаудитслужба) є **центральною органом виконавчої влади**, який здійснює внутрішній фінансовий контроль, і **координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів** [5].

Завданням Держаудитслужби є реалізація державної політики у сфері державного фінансового контролю, здійснення державного фінансового

контролю, спрямованого на оцінку ефективного, законного, цільового, результативного використання та збереження державних фінансових ресурсів, досягнення економії бюджетних коштів, внесення Міністру фінансів пропозицій щодо формування державної політики у сфері державного фінансового контролю [6].

Отже, кожен із органів фінансового контролю здійснює важливі функції для існування економіки держави. Вищий та головні органи державного фінансового контролю виконують координуючі функції та методологічне забезпечення роботи суб'єктів державного фінансового контролю у межах системи державного фінансового контролю як безпосередньо, так і через відповідні територіальні органи державної виконавчої влади, відповідно до законодавства України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Локтев О. Державний фінансовий контроль: визначення та класифікація. УДК 351.72, 2011.
2. О. М. Бандурки, О. П. Гетманець, Фінансове право, навч. посібник, Харків – 2015.
3. Конституція України, ст. 98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Закон України «Про Рахункову палату». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text>
5. Положення про Державну аудиторську службу України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-6%D0%BF#Text> URL: <https://dasu.gov.ua/ua>

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУДІВ

*Сергій ЄСІМОВ, кандидат юридичних наук, доцент
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Міжнародна судова практика свідчить про активне використання штучного інтелекту у сфері правосуддя. Використовують для формування електронного правового простору та для оптимізації діяльності суддів.

У Франції для винесення рішення щодо ДТП застосовується комп'ютерна програма, яка зберігає показання свідків та речові докази у справі. Кваліфікація правопорушення, а також ухвала суду формуються автоматично на підставі поданих і зібраних програмою даних.

Американські вчені розробили електронну систему Dare, яка розпізнає помилкові свідчення у судовому процесі. Далі всіх у питаннях цифровізації просунулися у ФРН. Заяви та звернення розглядаються прямо у месенджері, а подані матеріали справи оцінює штучний інтелект. Проте слід зазначити, що остаточне рішення залишається за суддею, який може змінити судовий акт, винесений комп'ютером. У ФРН до кінця 2022 року мобільні суди розглянули близько мільйона судових справ. Популярними стали спори у сфері торгівлі, справи щодо захисту авторського права і електронної комерції.

В Україні ведеться робота над створенням цифрового простору в галузі судочинства. Активно використовується подання заяв в електронному вигляді за допомогою Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи «Електронний суд», участь у засіданні за допомогою відео конференц-зв'язку, аудіо- та відео фіксація судових засідань [1].

Залишаються невирішеними деякі питання. Наприклад, питання, пов'язані з поданням електронних доказів. Відповідно до Положення про автоматизовану

систему документообігу суду – електронний документ – це документ, створений в електронній формі без попереднього документування на паперовому носії, підписаний електронним підписом у порядку, встановленому законодавством України [2].

Законодавець зафіксував особливість електронного документа, яка необхідна для прийняття до суду, однак інші форми електронних доказів, які не є письмовими доказами, таких критерії не мають.

Постає проблема надання електронних доказів до суду. Проблема пов'язана з тим, що сторони заздалегідь не можуть визначити, чи прийнято доказ до розгляду, оскільки інструменти оформлення доказу невідомі. Не вирішено питання віддаленого посвідчення доказів.

Цифрові суди потрібні є низка причин. По-перше, значне зростання обсягу електронної комерції. По-друге, учасники спірних правовідносин часто територіально перебувають у юрисдикції різних судів і значному відстані друг від друга. По-третє, досить часто виникає необхідність провести перевірку контрагентів та отримати інформацію про їхню активність у судах та судових домаганнях щодо них.

Подальший розвиток цифрового правосуддя призведе до введення нових засобів для учасників спірних правовідносин: мобільні додатки, Інтернет-сервіси для подання документів тощо. Ці нововведення мають бути спрямовані на прискорення розгляду справ, наприклад, через їх дистанційне вирішення, коли учасникам спору не обов'язково зустрічатися особисто або їхати до міста перебування суду.

Штучний інтелект може бути використаний для вирішення, нескладних спорів, які не вимагають подання великого обсягу доказів. У складних ситуаціях, коли вдаються, до допиту свідків, проведення експертизи, суддям необхідно правильно формулювати питання виходячи з особливостей спору. Участь людини у таких засіданнях незаперечна. Комп'ютерний розум не має емпатії, він не може створювати нову інформацію. Він може виступати інструментом, який допомагає судді знайти потрібну інформацію або зробити узагальнення.

На шляху розвитку цифрового правосуддя є ще одна перешкода. Це консервативність чинної судової системи. Якщо в роботу суддів почнуть вводити сучасніші методи та засоби, то їм потрібно вивчати нові технології. А для цього судді з їхнім колосальним навантаженням не мають часу.

Є ще одна проблема, пов'язана із доступністю правосуддя. Незважаючи на те, що ведуться розмови про підвищення юридичної грамотності населення, масової роботи в цьому напрямі не спостерігається.

Нещодавно правові консультації почали безоплатно надавати малозабезпеченим верствам населення юридичну допомогу. Щоб отримати таку допомогу, потрібно підтвердити статус незаможного. Критерії, які ставляться до таких осіб, не витримують критики. Що говорити про фізичних осіб, які не підпадають під статус незаможних, але не мають фінансової можливості звернутися по кваліфіковану правову допомогу. Цифровізація судової системи має йти паралельно із підвищенням юридичної грамотності населення та доступності правової підтримки.

Виникає питання, пов'язане із судовими помилками. Помилки суддів можуть відбуватися з різних причин. Помилки можуть бути несуттєвими та серйозними. Постає питання, а чи готові ми надати штучному інтелекту право робити помилки. Якщо суддя може увійти у життєве становище відповідача та зменшити розмір пені чи звільнити від покарання, то чи зможе це зробити штучний інтелект. заміна суддів

штучним інтелектом досить тривалий процес, який відбуватиметься поступово, принаймні витіснення людини з інших подібних видів діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Рішення Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text>
2. Щодо Положення про автоматизовану систему документообігу суду: Рішення Ради суддів України від 26.11.2010 р. № 30. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr030414-10#Text>

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Катерина ЖИЛА

НК – Ольга ДУЛГЕРОВА, кандидат історичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

В умовах війни зазнали змін у функціонування та діяльності усі органи державної влади, зокрема і органи місцевого самоврядування, оскільки у воєнний стан виникає велика кількість питань, на які потрібно реагувати досить оперативно й ефективно.

З початку реформи децентралізації влади в Україні було створено місцеві громади, на які покладалася основна маса повноважень, відповідальності та ресурсів для розвитку та покращення життя місцевого населення.

Децентралізація, або реформа децентралізації — це реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, що розпочалася у 2014 році, основною метою якої є створення умов для формування ефективної і відповідальної місцевої влади, здатної забезпечити комфортне та безпечне середовище для проживання людей по всій території України. Реформа передбачає не просто передачу повноважень та ресурсів від державних органів органам місцевого самоврядування, а й створення базового суб'єкта місцевого самоврядування — спроможної територіальної громади.

Напрямок і логіка реформи місцевого самоврядування були визначені в Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні^[3], затвердженої Кабінетом Міністрів України 1 квітня 2014 року. З часу затвердження Концепції було сформовано базову правову рамку для проведення реформи, яка включає такі основні напрямки: адміністративно-територіальна реформа, фінансова децентралізація, розширення повноважень органів місцевого самоврядування, реформа державної регіональної політики тощо^[7]

Проте 24 лютого 2022 року в Україні було введено воєнний стан, який вніс свої корективи в діяльність органів місцевої влади. У першу чергу було створено військові обласні та районні адміністрації, що призвело до часткового підпорядкування органів місцевого самоврядування і тісної співпраці з адміністраціями. Але, незважаючи на це, органи місцевої влади не позбулися свої

основних повноважень, якими вони були наділені в мирному житті й продовжують їх реалізовувати, а саме:

- організація освітнього процесу;
- соціальний захист населення;
- прийняття рішень щодо використання та розподіл фінансів і ресурсів для територіальних благ;
- забезпечення допомоги малозабезпеченим сім'ям, особам з інвалідністю, дітям-сиротам та людям похилого віку;
- допомога у функціонування громадських організацій тощо.

Органи місцевого самоврядування, як і безліч інших державних структур, роблять величезний вклад у майбутнє нашої країни, допомагають Збройним силам і функціонують задля перемоги. До вищеперерахованих воєнний стан додав органам місцевого самоврядування ще такі повноваження як:

- перерозподіл бюджетних коштів для військових потреб;
- евакуація жителів ОТГ, прийом переселенців, забезпечення їх базових потреб, робота з волонтерами[1, 172];
- розміщення та видача гуманітарної допомоги, оформлення виплат;
- завдання щодо ліквідації наслідків бойових дій.

На деокупованих територіях повноваження органів місцевого самоврядування полягає в наступному:

- залученість правоохоронних органів для виявлення і розслідування серед представників ОМС осіб, які мають підозри співпраці з ворогом, тобто розслідування фактів колабораційної діяльності;
- наявність кворуму та здатність ухвалювати рішення (тобто це представники, які безпосередньо знаходяться на визначеній території і мають змогу вирішувати питання на місці, а не знаходяться за межами громади, зниклі безвісти тощо);
- утворення військових адміністрацій на деокупованих територіях на період дії воєнного стану[1, 172];
- відбудова територій. Представники місцевого самоврядування обстежують пошкоджене житло, оцінюють збитки й вже отримують від держави ресурси на відшкодування завданої шкоди[6].

Головам місцевих громад, які опинилися під тимчасовою окупацією в наслідок збройної агресії прийшлося організовувати релокацію частини бізнесу із зони бойових дій і сусідніх із нею територій у західні регіони для того, щоб він продовжував функціонувати для економіки України і не постраждав від окупації.

Отже, підсумовуючи, можна сказати, що органи місцевого самоврядування як і в мирний час, так і у військовий відграють важливу роль. Завдяки взаємодії між органами державної влади, представниками громад та інститутами громадянського суспільства ефективно вирішуються проблеми, що виникають у громадах. Інститут місцевого самоврядування демонструє те, що суспільство здатне самоорганізуватися й функціонувати в будь-яких умовах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Н.В. Горло «Реалізація реформи децентралізації влади в Україні в умовах воєнного стану». Фаховий науковий журнал «Актуальні проблеми філософії та соціології» №40, 2023. С. 171-175.

URL: http://apfs.nuoua.od.ua/archive/40_2023/29.pdf (дата звернення 26.08.2023)

2. В.О. Мороз «Повноваження органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану в Україні: законодавче регулювання та проблеми реалізації». Юридичний науковий електронний журнал №4, 2023. С.396-398. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2023/97.pdf (дата звернення 26.08.2023)

3. Асоціація міст України. Місцеве самоврядування під час воєнного стану: особливості функціонування визначено Законом. URL: <https://www.auc.org.ua/novyna/misceve-samovriyaduvannya-pid-chas-voennogo-stanu-osoblyvosti-funkcionuvannya-vyznacheno> (дата звернення 26.08.2023)

4. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану» від 12.05.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20#Text> (дата звернення 26.08.2023)

5. Національне агентство України з питань державної служби. Служба в органах місцевого самоврядування в умовах війни. URL: <https://nads.gov.ua/sluzhba-v-orhanakh-mistsevoho-samovriyaduvannia-v-umovakh-viiny> (дата звернення 26.08.2023)

6. Місцеве самоврядування в умовах війни: підсумки від 24 лютого до 30 квітня. URL: <https://uplan.org.ua/analytics/mistseve-samovriyaduvannia-v-umovakh-viiny-pidsumky-za-period-vid-24-liutoho-do-30-kvitnia/> (дата звернення 26.08.2023).

7. Юрій Ганущак. Реформа територіальної організації влади. — Київ : Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO», 2013. — 160 с.

ХАРАКТЕРИСТИКА СТАДІЙ ПРОВАДЖЕННЯ СПРАВ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Катерина ЖИЛА

НК – Вікторія ЧУБАНЬ, кандидат економічних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Проведення в справах про адміністративні правопорушення – це діяльність державних та інших уповноважених суб'єктів, яка врегульована адміністративно-процесуальними нормами щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення, застосування адміністративних стягнень.

У правовій літературі виділяють чотири стадії проведення у справах про адміністративні правопорушення [4, 382]:

1) Порушення справи про адміністративне правопорушення. Стадією відкриття проведення у справі про адміністративне правопорушення є складання протоколу уповноваженою особою або представником органу державної влади. Більш детальний перелік осіб, які мають складати протокол про адміністративне порушення, зазначений у ст. 255 КУпАП. Наявність протоколу про адміністративне правопорушення свідчить про наявність підстав для притягнення до адміністративної відповідальності і цей протокол має бути складено компетентною особою за встановленою законом формою. Інакше справу про адміністративне правопорушення розпочати не можна. Перший етап проведення у справі про адміністративне правопорушення завершується поданням протоколу органу (посадовій особі), до відання якої належить справа про адміністративне правопорушення. До нього мають бути додані всі інші

елементи, пов'язані з правопорушенням (пояснення свідків, протокол вилучення предметів тощо).

2) Розгляд справи і винесення по справі постанови. Стадія розгляду справи про адміністративне правопорушення та прийняття постанови про розгляд справи включає проведення уповноваженим органом (посадовою особою) остаточного розслідування справи та надання правової оцінки поведінці особи, зазначеної у протоколі, за яку особа притягується до адміністративної відповідальності. Відповідно до регламенту справи про адміністративні правопорушення розглядаються протягом п'ятнадцяти днів з дня надходження протоколів про адміністративні правопорушення та інших матеріалів по справі органу (державного службовця), до компетенції якого належить розгляд справи. Хоча, у деяких справах розгляд відбувається в скорочений термін. Після розгляду справи про адміністративне правопорушення орган (уповноважена особа) виносить постанову про розгляд справи. Зміст та форма постанови визначені ст. 283 КУпАП.

3) Оскарження постанови у справі та перегляд постанови. Третім етапом провадження виступає оскарження постанови. Постанову може бути оскаржено як особою, щодо якої її винесли, так і потерпілим. Постанова про адміністративне порушення оскаржується протягом десяти днів з дня її винесення.

4) Виконання постанови. Виконання постанови про притягнення до адміністративної відповідальності є завершальним етапом провадження у справі про адміністративне правопорушення. Його суть полягає в практичному виконанні адміністративних стягнень, призначених порушникам постановою.

Слід зазначити, що органи, яким надано право розглядати та приймати рішення у справах про адміністративні правопорушення, наведені у ст. 213 Кодексу України про адміністративні правопорушення [1, 161].

Отже, перед тим, як виноситься і виконується постанова про притягнення до адміністративної відповідальності особи, яка вчинила правопорушення, проводиться досить складна робота з усіма необхідними стадіями, визначеними законом. Тож для правильного визначення міри покарання слід не нехтувати жодним з цих етапів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Л.І. Живицька «Стадії провадження справ про адміністративні правопорушення при їх розгляді різними державними органами». Науковий журнал «Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право» №6 (65), 2012. С. 161-167. URL: http://zt.knute.edu.ua/filesuazt_2012_6_31.pdf (дата звернення 17.08.2023)

2. С.С. Шоптенко «Зміст і стадії провадження в справах про адміністративні правопорушення». Науковий вісник Херсонського державного університету Серія: Юридичні науки №5 Т.2, 2017. С. 74-77. URL: <https://univd.edu.ua/science-issue/issue/2728> (дата звернення 17.08.2023)

3. Osvita.ua. Провадження у справах про адміністративні правопорушення. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/law/9568/> (дата звернення 17.08.2023)

4. В.Р. Булачек «Провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з появою осіб у п'яному вигляді у громадських місцях». Юридичний науковий електронний журнал №11, 2021. С. 382-385. URL: http://www.lsej.org.ua/11_2021/98.pdf (дата звернення 17.08.2023)

5. ГУ ДСНС у Дніпропетровській області. Стадії провадження у справах про адміністративні корупційні правопорушення. URL: <https://dp.dsns.gov.ua/uk/news/ostanni-novini/> (дата звернення 17.08.2023)

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРІОРИТЕТНИХ ПИТАНЬ В СИСТЕМІ ЯКІСНОГО ВІДБОРУ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ В УКРАЇНІ

Олег ЗАВІСТОВСЬКИЙ

Катерина КОРОЛЬ

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Діяльність сил охорони правопорядку полягає у спеціальних, профілактичних, охоронних, режимних, захисних, ізоляційно-обмежувальних заходах і діях, що ведуться під керівництвом центрального органу виконавчої влади з метою забезпечення громадської безпеки та охорони публічного порядку під час проведення спеціальних операцій та за надзвичайних ситуацій [1, с. 123]. Складна оперативна обстановка, що склалася наразі в Україні, демонструє потребу в удосконаленні багатьох аспектів діяльності сил охорони правопорядку, в тому числі їх наукового та нормативно-правового забезпечення [2, с. 259].

На цьому етапі система професійного відбору майбутніх працівників сил охорони правопорядку є надзвичайно важливою для забезпечення безпеки та правопорядку в суспільстві. Однак, у зв'язку зі змінами в сучасному світі, вона стикається з рядом проблем, які необхідно вирішувати, щоб забезпечити ефективність та якість роботи правоохоронної системи. Так, зростаюча складність злочинів, зміна соціально-економічних умов, вплив технологічного прогресу та інші чинники ставлять перед системою професійного відбору нові виклики та вимоги.

Злочинність, терористичні прояви, навіть масові звичайні побутові правопорушення здатні суттєво дестабілізувати життя в країні. Тому покращення правоохоронної системи є пріоритетним для України [3, с. 126]. Крім цього, найбільшу проблему створює нелегальна вогнепальна зброя, якої в Україні, за даними швейцарської дослідницької організації, від трьох до п'яти мільйонів одиниць [4, с. 139]. На підставі всіх цих факторів ми бачимо, що служба поліцейських пов'язана з високим ступенем ризику, небезпекою для життя та здоров'я, усвідомлення високої відповідальності за результати виконання завдань та безпеки громадян [5-6, с. 335].

На цьому етапі розуміння проблем та перспектив розвитку системи професійного відбору майбутніх правоохоронців допоможе забезпечити ефективну та якісну роботу правоохоронних органів, а це, у свою чергу, має важливе значення для забезпечення безпеки та стабільності в суспільстві.

Водночас вивчення проблем відкривають можливості для розвитку системи професійного відбору майбутніх правоохоронців, які сприятимуть поліпшенню якості та ефективності роботи правоохоронних органів. Зокрема, зростання важливості розумних технологій та аналітичних методів дозволяє розробляти більш точні та об'єктивні методи відбору кандидатів, а також прогнозувати їх успішність у майбутній роботі.

У сучасних реаліях підготовка професійних та компетентних кадрів для органів поліції є найбільш актуальним питанням так як система підготовки поліцейських в навчальних закладах МВС є застарілою та проходить реформування. Як зазначає Є.В. Зозуля, практична співпраця МВС України із європейськими інститутами стала здійснюватися спільно з офісом ОБСЄ в Україні відповідно до проекту «Міліція та права людини: європейський вимір», який спрямовано на вдосконалення навчальних програм з підготовленості майбутніх

правоохоронців з урахуванням європейських стандартів у галузі правоохоронної діяльності»[7, с.4].

У системі професійного відбору майбутніх правоохоронців можуть бути різноманітні проблеми. Наприклад: недостатня кількість кваліфікованих кандидатів, неправильний сам відбір, стресова робота, корупційні складові та інші негативні фактори.

Недооцінка кваліфікації та знань майбутніх правоохоронців під час професійного відбору може мати серйозні наслідки для роботи правоохоронних органів та для суспільства в цілому.

Однією з головних перспектив розвитку системи професійного відбору майбутніх правоохоронців є використання сучасних технологій та інструментів, таких як штучний інтелект, аналітика даних, тестування на поліграфі та інші. Це дозволяє забезпечити більш точний та об'єктивний відбір кандидатів на посаду правоохоронця.

З огляду на сучасні виклики та загрози безпеці в суспільстві, система професійного відбору майбутніх правоохоронців є дуже важливою. Якщо вона працює ефективно, це може забезпечити високу якість роботи правоохоронних органів та підвищити довіру громадян до них.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Завістовський, О.Д. Принципи забезпечення службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку під час дії воєнного стану. In The III International Scientific and Practical Conference «Theories, methods and practices of the latest technologies», November 07–09, Tokyo, Japan. P. 123-125. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/5624/166852046996524.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=124>

2. Завістовський О.Д. Професійна, службова та службово-бойова діяльність Національної поліції : сутність та розмежування понять. Аналітично-порівняльне правознавство, № 5 (2022). С. 258-262. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.05.47>

3. Завістовський О.Д. Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних ситуаціях. The III International Scientific and Practical Conference «Theories, methods and practices of the latest technologies», November 07–09, Tokyo, Japan. P. 126-128. URL: <https://eu-conf.com/wp-content/uploads/2022/11/Theories-methods-and-practices-of-the-latest-technologies.pdf#page=127>

4. Завістовський, О.Д. Концепції адміністративно-правового урегулювання питання можливості легалізації зброї в Україні. *Правовий дискурс*. С. 139-140. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/11029/1/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B280%D1%81%2012.10.22.%20%281%29.pdf#page=139>

5. Abdisamatov, S. A., Abdullaeva, S. E., Abdumanonov, A. A., Abdurakhmonov, H. T., Abdusamiyev, A., Abduqodirov, D., ... & Kapustina, N. B. (2023). INFORMATION TECHNOLOGIES AND MANAGEMENT IN HIGHER EDUCATION AND SCIENCES. PART 1. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/7922/16752-1>

6. Zavistovskiy, O. D. (2023). IMPLEMENTATION OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE POLICE OFFICERS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF EDUCATION. *Publishing House "Baltija Publishing"*.

7. Зозуля Є.В. Підготовку сучасного правоохоронця – на рівень європейських стандартів. Наукова бібліотека. 2014. № 4. С. 4.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДЛЯ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Олег ЗАВІСТОВСЬКИЙ

Єгор МАКОВЕЙ

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Бурхливий розвиток сучасного світу не дає можливості уявити нормальне, гармонічне існування та функціонування держави без її органів влади, кваліфікаційні кадри якої повинні мати постійний професійний розвиток [1-2]. Саме тому проблема якісної фахової підготовки наявна майже в усьому світі, оскільки професіоналізм – не вроджена ознака працівника, а набута протягом регулярної систематизації та удосконалення своїх знань, навичок та вмінь у професійній діяльності [1, с. 335].

Слідчий орган Національної поліції є одним з ключових підрозділів правоохоронної системи України. Діяльність якого є одним з ключових суб'єктів правоохоронної системи, що забезпечує як протидію злочинності в країні, так і виконання завдань кримінального провадження, а саме: захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування.

Саме в діяльності слідчих підрозділів найкраще виявляється реальний стан боротьби зі злочинністю та рівень кримінальної статистики в державі.

У зв'язку з дією воєнного стану в Україні, вимоги до поліції в рази збільшився, у тому ж числі й для слідчих підрозділів. Це виражається у таких слідчих діях, наприклад: відпрацювання місця події після ворожого обстрілу, допит потерпілого внаслідок а також наразі дуже багато з'явилося випадків, що пов'язано з війною, наприклад випадків, пов'язаних із носінням, зберіганням, придбанням, передачею чи збутом вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв [3]. При цьому найбільшу проблему створює нелегальна вогнепальна зброя, якої в Україні, за даними швейцарської дослідницької організації, від трьох до п'яти мільйонів одиниць [4, с. 139].

Та цим список ситуацій, з якими нові працівники мають стикатись майже кожного дня не обмежується. Навпаки, це лише мала частина того, з чим має справу кожний працівник майже кожного дня, починаючи від відпрацювання повідомлення про подію, до виконання усіх необхідних слідчих дій під час проведення досудового розслідування.

З давніх часів професійна діяльність щодо профілактики та боротьби зі злочинністю спиралась на спеціальні знання, що обумовило необхідністю постійної підготовки правоохоронців, вдосконалення їх вмінь і навичок до виконання своїх службових обов'язків [5, с. 124].

Але навіть у типових ситуаціях слідчі можуть допустити помилки, які тягнуть за собою визнання доказів в суді недопустимими. Тактичною помилкою у слідчій діяльності є негативний результат неусвідомленого неправильного вибору та/або застосування слідчим тактико-криміналістичних засобів у певній слідчій ситуації, що призводить до втрати можливості виявлення й використання в подальшому криміналістично-значущої (доказової, орієнтуючої) інформації [6, с. 27].

Сучасна система підготовки поліцейських потребує ідеального поєднання можливостей вирішення завдань, що будуть виникати в професійній діяльності,

відпрацювання та напрацювання алгоритмів реагування на подібні завдання, розвивати якості професійного поліцейського, котрий буде здатний реалізувати та втілити у життя навички на практиці [7, с. 103].

Але на фахову підготовку працівників слідства необхідно звернути увагу ще при їх навчанні в закладах вищої освіти. Курсантам на протязі навчання приділяється багато уваги наприклад, стрийовій підготовці, хоча в службовій діяльності слідчі майже не стикаються з необхідністю виконання команд стрийової підготовки. Краще більше уваги приділяти відпрацюванням практичних завдань, наприклад, пов'язаних з діями слідчих під час огляду місця події, або інших ситуацій наближених до тих, які відбуваються в повсякденній діяльності слідчих підрозділів. Це буде більш корисне в подальших практичних діях.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Завістовський О.Д. Впровадження інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх поліцейських у вищих навчальних закладах освіти. International scientific conference «Information technologies and management in higher education and sciences»: conference proceedings (November 28, 2022. Fergana, the Republic of Uzbekistan). Part 1. Riga, Latvia : – Baltija Publishing||, 2022. – С. 335-338.

2. Zavistovskyi, O. D. (2023). IMPLEMENTATION OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE POLICE OFFICERS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF EDUCANION. *Publishing House "Baltija Publishing"*. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/290/7922/16752-1>

3. Кримінальний кодекс України
URL: https://protocol.ua/ua/kriminalniy_kodeks_ukraini_statyya_263/

4. Завістовський, О.Д. Концепції адміністративно-правового урегулювання питання можливості легалізації зброї в Україні. *Правовий дискурс*. С. 139-140. URL: <https://sci.lidubgd.edu.ua/bitstream/123456789/11029/1/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9%20%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81%2012.10.22.%20%281%29.pdf#page=139>

5. Завістовський, О.Д. Принципи забезпечення службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку під час дії воєнного стану. In The III International Scientific and Practical Conference «Theories, methods and practices of the latest technologies», November 07–09, Tokyo, Japan. P. 123-125. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/5624/166852046996524.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=124>

6. Домашенко О.М. Тактичні помилки у слідчій діяльності: поняття, ознаки, види : монографія / за ред. В.Ю. Шепітька. Харків : Апостіль. 27 с.

7. Тінін, Д. Г. (2022). ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. *Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ»*, (July 8, 2022; Paris, France), 101-103. URL: <https://archive.logos-science.com/index.php/conference-proceedings/article/view/138>

ПРОЦЕС АДАПТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В РАМКАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄС ТА МЕХАНІЗМУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЄС

Сергій ЗАСУНЬКО, кандидат юридичних наук, доцент

Віталій КОСТЕНКО, кандидат наук з державного управління

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Широкомасштабне військове вторгнення Росії в Україну призвело до значного збільшення кількості надзвичайних ситуацій (далі – НС) різного характеру та масштабів їх наслідків. З появою нових викликів та загроз, пов'язаних із агресією, наша країна потребує ефективної системи цивільного захисту (далі – ЦЗ) для гарантування надійного захисту населення, територій, майна і довкілля від НС.

Незважаючи на складні політичні, соціально-економічні та безпекові умови, українська сторона демонструє значний прогрес щодо виконання Угоди про асоціацію з ЄС. Метою цієї Угоди, серед іншого, є адаптація українського законодавства до права ЄС. Важливою складовою частиною Угоди у секторі безпеки і оборони є приєднання України до Механізму цивільного захисту Європейського Союзу (далі – МЦЗ ЄС).

У вересні 2022 року країни-члени офіційно підтримали Україну щодо вступу до Механізму. 20 квітня 2023 року, підписавши відповідну Угоду, Україна стала 36-ою повноправною його учасницею, що значно посилить безпековий компонент держави у сфері протидії НС, забезпечення ЦЗ та подолання наслідків бойових дій.

Стратегічний курс України на євроінтеграцію, зумовлюють потребу в посиленні спроможностей державної системи ЦЗ та реагування на НС. Побудова ефективної системи ЦЗ потребує тісної співпраці України з відповідними європейськими структурами, у т.ч. в рамках МЦЗ ЄС. Це значно посилить і забезпечить розвиток потенціалу України у сфері ЦЗ.

Рішення про заснування МЦЗ ЄС Рада ЄС прийняла 23 жовтня 2001 року в м. Люксембурзі [1]. 17 грудня 2013 року Європейський парламент та Рада прийняли Рішення № 1313/2013/EU «Про Механізм цивільного захисту Союзу» [2].

Державна служба України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС) у рамках цієї Угоди виконує в межах повноважень завдання визначені Главою 6 «Навколишнє природне середовище» Розділу V «Економічне та галузеве співробітництво Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – План Заходів), відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 року № 1106.

Попри повномасштабну війну, наша держава продовжує активний процес адаптації українського законодавства у сфері ЦЗ до права ЄС. Зокрема, значний прогрес досягнутий у сфері безпеки, зокрема у сфері ЦЗ. Пріоритетним завданням для України на цьому етапі є адаптація правової бази у сфері ЦЗ до вимог ЄС, впровадження досвіду реалізації директив ЄС з питань ЦЗ в інших країнах ЄС, визначення функцій, прав і обов'язків України у сфері ЦЗ, відпрацювання алгоритму дій, оцінки існуючих ризиків, координації у випадку НС. Тож, всі ці заходи потребують науково обґрунтованих підходів.

Приєднання до системи МЦЗ відкриває для України можливість спільно з ЄС формувати та підтримувати безпековий простір. Повноцінна участь України в

МЦЗ ЄС сприятиме зміцненню спроможності нашої країни у сфері запобігання НС природного, техногенного та військового характеру та ліквідації їх наслідків на національному і міжнародному рівнях із залученням національних сил країн – членів ЄС. Проте це взаємовигідний процес, адже, приєднавшись до Механізму, Україна зможе повноцінно ділитись власним професійним досвідом, набутим за часи війни, це дасть змогу в майбутньому реалізувати його для ефективного реагування на різного роду виклики та посилити систему ЦЗ Євросоюзу.

У Звіті про виконання угоди про асоціацію між Україною та ЄС за 2022 рік зазначено про стан виконання наступних заходів [3]:

Зобов'язання України за напрямом “Навколишнє природне середовище та цивільний захист” передбачені Главою 6 «Навколишнє середовище» Розділу V «Економічне та галузеве співробітництво» Угоди про асоціацію.

Прийнято:

— Закон України «Про управління відходами» від 20.06.2022 № 2320-ІХ, який набирає чинності 9 липня 2023 року. Законом передбачено запровадження дієвих механізмів у сфері управління відходами як на етапі їх утворення та повторного використання компонентів, що мають ресурсну цінність, так і на етапі збирання, оброблення та видалення. Закон базується на принципах та найкращих практиках європейського законодавства, що визначені Директивою Європейського Парламенту та Ради від 19.11.2008 № 2008/98/ЄС про відходи та скасування деяких Директив.

— Закон України «Про хімічну безпеку та управління хімічною продукцією» від 01.12.2022 № 2804-ІХ. Прийняття Закону дозволить створити законодавче підґрунтя для імплементації в національне законодавство вимог Регламенту (ЄС) № 1907/2006 Європейського Парламенту і Ради від 18 грудня 2006 р. стосовно реєстрації, оцінки, авторизації та реєстрації хімічних речовин (REACH) та Регламенту (ЄС) № 1272/2008 Європейського Парламенту та Ради від 16 грудня 2008 року про класифікацію, маркування та пакування речовин і сумішей, внесення змін та скасування Директив 67/548/ЄЕС та 1999/45/ЄС, а також поправки до Регламенту (ЄС) № 1907/2006.

— Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства у сфері користування надрами» від 01.12.2022 № 2805- ІХ. Метою його прийняття є створення прозорої, простої та зрозумілої системи користування надрами, зменшення надмірного державного впливу на галузь, підвищення конкуренції та легалізація відносин у сфері користування надрами (з метою імплементації в національне законодавство вимог Директиви 2003/4/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 28 січня 2003 року щодо доступу населення до інформації про надрокористування та відміняє Директиву 90/313/ЄС; Директиви Ради 1999/31/ЄС від 26 квітня 1999 року щодо сміття надр та Регламенту 401/2009 Європейського Парламенту та Ради від 23 квітня 2009 року щодо Європейського агентства природокористування та Європейської мережі інформації щодо природокористування та моніторингу.

— Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Водної стратегії України на період до 2050 року» від 09.12.2022 № 1134. Стратегія покликана розв'язати основні водні проблеми країни. Серед них: забезпечення рівного доступу до якісної та безпечної для здоров'я людини питної води; досягнення «доброго» екологічного стану вод; запобігання посухам, паводкам та іншим шкідливим діям вод; стале управління водними ресурсами за басейновим принципом.

Для здійснення оцінки якості атмосферного повітря та заходів щодо його покращення, для зон та агломерацій, в яких рівень забруднювачів перевищує будь-яку з граничних величин чи будь-який цільовий показник або існує ризик такого перевищення, розроблено накази Міндовкілля від 01.08.2022 № 268 «Про затвердження Порядку розроблення та затвердження планів поліпшення якості атмосферного повітря», зареєстрований в Міністерстві юстиції України від 16 вересня 2022 року за № 1071/38407 та від 02.08.2022 № 267 «Про затвердження Порядку розроблення та затвердження короткострокових планів дій», зареєстрований в Міністерстві юстиції України від 20 вересня 2022 року № 1086/38422.

Впродовж 2022 року розроблено:

- проєкт Закону України «Про водовідведення стічних вод населених пунктів» реєстр. № 6478, який 01 липня 2022 року прийнято Верховною Радою України за основу в першому читанні;

- проєкти Законів України «Про упаковку та відходи упаковки», «Про відходи видобувної промисловості», з метою подальшого розвитку законодавчого регулювання сфери поводження з відходами;

- проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля» (реєстр. № 7327 від 28.04.2022). Зазначений законопроєкт слугуватиме передумовою створення системи інформування громадськості в процесі прийняття важливих рішень у сфері екології, та доступу до екологічної інформації.

Протягом 2022 року за підтримки уряду Німеччини через Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ) у рамках проєкту «Підтримка встановлення схеми торгівлі викидами парникових газів (СТВ) в Україні» тривала робота щодо створення електронного Єдиного реєстру з моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів (далі – Єдиний реєстр). Розроблено дизайн та функціонал програмного забезпечення Єдиного реєстру; визначено межі, модулі та функції Єдиного реєстру; розроблено модуль проведення державної реєстрації операторів у Єдиному реєстрі та модуль підготовки та подання планів моніторингу; здійснюється тестування цих модулів. На сьогодні проводяться роботи щодо розміщення модуля проведення державної реєстрації операторів у Єдиному реєстрі на Єдиній екологічній платформі «ЕкоСистема».

З метою забезпечення контролю значних аварій, пов'язаних з небезпечними речовинами, та імплементації Директиви 2012/18/ЄС протягом 2022 року прийнято:

- постанову Кабінету Міністрів України від 13.09.2022 № 1030 «Деякі питання ідентифікації об'єктів підвищеної небезпеки»;

- розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.10.2022 № 985-р «Про затвердження планів управління ризиками затоплення на окремих територіях у межах районів басейнів річок», з метою імплементації Директиви 2007/60/ЄС.

На виконання Закону України від 15.07.2021 № 1686-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо об'єктів підвищеної небезпеки» розроблено проєкти наказів МВС «Про затвердження Порядку розроблення звіту про заходи безпеки на об'єкті підвищеної небезпеки» та «Про затвердження Порядку розроблення політики запобігання аваріям на об'єкті підвищеної небезпеки».

Враховуючи подальшу інтеграцію системи ЦЗ України до європейських стандартів та співпрацю в рамках МЦЗ ЄС, а також адаптацію національного законодавства у сфері ЦЗ до законодавчих норм ЄС, корисним буде вивчення впровадження досвіду реалізації директив країн ЄС з питань ЦЗ, зокрема досвіду функціонування систем ЦЗ (ЦО) в Республіці Польща та Словацькій Республіці, враховуючи їх членство в ЄС та НАТО, сусідство з ними, а також високий рівень нашого міждержавного співробітництва.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Рішення Ради ЄС від 23 жовтня 2001 року про встановлення механізму Співтовариства щодо посилення співпраці у наданні допоміжних інтервенцій стосовно цивільного захисту (2001/792/ЄС, Євратом) // Офіційний вісник Європейського Співтовариства. – 15. 11. 2001. – UAL 297/7.

2. Рішення Європейського парламенту та Ради № 1313/2013/EU від 17 грудня 2013 року про Механізм цивільного захисту Союзу // Офіційний вісник Європейського Співтовариства. – 20. 12. 2013. – L 347/924.

3. Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2022 рік: URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/zvit_pro_vykonannya_ugody_pro_asociaciyu_za_2022_rik.pdf.

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕВИКОНАННЯ ЗАКОННИХ ВИМОГ ПОСАДОВИХ ОСІБ ЦЕНТРАЛЬНОГО ОРГАНУ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ, ЩО РЕАЛІЗУЄ ДЕРЖАВНУ ПОЛІТИКУ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ, НАГЛЯДУ ТА КОНТРОЛЮ ЗА СТАНОМ ЗАХИСТУ ТЕРИТОРІЙ ВІД НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ПРИРОДНОГО ТА ТЕХНОГЕННОГО ХАРАКТЕРУ

Олександр ЗАСУНЬКО

Київський університет інтелектуальної власності та права

Національного університету «Одеська юридична академія»

Сергій ЗАСУНЬКО, кандидат юридичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність (абзац 1 статті 9 КУпАП).

Адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені КУпАП, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності (абзац 2 статті 9 КУпАП).

Відповідальність за невиконання законних вимог посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань цивільного захисту, нагляду та контролю за станом захисту територій від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, щодо розроблення та реалізації заходів у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру передбачена статтею 188¹⁶ КУпАП.

Частина перша статті передбачає накладення на правопорушника, якщо це посадова особа, штрафу – від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а за те саме діяння, вчинене повторно протягом року, після накладення адміністративного стягнення, частина друга цієї ж статті передбачає накладення штрафу – від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Отже, за невиконання законних вимог посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань цивільного захисту, нагляду та контролю за станом захисту територій від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, щодо розроблення та реалізації заходів у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру законодавець встановив відповідальність.

Відповідно до статті 221 КУпАП розгляд справ про адміністративні правопорушення за 188¹⁶ КУпАП уповноважені розглядати судді районних, районних у місті, міських чи міськрайонних суддів.

В той же час, задля реалізації передбаченої законодавством відповідальності встановлена відповідна процедура яка розпочинається зі складання протоколу.

Відповідно до статті 255 КУпАП у справах про адміністративні правопорушення, що розглядаються суддями районних, районних у місті, міських чи міськрайонних суддів, протоколи про правопорушення за статтею за 188¹⁶ КУпАП мають право складати: уповноважені на те посадові особи: центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки.

Одним з найвідповідальніших етапів адміністративного розслідування є складання протоколу – процесуального документа, від якого багато в чому залежить доля всієї справи про адміністративні правопорушення.

Для того, щоб протокол виконував свої функції, він повинен відповідати встановленим законодавством вимогам щодо його змісту та форми, дотримання яких є необхідною умовою його законності.

Вимоги до процедури оформлення документів по адміністративним справам передбачені нормами КУпАП. Найбільш чітко вимоги, що стосуються змісту протоколу, сформульовані у ст. 256 КУпАП.

Разом з цим, наказом Міністерства внутрішніх справ України від 27.07.2016 № 725, що зареєстрований в Міністерстві юстиції України 22.08.2016 р. за № 1162/29292 затверджено «Інструкція з оформлення посадовими особами ДСНС матеріалів про адміністративні правопорушення», яка деталізує дії відповідних посадових осіб ДСНС, що складають відповідні процесуальні документи про адміністративні правопорушення, в тому числі і за статтею за статтею 188¹⁶ КУпАП, і направляють їх для розгляду в суди.

Усі вимоги щодо складання протоколу умовно можна розділити на три основні групи.

Перша група вимог стосується встановлення обставин самого факту вчинення адміністративного проступку. В протоколі при викладенні обставин правопорушення зазначається число, місяць, рік, час його скоєння, суть правопорушення, які саме протиправні дії вчинила особа, яка притягається до адміністративної відповідальності. Усі ці дані мають важливе значення, їх не можна вважати лише формальністю. Уповноважена особа, яка здійснює розслідування, повинна ретельно розібратися в характері правопорушення й правильно кваліфікувати дії винного. У протоколі необхідно об'єктивно зазначити ті обставини, які свідчать про наявність адміністративного проступку та його характер.

Від точного опису в протоколі тих дій, що здійснила особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, залежить і правильність кваліфікації її проступку. Опис таких дій повинен бути чітким і стислим. Ліричні відступи в описовій частині протоколу не допускаються. Більш детальний опис обставин вчинення правопорушення може бути зроблений у поясненнях особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, свідків, потерпілого. Ці пояснення можуть подаватися на окремих аркушах і додаються до матеріалів справи.

Обов'язково зазначається нормативний акт, який встановлює відповідальність за даний вид правопорушення, й конкретна його стаття (пункт).

Окреме питання стосується зазначення в протоколі відомостей про повторне вчинення адміністративного правопорушення, особливо коли це має значення при кваліфікації діяння правопорушника як повторність. Не завжди посадова особа ДСНС на момент складання протоколу про адміністративне правопорушення володіє інформацією про повторність вчинення особою правопорушення.

У більшості така інформація потребує перевірки (як правило, через технічні засоби інформації – картотеки, бази даних електронних засобів інформації), що одразу після виявлення факту правопорушення здійснити сьогодні не є можливим. Тому доволі часто інформація про повторність вчинення особою правопорушення заноситься до протоколу зі свідчень самого правопорушника або інших учасників провадження – свідків, очевидців. Якщо в результаті перевірки така інформація не підтверджується, протокол вважається складеним з порушенням законодавства і не може бути документальним доказом у справі.

Тому, вважаємо за доцільне відомості про повторність вчинення правопорушення заносити до протоколу лише у випадку їх підтвердження за результатами перевірки. Якщо ж такі відомості підтверджуються після складання протоколу, їх необхідно долучити до матеріалів справи і врахувати при винесені і складенні постанови про накладення адміністративного стягнення.

Також КУпАП як і вищезначеним наказом № 725 регламентовано, що особі, яка притягається до адміністративної відповідальності за статтею 188¹⁶ КУпАП, роз'яснюються її права, передбачені статтею 268 КУпАП, та зміст статті 63 Конституції України, а також повідомляється про час та місце розгляду адміністративної справи, про що робиться відмітка в протоколі.

Також цим наказом передбачено, що особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, має право подати пояснення і зауваження щодо змісту протоколу та пояснення по суті адміністративного правопорушення, які додаються до протоколу, а також викласти мотиви своєї відмови від його підписання.

Складений протокол з матеріалами, що підтверджують вчинення адміністративного правопорушення, у триденний строк з моменту його складання надсилається до суду. У таких протоколах дата та час розгляду адміністративної справи не зазначаються (ставиться прочерк), а зазначаються тільки найменування суду та його місцезнаходження.

В той же час слід зазначити, що особа яка притягається до відповідальності має права бути при розгляді справи, а не повідомивши її про час, місце розгляду справи відбувається порушення її прав, що в подальшому може бути підставою для оскарження відповідного рішення суду на підставі не зазначення про ці обставини в протоколі про адміністративного правопорушення.

У разі виконання постанови суду який здійснює розгляд справи щодо належного дооформлення (доопрацювання) протоколу складеного за 188¹⁶ КУпАП, посадові особи ДСНС мають право користуватися в установленому

порядку інформацією, яка міститься в Єдиній інформаційній системі Міністерства внутрішніх справ, зокрема для встановлення відомостей, які особа, що вчинила адміністративне правопорушення, відмовилася надати (надала недостовірні відомості), про що письмово повідомляють цю особу протягом десяти робочих днів з моменту отримання відповідної інформації.

Якщо особа, стосовно якої складається протокол, не володіє українською мовою, протокол складається за участю перекладача.

Протокол підписується особою, яка його склала, й особою, яка притягається до адміністративної відповідальності. За наявності свідків і потерпілих протокол підписується також і цими особами. У разі відмови особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, від підписання протоколу, у ньому робиться запис про це.

Особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, згідно зі статтею 63 Конституції України не несе відповідальності за відмову давати пояснення щодо себе, членів своєї сім'ї чи близьких родичів.

До протоколу долучаються інші матеріали про адміністративне правопорушення (пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілих, свідків, речові докази, рапорти посадових осіб ДСНС, а також інші документи та матеріали, що містять інформацію про правопорушення).

Якщо правопорушення вчинено кількома особами, протокол про адміністративне правопорушення складається на кожну особу окремо.

За невиконання одного й того самого пункту припису або постанови посадових осіб ДСНС до адміністративної відповідальності може бути притягнуто декілька посадових осіб підприємств, на яких покладено відповідальність за їх виконання.

Отже, вищевикладене дає підстави стверджувати, що виявити правопорушення порушення законних вимог посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань цивільного захисту, нагляду та контролю за станом захисту територій від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру недостатньо, слід кваліфіковано, виважено, дотримуючись встановленої процедури, здійснити оформлення процесуальних документів по адміністративній справі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – ст. 141.
2. Кодекс цивільного захисту України Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст.458
3. Кодекс про адміністративні правопорушення України // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – Додаток до №52. – Ст. 1122 (з наступними змінами та доповненнями).
4. Інструкція з оформлення посадовими особами ДСНС матеріалів про адміністративні правопорушення. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 27.07.2016 № 725, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 22.08.2016 р. № 1162/29292

ВИЇЗД ДІТЕЙ ТА ВІЙСЬКОВОЗОБОВ'ЯЗАНИХ ЖІНОК ЗА КОРДОН ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Анастасія КЛИМЕНКО

НК – Вікторія ЧУБАНЬ, кандидат економічних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Після повномасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року життя всіх українців кардинально змінилося. Мова йдеться не лише про юридичні чи побутові моменти, але й про повну зміну місця проживання. Дехто був змушений втікати від постійних обстрілів в західніші регіони України, а інші вирішили виїхати за кордон, де вже шукали прихисток [1].

Статтею 33 Конституції України передбачено, що кожен, хто на законних підставах перебуває на території України, має право вільно залишати територію держави, за винятком обмежень, які встановлюються законом. Слід зазначити, що під час воєнного стану в Україні діють певні обмеження та особливі правила перетину державного кордону задля полегшення процедури виїзду громадян за кордон. Порядок виїзду фізичних осіб за межі України регулюється Правилами перетинання державного кордону громадянами України, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 року № 57, з внесеними змінами. Цими Правилами встановлено, що дитині, віком до шістнадцяти років, потрібно отримати згоду батьків (усиновлювачів), піклувальників та лише в їхньому супроводі або в супроводі осіб, які уповноважені ними, крім випадків, передбачених законом, можна виїхати за кордон. До початку воєнного стану в Україні для оформлення виїзду дитини з одним із батьків необхідно було отримати нотаріально засвідчену письмову згоду другого. Відтепер, діти можуть виїжджати за кордон з одним із батьків без нотаріальної згоди іншого. Згідно з частиною третьою статті 313 Цивільного кодексу України, самотійно, без супроводу і письмової згоди батьків, дитина може виїжджати за межі України з 16 років незалежно від мети подорожі. У разі відмови одного з батьків дитини надавати згоду на її виїзд за кордон, необхідно оформити письмове звернення до Адміністрації Держприкордонслужби та додати нотаріально завірений бланк про незгоду виїзду одним із батьків. В такому випадку, при наявності обґрунтованих підстав та після проведеної перевірки уповноважені судові органи можуть надавати Держприкордонслужбі доручення про заборону виїзду певних осіб. Особам чоловічої статі, що супроводжують дитину, яка не досягла 16-річного віку, під час виїзду за межі України надається можливість перетнути кордон, за умови, якщо вони звільнені від військової служби та мобілізації. При цьому, під час перетину кордону мають бути з собою всі підтверджуючі документи. Після прибуття до держави остаточного перебування особи, що супроводжують дитину, повинні звернутися до закордонної дипломатичної установи України цієї держави та стати на тимчасовий консульський облік. Слід зазначити, що згідно статті 1 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» передбачено, що громадяни України ні за яких підстав не можуть бути обмеженими у праві на в'їзд в Україну. [2]

Що обов'язково необхідно для виїзду дітей за кордон?

Для виїзду за кордон дітьми обов'язково мають бути пред'явлені: паспорт громадянина України або свідоцтво про народження; документи особи, яка супроводжує дитину.

Що робити, якщо документи на дитину відсутні?

У разі відсутності документів, що стосуються

- ✓ дітей-сиріт,
- ✓ дітей, позбавлених батьківського піклування (далі – ДПБП),
- ✓ дітей, влаштованих у сім'ю партопатного вихователя потрібно уточнити інформацію, необхідну для перетину кордону. Це можна зробити у службі у справах дітей обласної державної адміністрації за місцем розташування пункту пропуску або у Національній соціальній сервісній службі (Нацсоцслужба).

Перетин кордону дитиною віком до 16 років, яка не належить до дітей-сиріт або ДПБП. Хто може супроводжувати дитину?

Особою, яка супроводжує таку дитину може бути:

- ✓ один із батьків,
- ✓ баба/дід,
- ✓ повнолітній брат/сестра,
- ✓ мачуха/вітчим.

Які додаткові документи необхідно надати на кордоні?

Для виїзду в супроводі одного з батьків, баби, діда, повнолітніх брата/сестри, мачухи/вітчима необхідні документи, що підтверджують відповідні сімейні зв'язки [3].

В Україні немає обмежень на виїзд за кордон для жінок, в тому числі військовозобов'язаних. Виняток становлять лише нардепи та чиновники. Обмеження на виїзд жінок за кордон в умовах воєнного стану в даний час регламентуються постановою Кабміну №57 від січня 2023 року.

30 січня Кабінет міністрів опублікував постанову, якою визначаються підстави для виїзду чиновників за кордон в умовах воєнного стану. У постанові №69 від 27 січня уряд визначив, що депутати різних рівнів, урядовці, працівники, які заброньовані на період мобілізації та на воєнний час за органами державної влади, судді, прокурори, керівники державних унітарних підприємств, керівники деяких господарських товариств мають право перетинати державний кордон на підставі рішень про службові відрядження. [4]

У жовні 2022 року Верховна Рада ухвалила зміни до закону про «Про військовий обов'язок і військову службу», відповідно до яких жінки-медики мають стати на військовий облік. Ця норма стосується випускниць навчальних закладів, які отримали медичну або фармацевтичну спеціальність. Інші жінки, які мають спеціальність, споріднену з військовою, можуть стати на облік за бажанням. Відповідно до законодавства, жінки, які стали на військовий облік, мають аналогічні з військовозобов'язаними чоловіками обмеження щодо виїзду за кордон під час воєнного. Однак наразі немає офіційно затвердженої процедури перевірки документів щодо здобутої спеціальності (медична або фармацевтична), професії та/або перебування на військовому обліку військовозобов'язаних жінок, які перетинають державний кордон України. Відповідно жінки-медики чи фармацевти фактично можуть виїжджати за межі України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

6. Воробйова Дарія – Приватний нотаріус : Виїзд дітей за кордон в умовах війни – <https://notarius-vorobiova.site/vyizd-ditey-za-kordon>

7. Особливості виїзду дитини за межі України – <https://snovmr.gov.ua/osoblyvosti-vyyizdu-dytyny-za-mezhi-ukrayiny/>

8. Перетин державного кордону дітьми під час воєнного стану – <https://socialpolitica.dniprorada.gov.ua/peretin-derzhavnogo-kordonu-ditmi-pid-chas-voyennogo-stanu/>

9. Військовозобов'язані жінки можуть вільно перетинати кордон – <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zhinky-za-kordon-dpsu/32432487.html>

10. Чи можуть жінки-медики виїхати за кордон <https://chas.news/current/chi-mozhut-zhinki-mediki-viihati-za-kordon-scho-kazhut-zakon-ta-prikordonniki>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ КОНСУЛЬТАЦІЙНИХ ПУНКТІВ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Тетяна КРИШТАЛЬ, доктор економічних наук, професор

Катерина ПАСИНЧУК, кандидат педагогічних наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Проведена в Україні реформа місцевого самоврядування передбачає, що основну роль у питаннях регулювання суспільних потреб, в тому числі у сфері ЦЗ та безпеки життєдіяльності (БЖД), відіграють органи місцевого самоврядування (ОМС), що представляють спільні інтереси територіальних громад. Саме до сфери їх компетенції входить створення умов безпечного проживання громадян та забезпечення належного виконання завдань ЦЗ на місцевому рівні. Важливим елементом у створенні безпекового середовища громади є здійснення навчання населення, що мешкає на підпорядкованій території, правилам поведінки в умовах НС, проведення відповідної інформаційної та просвітницької роботи з питань безпеки життєдіяльності, а у разі виникнення НС, оперативне інформування про способи реагування та дії в них. Для проведення такої роботи органами місцевого самоврядування створюється мережа консультаційних пунктів з питань ЦЗ. Відповідно до чинних Методичних рекомендацій ДСНС України такі навчальні осередки створюються при житлово-експлуатаційних організаціях та сільських (селищних) радах [1].

Консультаційні пункти (КП) створюються з метою ведення на їх базі просвітницько-інформаційної роботи та пропаганди знань з питань захисту та дій населення, не зайнятого у сфері виробництва та обслуговування, за місцем його проживання в умовах надзвичайних, несприятливих побутових або нестандартних ситуацій.

КП створюються відповідно до положень Кодексу цивільного захисту України, Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26.06.2013 р. № 444, і Методичних рекомендацій щодо порядку створення, обладнання та забезпечення функціонування консультаційних пунктів з питань цивільного захисту при житлово-експлуатаційних організаціях та сільських (селищних) радах, затверджених наказом Міністерства надзвичайних ситуацій України від 07.06.2011 р. № 587, інших нормативно-правових і організаційно-розпорядчих актів, що регламентують підготовку населення до дій у НС.

Згідно з пунктом 4.3.1.4. «Навчання населення діям у НС групи Г»: просвітницьку роботу з населенням за місцем проживання мають організовувати міські, селищні та сільські ради, адміністрації об'єктів підвищеної небезпеки, підприємства, які обслуговують житловий сектор населених пунктів за сприяння місцевих органів виконавчої влади, до компетенції яких віднесено питання цивільного захисту [2].

При визначенні кількості пунктів та місць їх розташування виходять з того, що кожен КП повинен обслуговувати мікрорайон, у якому мешкає не більше 1500-2000 громадян, не зайнятих у сфері виробництва та обслуговування [1].

Населення, яке мешкає у власних будинках, рішенням начальників ЦЗ міст і районів закріплюється для навчання за відповідними КП за територіальним принципом.

Група КП на адміністративній території району та об'єднаної територіальної громади (сільської, селищної ради) створює мережу КП адміністративної території.

Порядок створення КП для навчання непрацюючого населення визначається відповідним розпорядчим документом обласних та міських державних адміністрацій, яким затверджується та вводиться в дію Типове положення про консультаційні пункти з питань цивільного захисту при органах місцевого самоврядування.

Мережа консультаційних пунктів на території райдержадміністрації та органу місцевого самоврядування створюється розпорядженням голови райдержадміністрації, рішенням органу місцевого самоврядування при центрах надання адміністративних послуг, відділах соціального забезпечення, старостинських округах, підприємствах, які обслуговують житловий фонд населеного пункту, об'єднаннях співвласників багатоквартирних житлових будинків. У розпорядчому документі визначається: при яких закладах (селах, селищах) та на якій базі створювати КП; прізвища осіб, які відповідальні за їх створення і роботу; порядок фінансування і матеріально-технічного забезпечення; обладнання та оснащення навчальними засобами та інші організаційні питання. Цим документом затверджується та вводиться в дію примірне Положення про консультаційні пункти з питань цивільного захисту. На підставі цього розпорядження наказами керівників організацій, установ та голів сільських (селищних) рад здійснюється створення консультаційних пунктів. В наказі вказується [3]:

- перелік приміщень, які виділені для розташування КП та строки його обладнання;
- мікрорайон (група будинків) тощо, мешканці яких охоплюються навчанням на КП;
- особи, відповідальні за створення, обладнання (посадова особа органу влади, організації, при яких створюється КП) та організацію роботи пункту;
- кількість консультантів – фахівців різних напрямів (цивільного захисту, безпеки життєдіяльності, медицини, пожежної безпеки, охорони праці тощо), які залучаються до роботи КП на громадських засадах;
- порядок його роботи та організація проведення консультацій;
- порядок взаємодії пункту з керівництвом об'єктів підвищеної небезпеки та потенційно небезпечних об'єктів щодо забезпечення надходження від них інформації про стан безпеки;
- робота з населенням, суб'єктами господарювання щодо створення активу з питань ЦЗ КП на місцях;
- порядок забезпечення КП необхідним майном, літературою, навчальними посібниками та технічними засобами;
- порядок обліку та звітності про проведену КП роботу за рік;
- особа, відповідальна за виконання наказу.

Отже, відповідно до законодавства України підготовка населення за місцем проживання покладається на місцеві органи виконавчої влади та органи

місцевого самоврядування, які зобов'язані проводити інформаційно-просвітницьку роботу з питань ЦЗ та БЖД серед населення, що мешкає на підпорядкованій території, та інформувати населення про методи реагування у разі виникнення НС. Зазначену роботу органи місцевого самоврядування організовують, у тому числі, через утворені при них КП з питань цивільного захисту. Методичний супровід та надання консультаційно-методичної допомоги з питань створення КП при ОМС здійснюють працівники НМЦ ЦЗ та БЖД області.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо порядку створення, обладнання та забезпечення функціонування консультаційних пунктів з питань цивільного захисту при житлово-експлуатаційних організаціях та сільських (селищних) радах: Наказ МНС України від 07.06.2011 р. № 587. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0587735-11#Text>

2. Навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях. Основні положення: Національний стандарт України ДСТУ 5058:2008. Київ: Держспоживстандарт України, 2008. URL: <https://tsdea.archives.gov.ua/wp-content/uploads/pages/5058.pdf>

3. Методичні рекомендації щодо організації роботи консультаційних пунктів з питань цивільного захисту при органах місцевого самоврядування. Запоріжжя: НМЦ ЦЗ та БЖД Запорізької області, 2017. 150 с.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ НАДАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПОСЛУГ

*Світлана ОБРУСНА, доктор юридичних наук, професор
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького*

Загально прийнято вважати, що правові засади – це сукупність прийнятих законів, кодексів, підзаконних актів, що регулюють відносини у певній сфері [1, с. 83]. Погоджуємося із думкою науковців про те, що поняття «правові засади» варто розглядати у широкому та вузькому значенні. У вузькому значенні – це сукупність принципів, які є основою певних відносин. У широкому розумінні – це система нормативно-правових актів, що регулюють відносини у певній сфері. Отже, правові засади надання поліцейських послуг також варто розглядати, виходячи із вищевказаних положень.

Принципи надання поліцейських послуг – ключові ідеї, відправні положення, що закріплені у нормах законодавства як відповідні найбільш загальні, незаперечні (імперативні) вимоги, згідно з якими має здійснюватися надання поліцейських послуг.

У Законі України «Про Національну поліцію» закріплено такі принципи: верховенство права, дотримання прав і свобод людини, законність, відкритість та прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства, безперервність [2].

Погоджуємося із пропозицією Д. Ластовича щодо законодавчого закріплення таких принципів як принцип взаємоповаги та принцип рівності [3, с. 20]. Нині суспільство ставить досить високі вимоги до роботи поліції, що, безумовно, позитивно. Суспільство вимагає поваги до себе, але досить часто саме

не проявляє її. Тому часто можемо спостерігати некоректне відношення громадян як до працівників поліції, так і цієї інституції в цілому.

Інколи таке відношення культивується засобами масової інформації, підігривається певними політичними силами і громадськими організаціями. Поліцейські, захищаючи права і свободи громадян, виконуючи свої професійні обов'язки, часто залишаються самі без належного захисту і змушені витримувати неприпустимі, інколи провокаційні дії так званих активістів, представників громадських рухів тощо. Тому законодавче закріплення принципу взаємоповаги сприятиме посиленню відповідальності суспільства і окремих громадян за свої дії. Разом із тим, і поліцейські мають постійно підвищувати свій професійний і культурний рівень, формувати повагу до працівника поліції всіма засобами.

Не менш важливе значення має принцип рівності, відповідно до якого поліція має надавати послуги кожній особі, яка їх потребує, незалежно від її матеріального стану чи соціального статусу, національної та расової приналежності.

Закон України «Про Національну поліцію» може також бути доповнено принципом дискреційних повноважень. Вказаний принцип не може розглядатися як принцип всездозволеності поліцейського, адже він логічно входить до системи інших принципів, що визначають межі застосування дискреційних повноважень, та має розглядатися у контекстуальному розумінні цієї системи.

Національна поліція у своїй діяльності керується низкою нормативно-правових актів. Їх доцільно розглядати за юридичною силою: Конституція України, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, закони України, акти Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства внутрішніх справ України та інші нормативно-правові акти.

Окремих норм, що регулюють діяльність правоохоронних органів, у тому числі й Національної поліції, Конституція України не містить. Але у першому, третьому і тринадцятому розділах містяться норми, що визначають конституційно-правовий інститут основ конституційного ладу України. Саме вони є правовою основою діяльності правоохоронних органів, і, зокрема, Національної поліції, щодо забезпечення національної безпеки держави [4].

Наступною групою нормативно-правових актів є міжнародні договори. Міжнародні акти є гарантією того, що надання Національною поліцією послуг населенню має відповідати прийнятим і загальновизнаним у світовій демократичній спільноті стандартам діяльності правоохоронних органів у сфері забезпечення національної безпеки, захисту інтересів суспільства, прав і свобод громадян [5, с. 104].

Важливу роль у регулюванні діяльності поліції належить Кодексу України про адміністративні правопорушення. Він містить матеріальні та процедурні норми, що визначають характер, зміст та порядок діяльності Національної поліції у сфері протидії адміністративним правопорушенням; відповідальність посадових осіб Національної поліції за адміністративні правопорушення, що пов'язані з недодержанням установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного і громадського порядку, тощо [6].

Безумовно, основним законодавчим актом, що регулює надання поліцейських послуг, є Закон України «Про Національну поліцію», яким визначено засади її організації та діяльності, статус поліцейських, порядок проходження служби в Національній поліції України тощ. [2].

Наступною групою нормативно-правових актів є підзаконні нормативно-правові акти, до яких належать постанови, накази, положення, інструкції, тощо.

Крім адміністративного, правове регулювання надання поліцейських послуг здійснюється іншими галузями права. Так, Кримінальним кодексом України визначається відповідальність, у тому числі й поліцейських, за вчинення під час виконання своїх службових обов'язків протиправних дій, що містять ознаки злочину. Відповідно до Цивільного кодексу, поліція може здійснює надання послуг на договірних засадах: охорону фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності тощо.

Отже, аналіз нормативно-правових актів, що забезпечують діяльність Національної поліції, дає змогу стверджувати, що нині в Україні сформовано багаторівневу систему правових засад надання поліцейських послуг. Звісно, що вона потребує удосконалення. Втім, у ній відображено основні організаційно-правові аспекти, за якими здійснюється така діяльність. Особливу роль у правовій регламентації надання поліцейських послуг має адміністративно-правове регулювання. Його доцільно визначити як систему адміністративно-правових засобів, прийомів та способів, за допомогою яких здійснюється регулюючий вплив на діяльність Національної поліції щодо надання поліцейських послуг.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Головченко В. В. Юридична термінологія: довідник. К.: Юрінком Інтер, 1998 224 с.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
3. Ластович Д.М. Адміністративно-правові засади надання поліцейських послуг в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2017. 18 с.
4. Конституція України: від 28.06.1996 р. (редакція від 01.01.2020 р.). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/conv>
5. Рудой К. М. Впровадження в практичну діяльність ОВС міжнародних правових актів. Основні напрямки реформування ОВС в умовах розбудови демократичної держави: матеріали міжнар. наук-практ. конф. 14 –15 жовтня 2006 р. О., 2004. Ч. 1. С. 103 – 105.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України (редакція від 20.08.2023). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

ДО ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ

*Юлія ПАНІМАШ, кандидат педагогічних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України*

Згідно ст. 2 Кодексу цивільного захисту України пожежна безпека — це відсутність неприпустимого ризику виникнення і розвитку пожеж, які супроводжуються неконтрольованим процесом знищування або пошкодження вогнем майна, під час якого виникають чинники, небезпечні для живих істот та навколишнього природного середовища.

На сьогоднішній день стан пожежної безпеки в Україні є незадовільним. Згідно зі статистикою Науково-дослідного інституту цивільного захисту

впродовж чотирьох місяців 2020 року в Україні було зареєстровано понад 43936 пожеж. Порівняно з аналогічним періодом минулого року, кількість пожеж збільшилась на 23,3 %, що викликає надзвичайне занепокоєння громадськості та фахівців.

За порушення встановлених чинним законодавством України вимог пожежної безпеки винні особи притягуються до адміністративної відповідальності згідно з нормами Кодексу України про адміністративні правопорушення. Станом на вересень 2020 року відповідальність за протиправні дії вчинені у сфері пожежної безпеки передбачають наступні санкції:

порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, а також використання пожежної техніки та засобів пожежогасіння не за призначенням — тягне за собою попередження або накладення штрафу: на громадян від 8 грн. 50 коп до 119 грн і на посадових осіб — від 34 грн. до 170 грн. (ст. 175 КУпАП); невиконання приписів та постанов посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про пожежну безпеку, або створення перешкод для їх діяльності — передбачає відповідальність у вигляді попередження або накладення штрафу: на громадян від 8 грн. 50 коп до 119 грн і на посадових осіб — від 34 грн. до 170 грн. (ст. 188-8 КУпАП) [2].

Проте, з 17 квітня 2020 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою збереження довкілля щодо посилення відповідальності за дії, спрямовані на забруднення атмосферного повітря та знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу», який посилює відповідальність:

- за порушення вимог пожежної безпеки у лісах (ст. 77) – тягне за собою накладення штрафу: на громадян від 1 530 грн. до 4 590 грн. і на посадових осіб – від 4 590 грн. до 15 300 грн;

- за знищення або пошкодження лісу внаслідок необережного поводження з вогнем, а також порушення вимог пожежної безпеки в лісах, що призвело до виникнення лісової пожежі або поширення її на значній площі передбачає суми штрафів: на громадян – від 4590 грн. до 15300 грн. і на посадових осіб – від 10 710 грн. до 30 600 грн;

- за самовільне випалювання рослинності або її залишків (ст. 77-1)

тягне за собою накладення штрафу на громадян – від 3060 грн. до 6120 грн. і на посадових осіб – від 15 300 грн. до 21 420 грн. Ті самі дії, вчинені в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, передбачають за собою накладення штрафу на громадян – від 6120 грн. до 12240 грн. на посадових осіб – від 21 420 грн. до 30 600 грн.

На нашу думку, збільшення суми штрафів та активна протипожежна агітація серед населення сприятиме зниженню кількості пожеж на території України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Науково-дослідного інституту цивільного захисту України [Електронний ресурс]. URL: <https://undicz.dsns.gov.ua/ua/STATISTIKA-POZHEZH.html>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – Дод. до № 51. – Ст. 1122.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО ДІЙ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Василь ПОЛИВАНЮК

Олег ЗАВІСТОВСЬКИЙ

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Завжди важливим питанням було готувати поліцейських до дій надзвичайних та екстремальних ситуацій, особливо в сучасних умовах. Працівники поліції на контрольованих територіях зобов'язані забезпечувати публічний порядок, охорону прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави та протидіяти злочинності, як це встановлено Законом України «Про Національну поліцію» [1]. Основний акцент при підготовці поліцейських до таких ситуацій ставиться на навчальні заклади зі специфічними умовами навчання, які надають відповідну підготовку поліцейських і забезпечують курси підвищення кваліфікації.

Складна оперативна обстановка, що склалася наразі в Україні, демонструє потребу в удосконаленні багатьох аспектів діяльності сил охорони правопорядку, в тому числі, їх наукового та нормативно-правового забезпечення [2, с. 259].

Багато науковців у своїх дослідженнях звертали увагу на те, що на працівників поліції, які працюють в надзвичайних умовах, впливають не тільки загальні фактори небезпеки, які стосуються цивільних громадян, але й специфічні професійні фактори. Взагалі діяльність по охороні громадського порядку, боротьбі зі злочинністю, забезпечення прав і свобод громадян завжди була небезпечною [3, с. 44].

Від рівня підготовки працівників, уміння діяти в умовах, пов'язаних з ризиком для життя, прямо залежить як їх особиста безпека, так і життя, здоров'я, безпека громадян [4, с. 336].

Моделювання екстремальних ситуацій є практичним видом навчання, який включає оперативно-тактичні, тактичні і тактико-спеціальні дисципліни, а також спеціальну фізичну підготовку, що дозволяє поліцейським в реальному часі вивчати, закріплювати і поглиблювати теоретичні знання та практичні навички, необхідні для оцінки обстановки, прийняття рішень та забезпечення громадського порядку в надзвичайних ситуаціях. Цей метод дозволяє працівникам поліції опанувати навички організації дій в екстремальних умовах і забезпечення безпеки громадського порядку в небезпечних ситуаціях [5].

Вони повинні проводитися в умовах, максимально наближених до бойової служби, і, як правило, на полігонах та в тактичних містечках. На практичних заняттях необхідно надавати фабули ситуативних завдань з елементами неясності, суперечливості. Додаткову інформацію доцільно надавати в тій послідовності, в якій вона реально надходить у процесі виконання службово-бойових задач.

Отже, для досягнення цієї мети, працівник органів та підрозділів Національної поліції України повинен відповідати наступним вимогам: мати стійкість психіки щодо зовнішніх проявів небезпеки, бути здатним оперативно аналізувати ситуацію, стан та поведінку правопорушників і використовувати різноманітні тактичні прийоми та поліцейські методи примусу в межах закону. При цьому слід прагнути не викликати негативних емоцій з боку оточуючих громадян своїми діями.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015. № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>

2. Завістовський О.Д. Професійна, службова та службово-бойова діяльність Національної поліції : сутність та розмежування понять. Аналітично-порівняльне правознавство, № 5 (2022). С. 258-262. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.05.47>

3. Шаповалов, Б. Б., & Завістовський, О. Д. (2021). Забезпечення виживання поліцейських і персоналу охорони в екстремальних ситуаціях: американський підхід. *Бизнес и безопасность*, (1), 44-45.

4. Завістовський О.Д. Впровадження інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх поліцейських у вищих навчальних закладах освіти. International scientific conference «Information technologies and management in higher education and sciences»: conference proceedings (November 28, 2022. Fergana, the Republic of Uzbekistan). Part 1. Riga, Latvia : – Baltija Publishing||, 2022. – С. 335-338.

5. Шаповалов Б.Б., Хасанов М.Х., Бажанюк В.С. Психолого-педагогічні особливості підготовки майбутніх правоохоронців до безпечної діяльності в екстремальних ситуаціях : посібник. К., 2015.

6. Boltivets Sergii, Dikhtiarenko Zoia, Zavistovskyi Oleg, Rebryna Anatoliy. Strengthening the mental health of Combat Horting athletes (school and student youth, cadets) in conditions of armed and informational aggression (experimental work) (2022). Ensuring Standards of Quality of Life in a Turbulent World. Monograph. Opole: The Academy of Applied Sciences – Academy of Management and Administration in Opole, 2022, (pp. 568-582).

7. Valieiev, R., Pokaichuk, Y., Zhbanchyk, A., Polyvaniuk, V., Nykyforova, O., & Nedria, K. In the Search for the Golden Mean: Students' Satisfaction with Face-to-Face, Blended and Distance Learning. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2021. 13 (1), 20-40. URL: <https://www.lumenpublishing.com/journals/index.php/rrem/article/view/3039>.

ВИЗНАЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВІЙСЬКОВИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Валерія ПОЛУПАН

НК – Світлана ОБРУСНА, доктор юридичних наук, професор

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

24 лютого 2022 року російські війська вторглися на територію України, у зв'язку з цим, Президентом України було видано Указ №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб [1]. Нажаль, військовий стан неодноразово був пролонгований на підставі відповідних Указів Президента, і, наразі, війна триває вже 1 рік 6 місяців.

Так, варто відмітити, що Конституція України, Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» закріплюють цілу низку прав і свобод військовослужбовців, проте, ми можемо констатувати, що вони є не зовсім ефективними.

Враховуючи те, що чисельність Збройних Сил та інших військових формувань стрімко збільшується, питання щодо забезпечення реалізації прав і свобод військовослужбовців є однією з актуальних питань сьогодення. Зокрема, в сучасних умовах функціонування Збройних Сил України та інших військових

формувань ці питання, а також питання розмежування адміністративно-правового статусу військовослужбовців повинно перейти на вищий щабель та набуті зовсім іншого значення та змісту.

Говорячи про адміністративно-правовий статус військовослужбовців, варто звернути увагу, що головними елементами самого адміністративно-правового статусу є права та обов'язки. В науковій літературі ведеться багато дискусій з приводу того, чи можна вважати елементами адміністративно-правового статусу: функції, повноваження, правові засади, посадові завдання, юридична відповідальність, дисциплінарна відповідальність, соціальне забезпечення, тощо.

Так, наразі, виокремилось два підходи до розуміння адміністративно-правового статусу військовослужбовців, де вузький підхід до визначення елементів адміністративно-правового статусу визначається включенням лише вихідних елементів, без яких не може існувати будь-який правовий статус. Зокрема, вузького підходу дотримуються І. П. Голосніченко, зазначаючи, що зміст адміністративно-правового статусу становлять комплекс прав та обов'язків особи, що закріплені нормами адміністративного права [2, с. 198]. М. А. Бояринцева також дотримується таких самих наукових поглядів та відзначає, що адміністративно-правовий статус є встановленою законами та іншими правовими актами сукупністю прав та обов'язків, які гарантують участь в управлінні державними справами і задоволення публічних та особистих інтересів [3, с. 23].

На думку В.М. Галуньки потрібно схилитись більш до широкого підходу до визначення елементів адміністративно-правового статусу, і основу становлять також: засади й адміністративні процедури, завдання, функції, повноваження (права й обов'язки), засади й провадження дисциплінарної та адміністративної відповідальності [4, с. 145].

Спроби виокремити особливості адміністративно-правового статусу та його відмінність від іншого виду правового статусу вбачається у наукових працях О. М. Гуміна та Є. В. Пряхіна, які зазначають, що до адміністративно-правового статусу необхідно відносити права та обов'язки, що передбачені нормами адміністративного права, але не всі, що закріплені в законодавстві, а лише ті, що реалізуються у взаємовідносинах з органами публічної влади [5, с. 36]. Такий вчений, як К.В. Степаненко схильний до думки, що зміст адміністративно-правового статусу становить комплекс прав та обов'язків, що закріплені саме нормами конституційного та адміністративного права.

Підсумовуючи дані підходи, слушною є думка В. Коваль, який пропонує виокремити такі елементи адміністративно-правового статусу військовослужбовців, як обов'язки, права (у тому числі правообов'язки), гарантії реалізації обов'язків та прав, юридична відповідальність [6, с. 94]. В свою чергу, ми можемо запропонувати додати до цього переліку такі елементи, як: соціальне забезпечення, дисциплінарна відповідальність, посадові обов'язки, процедури створення, реорганізації, ліквідації структурних підрозділів.

Підсумовуючи вище наведене, варто підкреслити, що потреба в регулюванні адміністративно-правового статусу військовослужбовців є надактуальною темою сьогодні. Адміністративно-правовий статус військовослужбовців є базовою категорією, яка стосується широкого кола військових питань, з якими він безпосередньо чи опосередковано пов'язаний.

Варто погодитись із багатьма науковцями, теоретиками, які визначають, що права та обов'язки є найважливішими елементами адміністративно-правового статусу, проте, наука не стоїть на місці і підлаштовуючись до реалій сьогодення, варто і не забувати і про основні, важливі категорії для

військовослужбовців, як: соціальне забезпечення, дисциплінарна відповідальність, посадові обов'язки, процедури створення, реорганізації, ліквідації структурних підрозділів та інші.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України №64/2022 від 24.02.2022 року.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022/ed20220224#Text>.
2. Голісніченко І. П. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. К.: Юридична думка, 2004. 584 с.
3. Бояринцева М. А. Адміністративно-правовий статус громадян: до питання про склад елементів. Право України. 2002. № 2. С. 21-25.
4. Галуцько В. М. Адміністративно-правове забезпечення слідчої діяльності в Україні: дис.. ... д-ра. юрид. наук. Київ, 2017. 484 с.
5. Гумін О. М. Адміністративно-правовий статус особи: поняття та структура. Наше право. 2014. № 5. С. 32-37.
6. Коваль В. Елементи адміністративно-правового статусу військовослужбовців. *Адміністративне право і процес*. 2018. №11.С. 92-95.

ДІЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ НОРМ

Вероніка ПОРЦІН

*НК – Мирослав КОВАЛІВ, кандидат юридичних наук, професор
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Кожна галузь права як і право, в цілому, являє собою цілісну організовану систему правових норм, її первинних «клітинок». Як відомо, правова норма – це загальнообов'язкове правило поведінки, що встановлюється (санкціонується) і виконання якого забезпечується (гарантується) державою [1, с. 72].

Норми адміністративного права, також як і норми інших галузей права, виконують функцію регулятора суспільних відносин. Вони відрізняються від норм інших галузей права тим, що предметом регулювання здебільшого є суспільні відносини, що виникають у сфері управлінської, виконавчої та розпорядчої діяльності держави.

Окрім суспільних відносин у сфері публічного управління норми адміністративного права регулюють відносини, що виникають у зв'язку з проходженням державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, відносини щодо забезпечення органами публічної влади реалізації прав і свобод громадян за ініціативою останніх.

Отже, адміністративно-правові норми забезпечують регулювання суспільних відносин у різних сферах публічного, тобто державного і самоврядного, управління з пріоритетною орієнтацією на забезпечення реалізації та захисту прав і свобод громадян.

Дія адміністративно-правових норм пов'язана з наявністю певних меж їх здатності здійснювати певний вплив на регульовані суспільні відносини. Ці межі діють у часі та просторі та розрізняються за колом осіб.

Дія адміністративно-правових норм у часі, як правило, не обмежена певними строками. Це означає, що норми діють до офіційної зміни або скасування. Однак можуть передбачатися часові межі дії, наприклад, на період дії надзвичайного стану на визначеній території, тобто на визначений строк.

Для дії адміністративно-правових норм існують загальні правила:

а) адміністративно-правові норми набувають чинності з часу доведення до відома виконавців. У окремих випадках вони набувають чинності в строк, визначений у нормативному акті;

б) нормативний акт зворотної чинності не має, а винятки щодо цього застерігаються в самому акті [1, с. 83].

Питання про дію адміністративно-правової норми в часі має практичне значення, тому не дивно, що воно є предметом окремого дослідження науковців. Від його правильного вирішення найчастіше залежить, який законодавчий або нормативний акт – новий чи старий – застосовуватиметься до конкретних відносин, які імперативні приписи здійснюватимуться.

Питання про набуття чинності адміністративно-правової норми залежить від двох обставин:

1) дати набуття чинності норми;

2) меж дії норми при набутті чинності.

Питання про межі дії нової норми передбачає три варіанти дії:

– перспективна – дія щодо фактів, правовідносин, які виникли після набуття чинності;

– негайна – дія щодо правовідносин, які виникли знову чи раніше, але з дати набуття чинності;

– із зворотною чинністю – дія щодо правовідносин, які знову виникли, та правовідносин, які виникли до набуття чинності норми, але з більш ранньої дати.

Щодо встановлення меж зупинення дії норми, яка існувала раніше, можливі три варіанти дії:

– норма переживає себе, якщо продовжує регулювати відносини, які виникли на її основі після дати набуття чинності нової норми;

– норма негайно зупиняє дію щодо відносин, які раніше регулювалися нею, з дати втрати нормою чинності;

– норма достроково зупиняє дію і таким чином впливає на правовідносини, які раніше регулювалися цією нормою, а потім стали регулюватися новою нормою із зворотною чинністю.

Дія адміністративно-правових норм у просторі передбачає територію, на яку поширюється їх юридична сила. Такою територією дії норм можуть бути окремі економічні зони. Іноді адміністративно-правові норми діють на території декількох держав відповідно до двосторонніх і багатосторонніх угод. Можливий «вихід» таких норм за межі державного кордону, коли регламентують діяльність українських організацій і громадян за кордоном. У межах України дія адміністративно-правових норм поширюється на іноземців.

Дія адміністративно-правових норм у просторі пов'язана зі статусом органу, який видав акт.

Виходячи з цього, розрізняють:

– норми, які діють на всій території України або в межах окремих адміністративно-територіальних одиниць;

– норми загального та галузевого характеру;

– норми актів локального (внутрішнього організаційного) характеру.

Дія адміністративно-правових норм за колом осіб розрізняється залежно від поширення на всіх громадян або на окремі групи тобто на спеціальних суб'єктів адміністративного права.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Адміністративне право України (загальна частина) : навч. посіб. / [Остапенко О. І. Ковалів М. В. та ін.] ; [Вид. 2-е, доп.] Львів : СПОЛОМ, 2021. 616 с.

ЩОДО ОНОВЛЕННЯ ПІДХОДІВ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Діана СВИТАЙЛО

НК – Олег ЗАВІСТОВСЬКИЙ

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Професійна діяльність щодо захисту громадян, їх прав і свобод, боротьби зі злочинністю з давніх часів спиралась на спеціальні знання, що обумовило необхідність професійного зростання правоохоронців. Рівень професійної майстерності працівників правоохоронних органів щорічно зростає [1, с. 139], [2, с. 1124].

Крім цього у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України та введенням в державі воєнного стану з 24.02.2022 року зростає увага до необхідності в удосконаленні тактико- спеціальної підготовки працівників поліції, як основи професійної підготовки сьогодення.

Метою дослідження (завданням) є дослідження значення тактико-спеціальна підготовки працівників поліції, важливих аспектів тактико-спеціальної підготовки, а саме: індивідуальної, групової, спеціальної та технічної складової.

Тактико-спеціальна підготовка є однією з найважливіших частин професійної підготовки працівників Національної поліції.

Служба поліцейських пов'язана з високим ступенем ризику, небезпекою для життя та здоров'я, усвідомленням високої відповідальності за результати виконання завдань та безпеки громадян. діяльність по охороні громадського порядку, боротьбі зі злочинністю, забезпечення прав і свобод громадян завжди була небезпечною [3, с. 44].

Працівники поліції, які виконують обов'язки щодо охорони громадського порядку в умовах воєнного стану, мають знати організацію і тактику діяльності поліції у таких умовах, чинне законодавство в умовах воєнного стану.

Навчання поліцейських у тактико-спеціальній підготовці передбачає правила поведінки в надзвичайній ситуації, правила поводження зі зброєю, стійки, принципи переміщення та зачистки в будівлях, роботу в парі та команді.

В системі професійної підготовки поліції тактико-спеціальна підготовка здійснюється протягом усього періоду служби співробітника поліції, починаючи з посад молодшого складу, до керівників вищої ланки. Підходи до професійної підготовки поліцейських має бути суттєво оновлена. Основною метою підготовки правоохоронців до службової діяльності є формування високого рівня готовності до дій в екстремальних ситуаціях [4, с. 127], у тому ж числі і під час дії воєнного стану.

Основу підготовки становлять розробка та вивчення тактичних способів та прийомів дій в екстремальних ситуаціях, застосування зброї, бойової та спеціальної техніки та спеціальних засобів, бойових порядків, маневру силами та засобами, оволодіння керівниками та начальницьким складом методикою управління підлеглими силами.

Тактико-спеціальна підготовка як процес навчання прийомам та способам проведення спеціальних операцій та їх забезпечення є головним предметом навчання у системі бойової підготовки спецпідрозділів поліції.

Основними напрямками в організації проведення практичних занять з тактико-спеціальної підготовки для співробітників спеціальних підрозділів є:

– індивідуальна підготовка (підготовка та використання індивідуального та групового спорядження; маскування; індивідуальна техніка пересування у сільській та міській місцевості; підтримка зв'язку за допомогою сигналів руками, голосом та радіоелектронних засобів; реагування на умовні слова; вибір шляхів прихованого зближення з об'єктом штурму; використання спеціальних пускових пристроїв; швидкісне вибіркове ураження мети, що позначають терористів: з пістолета, пістолета – кулемета, автомата, гвинтівки; використання сльозогінних газів, штурмових гранат; надання невідкладної медичної допомоги; індивідуальне силове затримання);

– групова підготовка (техніка та бойовий порядок пересування груп захоплення та прикриття у місті та у сільській місцевості; у складі групи захоплення та прикриття вхід до будівлі, огляд кімнат, коридорів та сходових прольотів; використання сльозогінного газу та димів, пересування груп захоплення в індивідуальних засобах захисту; ведення вогню зі штатного озброєння та поразки терористів; взаємодії снайперів, спостерігачів із групою захоплення та пунктом управління, дотримання заходів безпеки; вогневої дисципліни під час роботи у складі групи з бойовою зброєю);

– спеціальна технічна підготовка (використання засобів зв'язку; вміння користуватися приладами спостереження; використання спеціального обладнання та техніки, транспортні засоби, інструменти, комплекти для відчинення дверей, замків; вміння використовувати комунальну та побутову техніку). [6].

На сьогоднішній день воєнний стан є особливим правовим режимом діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування та організацій в Україні, інших державних органів у виняткових обставинах, пов'язаних тільки з обставинами зовнішнього характеру – необхідністю відбиття агресії проти України.

Отже, значення та удосконалення тактико-спеціальної підготовки для формування професійної спрямованості співробітників поліції полягає у вирішенні ряд певних завдань службово-бойової діяльності, дозволяє розкрити особливі уміння діяти в екстремальних ситуаціях, у тому ж числі в умовах воєнного стану та при цьому приймати правильні заходи і рішення для реалізації поставлених завдань.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Завістовський О. Д. Фізична підготовка як одна з складових професійної підготовки поліцейських до виконання службових обов'язків. Службово-бойова підготовка як основа професійної діяльності поліцейських : матеріали міжнар. науково-практичного круглого столу (м. Одеса, 30 листопада 2021 року). Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2021. С. 139-141.

2. Завістовський, О.Д. Принципи забезпечення службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку під час дії воєнного стану. In The III International Scientific and Practical Conference «Theories, methods and practices of the latest technologies», November 07–09, Tokyo, Japan. P. 123-125. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/5624/166852046996524.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=124>

3. Шаповалов, Б. Б., & Завістовський, О. Д. (2021). Забезпечення виживання поліцейських і персоналу охорони в екстремальних ситуаціях: американський підхід. *Бизнес и безопасность*, (1), 44-45.

4. Завістовський О.Д. Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних ситуаціях. The III International Scientific and Practical Conference «Theories, methods and practices of the latest technologies», November 07–09, Tokyo, Japan. P. 126-128. URL: <https://eu-conf.com/wp-content/uploads/2022/11/Theories-methods-and-practices-of-the-latest-technologies.pdf#page=127>

5. Abdisamatov, S. A., Abdullaeva, S. E., Abdumanonov, A. A., Abdurakhmonov, H. T., Abdusamiyev, A., Abduqodirov, D., ... & Kapustina, N. B. (2023). INFORMATION TECHNOLOGIES AND MANAGEMENT IN HIGHER EDUCATION AND SCIENCES. PART 1. URL:

<http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/290/7922/16752-1>

6. Ковалів М.В. Діяльність органів внутрішніх справ в умовах воєнного стану/ М.В. Ковалів, В.О. Іваха // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. – 2016. – №837. – с. 65 –70.

ПРО СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ТРАНСПОРТУ

Денис СВІТЛИЧНИЙ

*Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень
імені В. К. Макутова Національної академії наук України»*

В умовах глобалізаційного розвитку економіки та суспільства значно зростає кількість та обсяги перевезень вантажів і пасажирів. Таке зростання об'єктивно призводить до пропорційного збільшення втрат, крадіжок, аварій, а також загибелі пасажирів та інших осіб. В умовах воєнних дій, які відбуваються на території України, перевезенням можуть загрожувати теракти з боку країни-агресора – російської федерації. Непоодинокими є ракетні атаки на порти, склади, зернові термінали та інші об'єкти транспортної інфраструктури; наявні загрози з боку російських терористів торговим суднам незалежно від країни їх приналежності та порту прописки. Запобігання цим негативним явищам у сфері транспорту та усунення їх наслідків потребує значних капітальних вкладень та фінансових витрат від підприємств транспорту, державних органів і територіальних громад. А це є небажаним в умовах дефіциту у них фінансових, матеріальних ресурсів, а подекуди і кваліфікованих кадрів. Тому важливим механізмом перекладення на себе витрат суб'єктів господарського права з високим рівнем публічних інтересів може бути застосування страхування у сфері транспорту. Об'єктами страхування найчастіше можуть бути здоров'я і життя пасажирів, працівників транспортних підприємств, інших осіб, пов'язаних із діяльністю транспортних підприємств; відповідальність перевізників; транспортні засоби та інше майно транспортних підприємств; вантаж, багаж та інше майно пасажирів, вантажовідправників, вантажоотримувачів та інших клієнтів чи контрагентів підприємств транспорту. Проте у господарській практиці транспортних організацій України наявна недооцінка страхових механізмів. Найчастіше договори страхування укладаються в силу законодавчого зобов'язання. З іншого боку, у своїй господарській практиці окремі страховики намагаються не виконувати зобов'язання за договором страхування. Така

ситуація вимагає виправлення, у тому числі за рахунок удосконалення нормативно-правового регулювання.

На сьогодні відносини зі страхування у загальних рисах регулюються положеннями Господарського [1] та Цивільного кодексів України [2], а також актами спеціального законодавства – Законами України «Про страхування» [3], «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» [4], Положенням про обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків на транспорті, затвердженим постановою КМУ від 14 серпня 1996 року № 959 [5]. Застосування механізмів страхування не забороняється загальним транспортним законодавством: Повітряним кодексом [6], Кодексом торговельного мореплавства [7], Законами України «Про транспорт» [8], «Про автомобільний транспорт» [9], «Про міський електричний транспорт» [10], «Про залізничний транспорт» [11], «Про транспортно-експедиторську діяльність» [12], «Про перевезення небезпечних вантажів» [13] та ін. Проте наявне законодавство не виконує у повному обсязі своїх завдань, оскільки допускає порушення інтересів як перевізників, так і власників вантажів, пасажирів чи інших споживачів їхніх послуг, містить прогалини та суперечливі моменти, зазнає змін і доповнень, проте все одно викликає нарікання у практиків та вчених.

Дослідженню різноманітних відносин у сфері транспортного права, регулюванню перевезень пасажирів та їх багажу, вантажів різного виду, управлінню транспортною сферою адміністративними методами, регулюванню господарської діяльності зі здійснення перевезень різними видами транспорту присвячували свою увагу українські й іноземні вчені – цивілісти, адміністративісти, господарники. Серед них можна назвати таких вчених, як: І.В. Булгакова [14-16], В.К. Гіжевський [17; 18], В.Л. Грохольський [19], В.В. Кадала [20], О.В. Клепікова [21; 22], А.В. Мілашевич [23; 18], В.Й. Развадовський [24; 25], Л.Я. Свистун [26; 27], М.Л. Шелухін [28] та ін. Загальним питанням здійснення страхової діяльності як виду господарської діяльності присвячували увагу вітчизняні вчені і практики: Л.М. Білецька [29], І.М. Войцеховська [30], Б.В. Деревянко [31], В.В. Дума [32], Ю.О. Заїка [33], К.К. Карпенко [34; 35], Л.Л. Кінашук [36], М.С. Клапків [37], Л.С. Морозова [38], Н.В. Михайлова [39], Н.Б. Пацурія [40; 41], С.К. Реверчук [42], Е.П. Стась [43], Д.О. Тищенко [44], Р.І. Тринько [45], Ю.П. Уралова [46], Я.А. Чапічадзе [47], І.А. Шубенко [48] та інші. Як бачимо, в Україні присутні окремі роботи, що фрагментарно оглядають різні аспекти здійснення страхування у сфері транспорту, однак комплексне дослідження правового регулювання страхової діяльності у сфері транспорту на сьогодні у нашій державі відсутнє. Цим питанням має приділятися більше уваги. Їх слід розглянути у межах значного за змістом та глибиною дослідження. Логічно провести відповідний аналіз у межах дисертаційної або монографічної роботи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

11. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. Ст. 462.
12. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.
13. Про страхування: Закон України у редакції Закону від 4 жовтня 2001 року № 2745-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 7. Ст. 50.
14. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 1 липня 2004 року № 1961-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 1. Ст. 1.

15. Про затвердження Положення про обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків на транспорті: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 серпня 1996 року № 959. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-96-%D0%BF>
16. Повітряний кодекс України: Закон України від 19 травня 2011 року № 3393-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 48-49. Ст. 536.
17. Кодекс торговельного мореплавства України: Закон України від 23 травня 1995 року № 176/95. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 47, 48, 49, 50, 51. Ст. 349.
18. Про транспорт: Закон України від 10 листопада 1994 року № 232/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 51. Ст. 446.
19. Про автомобільний транспорт: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2344-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 22. Ст. 105.
20. Про міський електричний транспорт: Закон України від 29 червня 2004 року № 1914-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 51. Ст. 548.
21. Про залізничний транспорт: Закон України від 4 липня 1996 року № 273/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 40. Ст. 184.
22. Про транспортно-експедиторську діяльність: Закон України від 1 липня 2004 року № 1955-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 52. Ст. 562.
23. Про перевезення небезпечних вантажів: Закон України від 6 квітня 2000 року № 1644-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 28. Ст. 222.
24. Булгакова І.В. Транспортне право України: Академічний курс: підруч. для студ. юр. спец. вищ. навч. закл. І.В. Булгакова, О.В. Клепікова. К.: Ін Юре, 2005. 536 с.
25. Булгакова І.В. Господарське право України: Навч. посіб. К.: Прецедент, 2006. 346 с.
26. Булгакова І.В. Правове регулювання перевезення вантажів залізничним транспортом в Україні: Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.04. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2003. 20 с.
27. Гіжевський В.К., Мілошевіч А.В. Правове регулювання транспортної системи України: Науково-практичне видання. К., 2000. 141 с.
28. Транспортне право України: навч. посіб. За заг. ред. В.К. Гіжевського, Е.Ф. Демського. К.: Юрінком Інтер, 2002. 416 с.
29. Організаційно-правові засади боротьби з крадіжками вантажів на об'єктах залізничного транспорту. Грохольський В.Л., Платіка В.М., Продайко С.В., Соломко В.Є. Одеса: ОЮІ НУВС, 2003. 170 с.
30. Кадала В.В. Правове регулювання перевезень вантажів у прямому змішаному сполученні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. К., 2011. 239 с.
31. Клепікова О.В. Правове регулювання перевезень вантажів морським транспортом. Автореф. ... канд. юрид. наук. К., 2003. 20 с.
32. Булгакова І.В. Транспортне право України: Академічний курс: підруч. для студ. юр. спец. вищ. навч. закл. / І.В. Булгакова, О.В. Клепікова. К.: Ін Юре, 2005. 536 с.
33. Мілашевич А.В. Проблеми правового регулювання взаємодії підприємств різних видів транспорту. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 1999. № 2. С. 44–46.
34. Развадовський В.Й. Державне регулювання транспортної системи України (адміністративно-правові проблеми та шляхи їх розв'язання): автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Нац. ун-т внутр. справ. Х., 2004. 38 с.

35. Развадовський В.Й. Адміністративно-правове регулювання правовідносин у транспортній сфері України: монографія. В.Й. Развадовський. Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. 284 с.
36. Свистун Л. Я. Договори перевезення вантажів автомобільним транспортом: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2005. 190 с.
37. Свистун Л. Характеристика договору перевезення вантажів автомобільним транспортом як публічного. *Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ*. 2005. № 3 (22). С. 224–229.
38. Шелухін М.Л. Транспортне право України. Академічний курс: підручник. За ред. М.Л. Шелухіна. К.: Ін Юре, 2008. 896 с. URL: <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/216>
39. Білецька Л.М. Господарсько-правове урегулювання страхової діяльності в умовах її діджитал-трансформації. *Dictum factum*. 2023. № 1(13). С. 39–45.
40. Войцеховська І.М. Господарсько-правове регулювання перестрахової діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. К., 2017. 20 с.
41. Дерев'янко Б.В., Родіна В.В. До механізму страхування життя і здоров'я пасажирів при перевезеннях міським електричним транспортом. *Вісник Донецького національного університету, Сер. В: Економіка і право*. 2010. Вип. 2, Т. 2. С. 615–621. URL: <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/302>
42. Дума В.В. Страхова діяльність в умовах російської агресії: правові підстави й практичні перспективи. *Юридичний вісник*. 2022. № 2(63). С. 160–166.
43. Страхове право: Навч. посібник / За ред. Ю.О. Заїки. К.: Видавництво «Істина», 2004. 192 с.
44. Карпенко К.К. Історична ретроспектива формування та розвитку страхування наземних транспортних засобів в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2017. Вип. 1 (77). Т. 1. С. 142–151.
45. Карпенко К.К. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання у сфері страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2018. Вип. 2 (82). С. 151–162.
46. Кінашук Л.Л. Страхування: теорія та практика: монографія. К.: Атіка, 2004. 318 с.
47. Клапків М.С. Витоки національного страхового ринку України: монографія. Тернопіль: Карт-бланш, 2003. 275 с.
48. Морозова Л., Тимошук О. Розвиток державного регулювання страхової діяльності в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. № 2 (26). С. 134–140. [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-2\(26\)-134-140](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-2(26)-134-140)
49. Михайлова Н.В., Кравцова А.І. Теоретичні основи державного регулювання страхової діяльності в Україні. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2016. № 4 (76). С. 163–168.
50. Пацурія Н.Б. Страхове право України: навч. посібник. К.: Юрінком Інтер, 2006. 323 с.
51. Пацурія Н.Б. Правове регулювання діяльності у сфері страхування та перестрахування: проблеми теорії та практики: монографія. Н.Б. Пацурія, І.М. Войцеховська, А.С. Головачова. К.: Видавництво Ліра-К, 2017. 256 с.
52. Реверчук С.К. Історія страхування: підручник. С.К. Реверчук, Т.В. Сива, С.І. Кубів, О.Д. Вовчак; за ред. С.К. Реверчука. К.: Знання, 2005. 213 с.
53. Стась Е.П. Господарсько-правове забезпечення страхування підприємницьких ризиків. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. О., 2012. 20 с.

54. Тищенко Д.О. Державне регулювання страхової діяльності в Україні: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Київ, 2021. 252 с.

55. Страхування в системі економічної безпеки: монографія. Кер. авт. кол. проф. Р.І. Тринько. Львів: ЛьвДУВС, 2008. 328 с.

56. Уралова Ю.П. Господарсько-правове регулювання посередницької діяльності у сфері страхування. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. 164 с.

57. Чапічадзе Я.А. Правове регулювання страхової діяльності в Україні: навч. посіб. Х.: «Алекс+», 2004. 416 с.

58. Шубенко І.А. Тенденції діджиталізації на страховому ринку України. *Бізнес Інформ*. 2021. № 2. С. 273–279.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ РЕГЛАМЕНТУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ ЄС ПРО ГРОМАДСЬКІ ПОСЛУГИ ПАСАЖИРСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ЗАЛІЗНИЧНИМ І ДОРОЖНІМ ТРАНСПОРТОМ

Юрій СКОРОБОГАТОВ

голова Черкаської обласної організації профспілки працівників автомобільного транспорту та шляхового господарства України

Роль громадського пасажирського транспорту у житті країни важко переоцінити, адже нормальна діяльність міських суб'єктів господарювання та комфортне життя населення неможливі без забезпечення якісними транспортними послугами.

Перевезення пасажирів громадським транспортом в Україні та в Європейському Союзі є сферою, що потребує значних дотацій (компенсацій). Така компенсація є державною допомогою, оцінка допустимості якої здійснюється на підставі Регламенту Європейського парламенту і ради (ЄС) № 1370/2007 від 23 жовтня 2007 року про громадські послуги пасажирських перевезень залізничним і дорожнім транспортом та скасування регламентів Ради (ЄЕС) № 1191/69 та № 1107/70.

Цей документ регулює принципи функціонування сфери пасажирських перевезень та надання компенсації за виконання відповідних послуг, а його імплементація – є обов'язковою, згідно з Угодою про асоціацію та спрямована на покращення якості надання пасажирських перевезень, зокрема, за рахунок впровадження ефективного механізму розрахунку компенсації для перевізників.

Аналізуючи завдання з імплементації Регламенту Європейського парламенту і ради (ЄС), вивчення критеріїв оцінки допустимості такої допомоги, виявлено певну невідповідність норм транспортного законодавства України *acquis* Європейського Союзу.

Це стосується, наприклад, відсутності в національному транспортному законодавстві:

- визначення послуги пасажирських перевезень як послуги загального економічного інтересу (ПЗЕІ);
- норм, щодо укладення договорів на перевезення залізничним і внутрішнім водним транспортом між замовником транспортних послуг та перевізником;
 - строків договорів на перевезення, визначених Регламентом;
 - усіх умов подовження строку договорів на перевезення, як це передбачено Регламентом Європейського парламенту і ради (ЄС) тощо.

Ефективна імплементація Регламенту дуже необхідна Україні та потребує опрацювання та прийняття рішень Антимонопольним комітетом України, Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури, Міністерством фінансів України та Міністерством соціальної політики України.

Законодавством України гарантовано пільговий поїзд окремим категоріям громадян, але не гарантовано та не визначено порядку відшкодування вартості пільгового проїзду, тому наразі лише органи місцевого самоврядування можуть розробляти свої програми для відшкодування вартості пільгового проїзду окремих категорій громадян.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

2. Закон України «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист».

3. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

4. Закон України «Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років».

5. Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

6. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні «

7. Закону України «Про охорону дитинства» – дітям з багатодітних сімей

8. Закон України «Про жертви нацистських переслідувань».

9. Регламент Європейського парламенту і ради (ЄС) № 1370/2007 від 23 жовтня 2007 року, про громадські послуги пасажирських перевезень залізничним і дорожнім транспортом та скасування регламентів Ради (ЄЕС) № 1191/69 та № 1107/70 (ОВ L 315 03.12.2007

10. Регламент Європейського парламенту і ради (ЄС) 2016/2338 від 14 грудня 2016 року (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-07#Text)

ОСОБЛИВОСТІ ВЧИНЕННЯ НОТАРІАЛЬНИХ ДІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анастасія СОБЧЕНКО

НК – Вікторія ЧУБАНЬ, кандидат економічних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Надзвичайно важливим напрямком нотаріальної діяльності є допомога громадянам у здійсненні їх спадкових прав, шляхом заведення спадкових справ та видачі відповідних свідоцтв про право на спадщину як за законом, так і за заповітом. Повномасштабне вторгнення на територію України вносить свої корективи у всі, без винятку, сфери нашого життя. Спадкові правовідносини, також, зазнали значних змін з початку запровадження в Україні воєнного стану. Дані зміни зумовлені прийняттям нормативно-правових актів у сфері спадкування, такими є: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» та Наказ Міністерства

юстиції України від 11.03.2022 № 1118/5 «Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату».

28.02.2022 року Кабінетом Міністрів України, було прийнято постанову №164 «Про деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану», в якій було визначено певні обмеження на так звані ризикові нотаріальні дії, такі як:

- заборона звернення стягнення на майно, що знаходиться у заставі;
- заборону відчуження майна на підставі довіреності виданої більше ніж місяць тому;
- зупинення строку для подання заяви про прийняття спадщини [1, 24].

Кабмін ухвалив постанову № 164: «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану». Встановлено, що в умовах воєнного стану нотаріальні дії вчиняються з урахуванням таких особливостей:

- незавершені нотаріальні дії за зверненням громадянина російської федерації, юридичної особи, створеної та зареєстрованої відповідно до законодавства російської федерації, або юридичної особи, створеної та зареєстрованої відповідно до законодавства України, кінцевим бенефіціарним власником, членом або учасником (акціонером), що має частку у статутному капіталі 10 і більше відсотків, якої є громадянин російської федерації або юридична особа, створена та зареєстрована відповідно до законодавства російської федерації, зупиняються до прийняття та набрання чинності Законом України щодо врегулювання відносин за участю осіб, пов'язаних з державою-агресором;

- засвідчення справжності підпису на заяві про надання дозволу на виїзд дитини за кордон строком до трьох місяців здійснюється без використання спеціальних бланків нотаріальних документів на білому аркуші паперу з нанесеними на ньому за допомогою комп'ютерної техніки реквізитами нотаріуса: зображення Державного Герба України, прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності), найменування державної нотаріальної контори (для державного нотаріуса), адреса робочого місця, номер телефону, адреса електронної пошти [2];

- у разі виникнення загрози неправомірного вилучення чи втрати спеціальних бланків нотаріальних документів, які не були витрачені, такі бланки підлягають невідкладному знищенню, про що нотаріусом складається акт, засвідчена підписом нотаріуса копія якого (з накладеним кваліфікованим електронним підписом нотаріуса – для електронної копії) подається державному підприємству «Національні інформаційні системи» або його філії протягом двох робочих днів після складення акта. У разі неправомірного вилучення чи втрати спеціальних бланків нотаріальних документів нотаріус подає підписане ним повідомлення про це (з накладеним кваліфікованим електронним підписом нотаріуса – для електронного повідомлення) державному підприємству «Національні інформаційні системи» або його філії протягом двох робочих днів;

- у разі виникнення загрози неправомірного вилучення чи втрати печатки приватного або державного нотаріуса вона підлягає невідкладному знищенню, про що складається акт, засвідчена підписом нотаріуса копія якого (з накладеним кваліфікованим електронним підписом нотаріуса – для електронної копії) подається відповідному територіальному органу Міністерства юстиції протягом двох робочих днів після складення акта. У разі неправомірного вилучення чи втрати печатки приватного або державного нотаріуса нотаріус подає підписане ним повідомлення про це (з накладеним кваліфікованим електронним підписом нотаріуса – для електронного повідомлення) відповідному територіальному органу Міністерства юстиції протягом двох робочих днів [2];

- дозволяється передавання спеціальних бланків нотаріальних документів між нотаріусами, у тому числі поза межами нотаріального округу, із складенням акта приймання-передачі у двох примірниках, електронна копія якого з накладеними кваліфікованими електронними підписами нотаріусів надсилається державному підприємству «Національні інформаційні системи» або його філії протягом п'яти робочих днів після складення акта;

- визначений законодавством строк для внесення нотаріусом відомостей до єдиних та державних реєстрів, що функціонують у системі Міністерства юстиції, продовжується на підтверджений державним підприємством «Національні інформаційні системи» час їх неналежного функціонування.

Забороняється вчинення виконавчих написів за кредитними договорами, які не є нотаріально посвідченими [2].

Внаслідок виключення Постановою Кабінету Міністрів України від 24 червня 2022 року № 719 підпункту 19 пункту 1 постанови № 164: «Посвідчення договорів щодо відчуження, іпотеки житлового будинку, квартири, дачі, садового будинку, гаража, земельної ділянки, іншого нерухомого майна» відповідно до статті 55 Закону України «Про нотаріат» здійснюється за місцезнаходженням такого майна або за місцезнаходженням юридичної особи, або за зареєстрованим місцем проживання фізичної особи – однієї із сторін відповідного договору [4].

Внесено зміни до пункту 3 постанови №164, якими визначено, що строк для прийняття спадщини або відмови від її прийняття зупиняється на час дії воєнного стану, але не більше ніж на чотири місяці. Міністерством юстиції України видано роз'яснення «Щодо деяких питань нотаріату в умовах воєнного стану» 11 липня 2022 року за №55476/37.1/32-22 щодо застосування вказаного пункту Постанови. Щодо належного законодавчого врегулювання даного питання для забезпечення безспірності оформлення спадщини Нотаріальною палатою України вживаються заходи з метою внесення необхідних змін до Цивільного кодексу України.

До п. 4 Постанови №164 внесено зміни, якими уточнено процедуру реєстрації довіреностей та заповітів військовослужбовців Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів військових формувань, а також працівників правоохоронних органів, органів цивільного захисту, які залучаються до здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії іноземної держави посвідчених командиром цих формувань або іншою уповноваженою таким командиром особою відповідно до цього пункту, зокрема:

- Міністерство юстиції протягом двох робочих днів після отримання довіреності, заповіту забезпечує їх передачу територіальному органу Міністерства, який протягом двох робочих днів після отримання довіреності, заповіту забезпечує їх передачу нотаріусу або державній нотаріальній конторі для подальшої реєстрації в Єдиному реєстрі довіреностей або Спадковому реєстрі.

- Строк, протягом якого нотаріус або державна нотаріальна контора зобов'язані забезпечити їх реєстрацію (облік), внести відомості про них до Єдиного реєстру довіреностей або Спадкового реєстру, збільшено до трьох робочих днів після отримання посвідчених довіреності, заповіту.

- Територіальний орган Міністерства юстиції повідомляє Міністерству про реєстрацію довіреності, заповіту, внесення відомостей про них до Єдиного реєстру довіреностей або Спадкового реєстру, а Міністерство юстиції повідомляє про це органу (установі), від якого надійшли відповідні документи [3, 7].

Таким чином, введення на території України воєнного стану запровадило суттєві зміни стосовно регулювання спадкових правовідносин. Зокрема, особливої

уваги потребує визначення строків для отримання спадщини, створення можливості виконання зобов'язання, незважаючи на місце знаходження спадкоємця, регулювання порядку внесення відомостей до Спадкового реєстру. Таким чином, законодавець передбачає, що нормативні положення будуть якісно адаптуватися до військових реалій. Тому сьогодні законодавець, формулюючи законодавчі норми, має дотримуватися балансу між обмеженням здійснення суб'єктивних цивільних прав та обмеженням здійснення суб'єктивних цивільних прав.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Письменний О. В. Сучасні проблеми інституту нотаріату в умовах воєнного стану. URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/49/3.pdf>
2. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 26.04.2023 р.)
3. Інформаційний лист щодо Постанови Кабінету України «Про внесення змін до деяких постанов Кабміну України щодо нотаріату та державної реєстрації в умовах воєнного стану» від 24 червня 2022 року №719 у питанні вчинення нотаріальних дій. URL: <https://npu.ua/wp-content/uploads/2022/07/inf719.pdf>
4. Про нотаріат. Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12> (дата звернення: 26.04.2023 р.)

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ НА ЗАСАДАХ ДИСЦИПЛІНИ І ВНУТРІШНЬОГО ПОРЯДКУ

*Лідія СУКМАНОВСЬКА, кандидат юридичних наук
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Вимога законності у діяльності Національної поліції України часто порушується, що отримує своє вираження у злочинах, адміністративних і дисциплінарних проступках. Для дотримання законності й попередження її порушення, організація та діяльність органів та посадових осіб Національної поліції України повинна базуватися на суворій дисципліні та внутрішньому порядку.

У загальному розумінні, вимога дисципліни полягає у дотриманні певного порядку поведінки, відповідно до існуючих у суспільстві норм права та моралі, а також в обов'язковому підпорядкуванні всіх членів певного колективу встановленому порядку [1, с. 396].

Найбільш повним, на нашу думку, є твердження С. Кожушка, котрий при розгляді означуваної категорії, розглядає дисципліну як:

- фактичну поведінку – точне та беззаперечне дотримання встановлених законодавством правил поведінки;
- принципу права – закріпленої у законодавстві вихідної засади, що визначає зміст та зумовленість найважливіших правил, за якими провадиться діяльність із точки зору забезпечення виконання суб'єктами правовідносин покладених на них обов'язків;
- елементу правовідносин;

– інституту права [2, с. 54-56].

Водночас, у даному випадку, визнаємо позицію А. Нікуліної, за якою дисципліну не варто розглядати ні як елемент правовідносин, ні як інститут права обґрунтованою. Дисципліна, на думку авторки, полягає в комплексі зовнішніх та внутрішніх відносин, які виникають з приводу встановлення та дотримання (підпорядкування) загальних і спеціальних принципів, правил, норм поведінки відповідно до Конституції і законів України, наказів Національної поліції України, нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України, Присяги поліцейського, наказів керівників, розроблених з метою забезпечення законності, справедливості, неупередженості та підвищення ефективності діяльності в органах досудового розслідування Національної поліції загалом з урахуванням вимог до даного органу та його функціонального призначення [3, с. 160].

Цікаво відзначити, що ст. 19 Закону України «Про Національну поліцію», в якій закріплені види відповідальності поліцейських, передбачено, що в разі вчинення протиправних діянь поліцейські несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну види відповідальності відповідно до закону [4].

При цьому, підстави і порядок залучення поліцейських до дисциплінарної відповідальності, а також застосування до поліцейських заохочень визначаються Дисциплінарним статутом Національної поліції України, який затверджується законом. Зазначеним статутом повинні визначатися і сутність службової дисципліни в Національній поліції, повноваження поліцейських і їх керівників з її дотримання, види заохочень та дисциплінарних стягнень, а також порядок їх застосування та оскарження [3, с. 161].

Нормативно-правовими актами у сфері забезпечення дисципліни у діяльності поліції є: Конституція України; Кодекс України про адміністративні правопорушення; Закон України «Про Національну поліцію»; Закон України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України». До нормативно-правових актів, що підлягають до застосування у сфері забезпечення дисципліни та законності у діяльності Національної поліції України також відносяться: Закон України «Про запобігання корупції»; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України»; Наказ МВС України «Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських» від 09.11.2016 № 1179; Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.11.2018 № 893, яким затверджено Порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України та Положення про дисциплінарні комісії в Національній поліції України; Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення територіального органу Національної поліції» від 28.10.2015 № 887.

Відтак, попри значну кількість нормативного матеріалу, що повинен виконуватися, а його норми – дотримуватися, проблема визначення нормативно-правового акта, яким саме повинен керуватися суб'єкт владних повноважень, особливо у випадку наявності прогалин чи колізій, залишається невирішеною.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Словник української мови : в 11-ти т. / ред. кол.: І. К. Білодід (гол.) та ін.; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. К. : Наукова думка. Т. 3: 3. 1972. 744 с.
2. Кожушко С. І. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку законодавства про дисципліну праці в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 Харків, 2006. 182 с.
3. Нікуліна А. Г. Адміністративно-правовий статус органів досудового розслідування національної поліції України. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня к.ю.н. (доктора

філософії) за спеціальністю 12.00.07 — адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право (081 — Право). Сумський державний університет. Суми, 2017

4. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII Редакція від 13.02.2020. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40-41. ст. 379. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА МОБІНГ: ДЕЯКІ МІРКУВАННЯ

*С. ТАРАНЕНКО, кандидат юридичних наук, доцент
Черкаський державний технологічний університет*

Ні для кого не є таємницею, що для України проблема забезпечення прав працівників на гідне ставлення до них під час трудової діяльності, захисту від цькування та протидії насильству на робочих місцях, є надзвичайно гострою. У цьому плані дуже доречно наголосити, що останніми роками в Україні і світі з'явилося та значно поширилося таке явище як «мобінг». Не можна не зазначити, що основоположником теорії мобінгу є шведський лікар та психолог Хайнц Лейман, під керівництвом якого група вчених провела дослідження явища психологічного насильства щодо працівників у 80-х роках ХХ століття [1, 8]. Додамо також, що за результатами цього дослідження було виділено 45 варіацій поведінки, які є типовими для мобінгу. Цілком закономірно Швеція стала однією з перших країн світу, де на законодавчому рівні було заборонено жорстоке ставлення на роботі. А саме 21 вересня 1993 р. у Швеції був прийнятий окремий нормативний акт, який спрямований на боротьбу з мобінгом на робочому місці та (набув чинності 31 березня 1994 року) [2, 9]. Слід зазначити, що європейська спільнота приділяє значну увагу проблемі цькування на робочому місці, адже цей факт є досить поширеним у різних країнах та має руйнівний вплив як на психічне, так і фізичне здоров'я працівника. Ось чому Міжнародна організація праці у 1998 році прирівняла за негативними наслідками мобінг до згвалтування та вбивства на один щабель. В Україні 1 грудня 2022 року Верховна Рада України прийняла закон про мобінг, який передбачає відповідальність за цькування і приниження на роботі. Що означає мобінг на роботі? Мобінг є одним із різновидів цькування. Цей термін вживають лише тоді, коли йдеться про приниження на роботі. Найчастіше мобінг проявляється від дії роботодавця або окремих працівників трудового колективу, спрямовані на приниження гідності та честі працівника, його професійної (ділової) репутації у формі психологічного або економічного тиску, зокрема із застосуванням засобів електронних комунікацій, створення стосовно нього напруженої, ворожої, образливої атмосфери, у тому числі, що змушує особу недооцінювати власну професійну придатність. За способами прояву мобінг встановлюється наступним чином: нерівна оплата праці на одній посаді; безпідставне позбавлення премій; нерівномірний розподіл навантаження; надмірна прискіпливість; ворожа атмосфера, погрози, висміювання; бойкот, ігнорування, ізоляція працівника; поширення неправдивих чуток; донесення керівництву; завдання матеріальної шкоди; шкода здоров'ю. У цьому плані важливим є питання відповідальності за мобінг відповідно до Кодексу законів про працю України [3], та КУпАП [4]. Наприклад особи, які вважають, що вони зазнали мобінгу (цькування), мають право звернутися зі скаргою до Державної служби України з питань праці або до суду (стаття 2-2 КзПпУ). По-перше щодо: *відшкодування шкоди в разі ушкодження здоров'я працівників – ст. 173* а також у

разі ушкодження здоров'я працівника, причиною якого став мобінг (цькування), факт якого підтверджено судовим рішенням, що набрало законної сили, заподіяна шкода відшкодовується у розмірі понесених витрат на лікування. Пр-друге: *відшкодування роботодавцем моральної шкоди* – ст.237-1. Відшкодування роботодавцем моральної шкоди працівнику провадиться у разі, якщо порушення його законних прав, у тому числі внаслідок дискримінації, мобінгу (цькування), факт якого підтверджено судовим рішенням, що набрало законної сили, призвели до моральних страждань, втрати нормальних життєвих зв'язків і вимагають від нього додаткових зусиль для організації свого життя. Порядок відшкодування моральної шкоди визначається законодавством. По-третє; *вихідна допомога* – ст.44. При припиненні трудового договору внаслідок порушення роботодавцем законодавства про працю, колективного чи трудового договору, вчинення мобінгу (цькування) стосовно працівника або невжиття заходів щодо його припинення (статті 38 і 39) – виплачується вихідна допомога у розмірі, передбаченому колективним договором, але не менше тримісячного середнього заробітку. Варто нагадати, що факти мобінгу необхідно фіксувати, і робити це правильно. У скаргах необхідно зазначати дату, час та місце події, додавати копії документів, що підтверджують факти мобінгу. Також, відповідно до статті 32 Конституції України та керуючись рішенням Конституційного Суду України, зйомки на мобільний телефон (що є збиранням інформації) протиправних дій, що здійснюється особою, яка обіймає посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень, допускаються без їх дозволу за умови, що зйомки спрямовані на захист прав людини. Докладніше – у публікації щодо фото та відеофіксації протиправних дій під час освітнього процесу. Необхідно наголосити, що йдеться саме про зйомку з метою фіксації протиправних дій для підтвердження фактів порушення прав та додавання такого відео, наприклад, до звернення або доказом у суді, а не для публічного оприлюднення у соціальних мережах, медіа. І ще дуже важливий момент відповідальності за мобінг, відповідно до кодексу України про адміністративні правопорушення. Так, 23 грудня набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню)» вводить у КУпАП ст. 173-5, яка визначає відповідальність за вчинення мобінгу працівника. Відповідно до ст. 173-5, вчинення мобінгу (цькування) працівника тягне за собою накладення штрафу на громадян від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до тридцяти годин і накладення штрафу на фізичних осіб – підприємців, які використовують найману працю, посадових осіб – від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин. Діяння, передбачене ч.1 цієї статті, вчинене групою осіб або особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке ж порушення, тягне за собою накладення штрафу на громадян від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до п'ятдесяти годин і накладення штрафу на фізичних осіб – підприємців, які використовують найману працю, посадових осіб – від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин. І насамкінець окремо потребує дослідження щодо нерівномірного розподілу навантаження серед науково-педагогічних працівників як способу прояву мобінгу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1.Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні. Збірник – Чернігів: Чернігівський інститут ім. Героїв Крут ПрАТ «ВНЗ МАУП», 2019 – 418 с.

2. Сердюк О. І. Мобінг як деструктивне явище в креативному колективі, що гальмує інноваційний розвиток підприємства. URL: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/6.2/269.pdf>.

3. Кодекс законів про працю {Затверджується Законом № 322-VIII від 10.12.71 ВВР, 1971, додаток до № 50, ст. 375} {Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2839-IX від 13.12.2022.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення (ст.213 – ст.330) (Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122)

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ: КОМУНІКАЦІЯ, ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА

Дмитро ТІНІН

НК – Олег ЗАВІСТОВСЬКИЙ

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Чимало часу пройшло з початку діяльності сучасної поліції. Видимі ознаки чинної реформи – це рішучий вчинок у процесі реорганізації системи національних правоохоронних органів та переорієнтація їх, поміж іншого на зміну негативних стереотипів, що домінували у дореформаторський період. Девізом сучасної поліції України стали вираз «Служити та захищати». Виходячи з розуміння концепції новоствореного органу цей заклик варто відображати як нову філософію поліції в демократичному суспільстві, а натуру безпосередньої діяльності поліцейських – намагатись бути ближчими до громадськості, відкритими до її потреб та побажань.

В умовах сьогодення професійна спрямованість передбачає розуміння і внутрішнє сприйняття цілей і завдань професійної діяльності. Зміни, котрі відбуваються у змісті професійної спрямованості, знаходять своє відображення в тому, що зміцнюють мотиви, котрі пов'язані з професійною діяльністю, викликають покликання до прагнення у добросовісному виконанні власних службових обов'язків, бажанні показати себе в якості кваліфікованого фахівця та досягати успіхів в роботі, посиленні почуття відповідальності [1, с. 101].

Реформування правоохоронної системи в Україні є логічним продовженням розбудови держави. Масштаби та інтенсивність цих змін вражають, однак повністю не задовольняють громадян. Злочинність, терористичні прояви, навіть масові звичайні побутові правопорушення здатні суттєво дестабілізувати життя в країні. Тому покращення правоохоронної системи є пріоритетним для України, і зупиняти або гальмувати зараз цей процес вкрай небезпечно [2, с. 127].

Сучасна концепція сьогоденньої Національної поліції України передбачає партнерство, довіру, спілкування та діалог між поліцією та громадянами. А отже, професіоналізм поліцейського будуватиме довіру населення до такої правоохоронної системи. Крім того, довіра громадян до Національної поліції, як до правоохоронної системи, безпосередньо залежить від успіху поліції у сфері захисту громадян, а також від рівня взаємодії громадськості з правоохоронними органами [3, с. 134]. До умов професіоналізму в такому аспекті потрібно також віднести повсякденні екстремальні ситуації, в яких опиняються поліцейські, адже вони в першу чергу створюють імідж сучасної поліції, так як їх бачить суспільство [4, с. 248].

Ввічлива або стримана манера взаємозв'язку сучасних поліцейських залежить від того, яке враження вони справили на оточуючих громадян у різних ситуаціях, пов'язаних із повсякденною професійною діяльністю.

В такому форматі до важливих чинників потрібно віднести «Комунікацію поліцейського», як основний перший поліцейський захід відносно осіб.

В умовах процесу комунікації з суб'єктами поліцейський повинен максимально швидко та чітко оцінювати настрої різних категорій громадян та передбачати наслідки своїх правомірних дій.

Так, під час роботи поліцейських на блокпостах досить важливу роль відіграє спосіб та уміння спілкуватись державною мовою. В умовах воєнного стану ми можемо спостерігати як наш народ намагається все більше ідентифікувати українську мову. Багато хто відмовляється говорити російською та навчається української. В країнах пострадянського простору, де багато хто розуміє та володіє російською мовою, зараз принципово її не використовують через безпідставну агресію. Законодавство нашої держави також продовжує мовну політику. Так, сфера обслуговування, освіта, державна влада, діловодство та інші сфери життя зараз повинні здійснюватись державною мовою. Як приклад, державні службовці повинні мати сертифікати з володіння державною мовою [5, с. 426; 6, с. 45].

В структурі освітнього процесу із поліцейськими, у контексті налагодження ефективних комунікативних зв'язків з оточуючими соціальними системами, доцільно приділити увагу різновидам комунікативної площини. Залежно від сфери комунікативної площини можливо виділити два виробничих середовища: у середовищі взаємозв'язку з громадянами, що звертаються до працівника Національної поліції, та у безпосередньому виробничому середовищі, у середовищі співробітників.

Підсумовуючи вищесказане приходимо до висновку, що зміна основної функції правоохоронної системи з каральної на сервісну повинно бути забезпечене на рівні підготовки безпосередньо поліцейських, які виконуватимуть владні повноваження. Використання соціально-психологічних тренінгів для підвищення якості комунікації поліцейських є ефективним способом навчання, через те що поєднує в собі теоретичні та практичні аспекти для повного засвоєння і опанування необхідних комунікативних навичок.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Тінін, Д. (2022). ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. *Collection of Scientific Papers «ΛΟΓΟΣ»*, (July 8, 2022; Paris, France), 101–103. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-08.07.2022.027>

2. Завістовський, О. Д. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ ДО ДІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ. In *The III International Scientific and Practical Conference «Theories, methods and practices of the latest technologies»*, November 07–09, Tokyo, Japan. 387 p. (p. 126). URL: <https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5624/1/166852046996524.pdf#page=127>

3. Тінін, Д. Г. ФОРМУВАННЯ ДОВІРИ НАСЕЛЕННЯ ЯК ОСНОВНИЙ НАПРЯМ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОЇ РОБОТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ. *Шановні учасники міжнародної конференції!*, 134. // Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (5 листопада 2021) / упор.: Г. Я. Савчин, У. О. Цмоць. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 172 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1/05_11_2021.pdf#page=134

4. Бодирев, Д. А., & Завістовський, О. Д. (2023). Нові підходи у методиці викладання вогневої підготовки під час воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*, (3), 246–249.

URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/284717/278803>

5. Тінін Д. Г. (2023). ПРОБЛЕМИ МОВНОГО ПИТАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПОЧАТОК СУПРОТИВУ ПОЧИНАЄТЬСЯ З КОЖНОГО, А НЕ ЛИШЕ З КОМБАТАНТА. Матеріали конференцій МЦНД, (23.06.2023; Полтава, Україна), 142–144.

URL <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/638>

6. Шаповалов, Б. Б., & Завістовський, О. Д. (2021). Забезпечення виживання поліцейських і персоналу охорони в екстремальних ситуаціях: американський підхід. *Бизнес и безопасность*, (1), 44-45.

ПРАВОВІ ПРИПИСИ І МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРУСИФІКАЦІЇ ТА ДЕКОЛОНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

Микола ТОМЕНКО, доктор політичних наук, професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

З початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України, тобто від 24 лютого 2022 року, набуває активного характеру діяльність щодо дерусифікації та деколонізації в Україні. Спочатку громадськість та органи місцевого самоврядування, згодом Міністерство культури та інформаційної політики ініціюють перейменування міст, вулиць, навчальних закладів та пропонують позбавлятися пам'ятників та пам'ятних знаків, які пропагують ідеологію «руського міра».

А вже 27 липня 2023 року набуває чинності Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики і деколонізацію топонімів», який створює правову основу для державної політики дерусифікації публічного простору нашої Держави.

Закон визначає річний термін для центральної та місцевої влади задля очищення публічного простору України від символіки російської імперської політики та забороняє її пропаганду.

Закон зобов'язує органи місцевого самоврядування протягом 27 липня 2023 року – 27 січня 2024 року ухвалити рішення про демонтаж пам'ятників і пам'ятних знаків та перейменування топонімів у межах населених пунктів, які пов'язані з пропагандою російської імперської політики.

Якщо в цей період рішення не будуть ухвалені, то повноваження щодо їх реалізації в період з 27 січня 2024 року 27 квітня 2024 року отримають голови ОТГ, міські голови або особи, які здійснюють їхні повноваження. А в разі і їхньої бездіяльності ці повноваження надаються головам обласних адміністрацій в період з 27 квітня 2024 року до 27 липня 2024 року.

Рішення про перейменування населених пунктів згідно Конституції ухвалює Верховна Рада України. Тож місцева влада повинна подати свої пропозиції, а Верховна Рада відповідно розглянути та ухвалити рішення в період з 27 липня 2023 року до 27 січня 2024 року.

Якщо пам'ятний знак має статус пам'ятки місцевого значення, то рішення щодо його демонтажу ухвалює Міністерство культури протягом місяця із дня одержання подання, якщо пам'ятка національного значення, то відповідно – Кабінет Міністрів протягом року.

Передбачені й вимоги до власників знаків для товарів і послуг, які містять символіку російської імперської політики – вони мусять привести свої торгові знаки у відповідність із приписами Закону протягом 27 липня – 27 жовтня 2023 року.

Зверну увагу на особливості та виключення у Законі:

- якщо заборонена символіка містить лише якийсь один елемент, а не увесь пам'ятник чи пам'ятний знак, то усувається лише цей елемент;
- заборона не поширюється на національний музейний, архівний та бібліотечний фонди, нагороди, отримані до вступу в дію цього Закону, надмогильні споруди на території місць поховань, приватні колекції тощо;
- не підпадають під заборону пам'ятні знаки, пов'язані з рухом опору і вигнанням нацистів з України.

Варто зауважити, що не підпадають під заборону та обмеження цього закону постаті, які попри те, що посідали керівні посади в російських державних утвореннях від Московського царства до сучасної РФ чи сприяли її політиці, водночас захищали політичні, економічні, культурні права українського народу, розвивали українську національну державність, науку, культуру (цей виняток не поширюється на працівників радянських органів держбезпеки).

Отож, від 27 липня 2023 року державна та місцева влада отримали повноваження виконувати приписи Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики і деколонізацію топонімів», а громадська та наукова спільнота морально відповідно – зобов'язання допомагати та контролювати таку світоглядно важливу діяльність влади.

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ КАБІНЕТОМ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Костянтин ФОМІЧОВ, кандидат юридичних наук, доцент

Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка

Провідним суб'єктом реалізації державної політики та формування адміністративно-правових відносин із забезпечення дотримання прав і свобод людини, створення сприятливих умов для вільного і всебічного безбар'єрного розвитку особистості шляхом отримання послуг всіх сфер життєдіяльності людям з обмеженими можливостями виступає на законодавчому рівні Кабінет Міністрів України.

У колі завдань Уряду (ст. 2), віднесених до сфери соціального захисту осіб з інвалідністю, слід виділити такі, що пов'язані з: здійсненням внутрішньої політики держави, виконанням Конституції та законів України; вжиття заходів щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина, створення сприятливих умов для вільного і всебічного розвитку особистості; забезпечення проведення політики у сферах праці та зайнятості населення, соціального захисту ...; розроблення і виконання загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, культурного розвитку ... [5].

Відповідно до ст. 117 Конституції України Кабінет Міністрів України в межах своєї компетенції видає постанови і розпорядження, які є обов'язковими до виконання. В розрізі зазначеного Кабінетом Міністрів України затверджений Порядок виявлення осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, які проживають у зоні надзвичайної ситуації або можливого ураження, та організації їх супроводження, що визначає для органів державної влади та місцевого самоврядування механізм здійснення заходів щодо виявлення осіб з інвалідністю та

інших маломобільних груп населення, які залишилися проживати в зоні надзвичайної ситуації або можливого ураження, та організації супроводження таких осіб [2]. Даний Порядок визначає перелік комплекс заходів, гарантованих державою та спрямованих на життєзабезпечення таких осіб, зокрема щодо забезпечення: надання медичної допомоги особам, у тому числі забезпечення лікарськими засобами; технічними та іншими засобами реабілітації і медичними виробами; надання соціальної допомоги; предметами першої необхідності; продуктами харчування та водою; засобами гігієни; засобами зв'язку, живлення та опалення; індивідуальними засобами захисту; проведення заходів з евакуації; інформацією про заходи безпеки, проведення заходів з евакуації, об'єкти укриття, засоби зв'язку із службами швидкого реагування тощо[2].

Хоч і вказаний перелік не є вичерпним, але, на нашу думку, у розрізі повномасштабного вторгнення Росії на територію України та перебуванням всієї країни під постійними ракетними обстрілами, що є прямою загрозою життю українців, даний перелік комплексу заходів, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2018 р. № 282, не може обмежуватися виключно інформуванням осіб з інвалідністю про об'єкти укриття.

Більш того, після проведення моніторингу готовості укриттів по всій країні, виявлено, що станом на кінець квітня 2023 року в семи містах: Києві, Львові, Одесі, Черкасах, Миколаєві, Сумах та Запоріжжі виявлені проблеми з доступністю укриттів: багато укриттів були закриті на замки, до деяких підхід закритий огорожею, відсутні вказівні знаки, які ведуть до укриття та інформаційні таблички на вході в укриття [3].

Тільки в актові оцінки стану готовності захисних споруд цивільного захисту за встановленою формою передбачено графу про відмітку наявності обладнання засобами для доступу осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення у розпорядженні голови П'ятихатської міської ради «Про створення комісії з обстеження захисних споруд цивільного захисту та огляду інших об'єктів (будівель, споруд, приміщень) щодо можливості їх використання для укриття населення» від 24 березня 2023р.№ 58-р [6].

Із проведеного аналізу нормативно-правих актів у частині забезпечення заходів гарантованих державою, спрямованих на життєзабезпечення осіб з інвалідністю, заходів цивільної безпеки та гарантування забезпечення заходів із збереження життя, особливо це гостро виникає у період воєнного стану України та постійних масованих ракетних атак Російською Федерацією, постає необхідним внести доповнення у низку нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України відносно обов'язково обладнаного засобами для доступу осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення об'єкту укриття, а саме до Порядку виявлення осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, які проживають у зоні надзвичайної ситуації або можливого ураження, та організації їх супроводження, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2018 р. № 282, Плану основних заходів цивільного захисту України на 2023 рік, затвердженого Кабінетом Міністрів України від 25 квітня 2023 р. № 370-р.

На сьогодні в умовах воєнного стану та для реалізації заходів цивільної безпеки, гарантування забезпечення заходів із збереження життя всім громадянам країни, додаткові допомоги потребують маломобільні особи та особи з інвалідністю. З огляду на це заслуговують на увагу наступні нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, як одного з провідних суб'єктів реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю: Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та організації зв'язку у сфері цивільного

захисту, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2017 р. № 733 [1], Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 р. № 841 [4].

Слід зазначити, що у вказаних вище нормативно-правових актах передбачено також оповіщення осіб з інвалідністю та маломобільних груп населення. При цьому зазначено, що об'єкти системи оповіщення створюються на підприємствах, в установах і організаціях, що надають послуги вказаній категорії, у тому числі на об'єктах з масовим перебуванням людей, в інтернатних закладах (для дітей, осіб з фізичними, психічними, інтелектуальними та сенсорними порушеннями, осіб похилого віку), закладах охорони здоров'я, які мають ліжковий фонд, пенітенціарних установах, на підприємствах, в установах і організаціях УТОСу та УТОГу [1]. Більш того, п. 18 вказаного Положення зазначено, що керівникам підприємств, установ і організацій УТОСу та УТОГу, інших підприємств, установ і організацій, що надають послуги особам з інвалідністю та маломобільним групам населення, необхідно передбачити обов'язкове доведення сигналів і повідомлень до осіб з фізичними, психічними, інтелектуальними та сенсорними порушеннями [1].

Висновки. Як висновок, слід зауважити, що сьогодні в умовах воєнного стану та постійної загрози життю та здоров'ю із-за постійних масованих ракетних обстрілів, а в деяких територіях і шквальні вогневі атаки жилих громад, де щодня гинуть цивільні люди серед них й ті, хто фізично не може про себе подбати, – це особи з різними фізичними вадами, маломобільні групи населення, особи з інвалідністю. У зв'язку з цим постає нагальна необхідність у прийнятті спеціального нормативно-правового акту із визначенням виявлення, оповіщення та евакуації осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення у період надзвичайної ситуації та воєнних дій, з визначенням суб'єкта реалізації цих заходів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та організації зв'язку у сфері цивільного захисту: *Постанова Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2017 р. № 733. Дата оновлення 25.10.2022.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2017-%D0%BF#top>

2. Порядок виявлення осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, які проживають у зоні надзвичайної ситуації або можливого ураження, та організації їх супроводження: *Постанова Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2018 р. № 282. Дата оновлення 26.08.2022.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/282-2018-%D0%BF#Text>

3. Потрібні не поспішні, а системні рішення: що треба змінити, щоб укриття стали справді доступними. *Рубрика. Все по поличкам. 03.06.2023.* URL: <https://rubryka.com/article/dostup-ukryttya/>

4. Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій: *Постанова Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 р. № 841. Дата оновлення 10.03.2023.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/841-2013-%D0%BF#Text>

5. Про Кабінет Міністрів України: *Закон України від 27.02.2014 № 794-VII. Дата оновлення 31.03.2023.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#top>

6. Про створення комісії з обстеження захисних споруд цивільного захисту та огляду інших об'єктів (будівель, споруд, приміщень) щодо можливості їх використання для укриття населення: *Розпорядження П'ятихатської міської ради від 24 березня 2023р. № 58-р.* URL: <http://surl.li/ibpov>

СЕКЦІЯ 8. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

ВИПРАВЛЕННЯ ЧЕРЕЗ САМОРОЗВИТОК: ДЕЯКІ ЗАУВАЖЕННЯ ДО ЗАКОНОПРОЄКТУ РЕЄСТР. № 9477 ВІД 23 ЧЕРВНЯ 2023 РОКУ

*М. АКІМОВ, кандидат юридичних наук, доцент
Національна академія внутрішніх справ*

Крім обмовлених специфікою правового режиму воєнного стану, суб'єкти права на законодавчу ініціативу протягом останніх півтора року пропонують внести до Кримінального кодексу (далі – КК) України [1] й інші численні зміни та доповнення. Природно, що їх ґрунтовний аналіз – справа значного часу, проте деякі законодавчі ініціативи привертають до себе увагу науковців саме тому, що вирізняються своєю неординарністю.

Законопроект реєстр. №9477 від 23 червня 2023 року «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо зменшення строку відбування покарання засудженим, яким призначено покарання у виді позбавлення волі на певний строк, у зв'язку з діями, які підтверджують, що засуджена особа стала на шлях виправлення за допомогою саморозвитку» [2], далі – законопроект 9477, має на меті, як стверджується у пояснювальній записці, сприяння виправленню та ресоціалізації засуджених до покарання у вигляді позбавлення волі на певний строк осіб шляхом формування у них за допомогою читання спеціально підібраної літератури правильних духовних та моральних цінностей, а також цілей, спрямованих на виправлення.

Природно, що потреба гуманізації кримінальних покарань, передбачених чинним КК України, є незаперечною. Водночас законопроект 9477 пропонує сприяти виправленню та ресоціалізації осіб, засуджених до покарання у вигляді позбавлення волі на певний строк, у вельми дискусійний спосіб; до того ж його положення суперечать іншим статтям чинного вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність, усталеним традиціям нормопроєктування та юридичної техніки.

Перш за все розробник законопроекту 9477 передбачає певні заходи виправлення та ресоціалізації засуджених – а саме формування у таких осіб (за допомогою читання спеціально підібраної літератури) правильних духовних та моральних цінностей – лише щодо засуджених до покарання у вигляді позбавлення волі на певний строк. На осіб, засуджених до інших кримінальних покарань, пов'язаних із позбавленням особистої свободи (як-от арешт, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, довічне позбавлення волі), зазначена ініціатива не розповсюджується; при цьому неможливість (або недоцільність) застосування до них відповідних заходів виправлення та ресоціалізації у пояснювальній записці нічим не обґрунтована. Відтак виникає питання щодо відповідності законопроекту 9477 положенням статті 24 Конституції України [3] в частині рівності конституційних прав і свобод громадян та їх рівності перед законом.

Далі, суб'єкт права на законодавчу ініціативу стверджує, що мета виправлення та ресоціалізації осіб, засуджених до покарання у вигляді позбавлення волі на певний строк, досягатиметься шляхом формування у них (за допомогою читання спеціально підібраної літератури) правильних духовних та моральних цінностей. Водночас поняття «духовні цінності» нормативно не закріплене, а його наукові тлумачення неодмінно включають християнську віру та (або) християнські цінності. Звідси випливає, що у засуджених у вказаний вище спосіб формуватиметься християнський світогляд, що суперечить положенням статті 35 Конституції України, згідно якої кожен має право на свободу світогляду і віросповідання; церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від церкви; жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова.

Відповідно до частини другої статті 74-1 КК України (в редакції законопроекту 9477) вчинення засудженою особою дій, які підтверджують, що вона стала на шлях виправлення за допомогою саморозвитку, означатиме для цілей цієї статті факт прочитання такою особою книг з переліку літератури, затвердженого Міністерством юстиції України. Однак запропоноване тлумачення цього поняття є по суті обмежувальним, адже не враховує інші можливості формування у засуджених тих чи інших духовних та моральних цінностей (як-от перегляд кіно- та відеофільмів, самостійне заняття літературою (написання оповідань, повістей, романів, віршів), заняття живописом, скульптурою тощо).

Згідно частин четвертої – шостої статті 74-1 КК України (в редакції законопроекту 9477) підтвердження факту прочитання засудженою особою кожної книги, що дає право на зменшення строку покарання у виді позбавлення волі, здійснюється шляхом успішного складання такою особою іспиту в електронній системі; реалізація заходів, передбачених цією статтею, покладається на адміністрацію колонії, в якій перебуває засуджена особа; зменшення строку відбування покарання засудженій особі, якій призначено покарання у виді позбавлення волі на певний строк, у зв'язку з діями, які підтверджують, що така особа стала на шлях виправлення за допомогою саморозвитку, здійснюється судом. Як видно з наведеного, запропонований механізм зменшення строку відбування кримінального покарання одночасно:

- є надто громіздким (читання книг – складання заліків – рішення суду);
- передбачає зайві дискреційні повноваження для адміністрації установ виконання покарань;
- містить значні корупційні ризики на кожному можливому етапі реалізації.
- є вельми сумнівним з точки зору принципу правової визначеності, на необхідності дотриманні якої у своїх рішеннях неодноразово наголошував Конституційний Суд України, Верховний Суд та Європейський суд з прав людини.

Підбиваючи підсумок, вважаємо за доцільне наголосити: протягом дії правового режиму воєнного стану КК України має змінюватись та доповнюватись лише за потреб крайньої необхідності. Стабільність вітчизняного законодавства є одним із факторів стійкості держави в цілому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 04.09.2023).

2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо зменшення строку відбування покарання

засудженим, яким призначено покарання у виді позбавлення волі на певний строк, у зв'язку з діями, які підтверджують, що засуджена особа стала на шлях виправлення за допомогою саморозвитку : законопроект реєстр. № 9477 від 23 червня 2023 року. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1870779> (дата звернення: 04.09.2023).

3. Конституція України : прийнята 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 04.09.2023).

КРАДІЖКА ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ДОБИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917-1920 Р.Р.

Тетяна КОМПЛЕКТОВА

Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка

Протягом 1917-1920 р. р. в українських землях відбувалися складні державотворчі процеси, пов'язані із подіями національно-демократичної революції. У вказаний період виникли і фактично паралельно існували дві форми державності – радянська і національна із власними державними та правовими системами.

Національна форма державності знайшла своє відображення у функціонуванні Української Народної республіки (УНР) доби Української Центральної Ради, Української держави (Гетьманату) гетьмана Павла Скоропадського, Української Народної республіки (УНР) доби Директорії.

Кожна із вказаних держав прагнула сформувати свою систему права, значну увагу приділяла розвитку його публічних галузей, у тому числі й кримінального права.

Особливістю кримінального права УНР часів Центральної Ради було те, що воно продовжувалося регулюватися процесуальним законодавством Російської імперії, Тимчасового уряду, а також розроблялися власні законодавчі акти, хоча частина із них так і не була втілена в життя. Так, майже у повному обсязі діяло Кримінальне уложення (1903), яке містило 4 розділи, що визначали кримінальну відповідальність за посягання на власність: «Про неповідомлення про знахідку, привласнення чужого майна і зловживання довірою»(31); «Про крадіжку, розбій, вимагання»(32); «Про шахрайство»(33); «Про банкрутство, лихварство і інші випадки караної недобросовісності щодо майна»(34). Як уже зазначалося, у вказаному Уложенні було об'єднано крадіжку і грабіж у один склад та визначено його терміном крадіжка як таємне або відкрите викрадення чужого майна [1].

Зберігала чинність і постанова Тимчасового уряду від 6 липня 1917 р., у якій окрім низки інших питань, визначалися і норми кримінального права, що передбачали позбавлення волі терміном до трьох років за публічні заклики до вбивства, розбою, грабежу, погромів та інших тяжких злочинів [1].

Цікаву рису кримінального права того часу відзначив І. Терлюк, вказуючи на те, що окремі місцеві органи влади видавали акти, що діяли у певному повіті чи волості та визначали, які діяння, у тому числі й щодо посягання на власність, є злочинними, і які міри покарання варто застосовувати. Окрім того судові органи у зв'язку із застарілістю правових норм, також брали на себе функції законодавця

та вирішували, які діяння є злочинними та яку міру покарання варто за них призначати [2, с.38-39].

Власне кримінальне законодавство УНР доби Центральної Ради було спрямоване на вирішення низки питань більш політичного характеру. Це, зокрема, III Універсал, пізніше і Конституція УНР, у яких було закріплено відміну смертної кари. 19 листопада 1917 р. було прийнято Закон про амністію, за яким звільнялися від кримінального покарання особи, засуджені за політичні злочини.

Разом із тим, як зазначає Е. Кісілюк, суспільно небезпечні діяння у період Центральної Ради кваліфікувались як злочини та були поділені на такі групи: злочини проти держави (зрада, шпигунство, дії, спрямовані на насильну зміну чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, пропаганда війни); службові (зловживання владою або службовим становищем), злочини проти особи (вбивство, заподіяння тілесних ушкоджень, зґвалтування); господарські злочини (спекуляція, шахрайство); злочини проти власності (крадіжка, грабіж, розбій, шахрайство, умисне знищення або пошкодження майна), при чому шахрайство відносилось як до майнових, так і до господарських злочинів [3].

Кримінальне законодавство Української держави часів гетьмана Скоропадського було, перш за все, спрямоване на регулювання суспільних відносин у сфері державної безпеки, громадського порядку, охорони власності. Розвиток кримінального законодавства здійснювався шляхом вибіркового скасування, оновлення й доповнення кримінально-правових нормативних приписів попередніх державних формацій, які не суперечили політичним та соціально-економічним засадам Української держави.

Значну увагу було приділено захисту права власності, особливо у галузі сільського господарства, що пояснювалося у тому числі й політичним курсом гетьмана щодо повернення права власності на землю її колишнім власникам, якого вони були позбавлені в ході революційних подій. Так, у Постанові про деякі тимчасові доповнення окремих статей «Уложення про покарання кримінальні та виправні» (29 червня 1918 р.) регулювалися питання законності й порядку в галузі сільського господарства, зокрема щодо умисного знищення різного сільськогосподарського майна. Зокрема, передбачалися покарання за підпал власником свого майна; за умисне знищення власником чи сторонніми особами сільськогосподарських речей, у тому числі й сільськогосподарського інвентаря [1].

Розвиток кримінального законодавства в УНР доби Директорії також визначався перш за все завданнями збереження незалежності держави, забезпечення стабільної економічної ситуації, громадського порядку та безпеки.

Злочини проти власності також залишалися важливим об'єктом кримінально-правового регулювання. Такими злочинами визначали крадіжку, грабіж, розбій, умисне знищення або пошкодження майна. Особливу увагу було приділено захисту державної власності та таким злочинам як злочини проти державної та громадської власності, хабарництво, шахрайство. Зокрема, Закон «Про підвищення кари за недбайливу охорону, присвоєння, розтрату або знищення скарбового майна» (1920 р.) був спрямований на охорону державної власності. На боротьбу з шахрайством – «Закон про шахрайство» від 18 липня 1919 р.). Також Директорією було розроблено Закон «Про спекуляцію», у якому визначено її розуміння, санкції за вчинення таких протиправних дій [4].

Як бачимо, розвиток кримінального права та законодавства, у тому числі з охорони власності у період національно-визвольних змагань 1917 -1921 р. р. мав низку особливостей. По-перше, вказане законодавство мало перехідний характер,

тому перевага надавалася розробленню і ухваленню нормативно-правових актів, необхідних для застосування у конкретній суспільно політичній ситуації. По-друге, за відсутністю часу на розроблення власного законодавства широко застосовувалися ті норми кримінального законодавства Російської імперії, які, на думку тодішніх державців, не суперечили демократичним правовим принципам. Разом із тим, творилися власні кримінальні закони, що були спрямовані на першочергове врегулювання процесу державотворення 1917-1921 р.р. По-третє, кожна із зазначених вище національних держав за досить короткий час існування не змогла виробити чіткої системи кримінального законодавства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гавриленко О. А. Історія держави і права України: хрестоматія-практикум. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 309 с. URL: <https://shron1.chtyvo.org.ua>.
2. Терлюк І. Я. Огляд історії кримінального права України. Навчальний посібник. Львів: Ліга-Прес, 2007. 92 с.
3. Кісілюк Е. Кримінальне законодавство в період українського державотворення (1917-1921 рр.). Автореф... к. ю. н. К., 2003. 20 с.
4. Іванов С.Ю., Дедурін Г.Г. Розвиток системи кримінального права за доби Директорії. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/21-22_02_2020/pdf/7.pdf

ПРОТИДІЯ ГІБРИДНИМ ЗАГРОЗАМ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

*Мар'яна КУПЧАК, кандидат педагогічних наук, доцент
Львівський інститут ПриАТ «ВНЗ «МАУП»*

Глибинна криза системи міжнародної безпеки та протидія гібридним загрозам є одним з основних пріоритетів для НАТО. Ухваливши у 2015 році стратегію Альянсу з протидії гібридним загрозам члени Альянсу послідовно розширюють інструментарій реагування на такі загрози [1]. ЄС досить чітко ідентифікував «гібридні загрози» та заходи протидії шляхом ухвалення таких документів, як [2]: Глобальна стратегія ЄС; Спільний рамковий документ з протидії гібридним загрозам (06.04.2016); Спільна доповідь Європейського парламенту і Європейської Ради з його імплементації (19.07.2017); доповідь Європейського парламенту «Протидія гібридним загрозам: Співпраця ЄС-НАТО» (березень 2017) тощо.

З врахуванням того, що Україна протистоїть найсерйознішому безпековому виклику за всі роки своєї незалежності, гібридна війна стала екзистенційним викликом, що безпосередньо впливає на процес переосмислення концепції національної безпеки. Більшість елементів системи забезпечення національної безпеки, перебуває на етапі трансформацій, пов'язаних із впливом сучасних воєнно-політичних конфліктів гібридного характеру, а також із протидією глобальним викликам сьогодення. У зв'язку зі збройною агресією РФ проти України, а також з метою забезпечення оборони держави, нейтралізації загроз інформаційній безпеці України, забезпечення сталого функціонування об'єктів цифрового ефірного мовлення в умовах війни 19.03.2022 введено в дію Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 18 березня 2022 року

«Про нейтралізацію загроз інформаційній безпеці держави». Слід наголосити, що в Україні за період повномасштабного вторгнення рф зареєстровано 14 134 злочинів проти національної безпеки [3]. Аналізуючи термінологічну сутність визначення «гібридна війна», можна стверджувати, що вона є соціально-політичним явищем та має характерні ознаки сучасного воєнно-політичного конфлікту. Тобто існує політична суперечність, під час якої вирішуються протиріччя різного характеру, а саме: територіальні, національні, економічні, демографічні, ідеологічні, релігійні тощо, а їх розв'язання здійснюється не тільки збройними методами, але й із використанням широкого спектру невійськових засобів. Закон України «Про національну безпеку України» концептуально змінив підходи до визначення основ та принципів національної безпеки, засад реалізації державної політики у цій сфері. Вказаний закон визначає термін «національна безпека» як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Також нового визначення набув термін «національні інтереси України» – життєво важливі інтереси людини, суспільства та держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності та добробут її громадян. На рівні дефініцій задекларовано, що безпечні умови життєдіяльності і добробут громадян є національним інтересом України, який захищається системою національної безпеки держави [4].

На законодавчому рівні, встановлено, що основним суб'єктом забезпечення національної безпеки є сектор безпеки і оборони України, який складається з чотирьох взаємопов'язаних складових: сил безпеки; сил оборони; оборонно-промислового комплексу; громадян та громадських об'єднань, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки. Необхідно наголосити також, що 08.12.2021, Міжвідомча робоча група завершила роботу над проектом «Стратегії морської безпеки України» [5], а 12.02.2022 під головуванням Президента України Володимира Зеленського у Харкові відбулося виїзне засідання Ради національної безпеки і оборони України, на якому розглядалися питання формування територіальної оборони, застосування обмежувальних заходів щодо низки юридичних осіб, а також була затверджена Стратегія морської безпеки України [6]. Стратегія була розроблена із урахуванням сучасного досвіду провідних морських держав світу, враховано пропозиції 16 органів влади, громадських експертів, бізнес-асоціацій. Сфера національних інтересів України на морі поширюється на Азовське, Чорне, Середземне та Балтійське моря і Керченську протоку, а також інші райони Світового океану. Основними ж загрозами для національної безпеки України на морі є: агресія рф проти України, незаконна торгівля озброєнням і зброєю масового знищення, терористичні акти, незаконна міграція та торгівля людьми, кіберзагрози, заподіяння шкоди морському та річковому середовищу, недостатня ефективність суб'єктів забезпечення морської безпеки тощо. Протиправні дії рф в акваторіях Азовського і Чорного морів перешкоджають судноплавству та вимагають застосування Україною комплексу непрямих дій, перегляду двосторонніх угод та наявних форматів співпраці, які використовуються рф з метою завдання шкоди національним інтересам України [7].

Окрім того не можемо не згадати, що 01.04.2022 Верховна Рада ухвалила закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо здійснення моніторингу потенційних загроз національній безпеці України у сфері економіки», метою якого є попередження загроз національній безпеці України у сфері економіки, запобігання впливу потенційних загроз на діяльність державних підприємств, товариств та банків в умовах повномасштабної агресивної війни [8]. Важливим кроком у

забезпеченні кібербезпеки як одного із пріоритетів у системі національної безпеки України та реалізації зазначеного пріоритету, що здійснюється шляхом посилення спроможностей національної системи кібербезпеки для протидії кіберзагрозам у сучасному безпековому середовищі стало схвалення 26.08.2021 Стратегії кібербезпеки України «Безпечний кіберпростір – запорука успішного розвитку країни». Указом Президента України №447/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України» передбачено, що головними цілями Стратегії, які передусім скеровані на забезпечення кіберстійкості, розбудову національної системи кібербезпеки на засадах стримування та взаємодії має здійснюватися шляхом виконання таких стратегічних завдань: формування системи дієвої кібероборони; забезпечення ефективної протидії розвідувально-підривної діяльності у кіберпросторі та кібертероризмі; посилення спроможності у протидії кіберзлочинності; запровадження асиметричних інструментів стримування; забезпечення посилення національної кіберготовності та кіберзахисту; реформування системи підготовки та підвищення кваліфікації кадрів, кібернавчання для всіх верств населення; забезпечення надійності та безпеки цифрових послуг; розбудови та функціонування національної системи кібербезпеки; формування ефективної моделі відносин у сфері кібербезпеки; міжнародне співробітництво у сфері кібербезпеки, спрямоване, передусім, на забезпечення незалежності і державного суверенітету, відновлення територіальної цілісності України; визначення та затвердження переліку пріоритетних напрямів залучення міжнародної технічної допомоги у сфері кібербезпеки України [9].

Таким чином державна політика України щодо протидії гібридним загрозам в контексті забезпечення національної безпеки повинна скеровуватись на: забезпечення інформаційного суверенітету; створення нормативно-правових і економічних передумов з метою розвитку національної інформаційної інфраструктури; забезпечення обов'язкового дотримання конституційних прав особи на свободу слова та доступ до інформації; забезпечення захисту національного інформаційного простору; вжиття заходів щодо протидії монополізації інформаційної сфери України [10]; посилення контролю за дотриманням законодавства з питань інформаційно-психологічної та кібернетичної безпеки; визначення механізму протидії негативному інформаційно-психологічному впливу тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Розширення інструментарію НАТО з протидії гібридним загрозам. URL : <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2021/03/19/rozshirennya-instrumentaryu-nato-z-protid-gbridnim-zagrozam/index.html>
2. Гібридні загрози Україні і суспільна безпека. Досвід ЄС і Східного партнерства: аналітичний документ. За загальною редакцією В. Мартинюка. Київ, 2018. URL : https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/blok_XXI-end_0202.pdf
3. Від початку війни в Україні сталося понад 14 тисяч злочинів проти нацбезпеки – ОГП. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3559046-vid-pocatku-vijni-v-ukraini-stalosa-ponad-14-tisac-zlociniv-proti-nacbezpeki-ogp.html>
4. Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

5. Міжвідомча робоча група завершила роботу над проектом «Стратегії морської безпеки України». URL : <https://mvs.gov.ua/press-center/news/mizvidomca-roboca-grupa-zaversila-robotu-nad-projektom-strategiyi-morskoyi-bezpeki-ukrayini>

6. Глава держави провів у Харкові виїзне засідання РНБО, на якому було затверджено стратегію морської безпеки України та застосовано санкції до низки компаній. URL : <https://koda.gov.ua/glava-derzhavy-proviv-u-harkovi-vyvizne-zasidannya-rnbo-na-yakomu-bulo-zatverdzheno-strategiyu-morskoyi-bezpeky-ukrayiny-ta-zastosovano-sankcziyi-do-nyzky-kompanij/>

7. Указ Президента України №121/2021 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України». URL : <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>

8. Рада ухвалила закон про запобігання загрозам національній безпеці України у сфері економіки. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3445934-rada-uhvalila-zakon-pro-zapobiganna-zagroza-nacionalnij-bezpeci-ukraini-u-sferi-ekonomiki.html>

9. Указ Президента України від 26 серпня 2021 року №447/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України». URL : <https://www.president.gov.ua/documents/4472021-40013>

10. Купчак М. Я., Сливка А. Р. Інформаційна безпека як основа життєдіяльності сучасного суспільства. *Збірник тез XI Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, курсантів та студентів «Проблеми та перспективи розвитку системи безпеки життєдіяльності»*. Львів, 2016. С. 93-94.

КРИМІНОЛОГІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

*Сергій МАРКО, кандидат юридичних наук, доцент
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Вчені досить давно застосовують систему моніторингу злочинності, накопичуючи досвід прогнозування вчинення окремих видів кримінальних правопорушень і стану злочинності в цілому [1; 2; 3]. Кримінологічне прогнозування є самостійною частиною юридичного прогнозування, що має власні цілі, завдання, методи. Екологічне прогнозування, як частина кримінологічного прогнозування, має аналогічні механізми і закономірності.

Прогнозування екологічної злочинності може бути різним за своїми видами.

За характером призначення прогнозів – тактичні (застосовуються, переважно, в оперативних інтересах) і стратегічні (становлять частину довгострокової політики).

За термінами можна назвати короткострокові (до двох років), середньострокові (до п'яти років), довгострокові (до десяти-п'ятнадцяти років) прогнози. Короткостроковими можуть бути оперативні прогнози на кілька днів або навіть годин. Іноді, у ситуації загостреної обстановки (наприклад, під час воєнних дій), можлива кардинальна зміна ситуації за дуже короткі проміжки часу. Наведені в рамках цієї класифікації прогнози взаємопов'язані між собою і здебільшого засновані один на одному.

Важлива класифікація – в залежності від методу прогнозування. За даним критерієм можна виділити метод екстраполяції, метод моделювання та метод експертних оцінок.

Сутність екстраполяції полягає у вивченні та перенесенні закономірностей об'єкта з минулого та сьогодення на майбутнє. Даний метод застосовується у ситуації стабільного ринку, політичних та інших умов, відсутності чи мінімальності чинника несподіванки. Ступінь достовірності прямо пов'язана з часом прогнозу, його територією (обсягом) та стабільністю кримінологічної обстановки.

Метод моделювання пов'язаний з розробкою математичних моделей розвитку екозлочинності. Вказаний метод передбачає наявність багатьох змінних, про які можна судити з певною часткою ймовірності. Ступінь точності таких прогнозів залежить від методик взаємного підрахунку даних, множинності та точності змінних.

Метод експертних оцінок пов'язаний з отриманням, обробкою безлічі думок суб'єктів, які мають належну компетентність. Точність методу експертних оцінок пов'язана з можливістю експерта давати достовірні прогнози. Чим вищий рівень компетенції експертів, тим менше потрібно експертних думок задля забезпечення репрезентативності прогнозу. В даному випадку справедливий діалектичний закон переходу кількості до якості.

Метод моделювання екологічної злочинності на наступні роки повинен включати різні чинники. До них слід віднести стан української та світової економіки, що визначає потребу в сировині, якість охорони довкілля через дію всієї нормативно-правової бази, її окремих складових, діяльності природоохоронних органів. Моделювання екологічної злочинності наступних років можливе з урахуванням синергетичних законів.

Повсюдне скорочення штатів підприємств та організацій спричиняє скорочення висококваліфікованого персоналу, діяльність якого приносить дивіденди, зазвичай, лише у далекій перспективі. Це пов'язано з необхідністю стимулювання процесів отримання «швидкого» прибутку з виробництва. Як наслідок, скорочується штат екологів, фахівців із безпеки тощо. За таких умов природоохоронні державні організації неспроможні виконувати свої елементарні функції.

Зростаюча соціальна напруга, зумовлена зростанням цін, безробіттям, підвищенням різних тарифів, мит, загальним зниженням якості життя, відтягує ресурси соціального контролю за станом навколишнього середовища – люди, зазвичай, цікавляться питаннями охорони природи за відсутності інших, більш актуальних для них проблем. Знижується якість роботи неурядових природоохоронних організацій – джерела їх фінансування засновані на туристичному, спортивному та іншому бізнесі також обмежені в умовах воєнного стану.

Доводиться констатувати, що зниження небезпеки екологічної кризи найближчим часом не очікується. Доводи експертів ґрунтуються на недостатній якості вітчизняного природоохоронного законодавства, недосконалості механізмів соціального екологічного контролю. Погіршення стану довкілля може спричинити скорочення фінансування природоохоронних програм. Сюди варто додати воєнні, політичні, економічні, соціальні, демографічні, соціально-психологічні, кримінально-ситуаційні фактори [1], фактори фонових явищ злочинності, що негативно впливають на стан екологічної злочинності. За таких

умов можемо прогнозувати подальше зростання екологічної злочинності у рамках наведених вище методів екстраполявання та моделювання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вербенський М. Г., Кулик О. Г., Наумова І. В. Кримінальна ситуація в Україні: основні тенденції: 2020 рік: монографія за заг. ред. М.Г. Вербенського. Вінниця: ТВОРИ, 2021. 144 с.
2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Ін Юре, 2008. Кн. 3: Практична кримінологія. 320 с.
3. Джужа О.М., Тичина Д. Віктимологічне прогнозування криміногенної ситуації. Вивчення криміногенної ситуації в Україні та прогнозування її подальшої динаміки (вплив воєнних факторів): матеріали наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 07 вересня 2022 р.). Київ: ДНДІ МВС України; Харків: Мачулін. 2022. С.11-15.

ФЕМІЦИД ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ «ЖІНОЧОГО ВБИВСТВА»

*Людмила ОСТАПЧУК, кандидат юридичних наук, доцент
Академія Державної пенітенціарної служби*

З ратифікацією Стамбульської конвенції Україна взяла на себе зобов'язання привести вітчизняне законодавство до її вимог. Відповідно численних змін зазнав і Кримінальний кодекс України та ще ряд діючих нормативно-правових актів. До законодавства ввійшли раніше невідомі правові дефініції. Проведений нами аналіз матеріалів кримінальних проваджень за ст. 126-1, 134, 151-2, 152, 153 КК України (у період 2019–2021 рр.) вказує на те, що за статтю більшість потерпілих від домашнього насильства – жінки (86,4 %). Серед яких – дружина (співмешканка) (55,7 %), дочка (16,6 %), а також мати (14,1 %) винного [1].

Проведений нами аналіз положень міжнародного законодавства, у частині запобігання домашньому насильству дозволив нам, з поміж передбачених кримінальним законодавством України форм домашнього насильства виокремити ще одну, під загальною назвою – «феміцид».

Термін *feminicídio* або *femicídio* (португальською мовою) походить від англійської мови *femicide*, для позначення насильницької смерті жінок. Феміцид – вбивство жінок через те, що вони жінки. Феміцид – це, перш за все, категорія феміністичного аналізу, яка дає соціальну видимість різним формам насильства щодо жінок, водночас обґрунтовує його юридичне значення та встановлює відповідальність за його вчинення. Крім того, включення такої гендерно-правової категорії до інституту прав людини та соціальних прав дозволить створити нові конфігурації моделей спрямованих на запобігання насильства, щодо жінок, піддаючи сумніву відмінності між статями та розриваючи стосунки з поняттям біологічного детермінізму.

Якщо звернути увагу на історію, можна підтвердити той факт, що феміцид є одним із найстаріших видів кримінально-протиправної поведінки, в основному це явище відбувалося і нажалі відбувається у культурах де чоловіків цінують набагато вище ніж жінок. Витоки такої соціальної дискримінації між чоловіком та жінкою існували ще у стародавні часи, ще тоді вчені вдавалися до роздумів чи є жінка людиною та чи має вона душу. Така «неповноцінність» представниць жіночої статі знайшла своє відображення у теологічних і філософських працях

стародавнього світу. Так, наприклад, Сократ говорив: «Три речі можна вважати щастям: що ти не дика тварина, що ти грек, а не варвар, і що ти чоловік, а не жінка» [2, с. 30].

Також нами, визначено основні види феміциду, що вчиняються у світі, зокрема це: 1) селективні аборти дівчаток, так звана тенденція переривання вагітності через передбачувану (жіночу) стать плоду (КНР, Індії, Пакистані, Кавказ, Західні Балкани, тощо), 2) убивства честі – убивство жінки (дівчини), вчинене її родичами-чоловіками за накликане на сімю «безчестя» (подружня зрада, дошлюбний секс, негетеросексуальність); 3) смерть жінок внаслідок домашнього та сексуального насильства (в тому числі в проституції); 4) вбивство серійними маніяками; 5) загибель жінки внаслідок часткового або повного хірургічного видалення зовнішніх жіночих геніталій чи інше їх навмисне пошкодження або зміна, що вчиняється з немедичних причин: з культурною, релігійною або іншою метою, 6) кримінальні аборти, від акушерського насильства, саті, каро-карі, полювання на відьом, тощо.

З поміж основних причин такого явища як феміцид, можна виокремити: низький рівень освіти жінок (жертви), низький рівень освіти інтимного партнера (кривдника); вищий рівень освіти чи професійної кваліфікації жінки, а ніж у партнера; релігійні практики (іракські мусульмани).

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок про те, що вся запобіжна діяльність, що проводиться правоохоронними органами шляхом реалізації кримінологічної профілактики щодо запобігання як домашньому насильству так і феміциду зокрема не повинна бути формальною. Також необхідним вбачається введення до кримінального законодавства України, поняття «феміциду», для позначення рівня жіночої смертності від домашнього насильства, що значно превалює над рівнем чоловічої, задля розробки дієвого механізму запобігання зазначеним кримінально-протиправним проявам у майбутньому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Єдиний реєстр досудових розслідувань. URL: <https://erdr.gp.gov.ua/erdr/erdr.web.system.LoginPage.cls> (дата звернення: 01.06.2023).

2. Гентош Л., Кісь О. Гендерний підхід: історія, культура, суспільство: збірник статей. Львів: ВНТЛ-Класика, 2003. 252 с.

МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Кирило ПАСИНЧУК, кандидат педагогічних наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Світовою спільнотою злочини проти людяності визнані найгострішою проблемою сучасності, загрозою для функціонування всієї системи міжнародної безпеки. Бо жертвами міжнародного тероризму та геноциду є групи людей, а іноді і цілі держави. І прагнення однієї держави захопити територію іншої, розпочати та ввести війну неодмінно спричиняє масові убивства та скоєння інших тяжких злочинів.

Неможливо перелічити всі звірства, що чинять рашисти в Україні. Регулярні війська РФ, терористичні диверсійні групи цілеспрямовано проводять ракетні удари, важкими артилерійськими системами обстрілюють цивільні об'єкти, житлові квартали та критичну інфраструктуру.

Тероризм як явище соціальної дійсності існує не одне століття, але й досі у науковій доктрині немає усталеного його визначення. Останнім часом тероризм стає дедалі кривавішим, жорстокішим, цинічнішим та різноманітнішим. Постійно зростає кількість держав, які відчули на собі жахливі наслідки терористичних актів.

Вплив сучасного тероризму на суспільно-політичний розвиток людства розглянуто в спеціальних працях В. Вітюка, І. Гармашова, О. Грачова, С. Єфімова та ін. Важливу групу становлять наукові розробки з питань протидії тероризму в контексті проблем міжнародної та національної безпеки (Г. Адлер, В. Антипенко, В. Буткевич, В. Глушков, В. Глущенко, В. Денисов, В. Ємельянов, І. Кресіна, І. Лазарєв, В. Ліпкан, А. Мацко, А. Машкова, М. Сенченко, І. Хижняк та ін.). Г. Адлер, зокрема, акцентує увагу на міжнародних правовідносинах «за участю України в сфері боротьби з тероризмом як злочином міжнародного характеру» [1].

Міжнародний тероризм належить до найбільш небезпечних і важко прогнозованих явищ, вирізняється особливим динамізмом і багатоплановістю, а також здатністю до адаптації й модернізації в умовах основних цивілізаційних тенденцій сучасності – глобалізації та інформатизації. Так, одним із загрозливих проявів міжнародного тероризму стає інформаційний тероризм, в основі якого – маніпуляція свідомістю мас, розповсюдження інформаційно-емоційного ефекту, на який розраховано більшість терористичних актів, залучення прихильників серед членів суспільства, вплив на владні структури, які приймають політичні рішення. Осмислення в цьому відношенні феномену інформаційного тероризму є передумовою формування більш чітких уявлень щодо сутності сучасного міжнародного тероризму, запобігання загроз, здатних зруйнувати державні інститути, основи державної стабільності, як і основи національної безпеки демократичних країн взагалі.

Термін «тероризм» походить від лат. слова «terror» – великий страх, жах і за змістом є одним із різновидів екстремізму як прихильності крайнім поглядам, методам, діям, заходам у політиці. У літературі та законодавчих актах чимало визначень поняття тероризму, які певним чином різняться між собою.

В українській науці доволі поширеним став підхід, запропонований В. П. Ємельяновим, що передбачає розгляд тероризму у трьох значеннях: 1) у вузькому (власному) розумінні; 2) у широкому розумінні; 3) у найбільш широкому розумінні [2, с. 7]. Так, тероризм у вузькому розумінні співпадає з поняттям «терористичний акт», кримінальна відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 258 КК України. Тероризм у широкому розумінні охоплює тероризм у вузькому сенсі і всі інші злочини терористичної спрямованості. До категорії цих злочинів крім терористичного акту належать також інші злочини (наприклад, захоплення заручників, викрадення людини, захоплення будинків, споруд, водного або повітряного судна, залізничного рухомого складу тощо), якщо ці діяння вчиняються публічно і спрямовані на залякування населення з метою впливу на прийняття якогось рішення або відмови від нього [2, с. 10]. Таким чином, у широкому значенні під тероризмом слід розуміти вчинення або загрозу вчинення суспільно небезпечних діянь (вибухів, підпалів, знищення людей та речей), які посягають на громадську безпеку і спрямовані на створення обстановки страху, неспокою, пригніченості з метою прямого чи непрямого впливу на прийняття певного рішення або відмови від нього [3, с. 84].

Міжнародний тероризм – явище багатогранне й складне, про що може свідчити відсутність будь-якого єдиного понятійного підходу на міжнародному рівні. Наприклад, Державний департамент США визначає його як «тероризм, що стосується громадян і території більш ніж однієї країни». Тероризм стає міжнародним, як наголошує Л. Моджорян [4], коли:

- і терорист, і жертви тероризму є громадянами однієї держави чи різних держав, але злочин скоєний за межами цих держав;
- терористичний акт спрямований проти осіб, що захищені міжнародним правом;
- терористичний акт готують в одній державі, а скоюють в іншій;
- вчинивши терористичний акт в одній державі, терорист переховується в іншій, унаслідок чого постає питання про його екстрадицію.

Сучасна цивілізація містить у собі складні високотехнологічні системи, від безперебійного функціонування яких багато в чому залежить її існування. Розвиток зазначених систем супроводжується їхнім ускладненням і водночас підвищенням рівня вразливості й виходу з ладу. Зазначене, на думку експертів, призводить до того, що інфраструктура стає «вразливою для локальних аварій, котрі вже в свою чергу можуть викликати широкомасштабні або катастрофічні аварії».

На думку В. К. Майбороди, С. А. Кузьміна та інших експертів, міжнародні терористичні організації досі мають змогу використовувати територію України як транзитну територію для проникнення до країн Західної Європи, переховування своїх членів, створення бізнесових структур для фінансового забезпечення своєї діяльності, спроб придбання зброї та інших засобів ураження [5; 4; 6].

Отже, в Україні є проблема загроз тероризму, внутрішні першопричини якої слід шукати в політичній, економічній, соціальній сферах. Водночас, за висновками вітчизняних експертів, нині для України найімовірнішими та найнебезпечнішими є виклики й потенційні загрози, спричинені міжнародно-державним тероризмом з боку РФ.

Слід зазначити, що в Україні впродовж останніх років на законодавчому рівні загалом сформовано систему забезпечення антитерористичної безпеки, яка дає змогу організувати роботу з відвернення й припинення терористичних актів, запобігання кризовим ситуаціям та відповідає стандартам провідних держав світу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Adler H. E. Problemy borotby z teroryzmozom u nacionalnomu zakonodavstvi derzhav i mizhnarodnopravovij praktyci : avtoref. dys. ... k. yu. n. / H. E. Adler. – K. : V.y., 2003. – 13 s.
2. Проблеми систематизації та комплексного розвитку антитерористичного законодавства України : монографія / кол. авт. : В. С. Зеленецький, В. П. Ємельянов, В. Я. Настюк та ін. ; за заг. ред. В. С. Зеленецького та В. П. Ємельянова. – Харків : Право, 2008. – 96 с.
3. Кальман А. Г. Словарь криминологических и статистических терминов : словарь / А. Г. Кальман, И. А. Христин. – Харьков : Гимназия, 2001. – 96 с.
4. Моджорян Л. А. Тероризм: правда і вигадки / Л. А. Моджорян. – К. : Політвидав України, 1985. – 175 с.
5. Майборода В. К. Вступне слово / В. К. Майборода // Державна політика у сфері запобігання тероризму: міжнародний досвід і його актуальність для України : [зб. матер. наук.-практ. конф.], Київ, 31 жовт. 2008 р. – К. : Інтертехнологія, 2008. – С. 6–7.
6. Общие тенденции исламского политического процесса в мире [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.easttime.ru/section>.

CURRENT ISSUES OF THE PROBATION INSTITUTE DEVELOPMENT IN UKRAINE

V. ANISHCHENKO, Doctor of Sciences (Law), Professor

Academy of the State Penitentiary Service

R. SHMELOVA, Junior researcher

Academy of the State Penitentiary Service

One of the directions of reforming the penitentiary system of Ukraine is the development of the Probation Institute, which functions in accordance with the Law of Ukraine "On Probation" [1]. The adoption of this law in 2015 was a strategic decision.

The National Probation System is a part of the State Criminal and Executive Service within the structure of the Ministry of Justice of Ukraine as the State Institution «Probation Center» (the activities of which extend to the territory of the entire state). Probation units (573 probation offices) are available in all administrative and territorial units of the country. Functions and tasks of probation are performed by more than 3,000 employees [2].

Unfortunately, despite the gradual introduction of the Probation Institution into the social life of our country, each of the components of this institution has certain legal gaps and irregularities. The Law of Ukraine «On Probation» defines three types of probation in accordance with its functions: pre-trial (applies to accused persons in respect of whom the court has not yet issued a court decision regarding the criminal offense charged against such a person), supervisory (applies to persons sentenced to criminal penalties, not related to restriction or deprivation of liberty) and penitentiary (the object is persons who are serving punishment in the form of restriction or deprivation of liberty for a certain period). Each of them has its own characteristics, provides for a certain course of action in accordance with the status of persons to whom appropriate probation procedures should be applied.

Since the introduction of probation in Ukraine, there has been a trend of increasing the number of convicts serving sentences without deprivation of liberty. Currently, the ratio of those serving sentences on probation to those held in prisons is twice as large. From 2015 until now, the system of probation bodies has helped thousands of our citizens to rethink their criminal behavior, change their attitude towards themselves and their environment, find their way to build their own lives, etc.

The law-enforcement practice of the mechanism of probationary actions faces a number of problems related to the need for editorial clarification of certain concepts and categories of legal acts of a criminal-procedural nature, with limited access to the databases of law enforcement agencies in order to obtain operational information about the commission of offenses by persons who are already on the record, clearer regulation of the material grounds for the application of probation measures in the criminal law and separation of the grounds for providing social services to persons who are brought to criminal liability, improvement of the pre-trial report and its improper consideration during sentencing of the defendant, improvement of the list of types of punishments, which are not related to deprivation of liberty, etc.

Well-trained personnel can solve the above-mentioned problem directions for improving the work of probation bodies due to the professional competence they have developed. This enables probation personnel to work with offenders, namely: to build communication processes in the systems «representative of the probation authority – client (offender) – judge», «representative of the probation authority – client (offender)», «representative of the probation authority – client (offender) – representative of a public organization (psychologist, doctor, social worker)»,

«probation authority representative – client (offender) – volunteer» and others, choose communication technology and overcome certain barriers (resistances) while working with the offender, choose an individual probation program and build a trajectory of correction of a person who has come into conflict with the law, etc.

It is possible to form the professional competence of probation personnel:

- under the condition of international experience generalization, analysis of world practice and scientific research on the professional training of probation specialists, in particular the USA, France, Germany, Great Britain, the Baltic countries, Poland, etc.;

- introduction of mandatory advanced training courses, namely: legal training (especially in the field of human rights protection, prevention of torture, administrative and criminal, criminal procedural law, conducting supervisory work, studying new areas of penitentiary probation, etc.); social and psychological guidance in the field of social and psychological work with persons in conflict with the law (offenders, persons under conditions of restriction of will), social assistance and rehabilitation in the field of support and provision of certain social and medical, social services; improvement of volunteer management in the field of probation; development of leadership qualities; acquisition of new skills in the possession of information and communication technologies (in the system of the Unified Register of Convicted Persons, Taken into Custody, special programs as «Cassandra», etc.), digital competences in order to use progressive work tools, the main ones of which are risk assessment, correctional programs, etc.

The above mentioned makes it possible to note that:

- 1) indeed, one of the tasks of the state in the field of development of criminal and criminal procedural law is to ensure an increase in the degree of security of society and the level of its democracy, a humanistic and tolerant attitude towards persons who come into conflict with the law, and this task can really be solved by the Probation Institute in Ukraine;

- 2) the Probation Institute should study foreign experience more and implement it in the field of development of all types of probation, development of an effective mechanism of probation supervision, implementation of probation programs and measures of penitentiary probation;

- 3) develop volunteer management in the field of probation;

- 4) to create reliable relationships with law enforcement agencies in order to receive timely operational information about the commission of offenses by persons who are already registered;

- 5) the probation institute together with educational institutions, including those with specific training conditions, should develop a model of training and professional development of probation personnel [3].

REFERENCES

1. Law of Ukraine “On Probation”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>.
2. Probation – New Impulse of the Reform. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/probatsiya-noviy-impuls-reformi-vidbulasya-mijnarodna-konferentsiya-z-pitan-kriminalnoi-yustitsii>
3. Anishchenko V. O., Puzyriov M. S., Olefir L. I. Legal Bases of Probation in Ukraine. Chernihiv: Academy of SPS, 2021. 172 p.

THE CONCEPT AND CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS OF CRIME IN PLACES OF DEPRIVATION OF LIBERTY

Stepan BONDARENKO

National Academy of the Security Service of Ukraine

Yuriy VITOMSKYI

Kyiv University of Intellectual Property and Law of the National University «Odesa Law Academy»

Crime in places of deprivation of liberty is sometimes referred to as «criminal» crime (i.e., crime that occurs while serving a sentence), sometimes as «penitentiary» crime, which includes a set of crimes committed in places of deprivation of liberty [1, p. 35]. But in any case, this type of crime is characterised by the following features: a specific place of commission of the crime (correctional institutions, temporary detention centres); a specific subject of the crime (only persons deprived of their liberty); its focus on other convicts or on the administrative staff of the institution.

In addition, it should be remembered that the crime under consideration is an integral part of recidivism. The criminal and legal structure of crime in places of deprivation of is characterised by relative stability.

All of them can be divided into three groups. The bulk of crimes fall into the first group: escape from prison or custody and malicious disobedience to the requirements of the administration of correctional institutions, which together account for more than half of all crimes committed in prisons.

Forms and methods of escape may vary depending on the type of institution: execution of sentences: from unauthorised abandonment of the place of deprivation of liberty by a person serving a sentence to digging and escapes with the use of violence against guards, weapons, and technical means. Escapes can be single, group and massive during mass riots in the colonies [2, p. 176].

However, often the preparation for escape and the escape itself are either simplified or situational and are committed either with the help of primitive means of overcoming the fence (rope with a hook, etc.) or by exploiting the shortcomings of the security equipment. Therefore, the dynamics of escape rates largely depends on the state and organisation of security in a particular institution.

Disobedience to the administration of penal institutions occurs when, in the opinion of prisoners, it violates their rights or deprives them of certain benefits by illegal actions deprives them of certain benefits. This opinion can be both justified and far-fetched, when the leaders of the convicts attempt to take the actual management of the colony into their own hands [3, p. 87]. In these cases, unreasonable indulgence in the demands of «authorities» can completely disorganise the work of the penal institution.

The second group (in terms of numbers) is made up of crimes related to the illegal trafficking of narcotic or other prohibited substances, objects, weapons. The level of these crimes is increasing. However, we must also take into account the significant latency of these crimes. A slight increase or decrease in these crimes indicates the randomness of the indicators, not the actual state of this type of crime. At the same time, an increase in drug trafficking in the «zone» may indicate an increase in the influence of the criminal subculture.

The third, although smaller in number, but more dangerous in terms of types, is violent crime: intentional murder, attempted murder, intentional grievous bodily harm, hooliganism, threats or violence. It is important to note the unstable dynamics of these

crimes. The level of intentional grievous bodily harm, hooliganism, threats and other types of violence also fluctuates.

In recent years, the level of such crimes as actions that disrupt the work of penitentiary institutions, mass disorder, and hostage-taking has significantly decreased. A separate group of crimes in penitentiary institutions are thefts, robberies and assaults. Most often convicts steal from other convicts.

Often, clothes, food and parcels are taken away by those who hold the position of a leader in the colony. These facts, as practice shows, are often unknown to the administration of penitentiary institutions, and when they become known, they either do not react to them or apply disciplinary measures [4, p. 21-22]. As for robberies and assaults, they are not common in places of deprivation of liberty.

The crimes are committed in the residential and production areas of the institutions, at off-site facilities, most often between 6 and 18 hours, on working days of the week. The tools used for crimes in prisons, especially violent and mercenary-violent crimes, are: kitchen knives, metal plates, «sharpeners», cords and other household or adapted objects.

As for the dynamics of crime in places of deprivation of liberty, according to official data, almost all quantitative and qualitative indicators show a downward trend.

LIST OF REFERENCES

1. Shurukhnov, NIKOLAI G., and OLEG M. Dechkin. «Grounds for criminalistic classification of crimes against human life and health committed by convicts serving imprisonment sentences in places of deprivation of liberty.» *Penitentsiarnaya nauka= Penitentiary Science* 15.4 (2021): 56.

2. Leo, Richard A., and Richard J. Ofshe. «Consequences of false confessions: Deprivations of liberty and miscarriages of justice in the age of psychological interrogation.» *J. Crim. l. & Criminology* 88 (1997): 429.

3. Zabyelina, Yuliya. «Revisiting the concept of organized crime through the disciplinary lens of economic criminology.» *Journal of Economic Criminology* 1 (2023): 117.

4. Barker, Vanessa. «Nordic exceptionalism revisited: Explaining the paradox of a Janus-faced penal regime.» *Theoretical criminology* 17.1 (2013): 25.

CRIMINAL LIABILITY FOR DESERTION: THE GLOBAL CONTEXT OF INTERNATIONAL CRIMINAL LAW

Kateryna HUCHENKO

Scientific supervisor – Serhii MIROSHNICHENKO, Doctor of Law, Professor, Honoured Lawyer of Ukraine

Kyiv University of Intellectual Property and Law of the National University «Odesa Law Academy»

In the United States Army, United States Air Force, British Armed Forces, Australian Defence Force, New Zealand Defence Force, Singapore Armed Forces and Canadian Armed Forces, military personnel will become AWOL if absent from their post without a valid pass, liberty or leave [1]. The United States Marine

Corps, United States Navy, and United States Coast Guard generally refer to this as unauthorized absence.

Personnel are dropped from their unit rolls after thirty days and then listed as *deserters*; however, as a matter of U.S. military law, desertion is not measured by time away from the unit, but rather [2]:

- by leaving or remaining absent from their unit, organization, or place of duty, where there has been a determined intent to not return;
- if that intent is determined to be to avoid hazardous duty or shirk contractual obligation;
- if they enlist or accept an appointment in the same or another branch of service without disclosing the fact that they have not been properly separated from current service.

People who are away for more than thirty days but return voluntarily or indicate a credible intent to return may still be considered AWOL. Those who are away for fewer than thirty days but can credibly be shown to have no intent to return (for example, by joining the armed forces of another country) may nevertheless be tried for *desertion* [3]. On rare occasions, they may be tried for treason if enough evidence is found.

There are similar concepts to desertion. Missing movement occurs when a member of the armed forces fails to arrive at the appointed time to deploy (or move out) with their assigned unit, ship, or aircraft. In the United States Armed Forces, this is a violation of the Article 87 of the Uniform Code of Military Justice (UCMJ) [4]. The offense is similar to absence without leave but may draw more severe punishment.

Failure to repair consists of missing a formation or failing to appear at an assigned place and time when so ordered. It is a lesser offense within Article 86 of the UCMJ [5]. An additional duty status code — absent-unknown, or AUN — was established by the U.S. military in 2020 to prompt unit actions and police investigations during the first 48 hours that a soldier is missing.

Under international law, ultimate «duty» or «responsibility» is not necessarily always to a «government» nor to «a superior», as seen in the fourth of the Nuremberg Principles, which states:

The fact that a person acted pursuant to order of his Government or of a superior does not relieve him from responsibility under international law, provided a moral choice was in fact possible to him.

Although a soldier under direct orders, in battle, is normally not subject to prosecution for war crimes, there is legal language supporting a soldier's refusal to commit such crimes, in military contexts outside of immediate peril.

In 1998, UNCHR resolution 1998/77 recognized that «persons [already] performing military service may *develop* conscientious objections» while performing military service [6]. This opens the possibility of desertion as a response to cases in which the soldier is required to perform crimes against humanity as part of his mandatory military duty.

The principle was tested unsuccessfully in the case of U.S. Army deserter Jeremy Hinzman, which resulted in a Canadian federal immigration board rejecting refugee status to a deserter invoking Nuremberg Article IV [7].

According to a source from April 2022, deserters from the military who were not involved in opposition activities were detained for a short time and then sent back to military service. According to further reports, every person who returns to Syria is a potential detainee, however, the lives of army defectors who are considering returning are said to be particularly at risk.

There are also reports of family members of deserters facing retaliation by GoS. A January 2021 source noted that family members of defectors may also be subjected to torture, death in custody and execution, while, according to a source from April 2022, family members of military deserters do not face any repercussions from authorities. The extent to which family members may face consequences would be influenced by factors such as the rank of the deserter/defector, the family's place of residence and religious background and the secret service and officer in charge of the area.

Even though the level of violence has decreased in recent years, in the case of the ongoing armed conflict in Syria, various excludable acts continued to be committed by the Syrian Armed Forces. Taking this into account, in conjunction with the fact that the individuals generally have no control over their role within the armed forces, neither with regard to their place of deployment nor with regard to the assignment of specific tasks, well-founded fear of persecution in relation to Article 9(2)(e) QD would in general be substantiated.

Taking into account the absence of a procedure for obtaining, or recognition of, the status of conscientious objector and the absence of alternative service in Syria, in the case of individuals who have deserted military service on grounds of conscience, well-founded fear of persecution would also in general be substantiated.

Therefore, in the case of military deserters and defectors, well-founded fear of persecution would in general be substantiated.

Taking into account that amnesty decrees concerning deserters are limited in time and do not remove the obligation to perform military service, they would generally not impact the level of risk associated with desertion of military service.

LIST OF REFERENCES

1. Manual for Courts-Martial United States (PDF) (2012 ed.). US Government Printing Office.

2. Peter S. Bearman; «Desertion as Localism: Army Unit Solidarity and Group Norms in the U.S. Civil War», *Social Forces*, Vol. 70, 1991.

3. Foos, Paul (2002). *A Short, Offhand, Killing Affair: Soldiers and Social Conflict during the Mexican-American War*. Chapel Hill, North Carolina: The University of North Carolina Press. ISBN 978-0807827314.

4. Desmond Bruce Lambley, *March in the Guilty Bastard*, Zeus Publications, (Burleigh, Qld), 2012. ISBN 978-1-921-91953-4: includes an alphabetical listing of more than 17,000 Australian soldiers who were court-martialled by the AIF during World War I.

5. Ella Lonn; *Desertion during the Civil War* University of Nebraska Press, 1928 (reprinted 1998).

6. Aaron W. Marrs; «Desertion and Loyalty in the South Carolina Infantry, 1861–1865», *Civil War History*, Vol. 50, 2004.

7. Nussio, Enzo; Ugarriza, Juan E. (2021). «Why Rebels Stop Fighting: Organizational Decline and Desertion in Colombia's Insurgency». *International Security*. 45 (4): 167–203. doi:10.1162/isec_a_00406. ISSN 0162-2889.

СЕКЦІЯ 9. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

ТАКТИЧНА ОПЕРАЦІЯ «СПІВУЧАСНИКИ» ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ, ОБІЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ

Олександр АБАКУМОВ

*НК – Анатолій ПОЛЯХ, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України
Національна академія внутрішніх справ*

Процес розслідування кримінальних правопорушень у сфері службової є складним через механізм протиправної діяльності, великий обсяг роботи в кримінальному провадженні та активну і кваліфіковану протидію розслідуванню тощо.

Такі кримінальні правопорушення часто вчиняються у співучасті, а тому вимагають від органу досудового розслідування організації та узгодженості у проведенні системи слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових та організаційних заходів для вирішення проміжних тактичних завдань та досягнення мети розслідування.

Тому, враховуючи той факт, що безсистемні та поодинокі заходи є неефективними у досліджуваній категорії кримінальних правопорушень, в таких кримінальних провадженнях вирішення завдань слідства нерідко потребує комплексного підходу, який виявляється у проведенні тактичних операцій.

При розслідуванні прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою характерними типовими тактичними операціями є «Встановлення статусу суб'єкта кримінального правопорушення», «Виявлення епізодів», «Очевидці», «Документ», «Співучасники», «Встановлення корумпованих зв'язків», «Подолання протидії», «Майно», «Розшук правопорушника» та інші.

Під час розслідування досліджуваного виду кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності має вживатися комплекс заходів, спрямованих на виявлення всіх причетних до вчинення кримінального правопорушення осіб і отримання необхідної доказової інформації, достатньої для їх притягнення до кримінальної відповідальності. На досягнення цієї мети направлена тактична операція «Співучасники», яка передбачає комплекс слідчих (розшукових) дій та негласних (слідчих) розшукових дій, а також пошуково-аналітичних заходів, які спрямовані на отримання інформації про всіх співучасників і роль кожного з них у вчиненні кримінального правопорушення.

Якщо у вчиненні злочину брали участь кілька осіб, має плануватись і проводитись тактична операція «Співучасники», що здебільшого проводиться разом з тактичною операцією «Корумповані зв'язки» [1, с. 128]. Саме корумповані зв'язки є однією з важливих ознак організованих груп, які забезпечують не лише тривале їх функціонування, а й розвиток у майбутньому. Для організованих груп

характерними є корумповані зв'язки на високих рівнях, що складно встановити під час розслідування. Чим більш організованим є злочинне угруповання, тим вищим є рівень його корумпованих зв'язків [2, с. 36].

Така типова тактична операція здійснюється в тісній взаємодії органу досудового слідства з оперативними підрозділами. Зокрема, працівники оперативних підрозділів за дорученнями слідчого, вказівками прокурора проводять негласні заходи, спрямовані на пошук і перевірку осіб на причетність до вчиненого злочину; негласні слідчі (розшукові) дії – аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж і з електронних інформаційних систем; спостереження за особою. річчю або місцем, контроль за вчиненням злочину тощо. Окрім того, як оперативні працівники в ході проведення пошукових заходів, так і прокурори, слідчі (детективи) можуть направляти запити щодо здійснення перевірки за пошуковими системами з метою отримання інформації про причетних до вчинення злочинів у сфері службової діяльності осіб. Також встановлення співучасників здійснюється шляхом проведення низки допитів підозрюваного (-их), свідків, у тому числі одночасних допитів [3, с. 330].

Тактична операція «Співучасник» є розповсюдженою, оскільки кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності, в тому числі прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, пов'язано з великою кількістю фактів групових посягань, коли кримінальне правопорушення вчинено спеціальним суб'єктом у співучасті з іншими особами, які безпосередньо не мають стосунку до господарської діяльності. Тому, одним із важливих завдань під час досудового розслідування є встановлення причетності до вчинення кримінального правопорушення всіх співучасників.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Шевчук В. М. Можливості застосування типових тактичних операцій у кримінальному провадженні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2014. С. 135–139.
2. Чаплинський К. О. Організація і тактика слідчих дій при розслідуванні злочинів, учинених організованими злочинними угрупованнями: монографія. д. юрид. Акад. м-ва внутр. справ, 2004. 192 с.
3. Пчеліна О.В. Теоретичні засади формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2017. 568 с.

ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ЗЕМЛЕВИКОРИСТАННЯ, ОХОРОНИ НАДР, АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ

Олександр БОГАТИРЧУК

НК – Андрій АНТОЩУК, кандидат юридичних наук, доцент

Національна академія внутрішніх справ

Охорона довкілля є однією з найактуальніших функцій сучасної України. У ст. 16 Конституції України визначено, що обов'язком держави є забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України,

подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, збереження генофонду Українського народу [1]. Така функція реалізується за допомогою регулювання відносин у сфері охорони, використання й відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання та ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності людини на довкілля.

Відповідальність за вчинення кримінальних правопорушень проти довкілля визначена восьмим розділом Особливої частини Кримінального кодексу (далі – КК) України [2, с. 16]. Зазначені кримінальні правопорушення являють собою однорідну сукупність кримінально караних діянь, що посягають на навколишнє природне середовище та його компоненти, а їх характерними ознаками є однорідність і взаємообумовленість способів досягнення протиправної мети, наявності слідів екологічного спрямування та викликаних ними негативних наслідків [3, с. 8].

На правоохоронні органи покладається обов'язок належного документування зазначених протиправних діянь, удосконалення методики їх розслідування, вжиття відповідних процесуальних заходів, спрямованих на виявлення та притягнення винуватих осіб до відповідальності, що часто викликає проблеми процесуального, організаційного та тактичного характеру.

Складність початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень у сфері землевикористання, охорони надр, атмосферного повітря полягає в тому, що відомості про стан, наприклад, водоймища, ґрунту у зв'язку з конкретною подією, містяться в різноманітних документах відомчого характеру, а також актах службового розслідування. Слідчий повинен отримати довідки у відповідних органах державного контролю та нагляду за станом навколишнього середовища, з'ясувати, які правила охорони водоймищ, землі, повітря є чинними для такого виду діяльності підприємства або установи [3, с. 235].

Як свідчить слідча, практика інформація щодо екологічних кримінальних правопорушень зазвичай надходить від посадових осіб підприємств, закладів, організацій, отримується з відкритих джерел інформації. Найпоширенішим приводом є інформація від природоохоронних органів, зокрема, органів, що здійснюють державний екологічний контроль за станом навколишнього природного середовища. Повідомлення таких органів супроводжуються протоколом про порушення екологічного законодавства, інформацією про місце події та завдані збитки, приблизний час вчинення злочину, за рідкісним винятком інформацією про особу та спосіб вчинення злочину [4, с. 72].

Як свідчить практика, на початку досудового розслідування кримінальні провадження здебільшого розпочинають за фактом виявлення події, що містить ознаки відповідного кримінального правопорушення проти довкілля відносно невизначеного кола осіб, коли не встановлено конкретну особу, причетну до його вчинення. В такому разі основною метою буде встановлення наявності або відсутності події кримінального правопорушення, виявлення й викриття особи, винної в його вчиненні. У подальшому зусилля органу досудового розслідування мають бути спрямовані на встановлення конкретної особи (кола осіб), причетних до вчинення кримінального правопорушення.

Для повного та всебічного розслідування слідчий повинен встановити не лише коло обставин, що підлягають доказуванню (ст. 91 КПК), а й усі факти, що мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, правильної кваліфікації вчиненого та призначення справедливої міри покарання. Під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері землевикористання, охорони надр, атмосферного повітря, серед іншого, з'ясуванню підлягають такі

обставини: які екологічні норми були порушені; хто винен у їх порушенні; до яких наслідків призвело порушення; яка матеріальна шкода спричинена тощо. Перелік таких обставин, визначають у кожному випадку окремо, виходячи з предмета й меж доказування, кваліфікуючих ознак злочину та обставин, зумовлених особливостями кожного провадження.

Одним із проблемних питань при розслідуванні таких кримінальних правопорушень є встановлення розміру завданої шкоди. Так, відповідно до ст. 69 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» шкода, заподіяна внаслідок порушення природоохоронного законодавства, підлягає компенсації в повному обсязі без застосування норм зниження розміру стягнення та незалежно від сплати збору за забруднення навколишнього природного середовища та за погіршення якості природних ресурсів. До того ж, застосування заходів дисциплінарної, адміністративної або кримінальної відповідальності не звільняє винних від компенсації шкоди, заподіяної забрудненням навколишнього природного середовища та погіршенням якості природних ресурсів (ст. 68) [5]. Також Постановою Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» від 10.12.2004 р. № 17 акцентовано увагу на необхідності ретельного встановлення причинного зв'язку між відповідними діями підсудного та фактом заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу, з'ясування чи не зумовлені шкідливі наслідки факторами, що не залежали від волі підсудного (стихійне лихо, пожежа тощо) [6].

Отже, організація початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень у сфері землекористування, охорони надр, атмосферного повітря обумовлена специфічними умовами події і спеціальними правилами, що регулюють охорону навколишнього природного середовища. Типовою визначено ситуацію, коли на початку досудового розслідування кримінальні провадження розпочинають за фактом виявлення події, що містить ознаки відповідного кримінального правопорушення проти довкілля, відносно невизначеного кола осіб. Саме на початковому етапі розслідування має бути вжито заходів до встановлення розміру шкоди, завданої порушенням природоохоронного законодавства. При цьому необхідне встановлення причинного зв'язку між відповідними діями підозрюваного (обвинуваченого) та фактом заподіяння шкоди довкіллю.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України : прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // ВВР. 1996. № 30. ст. 141.
2. Шульга А.М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації: науково-практичне видання. Х. : НікаНова, 2012. 192 с.
3. Одерій О.В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довкілля : монографія. Харків: Діса плюс, 2015. 528 с.
4. Артеменко О. В. Особливості провадження у справах про проступки у сфері охорони навколишнього природного середовища. Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. Серія «Право та державне управління». 2013. № 1. С. 72.
5. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 черв. 1991 р., № 1264-XII // ВВР. 1991. № 41. Ст. 546.
6. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 10 груд. 2004 р., № 17 // Вісник Верховного Суду України. 2005. № 1. С. 9–12.

ЩОДО КОНСТИТУЦІЙНОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ ЗА НЕЗАКОННИЙ ОБІГ ПСИХОАКТИВНИХ РЕЧОВИН НАРКОЗАЛЕЖНИМИ ОСОБАМИ (ДОСВІД ФРН)

*Євген ГНЕДИК, кандидат юридичних наук
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України*

Незаконний обіг наркотиків та наркоманія є сьогодні однією з основних проблем, що турбують увесь світ. Обсяг збитків, завданих незаконним обігом наркотиків, надзвичайно великий, його наслідками є деградація особистості споживача наркотиків, зростання рівня злочинності, зниження матеріально-технічного та інтелектуального потенціалу суспільства, погіршення генофонду та цілий ряд інших серйозних наслідків. У той же час незаконний обіг наркотиків, будучи фінансовим джерелом тероризму, становить одну з найсерйозніших загроз міжнародній безпеці. У цьому контексті держави світу постійно вдосконалюють методи боротьби з наркоманією та незаконним обігом наркотичних засобів, а також наращують зусилля у сфері застосування відповідної системи контролю на міжнародному рівні.

Світова проблема зловживання наркотиками, стосується мільйонів людей по всьому світу. Вона продовжує створювати серйозну загрозу здоров'ю, безпеці та благополуччю всього людства. Ця проблема підриває сталий розвиток, політичну та соціально-економічну стабільність, демократичні інституції. Вона загрожує міжнародному миру, національній та регіональній безпеці, верховенству права.

Проблема наркоманії залишається загальною та спільною відповідальністю, яка потребує ефективного та більше широкого міжнародного співробітництва, що диктує необхідність застосування інтегрованого, взаємопідсилювального та збалансованого підходу.

Тема боротьби з наркоманією вже багато років є надважливою для таких структур, як Організація Об'єднаних націй та Рада Європи.

Сучасна світова система контролю над наркотиками базується, в основному, на положеннях Єдиної Конвенції ООН про наркотичні засоби 1961 року, Конвенції про психотропні речовини 1971 року та Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин 1989 року.

Крім цього, Основним кримінально-правовим актом Європейського Союзу у сфері боротьби з наркотичною злочинністю є Рамкове рішення 2004/757/ПВД Ради Європейського Союзу від 25 жовтня 2004 р. «Про введення мінімальних правил відносно елементів складів злочинів і санкцій, що підлягають застосуванню в області торгівлі наркотиками» [1]. Цей документ дозволив визначити, на рівні ЄС, загальний підхід до боротьби із незаконним обігом наркотиків.

У ФРН питання обігу наркотиків і відповідальності за його порушення регламентовані Законом про наркотики (BtMG) [2].

Особливістю цього Закону, як і будь-яких обмежень державою прав і свобод людини, є використання принципу співрозмірності і заборони на застосування зайвих покарань. BtMG передбачає право прокурора відмовитись від кримінального переслідування (ст. 31a), а суду – відмовитись від покарання (п. 5 ст. 29) у випадках, якщо правопорушник тільки вирощує, виготовляє, імпортує,

експортує, придбає, закупає або зберігає будь-яким іншим способом невелику кількість наркотиків для власного вживання. Ці положення не є імперативними (право, а не обов'язок), але практика виходить з того, що за наявності підстав вони практично завжди застосовуються.

Крім того, відповідно до ст. 31а BtMG, органам правопорядку слід утримуватися від кримінального переслідування, якщо невелика кількість наркотиків перебуває у правопорушника в кімнаті для вживання наркотиків (за наявності дозволу на таку діяльність відповідно до ст. 10а BtMG). Зауважимо, що такі кімнати, де наркозалежні особи мають можливість безпечно вживати наркотичні засоби і психотропні речовини, у ФРН є дозволеними за умови їх функціонування під контролем держави.

В переважній більшості випадків, прокурор утримується від кримінального переслідування на підставі ст. 31а BtMG і справа до суду не надходить. У випадках, коли прокурор цього не зробив, вже суд, за наявності підстав, може на будь-якій стадії процесу закрити провадження за згодою прокурора на підставі ч. 2 ст. 31а BtMG або не застосовувати покарання виходячи із принципу співрозмірності і відсутності суспільного інтересу. У такому випадку покарання не призначається на підставі ст. 29 BtMG.

Водночас Конституційний Суд ФРН вважає, що кримінальне покарання наркозалежних осіб, фактично, за вживання наркотиків (бо таке вживання неможливо без хоча б однієї з дій, які є їх незаконним обігом), не є безперечним з точки зору додержання принципу співрозмірності.

Суть проблеми полягає в тому, що з одного боку, поширення наркотичних засобів (що призводить до зростання злочинної активності всередині держави) завдає серйозної шкоди суспільству. Але з іншого, наркозалежність – є хворобою, і люди, які страждають на неї, так само мають права і вимагають державного захисту.

Вирішення цього питання ґрунтується на положенні про те, що захисту підлягає право будь-якої фізичної особи на свободу особистості та фізичну недоторканність (передбачено ст. 2 Основного закону ФРН [3]). Будь-яке втручання держави у свободу громадянина має бути виправдане з погляду конституційного права

Однак, існують різні думки щодо застосування даного права до питання виробництва та розповсюдження наркотичних засобів. Більшість і вважає, що під охороною знаходиться свобода дій людини у найширшому значенні. Отже, людина може робити все, що забажає. Будь-яка дія чи бездіяльність захищається без будь-яких спеціальних вимог. Але при цьому, ця ж більшість вкрай негативно ставиться до дій, пов'язаних із виробництвом та розповсюдженням наркотичних засобів.

Очевидним є і певна невідповідність між міжнародно-правовими зобов'язаннями ФРН щодо кримінальної караності будь-якого обігу наркотичних засобів та додержанням конституційного принципу неприпустимості невинуватеного втручання в права і свободи людини. Відображення положень міжнародних конвенцій щодо контролю над наркотиками у внутрішньому законодавстві можливе лише за умови дотримання міжнародно визнаного принципу співрозмірності. Відповідно до цього принципу будь-яка міра, що вживається державою у відповідь на будь-яку дію, яка може спричинити порушення миру, порядку або належного управління, має бути співрозмірна цьому порушенню. У вузькому сенсі, у контексті кримінального правосуддя, цей принцип допускає покарання як прийнятний захід реагування на злочин при

умові, що воно пропорційно ступеня серйозності цього злочину. У широкому значенні цей принцип у тій чи іншій формі, як правило, закріплений у державній конституції, а спеціальні правила знаходять свій відбиток у докладніших нормах національного законодавства. Відповідні стандарти нерідко розробляються та закріплюються у міжнародних та регіональних документах щодо прав людини та документах, що стосуються попередження злочинності та кримінального правосуддя.

Незастосування кримінального покарання є обґрунтованим, але така міра не є достатньою з точки зору забезпечення додержання прав людини (немає обов'язку не застосовувати, а лише право; немає юридичної визначеності щодо кількості психоактивних речовин, ці кількості переважно визначаються через прецеденти або локальні НПА земель і різняться залежно від земель -; критерій для визначення таких розмірів викликає сумніви, оскільки одноразова доза розраховується на випадкового споживача, а для наркозалежної людини вона є вищою)

Порівняння українського і німецького досвіду кримінально-правової заборони обігу наркотичних засобів і психотропних речовин особами, які страждають на наркоманію свідчить про те, що законодавством обох країн передбачена кримінальна відповідальність за такі дії, а також певні підстави для звільнення від відповідальності. В разі вчинення діяння у невеликих розмірах для власного споживання незастосування кримінального покарання у ФРН, на відміну від України, не пов'язане а ні з добровільною здачею таких речовин, а ні з початком лікування від наркоманії. Висновок про безпідставність кримінального покарання у ФРН ґрунтується на його невідповідності принципу пропорційності обмеження державою прав і свобод людини і заборони на застосування зайвих покарань, що може бути враховано при реформуванні вітчизняного кримінального права.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Council Framework Decision 2004/757/JHA of 25 October 2004 laying down minimum provisions on the constituent elements of criminal acts and penalties in the field of illicit drug trafficking. // Official Journal. – L 335. – 11. 11. 2004. – P. 0008–0011.
2. Betäubungsmittelgesetz (Gesetz über den Verkehr mit Betäubungsmitteln). URL: <https://dejure.org/gesetze/BtMG>.
3. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland
URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/index.html>

МЕТОДИКО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ СЛІДЧИМ

*Олександр ДУЛЬСЬКИЙ, доктор філософії за спеціальністю 081 – Право,
заслужений юрист України
Національна академія внутрішніх справ*

Особливе місце у системі криміналістичного забезпечення посідає методико-криміналістичне забезпечення, адже воно як враховує складові техніко-криміналістичного та тактико-криміналістичного забезпечення, так і має самостійне значення і зміст. Серед завдань криміналістичної методики ключове

місце посідає її наскрізний елемент – процес збирання доказів, адже від правильного збирання доказів залежить ефективність та результативність всього кримінального провадження щодо кожного кримінального правопорушення. Саме тому актуальним залишається питання методико-криміналістичного забезпечення збирання доказів, особливо слідчим, як «ключової» фігури зі сторони обвинувачення у кримінальному провадженні.

Враховуємо те, що в науці представлені наступні синонімічні поняття: «криміналістична методика» та «методико-криміналістичне забезпечення». Вони є схожими між собою та їх зміст, має навіть спільні ознаки, проте вони усе-таки відрізняються. Поняття «криміналістична методика» застосовують лише в науці, яке охоплює всі ті елементи цілісного змісту поняття, які вивчає криміналістична методика, а методико-криміналістичне забезпечення пов'язують із якимось процесом, в тому числі і з діяльністю уповноважених суб'єктів (тобто існує в практичній площині). Наприклад, «методико-криміналістичне забезпечення процесу розслідування», «методико-криміналістичне забезпечення профілактики кримінальних правопорушень», «методико-криміналістичне забезпечення судового розгляду» [1, с. 247] тощо. Таке «маневрування» необхідне для правильного лінгвістичного формулювання та розуміння словосполучень. Тому поняття «методико-криміналістичне забезпечення» застосовується завжди з якимось процесом.

Криміналістичну методику визначають як «завершальний розділ науки криміналістики, що представляє собою систему наукових положень і сформованих на їх основі практичних рекомендацій, що забезпечують ефективність діяльності слідчого та інших компетентних суб'єктів з розслідування та попередження окремих видів кримінальних правопорушень» [2, с. 569].

Згідно з п. 17 ч. 1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року (КПК України) слідчий – це «службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу Державного бюро розслідувань, органу Бюро економічної безпеки України, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень» [3].

Саме він є тим центральним суб'єктом сторони обвинувачення, який застосовує широкий спектр рекомендацій, що містяться у криміналістичній методиці, зважаючи на: а) обов'язок здійснення ним досудового розслідування з метою встановлення всіх обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, і як наслідок виконання завдань кримінального провадження; б) володіння ширшими повноваженнями щодо збору фактичних даних, аніж інші учасники сторони обвинувачення (потерпілий, його представник та законний представник у випадках, установлених КПК України); в) професійність.

Що ж до збирання доказів, то, як слушно вказує О.В. Капліна, цей процес є складною комплексною діяльністю суб'єктів доказування з виявлення, витребовування, отримання, закріплення, збереження у встановленому порядку доказів [4, с. 223], що можна взяти за основу.

Нині існує чимало класифікацій криміналістичних методик. Їх виділення допомагає слідчим належним чином виконувати свої функції, ефективно організовувати свою діяльність щодо збирання доказів.

Що ж до одного із ключових елементів, методико-криміналістичне забезпечення – «забезпечення підвищення «ефективності розслідування»», то

доцільно висловити окремі позиції тлумачення Європейського суду з прав людини, які були структурно висвітлені В.В. Гвоздюком. Так, Європейський суд з прав людини тлумачить «ефективність розслідування» у своїх рішеннях, що стосується і методичного забезпечення розслідування таким чином: «характер і межі розгляду, що відповідають мінімальному критерію ефективності розслідування, залежать від обставин справи. Вони оцінюються на підставі всіх фактів і з урахуванням практичних реалій слідчої роботи. Не уявляється можливим звести різноманітність ситуацій, які можуть статися, до простого переліку слідчих дій та інших спрощених критеріїв» [5]; «розслідування не буде ефективним, доки всі докази не будуть детально вивчені, а висновки не будуть обґрунтовані» [6]; ефективне розслідування включає своєчасність і відсутність непотрібних затримок [7, с. 190–191] тощо.

Тому і важливо визначати збирання доказів одним із важливих завдань криміналістичної методики, адже правильне виконання цього процесу не лише у кримінальному процесуальному, а і криміналістичному аспекті, сприяє здобуттю належних та допустимих доказів, що забезпечує результативність досудового розслідування та загалом кримінального провадження.

Методико-криміналістичне забезпечення збирання доказів слідчим виявляється у тому, що слідчий, користуючись практичними рекомендаціями, забезпечує дотримання критерію ефективності під час виявлення, витребовування, отримання, закріплення, збереження у встановленому порядку криміналістично значущої інформації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шевчук В.М. Концептуальні основи формування окремих криміналістичних методик (проблеми визначення поняття та ознак). *Актуальні проблеми держави і права*. Вип. 86. 2020. С. 246–258.
2. Криміналістика : підручник / [В.В. Пяковський, Ю.М. Чорноус, А.В. Самодін та ін.] ; за заг. ред. В. В. Пяковського / 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Право, 2020. 752 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
4. Капліна О. Збирання доказів сторонами кримінального провадження. Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні: матеріали Всеукр. наук.- практ. інтернет-конф. (м. Одеса, 2013 р.). ОДУВС, Одеса, 2013. С. 223-229.
5. Case of Soare and Others v. Romania (Application no. 24329/02) : Judgment European Court of Human Rights, 22 February 2011. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-201375>.
6. Справа «Маснева проти України» (заява № 5952/07) : рішення Європейського суду з прав людини від 20 берез. 2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_906#Text.
7. Гвоздюк В. В. Тактика проведення слідчих (розшукових) дій з урахуванням практики Європейського суду з прав людини : дис. ... доктора філософії: 081 – Право. Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2021. 294 с. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/19896/5/dysert_hvozdiuk.pdf.

МОЖЛИВОСТІ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ

Валерій КОЖЕВНІКОВ
Черкаський НДЕКЦ МВС

З метою реалізації завдань, направлених на розслідування воєнних злочинів, вчинених в результаті повномасштабного вторгнення російських військ на територію нашої держави, повинно відбуватися комплексне використання всіх можливих сил і засобів під час їх розслідування, у тому числі і з використанням ряду судових експертиз.

Так, станом на 1 березня 2023 року, згідно даних офісу Генерального прокурора України, вже зафіксовано близько 70 тисяч воєнних злочинів, серед яких вбивства, мародерства, ґвалтування, руйнування, вчинені величезною кількістю російських військових та застосування заборонених засобів ведення війни [1].

Для того, щоб притягнути їх до відповідальності, перед правоохоронцями постали серйозні виклики, які полягають в зборі, обробці та дослідженні значущої інформації.

Дуфенюк О.М. визначає чотири основні групи джерел значущої інформації про воєнні злочини: особистісні джерела (показання свідків, потерпілих, підозрюваних (полонених) про обставини події); речові джерела (матеріальна обстановка, місця руйнувань, залишена техніка, речі, зброя, боєприпаси, вибухонебезпечні об'єкти, які не детонували, фрагменти боєприпасів, трупи з ознаками насильницької смерті; сліди біологічного походження у випадках катувань, зґвалтувань; матеріали та речовини (ґрунти, вода тощо), що засвідчують факти застосування забороненої зброї, факти забруднення екосистеми небезпечними речовинами тощо); цифрові джерела (матеріали фото чи відеофіксації подій, дані електронних, комп'ютерних та телекомунікаційних мереж, дані геолокації засобів, оснащених GPS-маяками, дані з відкритих джерел цифрової інформації і т. д.); документальні джерела (протоколи, розпорядження, накази, розпорядження, плани проведення військових операцій, замовлення на постачання, особисті документи комбатантів, фінансові документи тощо) [2, 372].

Отримання саме речових джерел інформації можливе внаслідок ретельно проведених оглядів місць скоєних злочинів в умовах бойових дій. А подальше дослідження таких об'єктів шляхом проведення судових експертиз за різними експертними спеціальностями дозволять встановити причетність до скоєння конкретних російських військових.

Одним із видів судових експертиз, які можливо пов'язати із бойовими діями є, звичайно, судова балістична експертиза. Вирішення експертом класифікаційних питань, а саме встановлення належності зброї до певного типу та виду та встановлення заводу-виробника, дасть змогу слідчим отримати документальне підтвердження належності того чи іншого трофейного озброєння до зразків російської зброї.

Не менш важливим є й проведення технічних досліджень документів, вилучених як у російських окупантів, взятих у полон чи виявлених під час проведення оглядів місця події, так і вилучених у підозрілих осіб на території, де не проводяться бойові дії.

Так, за повідомленням пресцентру Служби безпеки України було викрито та ліквідовано фірми, які допомагали легалізуватися на території України громадянам РФ та видавали їм фальшиві українські паспорти [3].

Здавалося б, що почеркознавча експертиза і воєнна агресія – це поняття неспівставні, однак результати такого виду досліджень теж мають вагу в ланцюгу доказів скоєння воєнних злочинів російських військових. Виявлені рукописні документи, які російські війська, панічно тікаючи, кидають на полі бою містять бойові завдання ворога, таблиці позивних, таблиці сигналів управління, таблиці скритого управління, списки особового складу тощо [4].

Застосування молекулярно-генетичної або ДНК-експертизи при розслідуванні воєнних злочинів дає змогу встановити інформацію про ту чи іншу особу з числа вбитих чи закатованих, які перебували в полоні чи на полі бою. Для того, щоб отримати позитивні результати такої експертизи є певні вимоги до відбору зразків [5, 6].

Отже, розслідування воєнних злочинів потребує від органів досудового розслідування, прокуратури, суду, так і експертних установ та інших фахівців високого рівня мобілізації, концентрації зусиль та ресурсів, працюючи в таких складних умовах зібрати та процесуально вірно закріпити усі докази причетності російських військових до скоєння воєнних злочинів в Україні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Пресконференція Андрія Костіна про роботу прокуратури за рік повномасштабної агресії РФ. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/preskonferenciya-andriya-kostina-pro-roboti-prokuraturi-za-rik-povnomasstabnoyi-agresiyi-rf> (дата звернення 04.09.2023).

2. О.М. Дуфенюк. Розслідування воєнних злочинів: логістичні, криміналістичні та судово-медичні питання. Юридичний науковий електронний журнал. №4, 2022. С. 369-374.

3. Диверсанти ЗС РФ отримували фальшиві українські паспорти в Харкові, — СБУ. URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/523709-diversanty-vs-rf-poluchali-falshivye-ukrainskie-pasporta-v-harkove-sbu-foto>. (дата звернення 04.09.2023).

4. Михайло Гема. ЗСУ змогли захопити планувальні документи одного з підрозділів російської армії. URL: https://24tv.ua/zsu-zmogli-zahopiti-planuvalni-dokumenty-odnogo-pidrozdiliv-rosiyskoyi_n1887369 (дата звернення 04.09.2023).

5. Олена Барсукова. Пошук за ДНК: як знайти загиблих чи зниклих рідних під час війни? Інструкція МОЗ. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/06/8/249020> (дата звернення 04.09.2023).

6. Софія Цветкова. «Підтвердити, що це моя мати»: як в Ізюмі збирають ДНК родичів для ідентифікації загиблих. URL: <https://suspilne.media/309888-pidtvverditi-so-ce-moa-mati-ak-v-izumi-zbiraut-dnk-rodiciv-dla-identifikacii-zagiblih/> (дата звернення 04.09.2023).

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Юлія МИТНИК

НК – Аліна БІЛЕКА, кандидат юридичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Діяльність судових та правоохоронних органів, в умовах сьогодення, неможливо уявити без застосування сучасної техніки, у тому числі комп'ютерних

програм. Вони використовуються під час усього кримінального процесу: досудове розслідування злочинів, що сприяє отриманню більшої доказової інформації й відповідно покращує результат розслідування справи у суді.

Метою дослідження є визначити застосування інноваційних технологій у кримінальному судочинстві.

Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV під інноваціями слід розуміти новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [1].

Кримінальне судочинство – це діяльність органів дізнання, слідчого, прокурора, судді й суду з порушення, розслідування і судового розгляду кримінальних справ, а також із вирішення суддею питань, пов'язаних із виконанням вироку [2].

Інноваційним прогресом у сфері правосуддя є впровадження в судову систему України проєкту «Електронний суд», основною метою, якого є забезпечити обмін документами в електронному вигляді між судом та сторонами процесу, сприяти поступовому переходу документообігу суду в електронний формат, прискорити проходження справ та обмін інформації в суді. Крім впровадження цього проєкту існувала низка необхідних умов для нормального його функціонування, що мала забезпечити: 1) надходження процесуальних і не процесуальних документів в електронному форматі шляхом направлення їх на офіційну електронну адресу суду; 2) формування, розгляд та рух справ по судових інстанціях, зберігання справ в електронному вигляді; 3) автоматичне оформлення виконавчих документів та направлення їх до виконавчої служби; 4) обмін інформацією між іншими державними органами та установами: прокуратурою, міграційною службою, виконавчою службою, національною поліцією, фіскальними органами, безоплатною вторинною правовою допомогою, прикордонною службою [3].

Система, яка отримала назву «електронне правосуддя» діє в Україні з 2018 року. За цей час вона накопичила 43 тис. постійних користувачів, основною метою яких є передача різноманітних юридичних актів, довідок та інших документів дистанційно, в електронному форматі. Офіційно програма електронного правосуддя до 2020 року працювала у тестовому режимі, і лише пізніше була введена в повноцінну експлуатацію [4].

Програма електронного правосуддя закріплена й на законодавчому рівні – наприклад, у Законі України «Про судоустрій і статус суддів». Відповідно до цього нормативно-правового акту, на державну судову адміністрацію України покладається завдання щодо забезпечення впровадження електронного правосуддя задля спрощення питань, пов'язаних з передачею документів між органами судової влади, органами державної влади та організаціями, що їм підпорядковуються [5].

Слід наголосити, що завдяки системі електронного судочинства судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду (дистанційне судове провадження), у разі:

1) неможливості безпосередньої участі учасника кримінального провадження в судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин;

- 2) необхідності забезпечення безпеки осіб;
 - 3) проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого;
 - 4) необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності судового провадження;
 - 5) наявності інших підстав, визначених судом достатніми (ч. 1 ст. 336 КПК) [6].
- Відповідно до ч. 7 ст. 336 КПК хід і результати процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції, фіксуються за допомогою технічних засобів відеозапису [6].

Підсумовуючи усе вищесказане, можна сказати, що завдяки розвитку інноваційних технологій в Україні діє система електронного судочинства. У цьому дослідженні було визначено застосування таких технологій у кримінальному судочинстві.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04 лип. 2002 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення: 29.08.2023).
2. Кримінальне судочинство. Широківський районний суд Дніпропетровської області : вебсайт. URL: <https://shk.dp.court.gov.ua/sud0445/124/55/143> (дата звернення: 29.08.2023).
3. Чванкін С.А. Впровадження «електронного суду» в діяльність суду першої інстанції. Молодий вчений. 2017. № 6. С. 124-128. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/6/27.pdf>.
4. Інноваційні ідеї та креативні проєкти в цифровій екосистемі: зб. доп. 88-ї наукової студентської конференції, 12-18 травня 2021 р. – Київ, КНЕУ, 2021. – С. 233-234.
5. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 29.08.2023).
6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13 квіт. 2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 29.08.2023).

ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ У ВИГЛЯДІ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

Віталій ПІСНИЙ

*НК – Анатолій ПОЛЯХ, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України
Національна академія внутрішніх справ*

Слідча ситуація як криміналістична категорія, нарівні з іншими елементами криміналістичної методики, має значення для розвитку та підвищення ефективності її положень і рекомендацій, виступаючи одним із інструментів у руках слідчого та надає можливість підвищити ефективність діяльності з розслідування кримінальних правопорушень.

Прикладне значення слідчих ситуацій при розслідуванні кримінальних правопорушень, які складають собою технологію злочинного збагачення полягає

у тому, що вони виступають основою для розробки таких загальних питань тактики, як висування версій та планування розслідування, організація взаємодії при розслідуванні кримінальних правопорушень.

Типові слідчі ситуації характеризується комплексом істотних ознак. Зокрема, серед найпоширеніших критеріїв такого поділу є етап розслідування кримінального правопорушення, характер діяльності слідчого з вирішення окремих системних завдань, ступінь інформаційної визначеності тощо. Криміналістами запропоновано різні класифікації слідчих ситуацій. Ситуації диференціюються на прості і складні, сприятливі і несприятливі, нормальні і екстремальні, конфліктні, тактичного ризику, організаційно невідпорядковані, змішані, які швидко змінюються і відносно стабільні, довготривалі та швидкоплинні, репродуктивні (алгоритмічні) і продуктивні, проблемні, слідчі, експертні, оперативно-розшукові та ін. [1, с. 962].

Для глибокого аналізу слідчих ситуацій, встановлення їх змісту та обсягу необхідно розглянути питання їх класифікації. У вирішенні цього питання важливу роль відіграє вид розслідуваного кримінального правопорушення, особливості його криміналістичної характеристики та етапність проведення розслідування.

Щодо питання етапізації розслідування кримінальних правопорушень, то в наукових джерелах озвучені різні підходи до виокремлення етапів досудового розслідування.

В.В. Вапнярчук виділяє три етапи досудового розслідування. Перший етап – це розслідування, яке проводиться за фактом виявлення події, що містить ознаки кримінального правопорушення, відносно невизначеного (загального) кола осіб (коли ще не встановлено особу, причетну до його вчинення (підозрюваного)). Другий етап досудового розслідування має місце тоді, коли на підставі аналізу (оцінки) сукупності зібраних у провадженні доказів, на думку слідчого, прокурора встановлена особа, причетна до вчинення кримінального правопорушення й вона повинна бути притягнута до кримінальної відповідальності. Третій етап досудового розслідування проводиться щодо конкретної особи (підозрюваного). Він починається після вручення особі письмового повідомлення про підозру і завершується складанням обвинувального акта та наступним зверненням з ним до суду»[2, с. 344].

В.О. Малярова виділяє три етапи: початковий, наступний і завершальний. Дослідниця наголошує, що початковий етап розслідування починається з моменту прийняття слідчим первинної інформації про подію злочину і закінчується прийняттям ним рішення про повідомлення конкретній особі про підозру [3, с. 17].

Однак, запропонований підхід до етапізації досудового розслідування не може бути застосований до розслідування технології злочинного збагачення, оскільки це є складна багатоепізодна протиправна система кримінально караних дій, яка складається з окремих кримінальних правопорушень, об'єднаних єдиним злочинним наміром. Якщо брати за основу критерій поділу на початковий і подальший етапи розслідування вручення особі підозри, то при розслідуванні легалізації (відмивання) майна, одержаного службовою особою у вигляді неправомірної вигоди незрозумілим є вручення підозри за яким саме з кримінальних правопорушень свідчитиме про завершення початкового етапу.

Слушною нам видається позиція В. М. Шевчука, який виокремлює дві моделі періодизації з умовними назвами: диференційована і синтезуюча. Перша включає в себе початковий і наступний етапи розслідування в усталеному їх розумінні. Інша модель періодизації етапів розслідування, умовно названа синтезуюча. За

цією моделлю два зазначених самостійних етапи об'єднуються в один, оскільки процес кримінального провадження розпочинається з повідомлення особі про підозру у випадках її затримання на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення або при обранні до особи одного з передбачених законодавством запобіжних заходів (ст. 276 КПК України) і припиняється із закінченням досудового розслідування і внесенням прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань необхідних відомостей. Такого роду синтезуючий, інтеграційний етап поєднує в собі всю сукупність завдань, які необхідно вирішити під час досудового розслідування, а також рекомендації з обрання оптимальних шляхів і засобів їх розв'язання [4, с. 252, 253].

У контексті розслідування легалізації (відмивання) майна, одержаного службовою особою у вигляді неправомірної вигоди, ми вважаємо за недоцільне застосовувати традиційний поділ на початковий, наступний та заключні етапи розслідування, натомість застосовуючи синтезуючий, ситуалогічний підхід, розглядаючи завдання досудового розслідування комплексно в межах досудового розслідування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Тіщенко В. В. Слідчі ситуації в методиці розслідування злочинів: поняття, класифікація, значення. Актуальні проблеми держави і права, 2004. Вип. 22. С. 961–965.
2. Вапнярчук В. В. Досудове провадження. Глава 14 / В. В. Вапнярчук // Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. – Х. : Право, 2013. – С. 332–364.
3. Малярова В.О. Теоретичні основи формування та реалізації методики розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / В. О. Малярова. – Х., 2014. – 40 с.
4. Шевчук В. М. Тактичні операції у криміналістиці: теоретичні засади формування та практика реалізації : монографія / В. М. Шевчук. – Х. : Вид. агенція «апостіль», 2013. – 440 с.

ГАРАНТІЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ПОТЕРПІЛОГО ПІД ЧАС СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Руслан ПОПОВИЧ

НК – Михайло КЛИМЧУК, кандидат юридичних наук, доцент

Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»

Питання захисту прав, свобод та законних інтересів особи є однією з багатовікових проблем розвитку демократичного, правового суспільства, що незмінно перебуває в центрі пильної уваги науковців та практиків. Реалізація завдань кримінального провадження – захисту особи, суспільства й держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження (ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України)) [1], неможлива без створення дієвого кримінального процесуального механізму забезпечення прав потерпілих.

Процесуальна активність потерпілого під час судового розгляду залежить від того, наскільки кримінальна процесуальна система гарантій відповідає дійсності щодо реалізації прав та законних інтересів, якими наділено потерпілого. Така реалізація прав і законних інтересів може здійснюватися як особисто, так і за допомогою участі у кримінальному провадженні представника-адвоката або законного представника (якщо потерпілий є неповнолітнім) [2, с. 46].

Відповідно до положень ст. 55 КПК України потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди [1]. З аналізу положень КПК України випливає, що процесуальні можливості потерпілого визначаються його правами, якими він наділений під час судового провадження (ч. 3 ст. 56 КПК України), а саме: бути завчасно поінформованим про час і місце судового розгляду; подавати докази суду та брати участь у їх безпосередній перевірці; заявляти відводи та клопотання; на забезпечення безпеки щодо себе, близьких родичів чи членів своєї сім'ї, майна та житла; давати пояснення, показання або відмовитися їх давати; оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність уповноважених; підтримувати обвинувачення в суді у випадку відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення; оскаржувати судові рішення в порядку, передбаченому КПК України та ін. [1].

Судовий розгляд – головна і найважливіша стадія кримінального процесу, в якій суд розглядає та вирішує справу остаточно та по суті, шляхом дослідження всіх необхідних доказів та їх джерел і виносить остаточне рішення по даній справі [3, с. 274]. Вирішення кримінального провадження остаточно та по суті означає, що суд: безпосередньо досліджує та оцінює всі докази; остаточно з'ясовує всі суттєві обставини, що складають предмет доказування у кримінальному провадженні; постановляє вирок про винуватість чи невинуватість особами з усіма відповідними наслідками.

Реалізація права потерпілого на участь в слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях, під час яких він має право ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дії має важливе значення не тільки для самого потерпілого, а й для з'ясування обставин кримінального провадження. Аргументом цього є те, що така участь в ряді випадків сприятиме: забезпеченню більш швидкого та ефективного проведення слідчої (розшукової) дії та судового розгляду загалом; з'ясуванню мотивів, причини та умов вчиненого кримінального правопорушення тощо. При цьому потерпілий у зв'язку з об'єктивними причинами може відмовитися від активної участі в дослідженні та перевірці фактичних даних, при цьому, не заперечуючи щодо участі в інших процесуальних діях.

Суттєве значення для ухвалення рішення у кримінальному провадженні відіграють показання потерпілого. На відміну від обвинуваченого, потерпілий попереджається судом про кримінальну відповідальність за дачу завідомо неправдивих показань. Потерпілий допитується перед допитом свідків за тими ж правилами, що й свідки. Водночас, у ст. 353 КПК України прямо не зазначено, що потерпілого допитують перед допитом свідків. Зазначений недолік, на наше переконання, повинен бути усунений шляхом внесення відповідних змін до КПК України.

Порядок проведення допиту потерпілого під час судового розгляду регламентовано в ст. 353 КПК України, у ч. 1 якої зазначено, що перед допитом потерпілого головуючий встановлює відомості про його особу та встановлює

стосунки потерпілого з обвинуваченим. Крім того, головуючий з'ясовує, чи отримав потерпілий пам'ятку про права та обов'язки потерпілого, чи розуміє він їхній зміст, а за потреби – роз'яснює їх, а також попереджає його про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиві показання. Головуючий у судовому засіданні має привести потерпілого до присяги, якщо він не відмовився давати показання [1].

Після допиту потерпілого йому можуть ставити запитання цивільний позивач, цивільний відповідач, їх представники та законні представники, а також головуючий і судді. Суд вправі вимагати від осіб, які ставлять запитання, формулювати їх зрозумілою для потерпілого мовою. Вони мають бути коректними, зрозумілими, чіткими та конкретними, враховувати інтелектуальний рівень допитуваного.

Потерпілий може бути допитаний повторно в тому самому або наступному судовому засіданні за його клопотанням, за клопотанням сторони кримінального провадження або за ініціативою суду, зокрема, якщо під час судового розгляду з'ясується, що потерпілий може надати показання стосовно обставин, щодо яких його не допитували. Також може бути проведено додатковий допит потерпілого з нез'ясованих під час першого допиту питань. Показання потерпілого на додатковому допиті стосуються нових обставин, а також можуть уточнювати чи роз'яснювати попередні показання. Потерпілий, крім фактичних даних, може повідомити суду власну думку про них.

Зауважимо, що потерпілий не володіє повноваженнями щодо того, аби збільшити / зменшити чи змінити представлене раніше в обвинувальному акті прокурором обвинувачення, оскільки це є виключним правом саме прокурора. Водночас, у випадку зміни прокурором обвинувального акта (у сторону зміни кваліфікації вчиненого протиправного діяння в бік пом'якшення або обрання менш суворого виду покарання), у потерпілого залишається право підтримувати обвинувачення у попередньому обсязі.

При цьому, на потерпілого під час судового провадження (наприклад, у судовому провадженні приватного обвинувачення), покладається обов'язок (тягар) доказування щодо належності та допустимості доказів і даних з питань розміру процесуальних витрат і обставин, які характеризують підозрюваного, обвинуваченого, у разі коли потерпілий подає відповідні докази. За таких умов права потерпілого та адвоката-представника мають бути максимально детально врегульовані та концептуально не відрізнятися (за винятком відповідної специфіки, пов'язаної зі статусом учасника кримінального провадження) від процесуальних прав обвинуваченого та його захисника.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. (Дата звернення 04.09.2023).
2. Абламський С.Є. Захист прав і законних інтересів потерпілого у кримінальному провадженні: монографія. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора О.О. Юхна. Харків: Панов, 2015. 240 с.
3. Король В.В. Кримінальний процес України (Особлива частина): Навчальний посібник. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ ПНУ ім. Василя Стефаника, 2007. 596 с.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ І ПОВ'ЯЗАНИХ З ВІЙНОЮ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

*Оксана ПЧЕЛІНА, доктор юридичних наук, професор,
Віталій ПЧЕЛІН, доктор юридичних наук, професор
Харківський національний університет внутрішніх справ*

Розслідування воєнних злочинів і пов'язаних з війною кримінальних правопорушень є дуже складним і трудомістким процесом, який «вимагає від органів досудового розслідування, прокуратури, суду, експертних установ та інших фахівців високого рівня мобілізації, концентрації зусиль та ресурсів, адже доводиться діяти без права на помилку в складних умовах геополітичних, правових, безпекових, тактичних, логістичних, інформаційно-комунікаційних викликів» [1, с. 54]. При цьому, здійснюючи досудове розслідування названих кримінальних правопорушень, важливо не тільки чітко та суворо дотримуватися вимог кримінального процесуального законодавства, а й «базових стандартів етичної поведінки та професіоналізму протягом усього процесу планування та документування» [2, с. 12]. Тому особлива увага приділяється саме стандартизації процесу досудового розслідування воєнних злочинів і пов'язаних з війною кримінальних правопорушень, зокрема, в частині:

- визначення обсягу та змісту обставин, які підлягають доказуванню;
- окреслення особливостей отримання (збирання) інформації про можливі випадки вчинення вказаних кримінальних правопорушень, початку досудового розслідування, визначення та проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій;
- алгоритмізації дій працівників органу досудового розслідування та інших органів і підрозділів на кожному з етапів розслідування воєнних злочинів і пов'язаних з війною кримінальних правопорушень;
- аргументації для процесуальних рішень;
- визначення процесуальних інструментів отримання та фіксації інформації [2, с. 12; 3]; тощо.

Враховуючи той факт, що документування воєнних злочинів і пов'язаних з війною кримінальних правопорушень здійснюється в ході їх досудового розслідування, важливими є питання про виокремлення особливостей: початку досудового розслідування окреслених кримінальних правопорушень; повідомлення про підозру; прийняття процесуальних рішень, зокрема, щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження, зупинення та закінчення досудового розслідування; здійснення спеціального досудового розслідування воєнних злочинів і пов'язаних з війною кримінальних правопорушень; міжнародного співробітництва під час розслідування виокремленого різновиду кримінальних правопорушень.

Названі особливості зумовлені багатьма чинниками:

- нормативно-правовою регламентацією переліку воєнних злочинів і порядку їх документування не тільки на національному, а й на міжнародному рівні;
- властивостями кримінально-правової та криміналістичної характеристик воєнних злочинів і пов'язаних з війною кримінальних правопорушень;
- резонансністю досліджуваних складів кримінальних правопорушень;
- межами доказування в даній категорії кримінальних проваджень;
- здійсненням досудового розслідування в умовах війни та дії правового режиму воєнного стану;

– створенням спеціалізованих підрозділів у структурі правоохоронних органів, які займаються виключно документуванням і розслідуванням воєнних злочинів;

– підслідністю розслідування досліджуваної категорії кримінальних правопорушень;

– великою кількістю кримінальних проваджень, а також великим обсягом інформації, яку потрібно зафіксувати під час здійснення досудового розслідування воєнних злочинів і пов'язаних з війною кримінальних правопорушень;

– здійсненням досудового розслідування в умовах, небезпечних для життя та здоров'я особи (наприклад, під час артилерійських обстрілів та/чи ракетних бомбардувань або їх загрози, в умовах мінної небезпеки, загрози нападу з боку диверсійно-розвідувальних груп та/чи військовослужбовців держави-агресора, тощо);

– відсутністю можливості своєчасного фіксування та дослідження слідової й іншої доказової інформації через перебування окремих територій України під окупацією;

– великою кількістю внутрішньо переміщених осіб, а також осіб, які знайшли прихисток за кордоном;

– використанням нових методів і засобів документування воєнних злочинів і пов'язаних з війною кримінальних правопорушень (наприклад, 3D-сканерів, мобільних ДНК-лабораторій, обладнання для ДНК-аналізу кісткової тканини, наданих міжнародними партнерами [4], і т. п.);

– розробленням стандартів розслідування воєнних злочинів;

– необхідністю співпрацювати з міжнародними, у тому числі правоохоронними та судовими, організаціями, а також правоохоронними та судовими органами інших держав, зокрема країн-членів Європейського Союзу.

Отже, знання перерахованих вище особливостей досудового розслідування воєнних злочинів і пов'язаних з війною кримінальних правопорушень і їх урахування правоохоронними органами в своїй професійній діяльності дозволить: по-перше, своєчасно виявляти всі факти вчинення окреслених протиправних діянь, по-друге, підвищити ефективність досудового розслідування та пришвидшити притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності.

Говорячи про воєнні злочини та пов'язані з війною кримінальні правопорушення, важливо усвідомлювати, що одним із першочергових завдань, яке поставлене перед правоохоронними органами є виявлення всіх епізодів указаної кримінальної протиправної діяльності. З цією метою потрібно здійснювати постійний моніторинг у відкритих джерелах, відвідувати компактні місця проживання внутрішньо переміщених осіб для виявлення незадокументованих жертв з подальшим інтерв'юванням [5] тощо. Бо тільки своєчасні й якісні фіксація та документування фактів учинення воєнних злочинів і пов'язаних з війною кримінальних правопорушень дозволять отримати достатні для початку досудового розслідування дані.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дуфенюк О. Розслідування воєнних злочинів в Україні: виклики, стандарти, інновації. *Baltic Journal of Legal and Social Science*. 2022. № 1. С. 46–56. DOI <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-1-6>

2. Керівництво з базових стандартів розслідування для документування міжнародних злочинів в Україні: звіт Global Rights Compliance. Травень 2023. 550 с. URL: <https://www.globalrightscompliance.com>.

3. Стандарти розслідування воєнних злочинів. Незаконне позбавлення волі та катування: методичні рекомендації, схвалені протоколом засідання методичної ради від 16.03.2023 № 3. Київ, 2023. 104 с. URL: https://justgroup.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/standart-rozsliduvannya_katuvannya.pdf.

4. Matola Victoria. Ukraine: International Support for War Crimes Investigations. Aid efforts extend from legal expertise to practical assistance in crime scene investigation. *Institute for War & Peace Reporting*. URL: <https://iwpr.net/global-voices/ukraine-international-support-war-crimes-investigations>.

5 Документування воєнних злочинів: новий проект ЕЦПЛ. *Експертний центр з прав людини*. URL: <https://ecpl.com.ua/news/21449/>.

СУБ'ЄКТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

Віктор СЕЗОНОВ, кандидат юридичних наук, доцент

Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

Сучасне криміналістичне документознавство може розглядатися, як організована система, компонентами інфраструктури якої є її суб'єкти, зв'язки між ними, особливості здійснення ними оперативно-розшукової, слідчої, експертної та судової діяльності. Як зазначає Р. М. Морган, «криміналістика є узгодженою міждисциплінарною дисципліною, і, як така, вона добре оснащена інструментами, необхідними для роботи зі складною матрицею, в рамках якої вона повинна працювати» [1]. Всі суб'єкти криміналістичного документознавства розподілені на дві групи: перша – це суб'єкти, які безпосередньо мають «спеціальні знання»; друга – суб'єкти, які їх опосередковано використовують.

Дослідницька спрямованість діяльності суб'єкта криміналістичного документознавства полягає у проведенні дослідження обставин провадження з застосуванням спеціальних знань і виявлення пов'язаної з цими обставинами інформації. Сутність і зміст дослідницької діяльності залежать від об'єкта дослідження, ступеню та характеру її методичної забезпеченості.

Суб'єктами, які мають спеціальні знання, є: 1) експерт – це особа, яка призначена у порядку, встановленому КПК України, для проведення судової експертизи; 2) спеціаліст – це особа, яка має сучасні технічні, наукові та інші знання у визначеній області, професійний досвід і навички їх використання, вміє використовувати науково-технічні засоби у процесуальних діях. Спеціаліст сприяє виявленню, закріпленню, вилученню документів, предметів у порядку, встановленому КПК України. Також він застосовує технічні засоби у дослідженні матеріалів провадження, приймає участь у формулюванні питань експерту та роз'ясненні сторонам справи та суду питань, які входять до його компетенції. Змістовна сторона діяльності спеціаліста здійснюється відповідно до загальновизнаних методичних матеріалів: методичних посібників, рекомендацій, описів методів і методик [2].

У системі спеціалізованих експертних установ України наукові розробки, що впроваджуються у практику, проходять попередню апробацію та обговорення на науково-методичній раді. Це дозволяє забезпечувати спеціалістів методичним матеріалом, що дає стабільно позитивні результати їх практичної діяльності.

У супровідних актах до проведеного дослідження бажано, щоб спеціаліст посилався на літературні джерела, в яких були описані використані ним методи та засоби, які забезпечили йому результативність дослідження. Діяльність щодо

збору інформації для проведення конкретного дослідження неможлива без наявності спеціальних знань та навичок, які базуються на сучасних наукових дослідженнях. Слідчі, судді й інші учасники процесу виявлення обставин справи звертаються до спеціальних знань через те, що вони є науковими за своїм змістом, а їх професійне застосування виходить за межі тієї правової підготовки, яку отримали вказані суб'єкти.

Суб'єктами, які використовують спеціальні знання, у ході проведення тієї чи іншої процесуальної дії для досягнення оптимального результату, є: 1) суд, суддя – стосовно всіх видів процесуальних дій; 2) прокурор, слідчий – у кримінальному процесі; 3) прокурор – у цивільному процесі; 4) потерпілий, цивільний позивач, представники потерпілого, підозрюваний, обвинувачений та інші учасники процесу, які у межах, що не заборонені законом, мають право збирати та пред'являти докази; 5) захисник – особа, яка здійснює захист підозрюваних або обвинувачених, яка має широкі права зі збирання та подання доказів, а також має право залучати до участі у справі осіб, які володіють спеціальними знаннями [2,3].

Застосування спеціальних знань здійснюється зазначеними суб'єктами опосередковано, шляхом використання результатів, відображених у протоколах слідчих і судових дій, висновках експерта та спеціаліста.

Залучення до діяльності криміналістичних установ та проведення досудових проваджень спеціалістів, які мають спеціальні знання на теперішній час є необхідністю, враховуючи науково-технічний прогрес та його вплив на зміст сучасних правопорушень.

Спрощення процедури та удосконалення законодавчого регулювання їх діяльності значно полегшили б правозастосовну практику та експертно-криміналістичну діяльність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Morgan R. M. Forensic science. The importance of identity in theory and practice. Forensic science international: synergy. – 2019. – Vol. 1. – P. 239–242. Режим доступу: URL: <https://doi.org/10.1016/j.fsisyn.2019.09.001>. Дата звернення 28.07.2023.
2. Кримінально-процесуальний кодекс України. – 2013. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>. Дата звернення 20.08.2023.
3. Цивільний процесуальний кодекс України, 2004. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>. Дата звернення 20.08.2023.

ДО ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

Дмитро СЕМЕНЕНКО,

Ольга ВАСЮРА

Черкаський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

Термін «ідентифікація» (від латинського слова – «identificare» – ототожнювати) у криміналістиці використовується у трьох значеннях та ним визначають:

1. Мету і результат дослідження матеріальних об'єктів.
2. Процес дослідження.
3. Метод пізнання, що є найважливішою частиною загальної теорії криміналістики [1, 14].

Розвиток теорії криміналістичної ідентифікації можна поділити на три етапи:

1. 1940 – 1950 р.р. – формування загальних основ теорії, її вихідних положень та принципів;

2. Початок 50-х – кінець 60-х р.р. – формування на базі загальних положень теорії криміналістичної ідентифікації судово-трасологічної, судово-графічної тощо;

3. Початок 70-х р.р. і до цього часу характеризується не лише переглядом, уточненнями і доповненнями окремих загальних положень теорії криміналістичної ідентифікації, а й продовженням дослідження її окремих положень, спробами розширити коло об'єктів ідентифікації, розглядом можливостей застосування нових методів ідентифікації, вивченням її інформаційного, доказового і логічного аспектів, початком математизації та кібернетизації процесів ідентифікації [2, 53].

Загальні принципи теорії ідентифікації розробив Потапов С.М., який і поділив об'єкти на ті, що ідентифікуються, тобто ототожнюються, та ідентифікуючі, тобто ті, за допомогою яких ототожнюють, і назвав це основним принципом криміналістичної ідентифікації. На його думку, саме цей принцип є первинною основою для розв'язання питання про те, в яких випадках ідентифікація може дати позитивні результати – у разі здійснення її безпосередньо слідчим або судом, за допомогою реєстраційних методів або шляхом експертизи [3, 94]. Філософську основу криміналістичної ідентифікації становлять положення діалектичної теорії пізнання, зокрема теорія відображення і особливо поняття діалектичної тотожності. Вона виходить з того, що всі об'єкти матеріального світу перебувають у постійному русі, розвитку. При взаємодії один з одним, вони відображають свої властивості (ознаки) одне в одному.

Термін «ідентифікація» вживався у працях Бертільйона А. та інших криміналістів, які стояли у витоків науки, але предметом їх дослідження був емпіричний аспект ідентифікації. Згадки про ідентифікацію трапляються і в ранніх працях радянських криміналістів. Наприклад, Якимов І.М. у наукових працях 1924-1925 рр. писав про ідентифікацію злочинців, вживаючи при цьому термін «впізнання». Він вперше висунув ідею про «методологічну єдність» наукових методів реєстрації та ідентифікації особи, виклав найбільш принципові питання криміналістичної ідентифікації: поняття та класифікації ідентифікаційних ознак, критерії їх оцінки, умови їх виділення тощо.

У різний час, у різному стані та відображенні, кожний об'єкт залишається тотожним лише самому собі і відрізняється від будь-якого іншого. Кожний об'єкт характеризується відповідною сукупністю ознак, які створюють можливість його ототожнення внаслідок відображення ознак, що індивідуалізують об'єкт у його слідах та інших відображеннях. Кожна ознака виражає властивості предмета, є його прикметою, здатною характеризувати об'єкт. Щоб ознаку можна було використовувати як ідентифікаційну, вона має відповідати таким умовам:

- ознака повинна як найповніше відображати ідентифікаційні властивості предмета, бути відмінною від середніх величин і норм;
- виразність ознаки, її здатність до постійного стабільного відображення;
- ідентифікаційні ознаки повинні мати властивість бути стійкими (незмінними) [4, 121].

Ідентифікаційні ознаки поділяються на загальні та окремі. Загальні ознаки притаманні однорідним об'єктам, тобто виражають загальні риси, властиві групі об'єктів (наприклад, високий зріст, округла форма обличчя тощо). Окремі ознаки дають змогу виділити об'єкт із групи однорідних. Окремими ознаками зазвичай виступають деталі об'єкта. Але сама по собі окрема ознака ще не є достатньою підставою для ідентифікації об'єкта. Це можливо зробити лише на основі індивідуальної сукупності окремих і загальних ознак.

Природно-науковою основою криміналістичної ідентифікації є ті галузі науки і техніки, досягнення яких використовуються для науково обґрунтованих методів ідентифікаційних досліджень і технічних засобів, що їх застосовують під час проведення досліджень. Правова основа криміналістичної ідентифікації – це правові норми, які регулюють діяльність суб'єктів ідентифікаційного процесу. Правова природа криміналістичної ідентифікації та специфіка завдань, які розв'язують за її допомогою, зумовлюють риси, сукупність яких відрізняє її від ідентифікації в інших галузях науки і практики.

Ідентифікація є криміналістичною, якщо факт тотожності, що встановлюється, має значення для запобігання, розслідування і розкриття злочинів. На відміну від ідентифікації в інших науках, у криміналістиці факт тотожності або її відсутності встановлюється з обов'язковим додержанням кримінально-процесуальних норм [1, 238].

Завданням криміналістичної ідентифікації є встановлення факту наявності або відсутності тотожності конкретного, індивідуально-визначеного матеріального об'єкта (людини, предмета). Явища природи, час, логічні поняття, юридичні категорії (ознаки складу злочину або умисел) та інші нематеріальні об'єкти до предмета криміналістичної ідентифікації не входять [5, 8].

У процесі криміналістичної ідентифікації порівнюють сукупності ідентифікаційних ознак. На першій стадії за загальними ознаками встановлюється належність об'єктів, що порівнюються, до одного виду (групи), тобто встановлюється їх групова належність. Якщо особа, яка здійснює ідентифікацію, не встановить достатньої кількості індивідуальних ознак, процес ідентифікації завершується.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гора І. В., Колесник В. А. Криміналістика: Спеціальний курс лекцій. – К.: Вид-во НА СБ України, 2002. – 320 с.
2. Белкин Р. С. История отечественной криминалистики. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 340 с.
3. Потапов С. М. Признаки криминалистической идентификации. – М.: Госюриздат, 1954. – 212 с.
4. Сегай М. Я. Методология судебной идентификации. – К.: Наукова думка, 1970. – 320 с.
5. Потапов С. М. Принципы криминалистической идентификации // Советское государство и право. – 1940. – № 1.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ

*Надія СЕНЧЕНКО, кандидат юридичних наук, доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»*

Вагомою проблемою кримінального судочинства України стала різноманітність способів вчинення окремих видів кримінальних правопорушень, що вимагають розробки нових технологій їхнього розслідування.

Особлива увага законодавчих та правоохоронних органів останнім часом прикута до проблеми стрімкого поширення нових форм наркотичних засобів

та психотропних речовин. Крім цього, значні складнощі у розслідуванні викликають нові способи вчинення кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів – поширення через телекомунікаційну мережу «Інтернет», яка активно використовується збувачами наркотичних засобів та психотропних речовин, що у злочинному побуті мають назви «спайси», «солі», «дизайнерські наркотики». Окремі групи наркотичних засобів, такі як пальні суміші, поширюються під виглядом різноманітних чаїв, лікувальних трав.

Окрім цього мережа «Інтернет» дозволяє виробляти безконтактну оплату коштів за наркотичні речовини. Окрім збувача наркотичних засобів, основну роль у складі злочинної групи мають організатори, виробники, переробники, перевізники, посередники. В окрему категорію суб'єктів кримінальних правопорушень можна виділити членів злочинної групи, які виконують роль «закладника» партій, що розфасовані по схованках, взаємодія з якими відбувається в безконтактний спосіб спілкування. Звісно, скоєння кримінального правопорушення в такий спосіб значно ускладнює процес доказування причетності певних осіб до його вчинення. Так, у провадженнях, пов'язаних зі збутом наркотичних засобів органам, що уповноважені на здійснення досудового розслідування також необхідно встановити джерело походження предметів, які вилучені законом з обігу, їх вид, розмір, причини та умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, а також мотив, мету, умисел особи, що знаходить своє відображення у постанові Пленуму Верховного Суду України № 4 від 26.04.2002 «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» [1].

У зв'язку з цим під час розслідування сучасних видів кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, необхідна ретельна підготовка та провадження слідчих (розшукових) дій, пов'язаних із збиранням доказів безконтактного спілкування та використання телекомунікаційної мережі «Інтернет», як способу вчинення кримінальних правопорушень.

Окрім типових слідчих (розшукових) дій, визначених вимогами Кримінального процесуального кодексу України [2], провадження яких необхідне при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (допит, в тому числі одночасний, особистий обшук, обшук або виїмка в житлі, огляд, судова експертиза), доведення безконтактного способу участі у скоєнні кримінальних правопорушень можливі шляхом провадження окремих процесуальних дій. До таких слід віднести: а) аналіз інформації про взаємодію електронних пристроїв збувача, посередника та покупця наркотичних засобів; б) витребування та отримання інформації від банків про фінансові розрахунки з розрахункових рахунків покупців наркотичних речовин; в) вилучення за участю спеціаліста під час обшуку чи виїмки інформації із електронних носіїв, тобто інформації про спілкування через мережу Інтернет, що проводиться за допомогою комп'ютера, телефону мобільного зв'язку, планшета та інших нових технічних пристроїв, що надають можливість безконтактного, опосередкованого спілкування; г) призначення і проведення судової інформаційно-комп'ютерної експертизи (даних), яка дозволяє завершити формування доказової бази за допомогою експертного висновку з питань, пов'язаних з комп'ютерною інформацією, підготовленою користувачем або породженою (створеною) програмами для організації інформаційних процесів у комп'ютерній системі.

Зважаючи на те, що як схованки найчастіше використовуються різні загальнодоступні місця: електрощитові коробки в під'їздах, отвори у дверних коробках квартир, внутрішні поверхні та двері кабіни ліфта, сміттєві контейнери, шпаківні, зупинки громадського транспорту, необхідно визначати оптимальну тактику огляду місця події з метою виявлення та вилучення наркотичних засобів.

Вилучені під час огляду, обшуку чи виїмки наркотичні засоби або психотропні речовини необхідно запакувати відповідно до загальних криміналістичних рекомендацій. Разом з тим, слід звернути увагу на опис об'єктів, що вилучаються в протоколі і на якість упаковки вилучених об'єктів, що вміщує криміналістичну складову.

Кожна речовина фіксується шляхом фотозйомки, зважується, вилучається і запаковується в необхідну тару або пакет, після чого опечатується слідчим. Слід звернути увагу на те, що невисушені наркотичні засоби рослинного походження необхідно поміщувати в картонні коробки або пакети з невеликими отворами. Адже у поліетиленових мішках та інших щільно закритих упаковках вони швидко пріють (гниють) і стають непридатними для дослідження. Також наголосимо, що певні наркотичні засоби чи психотропні речовини (наприклад, ефедрин) під дією світла та кисню дуже швидко розкладаються. Це, в свою чергу, може унеможливити їх дослідження в подальшому.

При описі консистенції речовини, що вилучається, слід вказати її фізичний стан: мазеподібний (м'яка структура, легко розподіляється по поверхні, не розтікається); смолоподібне (густа структура, деформується при натисканні, змінюючи форму); тверде (не змінює форми); в'язке (прилипає до поверхні, до рук). Опис кольору речовини також має суттєве криміналістичне значення при описі у протоколі, зважаючи на дві складові. Перша полягає в тому, що на сприйняття кольору впливає суб'єктивний фактор: один і той же спектр кольору кожна людина може сприймати та описувати за своїм баченням. Друга стосується того, що під впливом фізичних факторів (вологість повітря, температура в приміщенні, при транспортуванні, проникнення сонячного світла) вилучена речовина до початку експертного дослідження може повністю змінити колір. Рекомендується при описі кольору все ж таки уникати категоричних визначень кольору. У протоколі бажано при описі сприйняття кольору використовувати певне формулювання: «...колір сприймається, як від світло-бежевого до коричневого...». Аналогічних рекомендацій слід дотримуватись при описі запаху речовини: «... запах відчувається, як запах оцту...».

Удосконалення законодавства, підвищення якості розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, розробка нових методичних рекомендацій щодо організації їх розслідування, пов'язаних із незаконним обігом сучасних видів наркотичних засобів та психотропних речовин, комплексно сприяють ефективному протидії поширенню наркоманії в країні та порятунку життя людей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 № 4 «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-02> (дата звернення: 03.09.2023).

Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України, 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВНУТРІШНІХ ОЗНАК РПГ-22 «НЕТТО» ЗА ДОПОМОГОЮ РЕНТГЕНОТЕЛЕВІЗІЙНОЇ СИСТЕМИ CX100100TI

Віталій СЛОВІНСЬКИЙ, кандидат технічних наук

Черкаський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

Сергій СЛОВІНСЬКИЙ

Головне управління Національної поліції в Черкаській області

Неруйнуючі методи досліджень розширюють уяву про пристрій та дозволяють встановити ряд додаткових ознак. До них відносяться:

- внутрішнє розміщення деталей і вузлів;
- функціональний взаємозв'язок між деталями та вузлами;
- наявність засобів підризу та їх вигляд;
- наявність вибухових речовин їх об'єм і орієнтовна маса;
- спосіб ініціювання заряду вибухової речовини.

Визначення вказаних ознак тісно пов'язано з технічною оснащеністю вибухотехнічної лабораторії, технічними можливостями застосування спеціальних приладів і особливостями конструкції вибухових пристроїв.

Внутрішнє розміщення деталей і вузлів та їх функціональний взаємозв'язок визначається неруйнуючими методами за допомогою рентгенівських приладів.

Здійснюється порівняльний аналіз з еталонними рентгенівськими знімками вибухових пристроїв промислового виготовлення. Завдяки цьому можливо вирішення питань щодо встановлення групової належності механізмів, вузлів, речовин та в цілому об'єктів до пристроїв промислового виготовлення.

При вивченні рентгенівських знімків або зображень, як підсумок, визначається взаємодія частин та механізмів вибухового пристрою, можливість подальшого демонтажу тощо.

Наявність засобів підризу та їх вигляд також вивчається за допомогою рентгенівських приладів.

При вивченні механізмів, що поєднанні з засобами підризу, за допомогою рентгенівського випромінювання можливо отримати інформацію про наявність у досліджуваному об'єкті елементів невилучаємості та/або пасток, уявити принцип дії датчиків цілі та, на підставі цього, обмежити операції щодо демонтажу пристрою.

На знімках можливо уявити об'єм речовини та на підставі цього визначити її орієнтовну масу.

Визначення наявності вибухової речовини можливе за допомогою газоаналізаторів або приладів експрес-аналізу проб, відібраних із зовнішніх та з доступних внутрішніх поверхонь пристроїв і вузлів.

Для вирішення саме таких завдань судовими експертами вибухотеніками Черкаського НДЕКЦ МВС та співробітниками відділу вибухотехнічної служби ГУНП в Черкаській області було запропоновано для проведення досліджень застосувати новітню модель рентгенотелевізійної системи CX100100TI від компанії NUSTECH. Дана система сканує предмети за допомогою рентгенівського випромінювання. Ця система інспекції, повністю успадкувала провідне світове отримання зображень, ергономічний інтерфейс, поліпшені алгоритми посилення зображень, потужні функції і мережеві додатки, а також високу надійність і безпеку.

Використовуючи технологію отримання високоякісного зображення і поліпшеною класифікації матеріалу за допомогою випромінювання дуальної

енергії, дана система інспекції предметів повністю відповідає всім вимогам сканування об'єктів на предмет безпеки.

Застосування кольорових фільтрів при дослідженні РПГ-22 «НЕТТО» рентгенотелевізійною системою NUCTECH Series CX100100TI дало можливість отримати наступні результати:

- шести кольорове зображення – відсікання органічних речовин (Загальний вигляд) рис. 1;
- трьох кольорове зображення – відсікання металу (оранжевий колір – органічні речовини, ВР) рис. 2;
- двох кольорове зображення (пошук ініціюючих ВР «Чорний квадрат Малевича») рис. 3

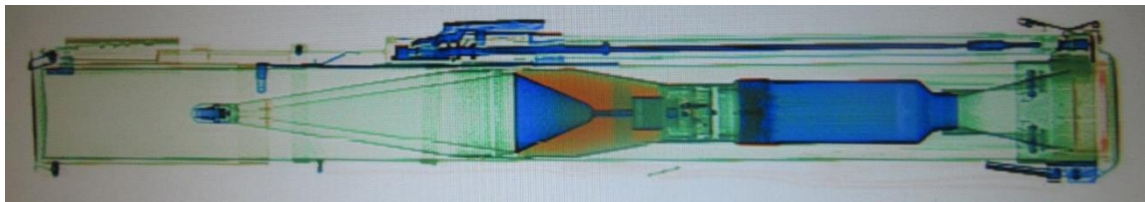

Рис. 1. Шести кольорове зображення РПГ-22 «НЕТТО» отримано під час сканування рентгенотелевізійною системою NUCTECH Series CX100100TI

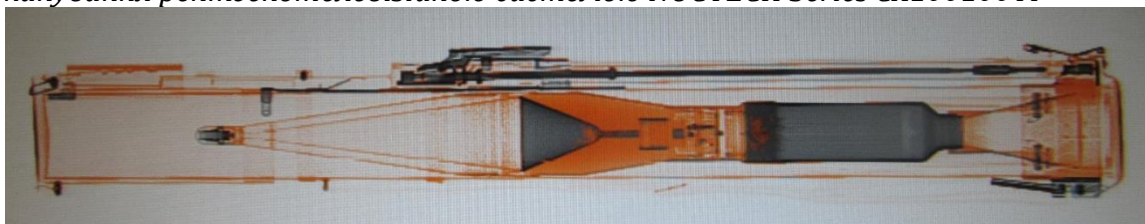

Рис. 2. Трьох кольорове зображення РПГ-22 «НЕТТО» отримано під час сканування рентгенотелевізійною системою NUCTECH Series CX100100TI

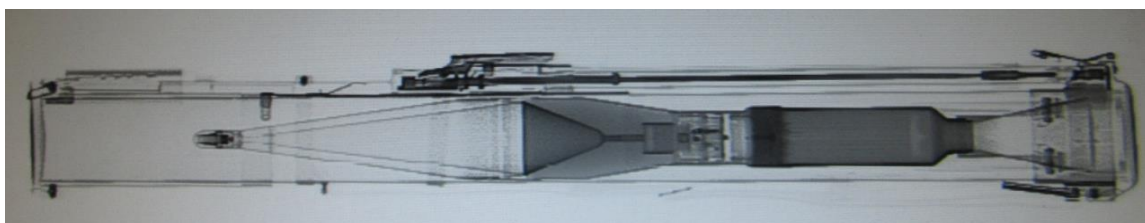

Рис. 3. Двох кольорове зображення (пошук ініціюючих ВР «Чорний квадрат Малевича») зображення РПГ-22 «НЕТТО» отримано під час сканування рентгенотелевізійною системою NUCTECH Series CX100100TI

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Методика комплексного дослідження вибухових пристроїв, вибухових речовин і слідів вибуху / [Прохоров-Лукін Г.В., Пащенко В.І., Биков В.І. та ін.] – К. : ТОВ «Еліт Прінт», 2011. – 216 с. : іл.

2. Експертний огляд, розрядження, транспортування та знищення вибухових пристроїв і речовин [Текст]: довідково-методичний посібник / Пащенко В.І., Свистунов О.Я., Хомко Р.Л.; УВПД ГШ МВС України. – К., 2009. – 420 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЖЕЖ В РЕЗУЛЬТАТІ ЗАСТОСУВАННЯ САМОРОБНИХ ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ

Віталій СЛОВІНСЬКИЙ, кандидат технічних наук

Черкаський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

Сергій СЛОВІНСЬКИЙ

Головне управління Національної поліції в Черкаській області

Приводом для розгляду версії є характерні сліди та свідчення очевидців, які підтверджують виникнення пожежі після вибуху, що стався. Пожежа в таких випадках можлива у результаті впливу на горючі речовини і матеріали джерел запалювання, що утворюються внаслідок вибуху.

Вибухи, що призводять до пожеж, в більшою мірою характерні для виробничих умов. Але й у побутових умовах вони виникають достатньо часто. Зазвичай, це пов'язується з порушенням вимог безпеки під час експлуатації газових мереж або балонів зі стисненим природним газом. Так, при самовільному перенесенні і підключенні газових плит за допомогою гумових шлангів витікання газу відбувається через їх старіння і розтріскування. Заправка газових балонів понад норму в холодну пору року призводить до виникнення в них в умовах приміщень надлишкового тиску, що за умови перевищення терміну їх експлуатації, корозії і виникнення так званої втоми металу теж викликає вибух.

Стиснені гази мають досить значний коефіцієнт об'ємного розширення при підвищенні температури. Для рідкого пропана його значення в 16 разів більше ніж для води, для бутана – в 11 разів. Зміна температури пропана від 15 до 25°C призводить до збільшення його об'єму на 11%.

Посудини і арматура для транспортування та зберігання зрідженого газу виготовлені зі сталі, об'ємне розширення якої в 93 рази менше, ніж у рідкого пропана.

За умови 100%-го заповнення посудин, резервуара або балона рідкими вуглеводами і подальшого збільшення температури навколишнього середовища відбувається руйнування герметичних посудин через об'ємне розширення рідкої фази. Тиск у переповненій посудині збільшується, в середньому, на 0,7 МПа (7 кгс/см²) при нагріванні газу на 1°C і може досягти у разі перепаду температур в 20°C 14 МПа (140 кгс/см²) для пропану і 15 МПа (150 кгс/см²) для бутану, а при перепаді в 40°C – 26 МПа (260 кгс/см²) для пропану і 28 МПа (280 кгс/см²) для бутану.

Останнім часом збільшилась кількість випадків умисного застосування вибухових пристроїв, виробів промислового та саморобного виробництва.

Непоодинокі випадки, коли навіть малокалорійні джерела запалювання призводять до вибухів паро- газо- пилових вибухонебезпечних сумішей, внаслідок зазначених проявів яких виникають пожежі.

Саморобні вибухові пристрої (СВП) – це пристрої, в яких хоча б один із елементів конструкції виготовлений саморобним способом або застосоване його непромислове нерегламентоване складання, тобто конструкція остаточно підготовленого до вибуху пристрою не обумовлена вимогами відповідних технічних умов на його виготовлення (монтаж).

СВП можуть виготовлятися із застосуванням частин ВП промислового виготовлення або повністю із саморобних складових частин.

Основними складовими частинами саморобного вибухового пристрою є: заряд вибухової речовини і засіб підризу. У якості зарядів вибухових речовин можуть застосовуватись ВР промислового виготовлення або саморобні ВР, які відповідають класифікації промислових ВР.

Для здійснення вибуху СВП застосовуються засоби підриву промислового або саморобного виготовлення.

Саморобні ВП на основі елементів ВП промислового виготовлення найчастіше зустрічаються в експертній практиці. Такими елементами перш за все є засоби вибуху, вибухова речовина, корпус (оболонка). Їх встановлення (ідентифікація незруйнованих або реконструйованих елементів) у ряді випадків дає цінну інформацію для визначення джерела походження складових частин СВП.

Багато ВР (в основному детонуючі), засоби детонації і деякі інші елементи ВП потребують для їх виготовлення спеціальних матеріалів, інструментів, устаткування тощо. Тому джерело їх придбання звичайно має пряме відношення до двох основних областей застосування ВР: військова справа і народне господарство.

Якщо ВП змонтовано з елементів промислового виготовлення, то рішення питання про віднесення його до класу саморобних проводиться на основі поєднання специфічних елементів різних ВП, за ознаками саморобного складання, тобто коли воно проводилось не у відповідності до встановлених норм та умов, а також за наявністю саморобної переробки цих елементів.

Для всіх вибухових пристроїв, зокрема, саморобних, характерна певна сукупність елементів конструкції, частина яких в цілому вигляді або у вигляді залишків після вибуху може бути знайдена на місці події. Крім того, безпосередній виготовлювач пристрою повинен володіти спеціальними знаннями і навичками, мати необхідні вихідні речовини, компоненти, деталі і вузли, устаткування і інструменти. Таким чином, виявлені на місці події СВП або їх залишки повинні зберігати сукупність ознак, виявлення яких дозволить зробити певні висновки щодо їх конструкції, особливості виготовлення, кваліфікації і підготовки виготовлювача тощо, дасть можливість проводити порівняння СВП за єдиним джерелом походження.

Встановлення конструкцій пристроїв, зокрема за їх залишками після вибуху, визначення їх функціональної і уражаючої здатності, отримання інформації щодо використаних матеріалів, навичок можливих учасників здійснення злочину – все це є складною комплексною проблемою, при вирішенні якої необхідне застосування широких спеціальних знань в різних областях науки і техніки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Степаненко С., Білкун Д., Яник Я., Тимошук Ю.Т. Дослідження пожеж. Довідково-методичний посібник. – Київ : Пожінформтехніка, 1999 – 224с.: кольор.іл. (УДК 614.841).

2. Прохоров-Лукін Г.В., Пащенко В.І., Биков В.І. та ін. Методика комплексного дослідження вибухових пристроїв, вибухових речовин і слідів вибуху. – Київ: ТОВ «Еліт Прінт», 2011. – 216 с.: іл., (реєстраційний код 0.1.12 Реєстру методик проведення судових експертиз).

РОЛЬ ПСИХОЛОГА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ ПОТЕРПІЛИХ З ВАДАМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ

Анастасія СУВОРОВА

*НК – Юлія ЧОРНОУС, доктор юридичних наук, професор
Національна академія внутрішніх справ, м. Київ*

Проведення слідчих (розшукових) дій щодо неповнолітніх осіб є одним з найбільш складних напрямків діяльності слідчого, що вимагають ретельної підготовки як організаційних, так і тактичних аспектів.

Саме тому, проблематичні питання пов'язані з формами та методами проведення слідчих (розшукових) дій щодо неповнолітніх потерпілих, визначення кола суб'єктів, організаційно-тактичних аспектів, в переважній більшості породжують дискусійні обговорення серед науковців.

Що стосується кола суб'єктів, які будуть залучені до слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітніх потерпілих з вадами психофізичного розвитку, то слід віднести важливу роль під час даного процесу саме психологу.

Стаття 227 КПК України, наголошує на тому, що головною процесуальною особливістю допиту малолітніх осіб є необхідність у залученні психолога [1].

Серед науки психології існують різні напрями діяльності, проте закореним та сталим серед термінів є так зване поняття «психолог» – фахівець, який здатний оцінити і діагностувати поведінку особи та її розумові процеси.

Однак, аби слідчому залучити особу до проведення слідчих (розшукових) дій з неповнолітніми потерпілими, критерій «знання психологічних процесів людини» є недостатнім на нормативному рівні та породжують під час судових розглядів недопустимість отриманих доказів у зв'язку із невизначеною кваліфікацією спеціаліста.

Тож, варто визнати, що залучений психолог має бути спеціалістом, а саме особою, яка має завершену вищу психологічну освіту за спеціальністю «Психологія», лише після цього слідчий зобов'язаний додати належним чином завірнені копії документів психолога до протоколу кожної слідчої (розшукової) дії, в якій бере участь даний фахівець.

На нашу думку, залучення психолога до слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітніх даної категорії відіграє значиму роль під час досудового розслідування, тому що даний суб'єкт сприяє не лише вірному та чіткому кваліфікуванню діяння, а й висуває, перевіряє, з психологічного аспекту оцінює слідчі версії, та найголовніше може слугувати психологічною підтримкою у взаємозв'язку з дитиною в складному процесі.

За допомогою використання спеціальних психологічних знань можна одержати дані, які дозволяють зрозуміти і правильно оцінити особливості психічної діяльності й поведінки людей, що має значення для висновків правового характеру [2, с. 165].

Неповнолітні потерпілі з вадами психофізичного розвитку – це діти, які за власним станом здоров'я потребують дбайливого відношення з найменшим спричиненням ризику психологічних травмувань.

На превеликий жаль, працівники органів досудового розслідування нехтують криміналістичними рекомендаціями з приводу доцільності та порядку використання спеціальних знань у галузі психології під час розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень. Більше того, у випадку наявності обов'язкової процесуальної вимоги залучити психолога до проведення

окремих процесуальних дій, слідчі підходять до її виконання формально. Вони залучають осіб, в яких є відповідна фахова освіта, при цьому не звертаючи уваги на їх спеціалізацію в галузі юридичної психології та наявність досвіду роботи з окремими категоріями осіб, наприклад неповнолітніми, засудженими, постраждалими від насильства тощо. [3, с. 368].

Доцільно виокремити роль психолога під час слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітнього потерпілого з вадами психофізичного розвитку в наступних аспектах:

1. Сприяє та допомагає налагодити психологічний взаємозв'язок між слідчим та неповнолітнім, викликає відчуття безпеки та довіри у дитини для успішного проведення запланованої слідчої (розшукової) дії з мінімальним відчуттям стресу.

2. Створює обстановку для неповнолітнього найбільш наближену до обстановки, в якій звикла знаходитись дитина без ймовірного психологічного навантаження.

3. Приймає участь на усіх етапах проведення запланованих дій з дитиною. Перебуває під час слідчої (розшукової) дії від початку та до її завершення з метою надання слідчому оціночних критеріїв (рекомендаційних актів) щодо слів та дій дитини. Цікавим фактом в практичній діяльності є те, що психолог може найперший познайомитись із дитиною ще до початку запланованих слідчих (розшукових) дій та увійти в довірливі, дружні взаємовідносини, зрозуміти індивідуальні риси, здібності, характерні прояви неповнолітнього та будучи під час слідчих (розшукових) дій відшукати закономірності або ж розбіжності наданих показів.

4. Допомагає у визначення тих факторів, які мають місце у з'ясуванні правдивості показань неповнолітнього. Неповнолітні потерпілі з вадами психофізичного розвитку в переважній більшості мають здатність до фантазувань або перебільшень.

Слушною думкою на підтвердження вищевказаного є наукових доробок Давидової О. В., яка зауважує, що психолог певною мірою орієнтує слідчого щодо вагомості та достовірності наданих малолітньою особою показань [4, с. 80].

5. Визначає, корегує порядок та перелік питань слідчого під час процесу для найбільш ефективного та швидкого отримання інформації без зайвої травматизації дитини.

6. Проводить психологічні прийоми, ілюстративні тестування, діагностики, які можуть містити об'єктивну інформацію про пережиту подію в житті дитини, особливо тієї, що не здатна внаслідок фізіологічних можливостей розповісти про обставини кримінального правопорушення.

7. Надає психологічну допомогу усім учасникам слідчої (розшукової) дії, в тому числі батькам неповнолітнього потерпілого, які залучені до процесу та ймовірно можуть перебувати в посттравматичних стресових розладах внаслідок обставин, що склалися з їхньою дитиною.

Рекомендаційною ланкою у залученні психолога до участі слідчих (розшукових) дій з даною категорією дітей є доручення слідчого щодо вирішення конкретних завдань та досягнень відповідних цілей психологічного спрямування лише одному й тому ж самому спеціалісту-психологу, без заміни його на іншого (якщо це дозволяють обставини). Дана думка пояснюється тим, що під час довготривалого процесу досудового розслідування дитина звикає до залученого слідчим психолога, налагоджує емоційні взаємозв'язки, входить у довіру з ним,

тож заміна на іншого спеціаліста спричинить неповнолітньому ймовірний стрес та уповільнить процес отримання необхідної інформації.

Крім цього, правильно визначені межі психологічних кордонів, налагоджена комунікація слідчого з дитиною, сприятлива, спокійна обстановка є запорукою успішного здійснення досудового розслідування за участю неповнолітніх потерпілих даної категорії.

Таким чином, роль психолога у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх потерпілих з вадами психофізичного розвитку та його залучення до процесу підвищує ефективність проведення слідчих (розшукових) дій, в тому числі надає повну психологічну допомогу неповнолітньому та налагоджує психоемоційний взаємозв'язок між дитиною та слідчим.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 25.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top>
2. Марчак В. Я., Шувальська Л. Р. Використання спеціальних психологічних знань суб'єктами судочинства. Юридична психологія та педагогіка. 2012. Вип. 1. С. 164–173.
3. Пчеліна, О. Використання спеціальних знань в галузі психології у кримінальному провадженні / Оксана Пчеліна // Підприємництво, господарство і право. – 2020. – № 7. – С. 365-370. – DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.7.62>.
4. Давидова О. Використання спеціальних психологічних знань щодо дітей як учасників досудового розслідування. Актуальні проблеми досудового розслідування. № 3. 2020. С. 79–82 URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/17203>

СЕКЦІЯ 10. СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

АДВОКАТСЬКА ЕТИКА ТА ПРОФЕСІЙНІ СТАНДАРТИ

Владислав ГОЛУБНИЧИЙ

НК – Аліна БІЛЕКА, кандидат юридичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Адвокатська етика об'єднує сукупність цінностей, принципів та норм, які регулюють поведінку адвокатів у їхній професійній діяльності. Ключові принципи адвокатської етики включають:

1) Конфіденційність: Адвокати зобов'язані зберігати конфіденційність інформації, яку отримали від своїх клієнтів. Це сприяє відкритому спілкуванню між адвокатом і клієнтом, дозволяючи останньому поділитися всією необхідною інформацією для ефективного захисту.

2) Незалежність: Адвокати повинні діяти незалежно від будь-яких впливів, навіть від державних органів чи інших суб'єктів. Ця незалежність дозволяє адвокатам вільно виступати в інтересах своїх клієнтів та дотримуватися принципу презумпції невинуватості.

3) Чесність: Адвокати мають дотримуватися високого стандарту чесності та правдивості в усій своїй діяльності. Це означає подавати точну інформацію клієнтам, судам та іншим сторонам справи [1].

Адвокатська етика є структурною основою довіри до юридичної системи. Коли громадяни та бізнеси бачать, що адвокати діють відповідно до встановлених стандартів, вони мають віру в те, що їхні права та інтереси будуть захищені належним чином.

Адвокати, дотримуючись принципів адвокатської етики, допомагають підтримувати рівень довіри до судової системи. Громадяни відчують більшу впевненість у тому, що їхні справи будуть розглядатися об'єктивно та справедливо.

У своїй практичній діяльності адвокати можуть потрапляти у ситуації, коли їхні обов'язки та принципи адвокатської етики конфліктують між собою. Наприклад, адвокат може знайтися в ситуації, коли захищати інтереси клієнта вимагає дотримання інших принципів, таких як справедливість або публічний інтерес.

У таких випадках адвокат повинен знаходити баланс між цими принципами та робити обґрунтовані рішення, які відповідають найвищим стандартам професійної етики. Це може вимагати важких внутрішніх роздумів та консультацій з колегами.

Принцип незалежності є важливою передумовою для забезпечення справедливості в правовій системі. Адвокат, що діє незалежно від будь-якого тиску чи впливу, може ефективно представляти інтереси клієнта та брати участь у справедливих судових процедурах.

Об'єктивність в адвокатській діяльності означає дослідження всіх можливих фактів та доказів, незалежно від того, чи сприяє це користі клієнта, чи ні. Це забезпечує рівний доступ до справедливого правосуддя [2].

Адвокатська етика передбачає обмеження в питаннях конфлікту інтересів, коли адвокат знаходиться в ситуації, де можуть виникнути протиріччя між інтересами різних клієнтів чи інших сторін. Такі ситуації можуть вимагати від адвоката складних вирішень та встановлення пріоритетів.

Важливо відзначити, що адвокат повинен дотримуватися прозорих процедур у разі виникнення конфлікту інтересів, які допомагають зберегти довіру клієнтів і забезпечити справедливість.

Адвокатська етика має критичне значення для правильної функції юридичної системи. Вона підтримує довіру до адвокатів, сприяє об'єктивності та справедливості в судових процедурах, і допомагає адвокатам приймати важкі рішення у ситуаціях конфлікту інтересів [3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Правила адвокатської етики [Електронний ресурс] : офіційна інтернет-сторінка єдиного законодавчого органу України — Верховної Ради України – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>

2. Н. М. Бакаянова О. І. Кисліцина Адвокатська етика Навчально-методичний посібник [Електронний ресурс] : Навчально-методичний посібник з дисципліни «Адвокатська етика» підготовлений для здобувачів вищої освіти – Режим доступу : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/14725/Адвокатська%20етика%20%28Навчально-методичний%20посібник%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

3. Адвокатська етика [Електронний ресурс] : загальнодоступна вільна багатомовна онлайн-енциклопедія – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Адвокатська_етика

СУДОВЕ АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

*Леся ДЗЮМАН, керівник апарату
Придніпровський районний суд м. Черкаси*

Однією із найважливіших гарантій справедливого й ефективного правосуддя є досконало організована система судів та органів, що забезпечують функціонування судової влади. Суди в сукупності утворюють систему, ефективність функціонування якої залежить не лише від певних процесуальних форм, а й від внутрішньої та зовнішньої управлінської діяльності.

У вітчизняній теорії та практиці управління судовою системою для позначення управлінської діяльності у різні періоди наукового обґрунтування та нормативного закріплення набули такі поняття: «судове управління», «організаційне керівництво судами», «організаційне забезпечення судів» тощо. Нині найбільш поширеним терміном є судове адміністрування.

Поняття судове адміністрування як науковці, так і практики тлумачать у широкому та вузькому значеннях. У широкому значенні судове адміністрування визначають як цілеспрямовану практичну діяльність осіб, які займають адміністративні посади в суді, що передбачає керування конкретним, окремим елементом судової системи (судом), і полягає в процесі підготовки, прийняття і виконання управлінських рішень, направлених на забезпечення належного функціонування суду з метою забезпечення ефективного здійснення правосуддя. У вузькому значенні – це діяльність уповноважених осіб, направлена на

підтримання відповідності між навантаженням і ресурсами суду для організаційного забезпечення його діяльності [1, с. 45].

Метою судового адміністрування є забезпечення належних умов для справедливого відправлення правосуддя та винесення суддями своєчасних, чітких і обґрунтованих рішень, зрозумілих як для учасників справ, так і для широкого загалу. Виходячи із мети, завданнями судового адміністрування визначено наступні: зведення до мінімуму обсягу несуддівських функцій, що виконують судді, шляхом забезпечення належного виконання цих функцій працівниками апарату суду; забезпечення максимальної доступності суду для користувачів та відвідувачів, у тому числі за рахунок запровадження такої моделі, згідно з якою відвідувачі суду розглядаються як клієнти, які звертаються до суду з метою отримання необхідних їм послуг правосуддя; забезпечення максимально ефективної роботи всіх підрозділів та служб судів шляхом реорганізації та автоматизації робочих процесів [2, с. 86].

З початком збройної агресії російської федерації у Криму та на Донбасі 2014 року Українська держава вперше зіштовхнулась із низкою проблем, пов'язаних із функціонуванням органів публічної влади, у тому числі судової влади та судової системи. Вони набули особливої гостроти після повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну 24 лютого 2022 року та, як свідчать процеси деокупації звільнених територій, залишатимуться актуальними, як з погляду науки, так і практики, впродовж певного часу після звільнення всієї території України.

Умови воєнного стану у значній мірі вплинули на всі правовідносини та інституції в країні, у тому числі й на функціонування судової системи. Разом із тим, у період воєнного стану, відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» повноваження судів не можуть бути припинені, а скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється [3]. Та все ж, судова гілка влади також зазнала впливу війни та її наслідків, що внесло певні корективи в процеси здійснення судочинства.

Частина судів України призупинила свою діяльність через активні бойові дії та тимчасову окупацію. У той же час, суди на територіях, звільнених з-під окупації, почали відновлювати свою роботу.

За моніторинговими даними Української Гельсінської спілки з прав людини, за результатами опитання, найбільш проблемними питаннями у роботі судів у перші місяці війни були: проблеми з електропостачанням судових установ (30%); повітряні тривоги, в тому числі неможливість потрапити до приміщення суду, зупинення судових засідань, що вже розпочалися (25%); системні проблеми з електропостачанням у судових установах з одночасними повітряними тривогами (20%); неможливість зв'язатися телефоном з працівниками апарату та канцелярії суду (15%); неповідомлення про судові засідання внаслідок проблем роботи Укрпошти та мобільного зв'язку (5%); не працював сайт «Судова влада» (5%) [4].

Окрім із вищевказаних проблем вирішувалася через використання форм дистанційного правосуддя. Як відомо, питання впровадження можливості дистанційного правосуддя набуло особливої актуальності ще в лютому-березні 2020 року у період поширення Covid-19. У 2020 році Верховною Радою України було прийнято закони, що надали можливість реалізувати право учасникам справи брати участь в судових засіданнях, тим самим реалізуючи своє право на справедливий судовий розгляд, дистанційно. Було розроблено порядок проведення відеоконференцзв'язку під час судового засідання за участі сторін поза межами приміщення суду (передбачено використання системи EasyCon або

інших доступних для суду та учасників судового процесу засобів, що забезпечували проведення судових засідань в режимі відеоконференцзв'язку). Такий механізм проведення судових засідань допоміг значно нормалізувати здійснення правосуддя у тодішніх умовах карантину.

Як показала практика, в умовах воєнного стану у цьому напрямку реалізації права особи на доступ до правосуддя є як позитивний досвід, так і низка проблем. Так, відповідно до опитуваних громадян, 67% із них спробували скористатися системою «Електронний суд». З 67% опитаних лише 8% не змогли здійснити процесуальні дії у системі, натомість 82% підтвердили успіх у її використанні. Щодо інших проблем у роботі з ЄСІТС «Електронний суд», опитані виділили наступні: проблеми з підписом документів; складність системи, не стабільна робота «Електронного суду» тощо [4].

Наразі в Україні відсутнє повністю безпечне місце, що в свою чергу передбачає необхідність особи (судді, учасника справи або працівника суду) переміститись в укриття. Під час повітряних тривог судові засідання переривається і кількість таких вимушених «переривань» за день може бути різна. Тому зазначена проблема потребує подальшого опрацювання та вирішення з урахуванням імперативних засад судочинства та необхідності забезпечення безпеки працівників суду та учасників справи. Розширення можливостей дистанційного судочинства потребує також технічного та нормативного підґрунтя. Тому продовжується робота в напрямку забезпечення можливості не лише учасникам справи, але й суддям брати участь в судових засіданнях дистанційно.

З метою розв'язання зазначених проблем варто продовжувати проводити інформаційно-роз'яснювальні заходи щодо використання ЄСІТ «Електронний суд», а також участь в судових засіданнях в режимі відеоконференцзв'язку, вирішувати проблеми, пов'язані із забезпеченням безпеки учасників судового процесу та працівників суду.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Судове адміністрування. Навчальна програма дистанційного курсу. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2020/02/Court_Admin_website1-1.pdf
2. Правові основи судового адміністрування та судової діяльності навч. посіб. Л. М. Москвич, О. О. Овсяннікова, А. В. Іванцова та ін. Харків : Право, 2019. 396 с.
3. Про правовий режим воєнного стану. Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
4. Звернення до суду: з якими проблемами стикнулися громадяни в умовах війни. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/zvernennia-do-sudu-z-iakymy-problemamy-styknulysia-hromadiany-v-umovakh-viyny/>

ГЕНЕЗА ПРИДНІПРОВСЬКОГО РАЙОННОГО СУДУ М. ЧЕРКАСИ

Володимир ІЛЬІН

НК – Аліна БІЛЕКА, кандидат юридичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Наказом по відділу юстиції виконавчого комітету Черкаської обласної ради депутатів трудящих № 8 від 18.01.1974 був утворений Народний суд Придніпровського району міста Черкаси (Законом України в редакції від

24.02.1994 № 4017 «Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР «Про судоустрій Української РСР» виключено слово «народний» з найменувань районних судів»). [1]

Тож, розпочавши свою роботу у 1974 році Придніпровський районний суд м. Черкаси і по сьогоднішній день продовжує свою діяльність по відправленню правосуддя.

В кінці 1981 року Придніпровський районний суд м. Черкаси знаходився в приміщенні за адресою по вул. К. Маркса, 41 (нині вул. О.Дашкевича), а з 1987 розмістився на третьому поверсі новозбудованого Будинку Правосуддя по вул. Гоголя, 316, де знаходиться до даного часу.

За 45 років існування суду, законодавство в сфері судочинства змінювалося чимало разів.

Законом «Про судоустрій Української РСР» в редакції від 1960 року було збережено систему судових органів республіки, тобто народний і обласний суди та Верховний Суд Республіки. Однак, замість дільниць народного суду даним законом було передбачено, єдиний народний суд району чи міста, який не мав районного поділу.

Поклав початок незалежного суду в Україні, прийнятий 15 грудня 1992 року Закон України «Про статус суддів» [2]. А вже у зв'язку з прийнятим 7 лютого 2002 року Закону України «Про судоустрій України», відбулося поглиблення судової реформи.

З часу створення, Придніпровський районний суд м. Черкаси підпорядковувався відділу юстиції виконавчого комітету Черкаської обласної ради депутатів трудящих, а з 07.10.1977 – відділу юстиції виконавчого комітету Черкаської обласної ради депутатів трудящих, Міністерства юстиції УРСР. А вже, з прийняттям Закону України «Про судоустрій України» в редакції від 07 лютого 2002 року, суди виведені зі складу Міністерства юстиції України та відповідно до ст. 119 вказаного закону, організаційне забезпечення (заходи фінансового, матеріально-технічного, кадрового, інформаційного та організаційно-технічного характеру, спрямовані на створення умов для повного і незалежного здійснення правосуддя) діяльності судів покладено на Державну судову адміністрацію. Вказані функції відносно Придніпровського районного суду м. Черкаси здійснює Територіальне управління Державної судової адміністрації України в Черкаській області.

У зв'язку з введенням в дію Кодексу адміністративного судочинства України з вересня 2005 року до повноважень Придніпровського районного суду м. Черкаси увійшло і відправлення правосуддя, як суду першої інстанції, в справах адміністративної юрисдикції [3].

7 липня 2010 року було прийнято Закон України «Про судоустрій та статус судів», положення якого майже об'єднали в собі два попередні Закони України «Про статус суддів» та «Про судоустрій в Україні». Варто зазначити, що суттєвою зміною було введення в дію, починаючи з 1 січня 2011 року, функціонування автоматизованої системи документообігу.

Законом України «Про забезпечення права на справедливий суд» в редакції від 12 лютого 2015 року було викладено в новій редакції Закон України «Про судоустрій і статус суддів» [4]. Основним нововведенням було ведення суддівського досьє, обов'язок суддів звертатися з повідомленням про випадки неправомірного втручання в їх діяльність, моніторинг відповідності рівня життя судді наявному у нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам, зміну порядку зайняття посади судді, введення кваліфікаційного оцінювання

суддів, нові положення щодо підготовки суддів та їх регулярного оцінювання, розширення підстав і заходів дисциплінарної відповідальності суддів, тощо.

Але, найбільш суттєвою зміною є перетворення чотирирівневої судової системи на трирівневу, а саме – місцеві/окружні суди — апеляційні суди — новий Верховний Суд, у складі якого діють Велика Палата, Касаційний адміністративний суд, Касаційний господарський суд, Касаційний кримінальний суд, Касаційний цивільний суд. Хоч, за нормами даного Закону Вищий господарський суд України, Вищий адміністративний суд України, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ ліквідуються, спеціалізація судочинства залишається.

Так, згідно з Указом № 412/2017 [5], відповідно до Конституції України та Закону України «Про судоустрій і статус суддів», ліквідуються Черкаський районний суд Черкаської області, Чигиринський районний суд Черкаської області, Придніпровський районний суд міста Черкас та Соснівський районний суд міста Черкас. Натомість утворюється Черкаський окружний суд із місцезнаходженням у місті Черкасах, юрисдикція якого поширюватиметься на райони, де раніше діяли суди, що ліквідуються.

В той же час, відповідно до п. 3 Розділу XII Прикінцеві та перехідні положення Закону України № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року – районні, міжрайонні, районні у містах, міські, міськрайонні суди продовжують здійснювати свої повноваження до утворення та початку діяльності місцевого окружного суду, юрисдикція якого розповсюджується на відповідну територію.

Оскільки, на даний час не розпочав свою діяльність Черкаський окружний суд, Придніпровський районний суд м. Черкаси продовжує здійснювати правосуддя, відповідно до Закону, шляхом розгляду цивільних/адміністративних справ, кримінальних проваджень та справ про адміністративні правопорушення.

Наостанок, слід зазначити, що високий професіоналізм, сумління та принциповість – є надійною запорукою у зміцненні правопорядку та законності не тільки у нашому місті та й взагалі в державі.

Тож, не дивлячись на кількість численних змін, які й досі відбуваються у судовій системі, в Придніпровському районному суді м. Черкаси залишаються працювати професіонали своєї справи, які своєю щоденною кропітливою працею, забезпечують здійснення правосуддя з дотриманням принципів гуманізму, справедливості та неупередженості.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4017-12#Text>
2. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-12#Text>
3. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
4. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192-19#Text>
5. <https://www.president.gov.ua/documents/4122017-23222>

РОЛЬ ТА МІСЦЕ СУДУ ПРИСЯЖНИХ У СУДОЧИНСТВІ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

*Олена КАЗИДУБ, голова суду
Придніпровський районний суд м. Черкаси*

Пряма участь народу у здійсненні правосуддя визнається однією з ознак правової держави і виступає важливою складовою розвитку в Україні повноцінного громадянського суспільства. Тому ст. 124 Конституції України встановлено, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних [1].

З метою гармонізації законодавства України із законодавством Європейського союзу в Україні запроваджено європейську (континентальну) модель діяльності суду присяжних, відповідно до якої присяжні спільно із професійними суддями вирішують питання факту та питання права.

Українська модель суду присяжних, будучи створена за європейським зразком, не позбавлена низки недоліків, зокрема в частині його формування, відсутності окремого закону про присяжних, певною мірою фрагментарного регулювання у процесуальних кодексах тощо. Це, у свою чергу, породжує дискусії щодо його функціонування серед науковців, практиків, у громадянському суспільстві. Розглянемо окремі із них.

Однією із дискусійних залишається проблема вибору моделі суду присяжних: класичної чи континентальної. Відповідно до класичної моделі рішення про винуватість або невинуватість підсудного приймає колегія присяжних, а безпосередньо вирок і покарання проголошує професійний суддя. В умовах континентальної моделі розгляд справи здійснюється змішаною колегією, що складається з 1-3 професійних суддів та 2-7 присяжних засідателів, які вирішують питання як факту, так і права, тобто встановлюють не лише винуватість або невинуватість особи, але й спільно визначають вид і міру її покарання [2].

У 2019 році до Верховної Ради України було внесено законопроект, який передбачав класичну модель присяжних. Зрозуміло, що в умовах воєнного стану, за відсутності належного фінансування вирішення питання вибору моделі суду присяжних є не на часі, але проводиться робота щодо напрацювання певних рішень, до розгляду яких планується повернутися після завершення воєнного стану. Тим більше, що в рішенні Ради національної безпеки і оборони щодо ситуації у сфері правосуддя одним із заходів визначено впровадження повноцінного суду присяжних [3].

Окремого розгляду також потребує визначення кількісного складу суду присяжних. При цьому варто враховувати організаційні та фінансові можливості держави. Кількісний склад має також обумовлюватися і моделлю суду присяжних.

Не менш дискусійною залишається проблема залучення суду присяжних до розгляду певних категорій цивільних та кримінальних справ. У цивільних справах присяжні розглядають справи про обмеження, поновлення цивільної дієздатності особи або визнання недієздатною; визнання особи безвісно відсутньою чи померлою; усиновлення тощо [4]. Необхідність участі присяжних у вищезазначених справах окремого провадження історично зумовлювалася соціальною важливістю останніх. Разом із тим, нині залучення присяжних до розгляду цивільних справ викликає чимало дискусій.

У кримінальному процесі присяжних залучають до розгляду справ про злочини, за які передбачено довічне позбавлення волі. При цьому провадження судом присяжних у складі двох професійних суддів та трьох присяжних

здійснюється виключно в разі, якщо про це під час підготовчого судового засідання надійшло клопотання обвинуваченого. Дискусійним залишається питання розширення кола розгляду присяжними кримінальних проваджень, у яких може бути призначено покарання понад п'ять років.

Актуальними проблемами залишаються також проблеми підвищення державою зацікавленості громадян у здійсненні правосуддя шляхом виділення коштів на матеріально-технічне оснащення, створенням певних умов та оплату праці присяжних. Наступним питанням, що потребує вирішення, є соціальний захист присяжних, що нині знаходиться на неналежному рівні. Тому важливо продумати механізм компенсаційних виплат, оскільки фінансування на утримання цього інституту вимагає значних коштів.

Існує також низка проблем у функціонуванні суду присяжних, пов'язаних із введенням воєнного стану. Так, 14 квітня 2022 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану». Відповідно до нього ст. 615 Кримінального процесуального кодексу України доповнено частиною десятою, згідно з якою суд присяжних може розглядати справи щодо злочинів, за вчинення яких передбачене довічне позбавлення волі, якщо склад суду за участю присяжних призначений до моменту введення воєнного стану та набрання чинності цією частиною [6]. Що пояснюється тим, що присяжні можуть виїхати з місця проживання або ж поповнити лави Збройних Сил України і навіть якщо вдасться організувати суд присяжних, то у випадку відводу виникатимуть складнощі. Водночас частина перша ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» вказує, що під час воєнного стану правосуддя здійснюється лише судами [7]. Тобто, введення воєнного стану в Україні має означати припинення розгляду справ судом присяжних, а згадані вище зміни до статті 615 Кримінального процесуального кодексу України конкретизують порядок дій, якщо розгляд справи судом присяжних вже почався. Під час дослідження судової практики виявлено, що обвинувачених, матеріали щодо яких надійшли до суду після 15 квітня 2022 року, інформують про можливість розгляду їхніх справ судом присяжних [8].

Отже, у нинішньому форматі інститут присяжних в Україні не має чіткого регламентування. Його нормативне закріплення не має створювати ілюзію розвиненого механізму функціонування. Тому впроваджена система суду присяжних в Україні потребує подальшого доопрацювання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 року. (редакція від 01.01.2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>
2. Логвиненко А.О. Суд присяжних в Україні: проблеми теорії та практики . URL: http://www.law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2018/statji_n_1
3. Про прискорення судової реформи та подолання проявів корупції у системі правосуддя. Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 червня 2023 року. .). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0033525-23#Text>
4. Цивільний процесуальний кодекс України. Закон України, кодекс від 18 березня 2004 року № 1618-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
5. Кримінальний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10. Ст. 88.

6. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України від 14 квіт. 2022 р. № 2201-IX.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/l>

7. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.

8. Ухвала Новозаводського районного суду міста Чернігів від 02 чер. 2022 р. у справі № 751/1654/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104641239>

СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

Анастасія КЛИМЕНКО

НК – Аліна БІЛЕКА, кандидат юридичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Однією з умов побудови держави є формування аспектів її міграційної політики та вдосконалення системи державного управління міграційними процесами, які повинні здійснюватись з урахуванням національних інтересів, реалій соціально-економічного, політичного, етнокультурного, географічного становища держави та її території, міграційної та демографічної ситуації [1].

Державна міграційна служба України є відносно молодим органом виконавчої влади, створеним у 2010 році на підставі указу Президента України від 09.12.2010 № 1085/2010 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади», проте її становленню як центрального органу виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері міграції, передувала значна робота з формування та реорганізації органів виконавчої влади, на які так чи інакше покладалися функції у сфері міграції. У 1993 році на підставі Указу Президента України від 26.04.1993 № 145 створене Міністерство України у справах національностей та міграції, до повноважень якого, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 26.06.1993 № 487, належала координація роботи центральних і місцевих органів державної виконавчої влади та органів місцевого і регіонального самоврядування, пов'язана з розробкою та здійсненням заходів щодо тимчасового розміщення, працевлаштування, надання грошової допомоги та соціально-побутових і медичних послуг біженцям, а також організація їх обліку і реєстрації, вирішення інших питань, що виникали у зв'язку з прибуттям цих осіб на територію України. Зазначене Міністерство функціонувало до червня 1996 року, коли відповідно до указу Президента України від 26.07.1996 № 596 «Про зміни в системі центральних органів виконавчої влади України» й було ліквідовано, а натомість утворено Державний комітет України у справах національностей та міграції. Правовий статус зазначеного комітету визначався Положенням про Державний комітет України у справах національностей та міграції, затвердженим Указом Президента України від 28.10.1996 № 1001/96. Відповідно до цього Положення Комітет мав згідно з покладеними на нього завданнями забезпечувати реалізацію прав і соціальних гарантій біженців, координувати взаємодію органів виконавчої влади під час розв'язання проблем біженців відповідно до законодавства України та вести централізований облік біженців та осіб, які звернулися із заявою про надання статусу біженців. У результаті подальшої реорганізації структури центральних органів виконавчої влади, що відбулася на підставі Указу Президента України від

15.12.1999 № 1573/99, Державний комітет України у справах національностей та міграції було ліквідовано, а повноваження з надання організаційно-методичної допомоги відповідним органам та підрозділам у реалізації прав і соціальних гарантій біженців, внесення пропозицій щодо вирішення питань про надання чи позбавлення статусу біженця, ведення централізованого обліку біженців та осіб, які звернулися із заявою про надання статусу біженців тощо, були передані Державному департаменту у справах національностей та міграції у складі Міністерства юстиції України. Надалі на підставі указу Президента України від 13.09.2001 № 836/2001 на базі цього Департаменту знов було створено Державний комітет України у справах національностей та міграції, який проіснував до кінця 2001 року, коли й був ліквідований на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 № 1772. У березні 2002 року Указом Президента України від 19.03.2002 № 269/2002 знов створено Державний комітет України у справах національностей та мігрантів зі статусом центрального органу виконавчої влади, діяльність якого спрямовувалася і координувалася Кабінетом Міністрів України та якому надавалися повноваження з формування державної політики у сфері забезпечення прав біженців, реалізації такої політики, здійснення управління у зазначеній сфері. Нової реорганізації Державний комітет України у справах національностей та мігрантів зазнав у 2006 році, коли на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 08.11.2006 № 1575 на його основі та на основі Державного департаменту у справах релігій було створено Державний комітет України у справах національностей та релігій. Правовий статус нового органу визначався Положенням про Державний комітет України у справах національностей та релігій, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 14.02.2007 № 201, відповідно до норм якого зазначений комітет визнавався спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у справах міграції в межах, визначених законодавством про біженців. Численні реорганізаційні зміни в системі органів виконавчої влади довели необхідність створення єдиного органу, який би зосередив у собі функції у сфері міграції, громадянства та імміграції. Перша спроба створення ДМС

України відбулася у 2009 році, коли на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 24.06.2009 № 643 утворена Державна міграційна служба України, яка проіснувала недовго і була ліквідована у липня 2010 року постановою Кабінету Міністрів України від 07.07.2010 № 559 «Деякі питання державного управління у сфері міграції», при цьому її правонаступником визнавалися: з питань громадянства, реєстрації фізичних осіб та імміграції – Міністерство внутрішніх справ, а з питань міграції, в межах визначених законодавством про біженців, – Державний комітет у справах національностей та релігій. Помилковість ліквідації Державної міграційної служби стала очевидною вже через п'ять місяців і вже у квітні наступного року видано Указ Президента України від 06.04.2011 № 405/2011 «Питання Державної міграційної служби України», в якому визначалися основні завдання, функції та повноваження ДМС України [2].

Тривалий розвиток та реорганізація державних органів виконавчої влади, які відбулися з 1993 до 2014 років, довели необхідність створення та функціонування ДМС України як центрального органу виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері міграції і є основним органом, що безпосередньо здійснює адміністративні послуги з надання іноземцям та особам без громадянства статусу біженця. Визначено, що реорганізація органів державної влади з реалізації державної політики у сфері міграції в Україні триває

вже більше 10 років та вказує на необхідність створення та ефективного функціонування окремого єдиного державного органу, який би зосередив у собі функції у сфері міграції, громадянства та імміграції. Таким органом стала Державна міграційна служба України [4].

Становленню ДМС в її сучасному вигляді передував процес активного формування системи державних органів у сфері міграційних відносин, який негативно вплинув на реалізацію міграційної політики в державі. Адже можна було спостерігати часту реорганізацію державних органів, відсутність належної нормативної бази, яка б забезпечувала ефективне їх функціонування, протистояння між окремими суб'єктами влади, що виражалось в зупиненні дії нормативних актів Кабінету Міністрів України Президентом України [5].

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що в Україні сформувалось міграційне право як самостійна галузь національної правової системи, під якою необхідно розуміти науково обґрунтований, об'єктивно існуючий зв'язок інститутів і норм, що становлять єдину самостійну галузь права.

Міграційне право України як самостійна галузь національної правової системи – це складна система, під якою необхідно розуміти науково обґрунтований, об'єктивно існуючий зв'язок інститутів і норм, що становлять єдину самостійну галузь права. Вона являє собою внутрішню побудову, визначений порядок організації й розміщення складових її частин, зумовлений характером міграційних відносин. В основі цього лежать суб'єктивні й об'єктивні чинники [3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Міграційна політика та міграційні процеси в Україні [Електронний ресурс] // УДК. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2015/2015_3/1.pdf.
2. Правовий статус Державної міграційної служби в забезпеченні реалізації державної політики у сфері міграції [Електронний ресурс] // УДК. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/7/25.pdf>.
3. Міграційне право як наука та учбова дисципліна [Електронний ресурс] // Міністерство внутрішніх справ України Національна академія внутрішніх справ Кафедра адміністративної діяльності. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.naiau.kiev.ua/files/kafedru/ad/lectures/mp-nauk-uch-dis.docx>.
4. Правовий статус Державної міграційної служби в забезпеченні реалізації державної політики у сфері міграції [Електронний ресурс] // УДК. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/7/25.pdf>.
5. Щербакова А. С. Вдосконалення надання адміністративних послуг органами та підрозділами Державної міграційної служби України в процесі європейської інтеграції [Електронний ресурс] / Анна Сергіївна Щербакова // Чорноморський національний університет імені Петра Могили Інститут державного управління. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://eugov.chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/05>

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ СУДОЧИНСТВА: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*Михайло КЛИМЧУК, кандидат юридичних наук, доцент
ПВНЗ «Європейський університет»*

Стан і рівень забезпечення прав людини є однією з найбільших проблем сучасного суспільства, що має складні прояви внутрішньодержавного й міжнародного характеру. Доступність правосуддя запобігає порушенню прав людини та водночас є ефективним засобом їх відновлення, створює реальні умови для реалізації в повному обсязі прав і свобод. Судова процедура є найефективнішою та цивілізованою гарантією захисту прав і свобод людини і громадянина [1, с. 14]. Однак попри наявність значної кількості наукових праць з цієї проблематики, залишаються недостатньо дослідженими питання доступу до правосуддя в контексті процесів демократизації та євроінтеграції, розвитку інформаційних і комунікаційних технологій.

З початком повномасштабного військового вторгнення країни-агресора на територію України національна судова система України стикнулася з безліччю організаційних, матеріально-технічних і процесуальних проблем, які потребують вирішення для забезпечення належного здійснення правосуддя в судах усіх юрисдикцій.

Право доступу до суду має не тільки існувати, але й бути практичним та ефективним. Просте існування права в законі доступу не є достатнім. Наприклад, воно може бути порушене такими чинниками: високою вартістю провадження з огляду на фінансові можливості особи, наприклад, завеликим судовим збором, хоча в цілому вимога щодо судового збору; відсутністю правової допомоги; існуванням процесуальних перепон, які заважають або зменшують можливості звернення до суду [2]. Пандемія COVID-19, а згодом війна, внесли свої корективи у діяльність судової гілки влади, змусили суди забезпечувати захист прав людини навіть під час війни.

В таких умовах застосування сучасних технологій в системі електронного правосуддя має бути максимально спрямоване на полегшення як роботи суддів та апаратів судів, так і громадян, користувачів інформації з метою скорочення судових витрат, оптимізації часу витраченого на надсилання документів та безпосередню явку учасників судового процесу до суду. Електронне судочинство має забезпечувати: відкриття провадження за допомогою електронних засобів; здійснення подальших процесуальних дій у межах провадження у середовищі електронного документообігу; одержання відомостей про хід справи, шляхом доступу до судової інформаційної системи; одержання інформації про результати провадження в електронній формі [3].

Відповідно до ч. 2 ст. 2 Закону України «Про доступ до судових рішень» усі судові рішення є відкритими та підлягають оприлюдненню в електронній формі не пізніше наступного дня після їх виготовлення і підписання, крім ухвал про арешт майна та тимчасовий доступ до речей та документів у кримінальних провадженнях, які підлягають оприлюдненню не раніше дня їх звернення до виконання. Обмеження або відтермінування загального доступу до електронних ресурсів Єдиного державного реєстру судових рішень (далі – ЄДРСР) з інших підстав, ніж це визначено законами України «Про доступ до судових рішень», «Про державну таємницю», не допускається [4].

Водночас з 24 лютого по 20 червня 2022 року повний загальний доступ до Єдиного державного реєстру судових рішень було обмежено, а також доступ до

таких сервісів вебсайту як «Судова влада України», «Список справ, призначених до розгляду», «Стан розгляду справ», які містили відомості про день, час, місце проведення судового засідання у справі. Випадки обмеження загального доступу до судових рішень в Єдиного державного реєстру судових рішень трапляються й зараз.

Необхідно вказати й на інші організаційно-правові проблеми забезпечення права на доступ до судових рішень. Зокрема, Закон України «Про доступ до судових рішень» наразі не містить такої підстави обмеження доступу до ЄДРСР, як загрози кібератак, запобігання загрозам життю і здоров'ю суддів та учасників судового процесу, введення на всій території України чи окремих її частинах воєнного чи надзвичайного стану.

З метою додержання принципу правової визначеності законодавства Міністерству юстиції було запропоновано розглянути можливість щодо розроблення законопроекту про доповнення частини четвертої статті 4 Закону України «Про доступ до судових рішень» нормою щодо можливості обмеження права вільного користування офіційним вебпорталом судової влади України на період дії правового режиму воєнного або надзвичайного стану [4].

Також положення КПК України не передбачають можливості проведення судового засідання в режимі відеоконференції з використанням власних технічних засобів, як це унормовано у цивільному, господарському й адміністративному видах судочинства. Водночас початок активних військових дій на території України змінив бачення судів до можливості проведення кримінального провадження у дистанційному режимі із застосуванням власних технічних засобів у кримінальному провадженні. Зокрема, Верховний Суд у листі від 03.03.2022 № 2/0/2-22 «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» рекомендував у випадках, якщо через об'єктивні обставини учасник кримінального провадження не може брати участь у засіданні в режимі відеоконференцв'язку за допомогою технічних засобів, визначених КПК України; як виняток можна допускати участь такого учасника в режимі відеоконференцв'язку за допомогою інших засобів, при цьому треба звернути увагу на роз'яснення такому учаснику його процесуальних прав та обов'язків [5].

Такий підхід слід визнати адекватним сьогоденню, адже судді стикаються з вимушеними тривалими перервами у судовому провадженні через перебування обвинувачених, свідків, експертів на тимчасово окупованих територіях, неможливістю допиту свідків, експертів через невстановлення їх фактичного місцезнаходження, внутрішнє переміщення осіб тощо.

Таким чином, ефективність роботи електронного суду, яка передбачає вчинення судом та учасниками процесу окремих процесуальних дій за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій, залежить від дотримання певних умов: на законодавчому рівні має бути розроблена та закріплена чітка процедура звернення до суду; процедура реєстрації повинна бути зрозумілою та доступною, а інформація належним чином захищена; рівень технологій має забезпечити ефективну та продуктивну роботу системи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Козакевич О.М. Забезпечення доступу до правосуддя в транзитивних умовах: дис. ... докт. філ.: 081 – Право. Національний університет «Одеська юридична академія», МОН України, Одеса, 2021. 232 с.

2. Судова практика. Право на доступ до суду. URL: <https://sudpraktika.wordpress.com/конвенція-про-захист-прав-людини/право-на-доступ-до-суду/> (дата звернення: 04.09.2023).

3. Рекомендація гес (2001) 3 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій від 28.02.2001 р. URL: http://www.arbitr.gov.ua/files/pages/pd07072014_8.pdf (дата звернення: 04.09.2023).

4. Про доступ до судових рішень. Закон України N 3262-IV від 22.12.2005 р. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 15, ст. 128). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text> (дата звернення: 04.09.2023).

5. Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану. Лист Верховного Суду №2/0/2-22 від 03.03.2022 https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Inform_lyst_2022_03_03.pdf (дата звернення: 04.09.2023).

СУД ЯК ОРГАН СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Єлена КОБИЛКА

НК – Аліна БІЛЕКА, кандидат юридичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Судова влада — це різновид державної влади, яка є системою державних судових органів, що покликані здійснювати правосуддя в Україні [1].

Відповідно до конституційних засад в Україні судова влада виконується незалежними судами, утвореними законом.

Судову владу виконують судді та, у визначених законом випадках, присяжні.

Суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [2].

Суди України організовують загальну систему. Формування надзвичайних та особливих судів не допускається.

Правосуддя в Україні здійснюється лише судами та визначеним законом процедур судочинства.

Народ бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних [3].

Здійснюючи правосуддя, суди виступають незалежними від незаконного впливу. Суди здійснюють правосуддя відповідно до Конституції і законів України та на засадах верховенства права.

Правосуддя в Україні здійснюється на засадах рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак [2].

Судові рішення, судові засідання та інформація щодо справ, які розглядаються судом, є відкритими, крім випадків, установлених законом. Ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді усної або письмової інформації про результати розгляду його судової справи. Будь-яка особа має право на вільний доступ до судового рішення в порядку, встановленому законом [2].

При розгляді справ перебіг судового процесу фіксується технічними засобами в порядку, встановленому законом [2].

Учасники судового процесу мають можливість брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції у порядку, встановленому законом.

Забезпечення проведення відеоконференції відповідно до законодавства полягає на суд, який отримав судові рішення про проведення відеоконференції.

Судові засідання відбуваються лише в спеціально обладнаному для цього приміщенні суду – залі засідань, яке придатне для розміщення сторін та інших учасників судового процесу.

Судочинство і діловодство в судах України проводяться державною мовою. Суди використовують державну мову в процесі судочинства та гарантують право громадян на використання ними в судовому процесі рідної мови або мови, якою вони володіють [2].

Судове рішення, яким завершується розгляд справи в суді, затверджується іменем України.

Судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України. Обов'язковість урахування судових рішень для інших судів визначається законом [2].

Визначення судді або колегії суддів для розгляду конкретної справи здійснюється Єдиною судовою інформаційною (автоматизованою) системою у порядку, визначеному процесуальним законом [2].

Розгляд справи з співучасті присяжних їхній склад здійснюється шляхом Єдиної судової інформаційної (автоматизованої) системи, якщо інше не встановлено законом.

Символами судової влади є державні символи України – Державний Герб України і Державний Прапор України.

Суддя здійснює правосуддя в мантиї та з нагрудним знаком. Зразки мантиї та нагрудного знака затверджуються Радою суддів України [2].

Суд як державний орган має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням [2].

Судоустрій становиться за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності.

Суди спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення.

У випадках, визначених законом, а також за рішенням зборів суддів відповідного суду може запроваджуватися спеціалізація суддів з розгляду конкретних категорій справ [2].

Суд організовується і скасовується законом.

Суд є юридичною особою, якщо інше не визначено законом [2].

Отже, суд, як орган судової влади, є основним органом судової влади, який відповідно до своїх повноважень здійснює цивільне, кримінальне, адміністративне, а також конституційне судочинство та є самостійним і незалежним від інших гілок влади.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Засади організації судової влади. Pidru4niki. URL: https://pidru4niki.com/1245122652158/pravo/zasadi_organizatsiyi_sudovoyi_vladi (дата звернення: 28.08.2023).
2. Про судоустрій і статус суддів. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 28.08.2023).
3. Про судоустрій і статус суддів. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 28.08.2023).

МЕДІАЦІЯ ЯК НОВИЙ ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

*Людмила КУЗНЕЦОВА, кандидат юридичних наук, доцентка
Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова*

Обраний Україною європейський вектор розвитку позначився появою у чинному законодавстві низки положень про можливість та пріоритетність примирення конфліктуючих сторін, примату партнерських відносин між державою та громадянами.

Правові спори та конфлікти є невід'ємною частиною життя суспільства. І завдання держави – створення умов для вирішення спорів та захист охоронюваних законом прав та інтересів громадян. Вітчизняний та міжнародний досвід свідчить, що запровадження альтернативних методів врегулювання спорів поряд із системою правосуддя є найефективнішою передумовою вирішення правових конфліктів та спорів.

Медіація, або несудове вирішення спорів за участю третьої незалежної сторони – медіатора, є багато століть невід'ємним соціальним інститутом у багатьох країнах. В українському суспільстві лише після отримання статусу незалежної держави в «науковому повітрі» почала лунає думка щодо альтернативного вирішення суперечок. В першу чергу це стосувалося альтернативного вирішення господарських та трудових спорів за допомогою незалежного арбітра.

16 листопада 2021 року було прийнято Закон «Про медіацію», який визначає правові засади та порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфлікту (спору), принципи медіації, статус медіатора, вимоги до його підготовки та інші питання, пов'язані з цією процедурою. Згідно з частиною 2 статті 3 Закону України «Про медіацію» медіація може бути проведена до звернення до суду, третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу або під час досудового розслідування, судового, третейського, арбітражного провадження, або під час виконання рішення суду, третейського суду чи міжнародного комерційного арбітражу. Медіація проводиться за взаємною згодою сторін медіації з урахуванням принципів добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації [1].

Сучасна медіація – це досить структурований процес, що має певні правила. Важливою особливістю сучасної медіації є те, що вона входить до пакету інших методів позасудового неформального врегулювання спорів, таких як арбітраж, примирення, міні-суди, експертна оцінка.

Медіація є одним із різновидів альтернативного судочинства, сутність якого полягає у залученні третьої, нейтральної, сторони до певного конфлікту з метою сприяння спільному віднаходженню шляхів розв'язання даного конфлікту, прийнятних для усіх його сторін.

Метою медіації є пошук рішення, прийнятного для обох сторін. Головне, щоб обидві сторони вважали, що це рішення є оптимальним та прийнятним. Тобто медіація працює не лише з правовою позицією, а й з реальним інтересом людини, що виходить за межі юридичного вирішення питань у суді. У процесі медіації не встановлюють винного у ситуації та не доводять, хто більше правий [2, с.209].

Медіація може відбуватися як під час проведення спільних зустрічей сторін конфлікту, так і в окремих приватних (медіатор-сторона) сесіях. За умови, що

медіатору вдалося розбудувати між собою і стороною відносини довіри, він може отримати додаткову інформацію, яка допоможе стороні усвідомити свої реальні інтереси, відійшовши при цьому від правових позицій. В Сполучених Штатах Америки, у Великобританії медіатор відповідно до закону не може бути викликаний до суду у якості свідка. На жаль, наші медіатори таких привілеїв не мають. Хоча, з іншого боку, у зв'язку з тим, що всі матеріали, напрацьовані під час медіації, знищуються одразу після того, як медіація відбулася, медіатор не зобов'язаний пам'ятати все, про що йому вдалося почути під час проведення процедури [3].

Медіація являє собою соціально-психологічний феномен, за допомогою якого створюються умови щодо зменшення емоційної напруги між сторонами та прийняття конструктивного рішення в частині врегулювання конфлікту. Медіація значно відрізняється від інших процесів врегулювання конфлікту. Важливу роль в медіаційному процесі займає медіатор, тобто фізична особа, яка пройшла базову підготовку медіатора.

Згідно зі ст.12 Закону України «Про медіацію» медіатор зобов'язаний: здійснювати підготовку до медіації та правил проведення медіації та кодексу професійної етики медіатора; під час підготовки до медіації надавати сторонам конфлікту (спору) для ознайомлення кодекс професійної етики, якого він дотримується у своїй діяльності; не розголошувати інформацію, яка стала йому відома під час підготовки та проведення медіації; повідомляти сторони медіації до початку та під час проведення медіації про особисті обставини, відносини медіатора з однією із сторін медіації в будь-якій сфері, крім медіації, про конфлікт інтересів, які можуть викликати обґрунтований сумнів у його нейтральності, незалежності та неупередженості. У такому разі медіатор може проводити медіацію лише за наявності письмової згоди всіх сторін медіації та відповідно до свого внутрішнього переконання щодо дотримання ним принципу нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора; припинити проведення медіації у разі виникнення суперечності між особистими інтересами та обов'язками медіатора, яка може вплинути на його нейтральність, незалежність та неупередженість під час проведення медіації, а також за наявності інших обставин, що унеможливають його участь або вимагають припинення його участі в медіації; інформувати сторони та інших учасників медіації про їхні права та обов'язки, принципи і правила проведення медіації, структуру процедури медіації, можливість отримання консультацій у відповідних спеціалістів (експертів), наслідки укладення договору про проведення медіації та/або угоди за результатами медіації в письмовій чи усній формі, а також про свій професійний досвід та компетенцію; керувати процедурою медіації; підвищувати свій професійний рівень; виконувати інші обов'язки, передбачені діючим законодавством та іншими правовими актами, прийнятими відповідно до діючого законодавства, договором про проведення медіації або правилами проведення медіації [1].

Отже, все більш нагальним в Україні стає питання ефективного юриста, який діє як «співпрацюючий юрист [collaborative lawyer]», допомагаючи клієнтам врегульовувати спори в найбільш сприйнятій для урегулювання конфлікту спосіб. Медіація є новим перспективним способом вирішення спорів як у публічно-правовій, так і в приватноправовій сфері. В Україні на рівні законодавчих ініціатив сформовані підвалини для запровадження медіації та медіаційних процедур.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1.Про медіацію: Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20>

2.Бондарчук Н., Бугайчук А. Проблеми правового регулювання медіації в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 10. С. 209-213

3.Перспекти розвитку медіації в Україні. URL: <https://ukrmediation.com.ua/ua/korysna-informatsiia/materialy/u-vilnomu-dostupi>.

РОЛЬ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ

Анастасія СОБЧЕНКО

НК – Аліна БІЛЕКА, кандидат юридичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Питання ефективного забезпечення прав і свобод людини і громадянина в сучасних умовах є найважливішими завданнями світової та української державної політики. Стан у сфері забезпечення прав і свобод людини, зокрема реалізації права громадян на безоплатну правову допомогу, створення умов для їх практичної реалізації є тим критерієм, за яким оцінюється рівень демократичного розвитку держави. Незважаючи на міжнародні та конституційні зобов'язання України, практика надання безоплатної правової допомоги залишається ще недосконалою. Таким чином, демократизація України та необхідність використання загальноприйнятих міжнародних стандартів захисту прав і свобод людини і громадянина роблять наукові дослідження у сфері надання безоплатної правової допомоги актуальними.

Доступ до правосуддя є важливим елементом будь-якої правової системи, водночас, фундаментальним принципом функціонування будь-якої правової системи є необхідність гарантувати справжнє та ефективне право на рівний доступ до правосуддя [1].

Право на безоплатну правову допомогу було передбачено в первинній редакції Конституції України, однак сучасна система з надання безоплатної правової допомоги розпочала свою роботу з прийняттям профільного Закону України «Про безоплатну правову допомогу» від 2 червня 2011 р.

Так, зазначеним Законом передбачено два види безоплатної правової допомоги: первинна та вторинна. Безоплатна первинна правнича допомога включає такі види правничих послуг:

- надання правової інформації;
- надання консультацій і роз'яснень з правових питань;
- складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру);
- надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правничої допомоги та медіації.

Безоплатна вторинна правнича допомога включає такі види правничих послуг:

- захист;
- здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правничу допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;
- складення документів процесуального характеру [2].

Варто зауважити, що Закон визначає виключно безоплатну вторинну правову допомогу як різновид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя. Станом на сьогодні передбачено 17 категорій осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу. У зазначеному Законі відсутній єдиний критерій визначення соціальної вразливості особи, передбачено широкий спектр життєвих обставин, які створюють передумови для отримання особою безоплатної вторинної правової допомоги, зокрема за такими критеріями: майновий (особи, якщо їхній середньомісячний дохід не перевищує двох розмірів прожиткового мінімуму); віковий (діти); соціальний статус (внутрішньо переміщені особи, ветерани війни тощо); категорія справи (затримані особи, особи, щодо яких суд розглядає справу про обмеження цивільної дієздатності) [3, с. 85].

Також важливим у просуванні та популяризації серед населення БПД є активна інформаційна політика, адже дуже велика частина населення навіть не знає про можливість отримати потрібні їм послуги безкоштовно. Одним із заходів, що сприяють інформуванню населення, є проект «Я маю право!», що реалізується Міністерством юстиції України у співпраці з системою безоплатної правової допомоги, територіальними органами юстиції, за підтримки юридичних клінік, міжнародних донорів та партнерів.

Його основна мета – підвищити правову грамотність українців та сформувати нову правову культуру в суспільстві. Одним із ключових елементів, який забезпечує реалізацію проекту «Я маю право!», є надання громадянам безоплатної правової допомоги. Це дієвий та ефективний механізм, який дає можливість захистити свої права кожному [1, с. 128].

Отже, на підставі проведеного дослідження, можна зазначити, що право на безоплатну правову допомогу – гарантована Конституцією України можливість громадянина України, іноземця, особи без громадянства, у тому числі біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, отримати в повному обсязі безоплатну первинну правову допомогу, а також можливість певної категорії осіб отримати безоплатну вторинну правову допомогу у випадках, передбачених законодавством України. Безоплатна правова допомога – правова допомога, яка гарантується державою і надається повністю або частково за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел і спрямована на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення.

Сучасний стан надання безоплатної правової допомоги в Україні, на нашу думку, є задовільним і підлягає подальшому розвитку; з кожним роком все більше громадян України дізнаються про право на безоплатну правову допомогу та користуються ним.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Макеєва О.М., Бурбеца В.В. Безоплатна правова допомога: теоретико-правові засади. URL: <https://jrnlnau.edu.ua/index.php/UV/article/view/13191/18222>
2. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 р. № 3460-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 51. – Ст. 577. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
3. Сверба Ю.В. Роль безоплатної правової допомоги в механізмі забезпечення доступу до правосуддя. URL: <https://chasprava.com.ua/>

ПРАВОСУДДЯ ТА ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ В УКРАЇНІ

Михайло ФРОЛОВ, кандидат юридичних наук

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Згідно ст. 129-1 Конституції України судові рішення є обов'язковим до виконання. Держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку. Контроль за виконанням судового рішення здійснює суд.[1]

Ст. 2 Закону України "Про судоустрій і статус суддів", водночас, визначає завданнями суду в Україні лише, судячи безпосередньо зі змісту норми зазначеної статті, здійснення правосуддя, виключаючи питання контролю за виконанням судового рішення зі сфери безпосередньо судочинства.[2]

Між тим, за офіційною статистикою, близько 80% звернень до ЄСПЛ стосується саме проблематики невиконання рішень українських судів, а за статистичними даними ДСА, лише 8% судових рішень виконано у 2017 році. [3]

Можна сперечатися з приводу змістовного наповнення терміну "правосуддя", але ж віднесення нормою Конституції України до сфери судової діяльності контролю за виконанням судового рішення та відсутність такого завдання при визначенні легального поняття судочинства на рівні головного закону про судоустрій, гіпотетично переводить проблематику виконання судових рішень до другорядних аспектів судової діяльності, не пов'язаних безпосередньо з правосуддям.

Підтвердженням цього тезису може слугувати зокрема ст. 13 Закону України "Про судоустрій і статус суддів"[2], яка встановлює у ч. 3, що контроль за виконанням судового рішення здійснює суд у межах повноважень, наданих йому законом, а ні у порядку відправлення судочинства.

На рівні галузевих процесуальних кодексів перехід до стадії виконання судового рішення та сповіщення судовому рішенню тієї примусової сили, що забезпечує виконуваність судового рішення теж проходить не однаково, наприклад, задекларований ст. 13 Закону України "Про судоустрій та статус суддів"[2], судовий контроль за виконанням судового рішення у адміністративному судочинстві передбачений, а у інших видах судового провадження – ні.

Дієвість засобів судового контролю, як чинник виконуваності судового рішення теж викликає обґрунтовані зауваження як зі сторони змісту функції контролю за процесом виконання, так й зі сторони впливовості такого заходу на основний результат та головне завдання судочинства – відновлення порушених прав та законних інтересів

У цивільному та господарському процесах реалізований дещо інший спосіб надання судовому рішенню властивості примусового характеру, обов'язковості його вимоги з виконання – постановлення рішення про виконання розпорядження суду негайно по проголошенні, до спливу термінів оскарження та набрання чинності таким рішенням.

Водночас, загальноєвропейській підхід до змістовного наповнення правосуддя як особливого виду діяльності держави вбачається з тези що, «...ЄСПЛ обстоює правову позицію про те, що право на справедливий суд є примарним, якщо судові рішення є невиконаними, а саме – у ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року зазначено: виконання судового рішення як завершальна стадія судового провадження є невід'ємним елементом права на судовий захист.»[4]

На думку П.Д. Гуйвана: «українське правосуддя, зазвичай, вважає правомірною бездіяльність державної виконавчої служби у тих випадках, коли сама можливість виконання судових рішень не залежить від неї: відсутність коштів та майна у боржника, перебування юридичної особи, у тому числі державної власності, у тяжкому матеріальному становищі, наявності судової заборони на відчуження певних речей, що належать боржнику тощо... ЄСПЛ при розгляді справ даної категорії застосовує зовсім інші презумпції. Первинним є конвенційне право людини на своєчасний розгляд судом її справи, включно з виконання рішення, а вже похідним є юридичний інструментарій, який має обслуговувати досягнення мети його захисту» [5, С.437]

Таким чином – вважаємо додатково аргументованим положення, що виконання судових рішень – невід’ємна частина судочинства в цілому. Способи вдосконалення процесу виконання судових рішень підлягають додатковому обґрунтуванню, зокрема з’ясування доцільності введення судового контролю за виконанням судових рішень по всіх спеціалізаціях судочинства та про особливості виконання судових рішень, що звернені до негайного виконання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>;
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02. 06. 2016 № 1402 – VIII Редакція від 23.12.2022 URL: [http:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text);
3. Віталій Кузьмишин. Проблеми виконання рішень судів досі актуальні / Суд інфо / Судебно-юридическая газета. Режим доступа: <https://sud.ua/ru/news/sud-info/111380-problemi-vikonannya-rishen-sudiv-dosi-aktualni> (дата звернення 03.09.2023). – Назва з екрана;
4. Михайло Смокович. За результатами виконання судових рішень громадяни оцінюють роботу судової влади. Режим доступа: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1353562/>;
5. Гуйван П. Д. Право на справедливий суд: сутність та темпоральні виміри за міжнародними стандартами : монографія / П. Д. Гуйван. – Харків : Право, 2019. – 584 с. ISBN 978-966-937-743-2. – С. 437

СЕКЦІЯ 11. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО ТА ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС КОНФЛІКТІВ

Ірина БАШУК

НК – Дмитро КРИШТАЛЬ, кандидат наук з державного управління

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Міжнародне гуманітарне право (МГП) є галуззю міжнародного права, яка регулює поведінку сторін конфліктів з метою захисту цивільного населення під час збройних конфліктів та війн. Це право включає в себе низку норм та принципів, які мають на меті зменшити гуманітарні страждання і захищати основні права та гідність цивільних осіб під час військових конфліктів[1].

Основні принципи МГП, які стосуються захисту цивільного населення під час конфліктів, включають такі:

- Недоторканність цивільних осіб: Згідно з МГП, цивільні особи та їх майно не повинні бути об'єктом нападу чи насильства. Заборонено будь-які дії, спрямовані на шкоду цивільному населенню.
- Розділення між цивільними та військовими об'єктами: МГП вимагає розмежування між об'єктами, що є військовими цілями, та цивільними об'єктами, такими як школи, лікарні і цивільна інфраструктура. Військові дії повинні бути спрямовані тільки проти військових об'єктів.
- Припинення атак під час евакуації: Згідно з МГП, цивільним особам, які евакуюються з району бойових дій, повинна бути забезпечена безпечність і захист від атак.
- Гуманне поводження зі збройними в'язнями: МГП містить норми, які стосуються захисту та гідного поводження зі збройними в'язнями.
- Заборона зневажливого поводження і покарання: Забороняється зневажливе або жорстоке поводження з цивільними особами, в'язнями чи порушниками МГП.
- Гуманітарна допомога: МГП надає правовий фреймворк для надання гуманітарної допомоги населенню, що потребує захисту та допомоги під час конфлікту.
- Заборона використання заборонених засобів і методів ведення війни: МГП містить заборони на використання хімічної, біологічної та ядерної зброї, а також засобів і методів ведення війни, які можуть завдати непропорційної шкоди цивільному населенню.

Захист цивільного населення під час конфліктів є однією з головних мет цілей міжнародного гуманітарного права (МГП). Ця галузь міжнародного права має на меті зменшити страждання цивільного населення під час збройних конфліктів та війн. Основні принципи та норми, що стосуються захисту цивільних осіб, включають наступні аспекти[2]:

- Недоторканність цивільних осіб: Згідно з МГП, цивільні особи та їх майно повинні бути захищені від нападів та насильства. Забороняються будь-які дії, спрямовані проти цивільних осіб, які не беруть участі в бойових діях.

- Розділення між військовими та цивільними об'єктами: МГП вимагає чіткого розмежування між об'єктами, які є військовими цілями, і цивільними об'єктами, такими як школи, лікарні та цивільна інфраструктура. Військові дії повинні бути спрямовані тільки на військові об'єкти.

- Заборона незаконного насильства: Незаконні атаки на цивільних осіб, такі як тортури, насильство над жінками і дітьми, а також пограбування і розграбування, є забороненими згідно з МГП.

- Гуманне поводження зі збройними в'язнями: МГП встановлює норми для гуманного та справедливого поводження зі збройними в'язнями та їхнім захистом від поганих умов в ув'язненні.

- Гуманітарна допомога: МГП надає правовий фреймворк для надання гуманітарної допомоги цивільному населенню, яке потребує допомоги під час конфлікту. Гуманітарні організації мають право та обов'язок надавати допомогу у разі гуманітарних криз.

- Заборона використання заборонених засобів і методів ведення війни: МГП забороняє використання хімічної, біологічної та ядерної зброї, а також засобів і методів ведення війни, які можуть завдати непропорційної шкоди цивільному населенню.

Ці норми та принципи МГП призначені для захисту цивільних осіб в умовах збройних конфліктів та війни. Їх дотримання важливо для зменшення страждань та збереження гідності та життя мирного населення під час воєнних подій.

МГП є важливим інструментом для забезпечення захисту цивільного населення під час конфліктів і сприяє зменшенню страждань та гуманітарних криз. Міжнародні організації, такі як Міжнародний Комітет Червоного Хреста і Генеральна Асамблея ООН, сприяють виконанню та популяризації цих норм та принципів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гнатовський, М. М. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для юристів громадських приймалень [Текст] / М. М. Гнатовський, Т. Р. Короткий. – Одеса : Фенікс, 2015. – 92 с.

2. База даних щодо національної імплементації МГП – <https://www.icrc.org/ihl-nat>.

ЄСПЛ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН

*Надія ГОРОБЕЦЬ, доктор філософії з права
Сумський державний університет*

Інтеграція до Європейського Союзу визначена як стратегічний напрям державної політики України в цілому та правової політики зокрема. Приєднання України до ЄС є суттєвим кроком нашої держави до європейської інтеграції, що зобов'язує прийняття Україною на себе цілої низки міжнародно-правових зобов'язань, зокрема і щодо поваги та захисту прав людини. 17 липня 1997 року Україна ратифікувала Європейську конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод (далі – ЄКПЛ), яка набула чинності 11 вересня 1997 року. Забезпечення неухильного дотримання і виконання норм ЄКПЛ державами-учасниками є важливим завданням Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ).

ЄСПЛ як міжнародний судовий орган, заснований Радою Європи, захищає права та свободи людини у країнах, що її підписали. ЄСПЛ приймає до розгляду скаргу щодо порушення прав людини державою лише тоді, коли будуть вичерпані усі можливі заходи судового захисту на національному рівні, проте, не пізніше 6 місяців із дня винесення останнього рішення національною інстанцією. Для того щоб звернутися до ЄСПЛ, необхідно поштою надіслати заяву, вимоги якої можна знайти у Регламентах ЄСПЛ. Вже декілька десятиліть ЄСПЛ розглядає ЄКПЛ, як «живий інструмент», керуючись у своїх рішеннях не статичними (прийнятими) нормами, а реально наявними правовідносинами, особливостями правових систем тощо, тобто враховує постійні зміни у суспільстві та розвиток міжнародного права держав-членів [1, с. 3].

Відповідно до оприлюдненої статистики впродовж 2022 року ЄСПЛ постановив 144 рішення у справах проти України, з яких у 141 рішенні (97,8 %) визнано щонайменше одне порушення прав людини. Для порівняння у 2020 та 2021 роках ці показники були на рівні 95,3% та 98,4 % відповідно [2]. Найбільша кількість рішень ЄСПЛ стосується порушення права на свободу і особисту недоторканість (ст. 5 ЄКПЛ), ще в 64 рішеннях ЄСПЛ визнано порушення права на ефективний засіб захисту (ст. 13 ЄКПЛ), в 51 – порушення заборони нелюдського та такого, що принижує гідність поводження (ст. 3 ЄКПЛ), в 45 – порушення тривалості судового провадження (ст. 6 ЄКПЛ) [3].

Рішення ЄСПЛ у справах, де одна зі сторін Україна підлягають обов'язковому виконанню. Як показує практика, ЄСПЛ зазвичай присуджує грошову компенсацію заявнику, у разі винесення рішення на його користь, за шкоду, заподіяну державою порушенням його прав. Коли розраховується сума компенсації, то до уваги беруться конкретні обставини кожної справи. Більше того, ЄСПЛ може змусити державу відшкодувати суму витрат заявника, пов'язаних з поданням скарги.

Виконання рішень ЄСПЛ також має свої особливості, які відрізняються від процедури виконання рішень національних судів. Однією з особливостей є те, що виконання винесених рішень не входить до компетенції ЄСПЛ. Контроль за їх реалізацією та виплатою грошових компенсацій здійснює Комітет міністрів Ради Європи. При цьому статті 41 і 46 ЄКПЛ є основними для забезпечення виконання рішень ЄСПЛ [4].

Відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 2 грудня 2012 року, виплата відшкодування повинна бути здійснена впродовж трьох місяців із моменту набуття рішенням статусу остаточного або у строк, передбачений у Рішенні (стаття 8). У разі порушення встановленого терміну на суму відшкодування нараховується відповідна пеня [5]. Водночас на практиці Україна одна з лідерів країн Ради Європи за кількістю рішень, які перебувають під контролем Кабінету міністрів Ради Європи. Станом на 2021 рік з 1 680 ухвалених ЄСПЛ рішень проти України 630 є досі не виконаними [6]. Хоча є також офіційні дані відповідно до яких на кінець 2022 року було 716 рішень щодо України, які очікували виконання і їх кількість зросла порівняно з попередніми роками. Водночас до Ради Європи за 2022 рік від ЄСПЛ надійшло 145 рішень у позовах проти України для нагляду за виконанням, що менше, ніж у 2021 році, коли таких рішень передали 196 та 2020 році – 84 [7].

Таким чином, звернення до ЄСПЛ є важливим міжнародним інструментом захисту прав громадян України, зважаючи на ратифікацію Україною ЄКПЛ. Очевидно, що роль ЄСПЛ в захист порушених прав громадян України є вагомою зважаючи на кількість винесених рішень в яких ЄСПЛ встановлено порушення

норм ЄКПЛ. Однак, незважаючи на норми національного законодавства відповідно до яких рішення ЄСПЛ є обов'язковими до виконання, Україна є лідером по кількості невиконаних рішень ЄСПЛ. Відповідно можна стверджувати, що захист прав громадян України в ЄСПЛ буде ефективним не лише в разі наявності всіх умов для звернення з відповідною заявою до ЄСПЛ, але й належного виконання винесеного ним рішення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Буткевич О. Застосування практики та виконання Україною рішень Європейського Суду з прав людини (Policy Paper). Лабораторія законодавчих ініціатив. 2017. 28 с. URL : https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Propozicii_Politiki_ECHR.pdf.

2. Скільки рішень у справах проти України постановив Європейський суд з прав людини у 2022 році? Огляд рішень ЄСПЛ. URL: <https://lc-les.com/press-center/posts/ckil-ki-rishen-u-spravah-proti-ukrayini-postanoviv-yevropejskij-sud-z-prav-lyudini-u-2022-roci>.

3. Попри війну, Україна зберігає лідерство в порушенні прав людини: статистика Європейського суду з прав людини. 2023. URL: <https://advokatpost.com/popry-vijnu-ukraina-zberihaie-liderstvo-v-porushenni-prav-liudyny-statystyka-ievropejskoho-sudu-z-prav-liudyny/>.

4. Конвенція Ради Європи про захист прав людини та основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

5. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України № 3477-IV від 02.12.2012 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

6. Україна не виконала більш як третину рішень ЄСПЛ – у Мін'юсті пояснили причини. 2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3340740-ukraina-ne-vikonala-bils-ak-tretinu-risen-espl-u-minusti-poasnili-pricini.html>.

7. У Раді Європи за рік надійшло для нагляду менше рішень ЄСПЛ щодо України, ніж за попередній. 2023. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/04/6/7159295/>.

МІЖНАРОДНИЙ ЛОБІЗМ ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА ПРИЙНЯТТЯ ГЛОБАЛЬНИХ РІШЕНЬ

Світлана КОСЯК, кандидат історичних наук, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Міжнародний лобізм – це термін, що ввійшов у політичну, юридичну та економічну практику лише у ХХІ ст., коли наявність лобістських процесів на наддержавному рівні стала очевидною. З утворенням транснаціональних корпорацій та значному збільшенні чисельності міжнародних організацій різного ґатунку, діяльність лобістів почала охоплювати питання не лише внутрішньодержавного, а й глобального характеру. Поява міжнародного лобіювання є проявом наявності у світовій політиці механізмів прийняття глобальних рішень і ресурсно забезпечених груп впливу, чиї інтереси так чи інакше мають стосунок до процесу прийняття глобальних рішень. Такими групами інтересів є учасники транснаціональних процесів; механізмами – три

гілки-рівня прийняття рішень: універсальний (ООН), інституційно-груповий (G7, G20, НАТО) та індивідуально-груповий (США і ad hoc коаліції союзників). На нашу думку, якщо діяльність на універсальному рівні дає можливість для «ділових кіл» і неурядових організацій пролобіювати свої інтереси через ряд «виконавчих» органів ООН, та два інші рівні – це платформа для спеціалізованого вузькогалузевого лобіювання [1, с.20].

У наш час лобіювання перетворилось на повноцінний інструмент «м'якої сили». Це явище вже не можна розглядати лише як здійснення впливу на владу, адже за допомогою лобізму налагоджують взаємодію між різними зацікавленими групами, інформують громадськість про нагальні питання внутрішньодержавного або міжнародного характеру, просувають інтереси на різних рівнях. Так, можна зазначити, що об'єктами лобіювання можуть бути не лише законодавчі органи влади: до цієї категорії можна також додати широку громадськість або окремі соціальні групи, компанії, ЗМІ, неурядові організації тощо. Більше того, доволі часто одночасно лобіюють декілька об'єктів [2, с.359].

Слід зазначити, що предметом міжнародного лобізму може бути будь-яке питання, у вирішенні якого зацікавлений суб'єкт – певний транснаціональний актор – і яке перебуває «під опікою» об'єкта, тобто будь-якого об'єднання країн або міжнародної організації. Така широта інтерпретації предмета лобізму дозволяє вважати, що суб'єктами міжнародного лобізму можуть виступати не тільки транснаціональні актори, але також національні держави і «професійні гравці», тобто професійні лобісти та їхні об'єднання [3, с.12].

Завданням міжнародного лобізму є донесення позиції держави, її еліти, бізнесу або ТНК до органів влади країни лобіювання. Мета такого лобізму досягається тоді, коли в країні лобіювання приймається відповідне політичне рішення. У систему міжнародного лобіювання включені також некомерційні організації, міжнародні правозахисні, екологічні, професійні організації та ін. [4, с. 47].

На міжнародній арені діють чотири основні рівні груп інтересів. Найвпливовішою залишається комерційна група, тобто група виробників, що лобіює максимально сприятливі умови для вигідної співпраці у різних секторах економіки, збільшення конкурентоспроможності та отримання якомога більшого прибутку. Також діють інтереси некомерційного характеру – громадські організації та асоціації, що представляють різні професії. Наприклад, екологічна організація Greenpeace або Міжнародна асоціація юристів. Існує група інтересів регіонів – такий вид лобіювання поширений в ЄС. Останню групу інтересів складають політичні інтереси, які репрезентують держави, політичні партії та рухи [5, с.220].

Основною проблемою на шляху інституалізації міжнародного лобізму є відсутність єдиних та універсальних правил, за якими недержавні суб'єкти мають здійснювати інтеракції з міжнародними законодавцями та чиновниками. Сьогодні не існує договору чи іншого уніфікованого джерела права, який би прописував, як регулювати взаємодії між зацікавленими групами та об'єктами їхнього інтересу на міжнародному рівні.

На нашу думку, у найближчій перспективі саме міжнародні організації мають стати найбільш дієвою платформою для інституалізації міжнародного лобізму. А створення універсальних принципів для міжнародного лобіювання було б значним кроком у цьому напрямку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Адвокаційна діяльність та некомерційне лобіювання в Україні: посібник. Київ: 2017. 282 с.

2. Лавренов Д. Основні моделі політичного лобіювання та їх особливості. Гілея: науковий вісник. 2015. Вип. 94. С. 358-362.

3. Ворчакова І. Регіональний лобізм як один з демократичних інститутів політичної системи США. Філософія і політологія в контексті сучасної культури. 2014. Вип. 7. С. 11-13.

4. Малявін Є. Лобізм у політичній системі суспільства: плюси та мінуси. Гілея: науковий вісник. 2019. Вип. 143(3). С. 46-49.

5. Мацкевич Р. Класифікація лобізму, його види. Актуальні проблеми держави і права. 2006. Вип. 29. 218-223 с.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Данило МАРИНИЧ

*НК – Людмила КУЗНЕЦОВА, кандидат юридичних наук, доцент
Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова*

Людську історію можна розглядати як довгу низку воєн і конфліктів. Історично першим видом збройних конфліктів була війна. Протягом усього розвитку світового суспільства, держав та міжнародного права поняття війни мало різні визначення. З початком міжнародно-правового регламентування збройних конфліктів вже почав використовуватися виключно термін «війна». До кінця XIX ст. основну роль у регламентації права збройних конфліктів відігравали міжнародні звичаї – «закони і звичаї війни». Нині основний масив норм права збройних конфліктів становлять норми міжнародних договорів.

Один із перших філософів, який визначив гносеологічну роль війни, – Геракліт. Оскільки він був невдоволений незмінним народовладдям в Ефесі, то вважав, що лише розбрат забезпечить лад. Філософ обстоював погляд, що саме війна може та повинна привести до перемоги справедливості й істини. Він зазначав, що розбрат – батько всім загальний, і загальний усім цар, і одних богами оголошує він, інших – людьми, одних рабами створює він, а інших – вільними (Efesskiy, 2012, р. 187) [1, с.137].

Сам факт збереження життя переможеному на полі бою ворогу завжди вважали шляхетним учинком. У ст. 44 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій 1949 р. [2] поняття військовополоненого визначено лаконічно: будь-який комбатант, що потрапляє під владу супротивної сторони, є військовополоненим.

Військовополонені – особи, які мають право на цей статус відповідно до статті 4 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р. та статті 44 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 р. [3].

У практиці роботи Організації з безпеки й співробітництва в Європі, Міжнародного Комітету Червоного Хреста й низки інших міжнародних спостерігачів наявне уникнення вживання терміну «військовополонений». Вони обирають нейтральні словосполучення, наприклад, «особи, які перебувають у примусовому утриманні невідомих збройних формувань», або абстрактне поняття – «утриманці». Річ у тому, що у своїй діяльності міжнародні організації та

міжнародні місії намагаються дотримуватись нейтральної та неупередженої позиції [4, с.7].

Правова сутність режиму військового полону як військових ворожої армії, захоплених під час збройного конфлікту на полі бою зі зброєю в руках, зумовлює їхній правовий статус, який ґрунтується на трьох основних вихідних положеннях, згідно з якими ці особи: 1) вороги, які зберігають своє громадянство чи підданство; 2) є військовими; 3) не є злочинцями [1, с.139].

Особи вважаються військовополоненими з моменту коли вони підпадають під владу супротивника, до їхнього остаточного звільнення та репатріації. У тих випадках, коли з'являється сумнів, чи належать особи, які брали участь у воєнних діях і потрапили в полон, до військовополонених, то такі особи користуються захистом II Женевської Конвенції доти, доки їх правовий статус не буде визначений компетентним трибуналом. Військовополонені перебувають в руках ворожої держави, а не окремих осіб чи військових частин, які взяли їх у полон. Саме держава, що тримає в полоні, несе міжнародно-правову відповідальність за порушення стандартів (гарантій) поводження з військовополоненими. А у разі передачі на утримання військовополонених іншій державі, відповідальність за дотримання положень Конвенції буде нести держава, що прийняла полонених [5].

Основним критерієм поводження з військовополоненими, наскільки це дозволяє воєнний час, є принципи гуманності. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року, що була ратифікована 03.07.1954 року Указом ПВР УРСР [2] гарантує гуманне поводження з військовослужбовцями, які перебувають у полоні. Так, будь-який незаконний акт чи бездіяльність з боку держави, що тримає в полоні, які спричиняють смерть або створюють серйозну загрозу здоров'ю військовополоненого, який перебуває під її охороною, забороняються та буде розглядатися як серйозне порушення цієї Конвенції. І саме з моменту захоплення в полон відповідальність за військовополонених несе держава, що їх захопила. Військовополонений не злочинець, а солдат, що виконував свій обов'язок, так говорить в Женевській конвенції 1949 року.

До військовополонених за будь-яких обставин ставляться з повагою до їх особи та честі. З жінками поводяться з усією повагою, зумовленою їх статтю, так само прихильно, як і з чоловіками. До офіцерів та військовополонених, які прирівняні до них, ставляться з повагою, належною їх званню та віку. Військовополонені в повному обсязі зберігають свою цивільну правоздатність, якою вони користувалися до полону. Пораненим та хворим з числа військовополонених надається своєчасна медична допомога. Військовополонені можуть передаватися державі, яка є учасницею Женевської конвенції, за умови, що така держава має намір та змогу застосовувати положення Женевської конвенції. У такому разі відповідальність за застосування положень Женевської конвенції несе держава, до якої передають військовополонених. Держава відповідає за поводження з військовополоненими. Військовополонені перебувають під владою держави, а не окремих осіб чи військових частин [3].

Таким чином, з моменту отримання статусу військовополоненого особа підпадає під захист Женевської конвенції, за дотриманням положень якої несе відповідальність держава, яка утримує військовополонених.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кравченко І.М. Правовий статус «військовополонених» і «цивільний заручник» у контексті норм міжнародного гуманітарного права та проведення

операції об'єднаних сил (АТО) на Сході України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (114). С.137-149.

2. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. Міжнародний документ від 12.08.1949р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text

3. Про затвердження Порядку тримання військовополонених. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2022 р. № 413. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2022-%D0%BF>.

4. Годжек Я.С. Правовий статус військовополонених у сучасному міжнародному праві. *Право та державне управління*. 2021. № 4. С. 6-12.

5. Серватюк Л.В. Міжнародні стандарти, що визначають правовий статус військовополонених. URL: <http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream>.

ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ ДСНС УКРАЇНИ

*Ольга МЕЛЬНИК, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник,
Руслан МЕЛЬНИК, кандидат технічних наук, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України
Сергій РОМАЩЕНКО
Державний центр сертифікації ДСНС України*

Силовий варіант вирішення питань є одним з найсильніших успадкованих людських інстинктів, що збереглися на сучасному етапі розвитку цивілізації. Велике значення в системі захисту населення в світі має міжнародне гуманітарне право, що регулює питання захисту людини під час військових дій і забезпечує захист жертвам збройних конфліктів.

Міжнародне гуманітарне право – система міжнародно визнаних правових норм і принципів, що застосовуються під час збройних конфліктів, встановлюють права і обов'язки суб'єктів міжнародного права щодо заборони чи обмеження використання певних засобів і методів ведення збройної боротьби, забезпечення захисту жертв конфлікту та визначають відповідальність за порушення цих норм [1].

Безумовно міжнародні та внутрішні збройні конфлікти відносяться до надзвичайних ситуацій, що загрожують життю людей. Тому міжнародне гуманітарне право захищає найбільш незахищені категорії людей (цивільних, військовополонених, поранених, хворих тощо) у ході конфліктів і надають їм права, що не можуть обмежуватися ні при яких обставинах.

Із прийняттям Кодексу цивільного захисту України [2] в Україні систему цивільної оборони поступово було трансформовано в державну систему цивільного захисту. Правовою основою початку цього процесу вважають Амманську декларацію з цивільної оборони, схвалену на 10-й Всесвітній конференції з цивільної оборони в м. Аммані (Йорданія) у квітні 1994 р., у якій було окреслено концепцію розбудови систем цивільного захисту. Прийняття цієї декларації засвідчило необхідність переосмислення концепції цивільної оборони та дало поштовх для поступового формування комплексного напрямку державної діяльності щодо запобігання надзвичайним ситуаціям техногенного, природного та воєнного характеру, що отримав назву – «цивільний захист».

Цивільний захист – комплекс заходів, які реалізуються на території України в мирний час та в особливий період і спрямовані на захист населення, територій, навколишнього природного середовища, майна, матеріальних і культурних цінностей від надзвичайних ситуацій та інших небезпечних подій, запобігання виникненню таких ситуацій та подій, ліквідацію їх наслідків, надання допомоги постраждалим, здійснення державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки [2].

Забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту здійснюється єдиною державною системою цивільного захисту – сукупність органів управління, сил і засобів центральних та місцевих органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, виконавчих органів рад, підприємств, установ та організацій [3].

Отже, особовий склад органів і підрозділів ДСНС України як центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності [4] у повній мірі підпадає під функціонал персоналу організації цивільної оборони, визначеного міжнародним гуманітарним правом. Відповідно до Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року організації цивільної оборони, їх персонал, призначений винятково на виконання завдань цивільної оборони, та добровольці з-поміж цивільних осіб, які виконують такі завдання на вимогу влади, мають поважати і захищатися. Їм слід надати можливість виконувати поставлені задачі, крім випадків нагальної військової необхідності.

Заходами планів цивільного захисту на особливий період держави та ДСНС України, які вводяться у дію у зв'язку із запровадженням воєнного стану в Україні, визначено такі заходи щодо імплементації норм міжнародного гуманітарного права:

- видача особам, які проходять службу цивільного захисту або працюють в органах управління та силах цивільного захисту посвідчення особи для персоналу цивільної оборони (цивільного захисту) міжнародного зразка, встановленого згідно з Додатковим протоколом до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосуються захисту жертв міжнародних збройних конфліктів;
- нанесення позначок міжнародного зразка на об'єкти органів і підрозділів ДСНС України (будівлі, споруди, транспортні засоби тощо);
- нанесення позначок міжнародного зразка на установки і споруди, що містять небезпечні сили;
- здійснення фіксації порушень норм міжнародного гуманітарного права у частині перешкоджання супротивником діяльності органів і підрозділів ДСНС України.

Міжнародне гуманітарне право передбачає індивідуальну відповідальність фізичних осіб і зобов'язує держави, що беруть участь у збройному конфлікті, вживати заходів щодо припинення будь-яких порушень його вимог. Особи служби цивільного захисту та працівники органів та підрозділів ДСНС України за порушення норм міжнародного гуманітарного права можуть бути притягнуті як до дисциплінарної, так і до кримінальної відповідальності. Відповідальність громадян України за злочини, пов'язані з порушенням норм міжнародного гуманітарного права, передбачена у розділі XIX Кримінального кодексу України.

Однак, на сьогодні актуальним питанням є удосконалення нормативно-правових актів міжнародного гуманітарного права з метою врахування особливостей і умов ведення сучасних збройних конфліктів та гібридних війн [5], адже, російсько-українська війна показала, що міжнародне гуманітарне право майже безнаслідково може бути недотримано країною-агресором.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Рекомендації щодо застосування норм міжнародного гуманітарного права органами та підрозділами ДСНС України. URL: <https://dsns.gov.ua/uk/metodichni-rekomendaciyi/rekomendaciyi-shhodo-zastosuvannya-norm-miznarodnogo-gumanitarnogo-prava-organami-ta-pidrozdilami-dsns-ukrayini>.
2. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. № 5403-VI.
3. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 р. № 11.
4. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 р. № 1052.
5. Денисенко С.І. Актуальні проблеми міжнародного гуманітарного права в умовах сучасних збройних конфліктів // Юридичний науковий електронний журнал. № 3, 2016. С. 182–184.

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ ТА ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ ПІД ЧАС МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Владлен НЕКЛЮДОВ

НК – Юлія ЧОРНОУС, доктор юридичних наук, професор

Національна академія внутрішніх справ

Як відомо, взаємодії правоохоронних органів України та іноземних держав під час реалізації різних заходів міжнародного співробітництва притаманні як процесуальні, так і криміналістичні особливості.

Як відомо, взаємодія – це самостійна система, яка складається з їх взаємодіючих суб'єктів; відносин, що виникають у процесі їхньої спільної діяльності; об'єктів; цілей діяльності. Взаємодія може бути розглянута на кількох рівнях: міжнародному, державному, регіональному, місцевому, що визначатиме суб'єктів її реалізації.

Так, В.Ю. Шепітько та М.В. Шепітько розкрили проблематику міжнародного співробітництва з криміналістичного аспекту й зазначають, що розкриття проблеми міжнародного співробітництва в розслідуванні злочинів через визначення ролі криміналістики та судової експертизи (судових наук) дозволило зосередити увагу на наступних блоках: 1) міжнародні об'єднання криміналістів щодо протидії злочинності в історичному розрізі; 2) міжнародні організації кримінальної поліції у протидії злочинності; 3) міжнародне співробітництво в галузі проведення судових експертиз; 4) використання криміналістичних та спеціальних знань у діяльності Міжнародного кримінального суду. Демонструється поєднання теорії та практики боротьби зі злочинністю [1, с. 179].

Аналіз наведених, а також інших точок зору вчених і практиків, свідчить про дискусійність розглядуваного питання. У наукових працях, ряді нормативно-правових актів суб'єктами міжнародного співробітництва називаються правоохоронні органи. Традиційно під «правоохоронними» слід розуміти державні органи, які відповідно до законодавства держав забезпечують безпеку держави, суспільства, громадян і ведуть боротьбу зі злочинністю. Однак, тлумачення поняття «правоохоронні органи» згідно законодавства України, інших держав, міжнародних договорів, відрізняється. Крім того, поняття «правоохоронні органи» є досить широким й охоплює: органи правопорядку; органи адміністративно-правової охорони; правозахисні органи [2, с. 50-51].

Враховуючи, що наше дослідження стосується висвітлення особливостей взаємодії правоохоронних органів України та іноземних держав під час міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, акцентуємо увагу на діяльність правоохоронних органів, які залучені до даної діяльності, й зокрема – у центрі нашої уваги – діяльність прокуратури та органів досудового розслідування.

Вивчення теоретичних та практичних джерел свідчить, що взаємодія прокурора, органів досудового розслідування України та компетентних органів іноземних держав при реалізації заходів міжнародного співробітництва реалізується з метою досягнення завдань кримінального провадження, котрими є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура (ст. 2 КПК України). Досягнення вказаної мети може виражатися у реалізації практичної діяльності відповідно до таких форм: обмін інформацією; розшук осіб; пошук предметів, що становлять інтерес для розслідування; планування та проведення скоординованих заходів; обмін нормативно-правовими актами, методичними рекомендаціями з питань правоохоронної діяльності; обмін досвідом роботи, результатами науково-технічної діяльності; проведення спільних наукових досліджень та практичних заходів з проблем боротьби зі злочинністю та ін. [3].

На окрему увагу заслуговує така форма взаємодії як «обмін інформацією», і, зокрема, криміналістичною інформацією. Така інформація має надаватися у належній формі, визначеній міжнародними договорами та законодавством держав.

Взаємодії уповноваженого (центрального) та компетентних органів України з іноземними колегами, притаманна низка особливостей. До основних із них належать: регулювання багатосторонніми та двосторонніми міжнародними договорами України та дотримання принципу взаємності; можливість відмови у виконанні запиту про міжнародне співробітництво за наявності визначених підстав; спеціальні суб'єкти реалізації поставлених завдань та особливий порядок взаємовідносин між ними; незалежність суб'єктів взаємодії один від одного; залежність результатів взаємодії від попередньої підготовки та ін.

З організаційно-тактичного аспекту, взаємодія спрямована на забезпечення координації, ефективної діяльності всіх її учасників. Повинен бути дотриманий відповідний алгоритм діяльності. Взаємодія реалізується у процесуальних та

непроцесуальних формах. За процесуальної форми, отримані від іноземної держави джерела доказів використовуються у доказуванні під час кримінального провадження у запитуваній державі. Непроцесуальна взаємодія переважно здійснюється з метою обміну інформацією, й нерідко реалізується між окремими співробітниками – представниками компетентних органів держав у формі консультування, надання інформації довідкового характеру.

Складна, але надзвичайно важлива взаємодія компетентних органів держав реалізується у межах тактичних операцій, які реалізуються під час розслідування злочинів спільними слідчими групами у порядку міжнародного співробітництва. За умов розслідування спільною слідчою групою, підвищується ефективність взаємодії представників компетентних органів іноземних держав.

Ефективній взаємодії під час реалізації заходів міжнародного співробітництва сприяє залучення до вирішення поставлених завдань міжнародних правоохоронних організацій, зокрема – Інтерполу. Співробітництво з Інтерполом здійснюється головним чином з метою: обміну інформацією; ідентифікації та перевірки осіб, предметів за обліками Інтерполу та поліцій іноземних держав; проведення міжнародного розшуку каналами Інтерполу, забезпечення видачі особи (екстрадиції); допомоги при виконанні процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Valery Yu. Shepitko, Mykhaylo V. Shepitko. The role of forensic science and forensic examination in international cooperation in the investigation of crimes. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, Vol. 28, No. 1, 2021. С. 179-186. DOI: 10.37635/jnalsu.28(1).2021.179-186

2. Коросташова І. М. Судові та правоохоронні органи України (питання класифікації). *Правова позиція*, № 3 (32), 2021. С.47-53. DOI <https://doi.org/10.32836/2521-6473.2021-3.9h>

3. Serhii S. Cherniavskiy, Bohdan M. Holovkin, Yuliia M. Chornous, Vasyl Y. Bodnar, Ilona V. Zhuk. International cooperation in the field of fighting crime: directions, levels and forms of realization. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. Volume 22, Issue 3, 2019. URL:

<https://www.abacademies.org/articles/international-cooperation-in-the-field-of-fighting-crime-directions-levels-and-forms-of-realization-8346.html>

МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК

Валерія ПРИЛУЦЬКА

НК – Людмила ТЕПТЮК, кандидат історичних наук, доцент

Черкаський державний технологічний університет

З кожним роком в Україні з'являється все більше юридичних клінік, які доєднуються до Асоціації юридичних клінік України (далі АЮКУ). Юридична клініка «Gratis» також намагається приєднатись і стати однією з таких клінік. Кожна юридична клініка, яка має на меті вступ до Асоціації юридичних клінік України, повинна ознайомитись з особливостями та організацією роботи, проектами та партнерами Асоціації. Тому ми вирішили дослідити міжнародний напрямок партнерства юридичних клінік.

Основними міжнародними партнерами Асоціації юридичних клінік України є:

Міжнародний фонд «Відродження» (МФВ), який співпрацював з мережею юридичних клінік в Україні з кінця 1990х років до 2006 року. Гранти МФВ були важливим фінансовим джерелом діяльності юридичних клінік. В 2013 році співпраця була відновлена. Місія фонду – сприяти розвитку відкритого суспільства в Україні на основі демократичних цінностей через підтримку значимих громадських ініціатив[1].

Європейська мережа юридичної клінічної освіти (ENCLE) зацікавлена у співпраці із Асоціацією юридичних клінік України. ENCLE – це європейська мережа людей, які прагнуть досягти справедливості через освіту. Він має на меті об'єднати людей із різних країн, які обмінюються точками зору та співпрацюють із різноманітних юридичних, освітніх та організаційних установ, щоб сприяти справедливості та підвищувати якість викладання права через клінічну юридичну освіту[2].

Польська фундація правової допомоги з початку 2000-х всіляко допомагає розвитку мережі юридичних клінік України.

Після перших років роботи, пов'язаної зі створенням Фонду, виконанням низки важливих проектів та реалізацією цілей, пов'язаних із наданням фінансової та професійної підтримки юридичним клінікам, окрім грантової діяльності, Фонд зараз здійснює ряд освітніх та інших заходів, спрямованих на посилення юридичних клінік. Ці ініціативи будуть зосереджені на:

- професіоналізація та стандартизація роботи клінік,
- видавнича діяльність,
- координація та вдосконалення співпраці між клініками,
- ведення архіву публікацій, що стосуються юридичних клінік, та ведення статистичних даних,
- покращення постачання ІТ та іншого обладнання,
- сприяння діяльності юридичної клініки,
- формування та зміцнення міжнародного співробітництва,
- лобіювання реформ юридичних корпорацій,
- роботи, спрямовані на включення юридичних клінік до польської правової системи,
- моніторинг застосування законодавства та якості нових законів,
- доповнення діяльності клінік щодо явища корупції,
- розширення сфери діяльності клінік шляхом запровадження консультування жінок та неурядових організацій[3].

USAID від американського народу з початку 2000-х розробляють проекти, що підтримують ініціативи юридичних клінік України, які спрямовані на покращення якості юридичної освіти, доступу до правосуддя та правової допомоги.

У 1992 р. було укладено двосторонню угоду між Україною та USAID про гуманітарне і техніко-економічне співробітництво, яка мала на меті сприяти країні у реалізації її економічного, політичного та суспільного потенціалу. USAID та Уряд України визначили три стратегічні завдання: формування ринкової економіки на розлогій суспільній базі, сприяння розбудові демократичної політичної системи за широкої участі громадян, а також допомогу у реформуванні соціального сектору, аби пом'якшити труднощі перехідного періоду, передусім для вразливих верств населення. Таким чином розпочалося тридцятирічне партнерство, яке триває і сьогодні – на основі впевненості, що завдяки співпраці ми зможемо побудувати безпечне та заможне майбутнє для всіх громадян України.

Затверджена USAID Стратегія співпраці з Україною з питань розвитку у 2019-2024 рр. у якості першочергових виокремлює такі питання, як антикорупційна діяльність, протидія впливу російської агресії, а також сприяння економічному розвитку та енергетичній незалежності країни. Окрім того, USAID і далі підтримуватиме заходи зі зміцнення демократії та досконалих механізмів врядування, поліпшення систем охорони здоров'я та пом'якшення наслідків конфлікту у Східній Україні[4].

Отже, після ознайомлення з міжнародними партнерами АЮКУ можна зазначити, що юридичні клініки України мають змогу розвиватись і співпрацювати з закордонними організаціями та брати участь у проектах, які створюють ці організації. Тому міжнародна співпраця є гарантією розвитку юридичної клінічної науки в Україні та реалізації нових перспектив у майбутньому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Міжнародний фонд Відродження / Про нас URL: <https://www.irf.ua/>
2. European network for clinical legal education / About us URL: <https://www.encle.org/>
3. Fundacja Uniwersyteckich Poradni Prawnych / Activities planned for the future URL: <http://www.fupp.org.pl/en/foundation/activities>
4. USAID from the american people / Ukraine URL: <https://www.usaid.gov/uk/ukraine>

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО СТАНДАРТУ «ISO 45001»

Аміна УМАРОВА

НК – Аліна КРИШТАЛЬ, кандидат педагогічних наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

У сучасному світі забезпечення безпеки та охорони праці є невід'ємною складовою успішної діяльності будь-якої організації. Завдання підтримки безпечного і здорового робочого середовища викликає все більше уваги, як з боку працівників, так і з боку законодавців та громадськості. Для досягнення цих цілей багато організацій впроваджують міжнародний стандарт «ISO 45001» – систему управління охороною праці.

Зацікавленість керівників підприємств у забезпеченні безпеки праці та техніки безпеки на робочих місцях недвозначна. Незважаючи на це, все ще відбуваються смертельні випадки та виробничі травми. У 2018 році був опублікований новий стандарт ISO 45001, який встановлює мінімальний набір вимог для забезпечення безпечної практики виконання робіт та захисту працівників у всьому світі.

ISO 45001 є першим міжнародним стандартом в галузі охорони здоров'я та безпеки праці (OH&S). Його впровадження надає організаціям основу для підвищення рівня безпеки праці, зниження ризиків на робочих місцях і створення безпечних умов праці.

До цього часу існували стандарти, які встановлювали вимоги до системи охорони праці. Серед них були:

- BS OHSAS 18001:2017 – стандарт, опублікований Британським інститутом стандартів.

- PN-N 18001:2004 – польський стандарт, опублікований Польським комітетом стандартизації (PKN).

Однак 12 березня 2018 року було введено новий гармонізований стандарт для системи управління охороною праці – ISO 45001:2018, який замінив попередні стандарти.

Починаючи з дати офіційної публікації ISO 45001:2018, розпочався перехідний період, що дав підприємствам можливість адаптуватися до нових вимог стандарту. Зазвичай всі підприємства, які мали сертифікат системи управління охороною праці відповідно до BS OHSAS 18001 та PN-N 18001 і бажали зберегти його чинність, зобов'язані були пройти процес міграції (перехід) до стандарту ISO 45001 не пізніше 11 березня 2021 року. Однак, через пандемію COVID-19 була встановлена нова дата переходу: 30 вересня 2021 року. Після цієї дати сертифікати стандартів BS OHSAS 18001 та PN-N 18001 втрачають свою чинність [1].

«ISO 45001:2020 Заробітна плата і охорона праці. Системи управління охороною праці. Вимоги з оцінки та демонстрації дотримання» є першим міжнародним стандартом, який спеціально регулює системи управління охороною праці. Він замінює багато національних стандартів, що стосуються охорони праці, і надає організаціям принципи, інструменти та методики для покращення безпеки праці та зниження ризиків в робочому середовищі.

Шляхом використання цього стандарту, організація приймає на себе зобов'язання забезпечити безпечні умови праці та робить все можливе для запобігання негативному впливу на людей (своїх працівників та інших осіб, на кого впливає діяльність організації, таких як відвідувачі, підрядники, зацікавлені сторони).

Цей стандарт має універсальний характер, що дозволяє його застосування організаціями будь-якого типу та розміру, незалежно від того, чи вони є виробниками, чи постачальниками послуг.

Основною метою впровадження стандарту «ISO 45001» є створення безпечних умов праці, запобігання професійним захворюванням та травмам, а також забезпечення постійного покращення у сфері охорони праці. Стандарт визначає вимоги до системи управління охороною праці, які повинні бути впроваджені організаціями будь-якого типу та розміру. Основними можливостями, які забезпечує використання стандарту, вважаються:

- зменшення кількості випадків травматизму і професійних захворювань на робочих місцях;

- зниження частоти і тривалості лікарняних відпусток, зменшення текучості кадрів, що призведе до підвищення продуктивності праці;

- зменшення кількості та вартості страхових виплат;

- створення культури здоров'я і безпеки, що стимулює активну участь співробітників у власній системі управління ОЗіБП. Особливий акцент робиться на лідерство керівництва, яке сприяє досягненню очікуваних результатів та постійному поліпшенню;

- забезпечення виконання вимог законодавства та нормативно-правових актів в галузі ОЗіБП;

- покращення репутації організації;

- зміцнення морального духу персоналу;

- поліпшення корпоративної культури [2].

Стандарт «ISO 45001» базується на принципах планування, впровадження, перевірки та дії. Цей цикл дозволяє організаціям систематично аналізувати ризики, визначати правила та процедури безпеки, навчати працівників і впроваджувати ефективні системи управління охороною праці. Застосування цього циклу допомагає організаціям постійно поліпшувати свою систему охорони праці та досягати кращих результатів у забезпеченні безпеки праці.

ISO 45001 був розроблений з урахуванням інших відповідних стандартів, таких як OHSAS 18001:2007, стандартів та керівних вказівок Міжнародної організації праці (МОП), різноманітних національних стандартів, а також міжнародних трудових норм та конвенцій МОП.

Розробка ISO 45001 відбувалась у рамках міжнародної організації ISO з участю фахівців з понад 70 країн світу. Це забезпечує стандарту міжнародну структуру, що враховує взаємодію між організацією та її бізнес-середовищем.

У стандарті ISO 45001 використовується ризик-орієнтований підхід, який забезпечує результативність організації та постійне поліпшення її системи управління ОЗіБП в умовах контексту, що постійно змінюється [3].

Найсуттєвішою відмінністю між стандартом ISO 18001, який є попередньою версією системи OHSAS 45001, і оновленою та переглянutoю версією ISO, є підкреслення важливості поліпшення показників безпеки та гігієни праці шляхом запобіжних заходів. Охорона праці та безпека є ключовими факторами, що сприяють збільшенню прибутковості та продуктивності підприємств. Важливість того, що підприємства діють відповідно до певних стандартів, полягає в змозі передбачити важливі ризики, усунути їх або, принаймні, мінімізувати збитки. Передумовою для отримання очікуваних переваг від системи є свідомість керівництва компанії та всіх співробітників щодо питань охорони праці.

Таким чином, головним принципом системи управління охороною праці ISO 45001 є те, що керівники та працівники повинні бути в курсі колективної безпеки та гігієни праці. При цьому підприємство збільшує свою продуктивність, підвищує конкурентоспроможність і зміцнює свою репутацію на ринку [4].

Незважаючи на всі переваги, впровадження стандарту «ISO 45001» також може ставити перед організаціями певні виклики. Перший і найважливіший – це необхідність залучення всіх рівнів управління та працівників до реалізації системи управління охороною праці. Це може вимагати часу, ресурсів та змін у корпоративній культурі організації. Крім того, підтримка системи «ISO 45001» потребує постійного моніторингу, аудиту та оновлення, щоб забезпечити її ефективність та відповідність оновленим вимогам.

Зважаючи на вищезазначене, можемо зробити висновок, що стандарт «ISO 45001» є важливим кроком у покращенні безпеки та охорони праці в організаціях. Його впровадження дозволяє організаціям створювати безпечні умови праці, зменшувати ризики травматизму і покращувати здоров'я працівників. Хоча впровадження стандарту може становити виклик для організацій, його переваги значно переважають незручності. Організації, які приділяють увагу безпеці праці, знаходяться на шляху до створення здорового та продуктивного робочого середовища, яке сприяє успіху і стабільності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Quality Austria (2022). Система управління охороною праці ISO 45001. – URL: <https://www.qualityaustria.com.pl/ua/aktualnosci/iso-45001-B8/>

2. ДСТУ ISO 45001:2019. Системи управління охороною здоров'я та безпекою праці. Вимоги та настанови щодо застосування (ISO 45001:2018, IDT). Київ: Держспоживстандарт України, 2019.

3. Quilley, A.D. (2018). ISO 45001:2018 Understanding the New International Standard for Occupational Health & Safety Management Systems.

4. Jan K. Argumentowicz. ISO 45001 Occupational Health and Safety Management Systems: A Complete Implementation Guide.

ПРАВО ЗОВНІШНІХ ЗНОСИН І МОДЕЛЬ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (ЄС) В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ХХІ СТОЛІТТЯ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ, ПОЛІТИКО- ДИПЛОМАТИЧНИЙ І МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ

*Вячеслав ЦІВАТИЙ, кандидат історичних наук, доцент
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

Право зовнішніх зносин і публічна дипломатія Європейського Союзу (ЄС) в умовах трансформації системи міжнародних відносин початку ХХІ століття набувають особливої актуальності в умовах сьогодення та діяльності міжнародних організацій. Публічна дипломатія і культурна дипломатія Європейського Союзу набирають свого активного інституціонального і міжнародно-правового розвитку з початку 2000-х років ХХІ століття, постійно адаптуючись до глобалізаційних змін у міжнародно-політичному середовищі та системі європейської безпеки [1, с. 119–122].

У відповідь на повномасштабне вторгнення росії в Україну, нові виклики та загрози ХХІ століття, публічна дипломатія Європейського Союзу відповідно реагує та використовує необхідний дипломатичний інструментарій (інструменти публічної дипломатії), трансформує свою інституціональну модель публічної дипломатії в умовах глобалізації міжнародних відносин і воєнного стану в Україні [1, с. 122].

Протягом другої половини ХХ – початку ХХІ століття в Європейському Союзі сформувалася інституціонально нова модель публічної дипломатії, в якій пріоритетними було визначено людиноцентричність, захист прав людини і права людини в соціокультурному просторі та умовах міжкультурної комунікації. Розвиток гуманітарних аспектів публічної та культурної дипломатії пов'язаний із захистом індивідуума та найбільш уразливих категорій населення – етнічних і релігійних меншин, жінок, дітей, біженців, а також жертв збройних конфліктів, тероризму та екологічних катастроф. Одне із масштабних завдань сучасності — це вивчення сутності публічної дипломатії, особливостей національних моделей публічної дипломатії в історичній ретроспективі, сучасних моделей ХХІ століття та ефективних інструментів, пов'язаних із темпоральною кризою класичної дипломатії.

Дослідники цього питання як один із методологічних підходів – рекомендують звернути увагу на необхідність повернення в міжнародних відносинах і дипломатії до філософії політичної моралі та ціннісних орієнтирів людиноцентричного виміру та права [2, с. 43–47].

Оцінивши можливості застосування положень концепції «м'якої сили» («soft power») у практичному здійсненні публічної дипломатії в широкому розумінні цього терміна, можна говорити про пріоритетність використання міжнародно-правового, міжкультурного, культурного та гуманітарного інструментів сучасної моделі дипломатії в полікультурному середовищі, зарубіжному, інформаційному та соціокультурному просторах. В умовах трансформації сучасної системи міжнародних відносин, варто акцентувати увагу на змінах у концепції, підходах і побудові інституціональної моделі Європейського Союзу у сфері публічної дипломатії та права зовнішніх зносин на сучасному етапі, а саме: змістове наповнення, розширення кола учасників та інституцій, форматування кількості акторів публічної дипломатії, фактор міжкультурної комунікації, структурні зміни в управлінні публічною дипломатією, програмні документи, фінансування, заяви керівництва органів ЄС та експертні оцінки [3, с. 30-33-122].

Сучасна організація публічної дипломатії ЄС та права ЄС відповідає поставленим перед нею завданнями і успішно реалізує заплановані проекти [4, с. 42-45].

Єврокомісія визначила публічну дипломатію як «вплив на громадську думку», яка здійснюється для «просування інтересів ЄС шляхом роз'яснення, інформування та впливу» за рахунок взаємодії з «окремими громадянами, групами, інститутами та медіа». Особливістю ЄС, продиктованою його структурою, є тісний інституціональний зв'язок моделі публічної дипломатії ЄС – внутрішньої, спрямованої на держави-члени, складової у поєднанні із зовнішньої складовою публічної дипломатії [5; 6; 7].

До набрання чинності Лісабонським договором повноваження органів Європейського Союзу у сфері публічної дипломатії були фрагментовані. Не вистачало ефективних механізмів координації позицій і діяльності Комісії, Секретаріату Ради та Європейського парламенту. Представництва ЄС за кордоном не отримували «зверху» єдиних установок та пріоритетів щодо комунікацій. Становище посилювалося безліччю програмних документів ЄС регіонального та країнового рівнів, які часто мали слабо пов'язані цілі та завдання [8].

Лісабонський договір започаткував Європейську службу зовнішніх справ (ЄСЗС), якій було передано управління делегаціями ЄС в іноземних державах і зовнішньополітична діяльність міжнародних інституцій. У рамках ЄСЗС було створено підрозділ (інституція), який відповідає за стратегічні комунікації та публічну дипломатію. Ця інституція здійснює координацію з іншими органами Європейського Союзу та спрямовує загальні установки до представництв ЄС та прес-офісів Єврокомісії.

Судячи з критеріїв оцінки ефективності дипломатичного інструмента, у порядку денному Брюсселя залишаються традиційні для останніх десятиліть питання реформування іноземних держав за своєю моделлю, які тепер прагнуть жорсткіше пов'язати свою діяльність із конкретними інтересами ЄС. Вирішенню цих завдань буде підпорядковано найближчими роками і публічну дипломатію Європейського Союзу [9].

На початку XXI століття проблема зростання військово-силового аспекту конфліктності з особливою актуальністю постала у сфері права зовнішніх зносин і дипломатії, яка має бути найефективнішим інструментом міжцивілізаційного глобального діалогу. Дослідження показало, що Європейський Союз відіграє важливу роль у сучасній дипломатії, у праві зовнішніх зносин, спираючись на верховенство таких принципів як гуманність, демократія, солідарність. Нова

модель публічної дипломатії першої чверті ХХІ століття, відповідно до різноманітних варіантів її галузевої спрямованості – дозволяє забезпечувати комплексне міжнародне співробітництво, реалізуючи потенціал ЄС у різних сферах – освіти, науки, безпеки та захисту громадян, культури, медицини, спорту, екології, міжнародного права та прав людини.

Публічна дипломатія, з одного боку, дозволяє максимально просувати свої інтереси за межами Європейського Союзу, розширювати міжнародно-правові, комунікативні та політичні можливості впливу завдяки посиленню класичних дипломатичних інститутів новими інструментами. З іншого боку, вона сама є ефективним засобом глобального діалогу та просування позитивного іміджу держави, що ґрунтується на принципах прав людини, толерантності, міжкультурної комунікації та культури світу, необхідних для загального сталого інституціонального розвитку та пошуку шляхів превентивного й мирного вирішення конфліктів і воєн сучасності [10; 11, с. 156-161; 12, с. 354-356].

Таким чином, право Європейського Союзу і модель дипломатії Європейського Союзу, та її невід’ємна складова – публічна дипломатія Європейського Союзу, інституціонально формуються та розвиваються паралельно з інтеграційними процесами в Європі, відповідно до міжнародного законодавства, законодавства Європейського Союзу та законодавства країн-членів у контексті регуляторного, проектного та міжкультурно-комунікаційного характеру.

Відмінними рисами права зовнішніх зносин і публічної дипломатії ЄС є наддержавний характер і прагнення дотриматися інтересів усіх зацікавлених сторін: Європейського Союзу як міжнародної інституції, національних держав та суспільства як на рівні Європи, так і перед інформаційною та комунікативною експансією інших держав. Міжнародно-правова, інформаційно-комунікаційна, безпекова та інституціональна особливості інформаційної політики Європейського Союзу та процесів диджиталізації моделі дипломатії ЄС заслуговують на їх подальше наукове дослідження. Цей ефективний досвід публічної дипломатії Європейського Союзу є досить цікавим і для впровадження його в модель дипломатії України та її дипломатичну систему, систему зовнішніх зносин.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ціватий В.Г. Модель дипломатії Європейського Союзу та пріоритети зовнішньополітичної стратегії ЄС (1961-2022 рр.): економічний і соціокультурний дискурс. Гуманітарний корпус: *Гуманітарний корпус [збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії]*. Вінниця–Київ : «ТВОРИ», 2021. Випуск 42. С. 119–122.

2. Ціватий В.Г. Дипломатичний протокол, церемоніал та етикет міжнародної ввічливості: модель, інструментарій і національні особливості сучасної дипломатії (теоретико-методологічний аспект). *Гуманітарний корпус. Збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії*. Вінниця–Київ : «ТВОРИ», 2022. С. 43–47.

3. Кочубей Ю. М. Імідж дипломата – імідж країни. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2001. Вип. 5. С. 30–33.

4. Ціватий В.Г., Шаповалова О.І. Дипломатія та Європейська служба зовнішньої діяльності (ЄСЗД): політико-інституційний аспект (Частина І). *Зовнішні справи*. 2013. № 3. С. 42–45.

5. Modern Diplomacy in Practice. Written and Edited by Robert Hutchings, Jeremi Suri. Springer Nature Switzerland AG, 2020. 260p.

6. Public Diplomacy: A New Strategic Imperative, 2016. 196p.

7. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Strategy, June. 2016. (The Diplomatic Service of the European Union). URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/global-strategy-european-unions-foreign-and-security-policy_en (дата звернення: 03.09.2023).

8. Streeck W. The EU is a doomed empire. *Le Monde Diplomatique*. May. 2019. 212 p.

9. Una relazione indica che la diplomazia culturale dell'UE ha bisogno di nuovo slancio. *Commissione Europea Comunicato Stampa. Bruxelles, 10 giugno 2014*. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/it/IP_14_651 (дата звернення: 01.09.2023).

10. Valenza D. The Trap of Geopolitics: Rethinking EU Strategic Communication. College of Europe Policy Brief, Bruges. 2021. 296 p.

11. Циватий В.Г. Концепт «національна безпека держави»: сучасні імперативи і конституційні цінності (міжнародно-політичний, політико-дипломатичний та інституціональний аспекти). *Національна безпека як конституційна цінність: сучасні виклики: збірник наукових праць*. Харків: 2023. С. 156-161.

12. Циватий В.Г. Міжнародна безпека, культурна дипломатія і кризова дипломатія (досвід країн Балтії). *Міжнародна безпека у світлі сучасних глобальних викликів. Країни Балтії. – Україна: єдність, підтримка, перемога: збірник наукових праць*. Київ: КНЕУ, 2023. С. 354-358.

СЕКЦІЯ 12. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ДСНС УКРАЇНИ

Валерія БРУС

НК – Тетяна КРИШТАЛЬ, доктор економічних наук, професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Розбудова європейської правової держави вимагає викорінення негативних соціальних чинників. Одним із них є корупція, яка має досить високий рівень латентності з глибоким корінням. Корупція загрожує верховенству права, моралі, стабільності демократичних процесів та порушує принципи рівності та соціальної справедливості.

Аналізуючи чинне законодавство України щодо відповідальності за корупційні правопорушення можна дійти до висновку, що в Україні створено достатню законодавчу базу для ефективної протидії корупції. Зокрема, передбачено комплекс заходів, який дозволяє притягнути до того чи іншого виду відповідальності – кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної.

Важливим кроком є ухвалення в Україні антикорупційної стратегії, реалізація якої дозволить забезпечити командну роботу усіх державних органів з побудови доброчесної влади та справедливого суспільства, мінімізувати рівень корупції в країні.

На сьогоднішній день в ДСНС України здійснюється низка заходів у сфері запобігання та протидії корупції, більша частина з яких направлена саме на запобігання корупції. Слід відмітити, що одним із основних напрямів у сфері запобігання корупції є виявлення корупційних ризиків, які можуть виникнути в діяльності співробітників ДСНС, а також усунення умов та причин їх виникнення.

Антикорупційна політика ДСНС полягає у створенні ефективної системи запобігання, виявлення, протидії і припинення корупції, конфлікту інтересів у діяльності ДСНС та її підпорядкованих органах та підрозділах цивільного захисту; подальшому впровадженні та реалізації механізмів прозорості, доброчесності, усунення (мінімізації) можливих корупційних ризиків; залученні інститутів та організацій громадянського суспільства та подальшому зростанні рівня довіри громадян до діяльності ДСНС; формуванні нетолерантного ставлення співробітників органів та підрозділів цивільного захисту до корупції [1].

Засади антикорупційної політики ДСНС реалізуються з урахуванням вимог міжнародних договорів з питань запобігання та протидії корупції, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, міжнародних зобов'язань України, положень Закону України «Про запобігання корупції» та іншого антикорупційного законодавства. До того ж, відомча антикорупційна політика ДСНС спрямована на забезпечення виконання міжнародних рекомендацій, зокрема, Конвенції ООН проти корупції (резолюція Генеральної Асамблеї ООН № А/RES/58/4 від 21.11.2003 р.), Стамбульського плану дій Антикорупційної мережі Організації економічної співпраці та розвитку для Східної Європи та Центральної

Азії, програм Консультативної місії Європейського Союзу в Україні та заходів впровадження доброчесності і управління корупційними ризиками у рамках взаємодії з Програмою НАТО з виховання доброчесності.

Антикорупційна політика ДСНС ґрунтується на таких принципах: верховенства права; доброчесності на публічній службі; формування негативного ставлення до корупції; невідворотності відповідальності за вчинені корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, інші злочини у сфері службової діяльності; ефективності та законності використання бюджетних коштів; прозорості та відкритої діяльності; залучення громадськості до реалізації та удосконалення антикорупційних заходів; створення механізмів партнерства з інститутами громадянського суспільства; пріоритетності застосування ефективних механізмів протидії корупції та комплексної реалізації запобіжних заходів щодо її недопущення; забезпечення безумовного відновлення порушених прав і законних інтересів, відшкодування збитків, шкоди, завданої корупційними правопорушеннями та іншими злочинами у сфері службової діяльності.

У складі апарату ДСНС України Державної служби України з надзвичайних ситуацій функціонує Управління власної безпеки та протидії корупції, яке організовує та контролює роботу відповідних підрозділів ДСНС України з питань запобігання корупційним проявам та службовим зловживанням серед працівників ДСНС України [2].

Основними заходами з реалізації відомчої політики ДСНС щодо запобігання та протидії корупції в органах та підрозділах цивільного захисту є такі [1]:

- проведення серед співробітників органів та підрозділів цивільного захисту організаційної та роз'яснювальної роботи із запобігання, виявлення і протидії корупції;
- розробка наказів ДСНС та відомчих нормативно-правових актів з питань формування та реалізації антикорупційної політики;
- зміцнення кадрової політики, забезпечення доброчесності співробітників органів та підрозділів цивільного захисту, формування негативного ставлення до корупції;
- посилення ефективності управління фінансовими ресурсами, забезпечення умов для повідомлень про порушення вимог антикорупційного законодавства;
- моніторинг та перевірка контрагентів на предмет доброчесності з метою запобігання конфлікту інтересів, злочинного задоволення приватних інтересів, нераціонального використання бюджетних коштів, а також збереження ресурсів, потенціалу та репутації ДСНС;
- забезпечення відкритості та прозорості, участі громадськості у заходах щодо запобігання корупції;
- здійснення контролю за дотриманням співробітниками вимог законодавства щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, а також виявлення сприятливих для вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень (інших злочинів у сфері службової діяльності) ризиків у діяльності органів та підрозділів цивільного захисту;
- здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства;
- проведення службових розслідувань та надання пропозицій стосовно вжиття заходів щодо притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень (інших злочинів у сфері службової діяльності), повідомлення про такі випадки Національне агентство з

питань запобігання корупції, правоохоронні органи чи спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції;

- забезпечення конфіденційності інформації про осіб, які добросовісно повідомляють про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень (інших злочинів у сфері службової діяльності), або про факти підбурення до їх вчинення;

- забезпечення контролю за своєчасністю подання декларацій суб'єктами декларування.

Одним із дієвих напрямків протидії корупції є підвищення правової культури співробітників ДСНС та розвиток їхньої моральної нетерпимості до всіх форм корупції.

Отже, органи управління та підрозділи ДСНС у своїй діяльності, а також у правовідносинах з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами керуються принципом нульової толерантності до корупції в будь-яких її формах та проявах, уживають усіх заходів із запобігання, виявлення та протидії корупції, передбачених законодавством України. Основними методами запобігання корупції є, на нашу думку, попередження корупційних проявів і усунення можливих корупційних ризиків в системі ДСНС.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про затвердження Антикорупційної програми Державної служби України з надзвичайних ситуацій на 2023 – 2025 роки: Наказ ДСНС України від 27.03.2023 № 248. URL: <https://dsns.gov.ua/upload/1/6/5/6/6/4/7/antikorupciina-programa-dsns-na-2023-2025-roki1.pdf>

2. Офіційний сайт ДСНС України. URL: <https://www.dsns.gov.ua>.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА У СФЕРІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ: ДОСВІД ДАНІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

Марія КРАСІЙ, кандидат юридичних наук, доцент,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

За даними антикорупційних досліджень, Данія є однією з найменш корумпованих країн у світі. Тим не менш, у порівнянні з більшістю інших країн в Данії увага особливо не зосереджена на формальному регулюванні поведінки державних службовців й детальні кодекси поведінки практично відсутні. Це може здатися парадоксом, але пояснення полягає в традиції та культурі державної служби в Данії.

Після прийняття Конституції у 1849 році зусилля були спрямовані на досягнення балансу між лояльністю і цілісністю державної служби. У 1851 році був прийнятий перший закон про пенсії, який забезпечив державним службовцям значний захист від короля та уряду шляхом встановлення їм щедрої пенсії. Цей закон слугував захистом цілісності державної служби. Закон про заробітну плату від 1860 року, яким встановлювалась щомісячна заробітна плата, залежно від стажу та звання, ще більше посилив позицію державних службовців. Це також сприяло підвищенню їх лояльності, зробивши менш привабливим мати додаткову

роботу за межами державної служби, оскільки доходи від такої діяльності були вираховані з місячної заробітної плати [1].

Антикорупційну діяльність у Данії спрямовано на превентивні заходи. Зокрема, Данське агентство міжнародного розвитку Danida, що реалізує програми розвитку та передбачає надання безвідсоткових позик для фінансування проектів, розвиває політику абсолютної нетерпимості в межах компанії та під час співпраці із зовнішніми партнерами. Усі контракти Danida містять антикорупційні положення, що стосуються всіх умов контракту, тобто компанії повинні підписувати декларацію про заборону хабарництва як прояву корупції. Порушення відповідного положення призводить до розірвання контракту й відмови від подальшого партнерства [2, с. 233-246].

Можна стверджувати, що на сьогодні в країні сформувалася своєрідна антикорупційна культура. Предметом суспільного осуду є не лише корупція серед чиновників, а й серед пересічних громадян. Більшість компаній дотримуються політики «абсолютної нетерпимості» до хабарництва як в межах власної фірми, так і у взаємодії із зовнішніми партнерами. При працевлаштуванні обов'язковим є підписання найнятим співробітником спеціальної угоди, що містить зобов'язання про відмову давати чи брати хабарі. Порушення цього зобов'язання тягне звільнення із зазначенням у особовій справі і характеристиці працівника причини розірвання із ним трудових відносин.

В Данії існує ефективна система громадського контролю в особі інститутів громадянського суспільства, які спостерігають за діями політиків і чиновників. Інформація про рух коштів у країні є прозорою, відповідно, посадовці практично не в змозі приховувати свої доходи і видатки. Закон «Про поліцію», визначає, що будь-який громадянин має право, в тому числі анонімно, звернутися до правоохоронних органів із заявою про перевірку того чи іншого корупційного порушення.

Поряд з громадським діє і парламентський контроль за доходами міністрів. Відповідно до пункту 20 Конституційного регламенту парламенту Данії (Фолькетинг) будь-який його депутат може отримати інформацію про позицію будь-якого міністра з питання, що входить до компетенції цього міністра. На підставі вказаного положення датські міністри в обов'язковому порядку регулярно, письмово або усно, на засіданнях парламенту відповідають на запити депутатів, в тому числі щодо підозр у отриманні хабаря або лобіюванні інтересів певного бізнесу. Ці відповіді публікуються на веб-сайті Фолькетингу.

Пакет антикорупційних законів у Данії включає близько двадцяти законодавчих актів і передбачає кримінальну та адміністративну відповідальність приватних та юридичних осіб за умисне використання службового становища для незаконного отримання майнових та немайнових благ та переваг, а також за підкуп цих осіб [3].

Данське кримінальне законодавство охоплює всі форми корупційних правопорушень, що містяться в Кримінальній конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією та Додатковому протоколі до неї. У 2013 році парламент прийняв зміни до законодавства, спрямовані на посилення попередження, розслідування та судового переслідування справ про економічні злочини. Що стосується хабарництва, максимальний розмір покарання за активний хабар у державному секторі збільшився з трьох років до шести років. За хабарництво в приватному секторі та хабарництво арбітрів максимальне покарання збільшилося з одного року і шести місяців до чотирьох років.

Важливу роль у запобіганні проявам корупції відіграють громадські та приватні антикорупційні ініціативи. Так, наприклад, Агентство міжнародного розвитку Данії (Danida) прийняло так звану політику нульової толерантності, відповідно до якої антикорупційні положення включаються до всіх урядових угод про надання Данією допомоги з розвитку, контрактів з компаніями, що залучаються до цієї діяльності [4].

Співставляючи антикорупційну діяльність Данії в сфері протидії корупції з діяльністю України, можемо віднайти багато спільних заходів, проте, чомусь результати їх реалізації зовсім різні. Так, наприклад, вибір Україною курсу на євроінтеграцію, прагнення до міжнародного співробітництва. Зазначимо, що у сфері запобігання і протидії корупції Україною у 2006 році було ратифіковано Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією; Конвенцію Ради Європи про кримінальну відповідальність за корупцію, яка набрала чинності у 2010 році; Цивільну конвенцію про боротьбу з корупцією, яку було ратифіковано у 1995 році та яка набрала чинності у 2006 році; 18 жовтня 2006 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції» тощо [5, с. 107-108]. Проаналізувавши досвід Данії, можемо сказати, що українському суспільству, в першу чергу, потрібно сформувати антикорупційну культуру.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Trust in Government Ethics Measures in OECD Countries, 2000 The Book is available from. URL : <https://www.oecd.org/gov/ethics/48994450.pdf> (дата звернення 16.08.2023).
2. Трепак В.М. Міжнародний досвід запровадження системи заходів антикорупційної спрямованості. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 233–246.
3. Антикорупційний досвід Данії. URL : <https://www.gurt.org.ua/articles/49562/> (дата звернення 16.08.2023).
4. Досвід взаємодії державних органів країн світу з інститутами громадського суспільства, залучення громадськості до формування та реалізації державної політики, протидії корупції, забезпечення електронного урядування. URL: http://ogp.gov.ua/sites/default/files/library/Dosvid_OGP-MFA.pdf (дата звернення 16.08.2023).
5. Бусол О.Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у контексті сучасної антикорупційної стратегії : дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2015. 479 с.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Світлана ДРІБАС, Андрій ГОНЧАРОВ

ДО ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	5
---	----------

Марія КОВАЛЬЧУК, Дмитро УСОВ

МОДЕРНИЙ ДИСКУРС ІДЕЇ СУСПІЛЬНОЇ УГОДИ: ТЕОРІЯ ПРАКТИЧНОЇ СУСПІЛЬНОЇ УГОДИ Ж.-Ж. РУССО	7
---	----------

Василь МОЙСІЄНКО

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО ІДЕАЛУ В ЛІБЕРАЛЬНІЙ КОНЦЕПЦІЇ М. П. ДРАГОМАНОВА	9
--	----------

Олег ПАНКЕВИЧ

ДЕЯКІ СОЦІАЛЬНО-АНТРОПОЛОГІЧНІ ПОЗИЦІЇ Й. ТИССЕНА (КРІЗЬ ПРИЗМУ АНАЛІЗУ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ В. МАЙХОФЕРА)	11
---	-----------

Крістіна СІРЕНКО, Олександр КОСОВ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ	13
--	-----------

Максим ТЕПТЮК

ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА	15
-------------------------------------	-----------

Катерина ТРОШКІНА

СУЧАСНИЙ СТАН УНІФІКАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРАВІ	18
---	-----------

Дмитро УСОВ

СУЧАСНИЙ ДИСКУРС ФІЛОСОФІЇ СВОБОДИ ТОМАСА ГОББСА.....	20
--	-----------

Софія ШАБАЛОВА, Світлана КОСЯК

ЗАПРОВАДЖЕННЯ МАГДЕБУРЗЬКОГО ПРАВА НА ЗЕМЛЯХ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ	22
---	-----------

СЕКЦІЯ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Юлія ЗАВГОРОДНЯ

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	24
---	-----------

Віталій КАДАЛА

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ ЯК ПРАВОВИЙ ВЕКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	25
---	-----------

Роман КІРІН

ЕТАП РОЗВИТКУ ВІДКРИТОСТІ ОРГАНІВ ВЛАДИ У ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДЕМОКРАТІЇ ТА УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ (2002-2010)	27
---	-----------

Сніжана КЛИЩУК, Юлія ПАНІМАШ

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ	30
---	-----------

Л. КОЛОМІЄЦЬ, Ольга ДУЛГЕРОВА

РОЛЬ ПРЕЗИДЕНТА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ТРУДОВОГО ТА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА	31
--	-----------

Дмитро КУЗУБ, Ольга ДУЛГЕРОВА

ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	34
---	-----------

Андрій КУЧУК

КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ МАКРОРІВНЯ: ПРОПЕДЕВТИЧНИЙ АСПЕКТ	35
---	-----------

Віталій ПАШКОВ

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРОЦЕСІ ДЕОКУПАЦІЇ ТА РЕІНТЕГРАЦІЇ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ	37
---	-----------

<i>Євген ТЕПТЮК</i>	
СУДОВИЙ ЗАХИСТ – ОСНОВНИЙ ЕЛЕМЕНТ ГАРАНТУВАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ	39
<i>Людмила ТЕПТЮК</i>	
ПАРЛАМЕНТСЬКЕ ПРАВО ЯК СКЛАДОВИЙ ІНСТИТУТ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА	41
<i>Ірина ТЕРНОВА, Вікторія ЧУБАНЬ</i>	
АНАЛІЗ ЗАХОДІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА ЗВЕРНЕННЯ ЗОЛОТОНІСЬКОГО РАЙОНУ	43
<i>Анна ЧОСЕНКО, Ольга ДУЛГЕРОВА</i>	
ПОЛІТИЧНІ ПРАВА ГРОМАДЯН ПІД ЧАС ВІЙНИ	45

СЕКЦІЯ 3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО

<i>Ольга АВРАМОВА</i>	
ЖИТЛОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ	48
<i>Уляна ВОРОБЕЛЬ</i>	
ПРОЦЕСУАЛЬНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС НОТАРІУСА У СПРАВАХ ЩОДО ОСКАРЖЕННЯ ВЧИНЕНОГО НИМ ВИКОНАВЧОГО НАПISУ: ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ВЕРХОВНОГО СУДУ	50
<i>Валерія ГАНСЕЦЬКА</i>	
ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗ'ЯСНЕННЯ УХВАЛИ СУДУ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ	52
<i>Анастасія КЛИМЕНКО, Аліна БІЛЕКА</i>	
ДО ПИТАННЯ ПРО ОФОРМЛЕННЯ ПРАВОЧИНІВ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ НЕРУХОМОГО МАЙНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	54
<i>Микола МАР'ЯН</i>	
ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ: ДЕЯКІ ПИТАННЯ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ ВРЕГУЛЮВАННЯ	57
<i>Оксана МОРОЗ, Катерина КОСТОВСЬКА</i>	
ДО ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ, ЩО ПОТЕРПІЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	59
<i>Олександр ТКАЧЕНКО, Наталія РАЗУМЕЙКО</i>	
НУЛЬОВА ТОЛЕРАНТНІСТЬ ДО НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї В СУСПІЛЬСТВІ. ЛАМАЄМО СТЕРЕОТИПИ	62

СЕКЦІЯ 4. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

<i>Валерія БРУС, Вікторія ЧУБАНЬ</i>	
ГОСПОДАРСЬКЕ СУДОЧИНСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	65
<i>Дар'я ВАЩЕНКО, Вікторія ЧУБАНЬ</i>	
ПРОФЕСІЙНІСТЬ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ	67
<i>Анастасія КЛИМЕНКО, Вікторія ЧУБАНЬ</i>	
ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	69
<i>Юлія МИТНИК, Вікторія ЧУБАНЬ</i>	
ПЕРЕПРОФІЛЮВАННЯ ТА РЕЛОКАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ НА ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	71
<i>Інна НАЙДА</i>	
ДЕРЖАВНІ ОРГАНИ ВЛАДИ ЯК УЧАСНИКИ ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИН	73
<i>Олег СВІТЛИЧНИЙ</i>	
ПРО ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЛІЦЕНЗІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	75

СЕКЦІЯ 5. ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Аліна БІЛЕКА, Юрій ГОРБАЧЕНКО

**ПРО МЕХАНІЗМ КОМПЕНСАЦІЇ ЗА ПОШКОДЖЕННЯ ТА ЗНИЩЕННЯ
ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ ОБ'ЄКТІВ НЕРУХОМОГО МАЙНА ВНАСЛІДОК
БОЙОВИХ ДІЙ, ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТІВ, ДИВЕРСІЙ, СПРИЧИНЕНИХ
ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ 78**

Артем БОЙЦУН, Ольга ДУЛГЕРОВА

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ГАЛУЗІ ТРУДОВОГО ПРАВА..... 81

Ірина БОРКО, Катерина ДЕНИСЕНКО

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ84**

Станіслав ДЗЮМАН

МЕДИЧНЕ ПРАВО ТА ЗАХИСТ ПРАВ ОСОБИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ86

Дарина ДИКА, Людмила ТЕПТЮК

ГАРАНТІЇ ТА КОМПЕНСАЦІЇ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ87

Ольга ЗІНЬОВА

**ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ
ГРОМАДЯН ЗА КОРДОНОМ..... 90**

Андрій ТОМІЛЕНКО

**ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ У ГАЛУЗІ
ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ В УСРР(УРСР) У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД 92**

Захар ШТАНЬКО, Людмила ТЕПТЮК

ЗВІЛЬНЕННЯ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ..... 95

СЕКЦІЯ 6. ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

Яна БІЛИК, Олена СНІСАР

ВАЖЛИВІСТЬ ЕКОЛОГО-ПРАВОВОЇ ОСВІТИ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ 98

Валерія БРУС, Аліна БІЛЕКА

ДО ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ ЗЕМЕЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН 99

Дарія ВАЩЕНКО, Аліна БІЛЕКА

**ЗЕМЕЛЬНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ 101**

Наталія ІЛЬКІВ

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК ДІЄВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ДОВКІЛЛЯ..... 103

Анастасія КЛИМЕНКО, Аліна БІЛЕКА

**ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 105**

Єлена КОБИЛКА, Аліна БІЛЕКА

МЕТА І ЗАВДАННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ..... 107

Юлія МИТНИК, Аліна БІЛЕКА

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗДІЙСНЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ..... 109

Анастасія СОБЧЕНКО, Аліна БІЛЕКА

**ДО ПИТАННЯ ПРО МІСЦЕ ЗЕМЕЛЬНОГО ПРАВА
В СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ..... 111**

СЕКЦІЯ 7. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Дмитро АНІСІМОВ

**ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ СИТУАЦІЙНОЇ СМУГИ ПЕРЕШКОД В НАВЧАЛЬНОМУ
ПРОЦЕСІ ЗВО ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ 113**

Дмитро АНІСІМОВ, Олег ЗАВІСТОВСЬКИЙ

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ ПРАЦІВНИКІВ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ 115**

Катерина АНІЩЕНКО

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВРУЧЕННЯ ПОВІСТОК 117

Анастасія БОЙКО, Олег ЗАВІСТОВСЬКИЙ

**ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ПРАВООХОРОНЦІВ ПРИ НАДАННІ
ПЕРШОЇ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ 119**

Валерія БРУС, Аліна БІЛЕКА

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА 121

Руслан ВАЛЄЄВ

**ПОЛІЦЕЙСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ: ДЕКОМПОЗИЦІЯ ДЕФІНІЦІЇ
ТА СПІВВІДНОШЕННЯ ЗІ СУМІЖНИМИ ПОНЯТТЯМИ 124**

Дарія ВАЩЕНКО, Аліна БІЛЕКА

**АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ
У ПОДАТКОВІЙ СФЕРІ 126**

Катерина ГАФІНОВА, Вікторія ЧУБАНЬ

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ 128

Олена ГУЗЕНКО

**ОКРЕСЛЕННЯ КЛЮЧОВИХ СЕГМЕНТІВ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРОЦЕДУРИ ФІНАНСОВОГО АУДИТУ В УКРАЇНІ 129**

Катерина ГУРКОВСЬКА, Мирослава ТКАЧУК

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАПОБІГАННЯ
ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ПОВ'ЯЗАНИМ З КОРУПЦІЄЮ 131**

Аліна ДОНЕЦЬ, Ольга ДУЛГЕРОВА

**ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ УРЯДУ УКРАЇНИ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ 133**

Аліна ДОНЕЦЬ, Вікторія ЧУБАНЬ

**ДО ПИТАННЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ТА ОРГАНІВ,
ЩО ЙОГО ЗДІЙСНЮЮТЬ 134**

Сергій ЄСІМОВ

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУДІВ 136

Катерина ЖИЛА, Ольга ДУЛГЕРОВА

**ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ 138**

Катерина ЖИЛА, Вікторія ЧУБАНЬ

**ХАРАКТЕРИСТИКА СТАДІЙ ПРОВАДЖЕННЯ СПРАВ
ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ 140**

Олег ЗАВІСТОВСЬКИЙ, Катерина КОРОЛЬ

**ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРІОРИТЕТНИХ ПИТАНЬ В СИСТЕМІ
ЯКІСНОГО ВІДБОРУ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ СИЛ ОХОРОНИ
ПРАВОПОРЯДКУ В УКРАЇНІ 142**

Олег ЗАВІСТОВСЬКИЙ, Єгор МАКОВЕЙ

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
ДЛЯ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ 144**

Сергій ЗАСУНЬКО, Віталій КОСТЕНКО

ПРОЦЕС АДАПТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В РАМКАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄС ТА МЕХАНІЗМУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЄС 146

Олександр ЗАСУНЬКО, Сергій ЗАСУНЬКО

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕВИКОНАННЯ ЗАКОННИХ ВИМОГ ПОСАДОВИХ ОСІБ ЦЕНТРАЛЬНОГО ОРГАНУ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ, ЩО РЕАЛІЗУЄ ДЕРЖАВНУ ПОЛІТИКУ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ, НАГЛЯДУ ТА КОНТРОЛЮ ЗА СТАНОМ ЗАХИСТУ ТЕРИТОРІЙ ВІД НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ПРИРОДНОГО ТА ТЕХНОГЕННОГО ХАРАКТЕРУ 149

Анастасія КЛИМЕНКО, Вікторія ЧУБАНЬ

ВИЇЗД ДІТЕЙ ТА ВІЙСЬКОВОЗОВ'ЯЗАНИХ ЖІНОК ЗА КОРДОН ПІД ЧАС ВОЕННОГО СТАНУ 153

Тетяна КРИШТАЛЬ, Катерина ПАСИНЧУК

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ КОНСУЛЬТАЦІЙНИХ ПУНКТІВ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ 155

Світлана ОБРУСНА

ПРАВОВІ ЗАСАДИ НАДАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПОСЛУГ 157

Юлія ПАНІМАШ

ДО ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ 159

Василь ПОЛИВАНЮК, Олег ЗАВІСТОВСЬКИЙ

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО ДІЙ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ 161

Валерія ПОЛУПАН, Світлана ОБРУСНА

ВИЗНАЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВІЙСЬКОВИХ В УМОВАХ ВОЕННОГО СТАНУ 162

Вероніка ПОРЦІН, Мирослав КОВАЛІВ

ДІЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ НОРМ 164

Діана СВІТАЙЛО, Олег ЗАВІСТОВСЬКИЙ

ЩОДО ОНОВЛЕННЯ ПІДХОДІВ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ДІЇ ВОЕННОГО СТАНУ 166

Денис СВІТЛИЧНИЙ

ПРО СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ТРАНСПОРТУ 168

Юрій СКОРОБОГАТОВ

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ РЕГЛАМЕНТУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ ЄС ПРО ГРОМАДСЬКІ ПОСЛУГИ ПАСАЖИРСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ЗАЛІЗНИЧНИМ І ДОРОЖНІМ ТРАНСПОРТОМ 172

Анастасія СОБЧЕНКО, Вікторія ЧУБАНЬ

ОСОБЛИВОСТІ ВЧИНЕННЯ НОТАРІАЛЬНИХ ДІЙ В УМОВАХ ВОЕННОГО СТАНУ 173

Лідія СУКМАНОВСЬКА

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ НА ЗАСАДАХ ДИСЦИПЛІНИ І ВНУТРІШНЬОГО ПОРЯДКУ 176

С. ТАРАНЕНКО

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА МОБІНГ: ДЕЯКІ МІРКУВАННЯ 178

Дмитро ТІНІН, Олег ЗАВІСТОВСЬКИЙ

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ: КОМУНІКАЦІЯ, ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА 180

Микола ТОМЕНКО

**ПРАВОВІ ПРИПИСИ І МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРУСИФІКАЦІЇ
ТА ДЕКОЛОНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ..... 182**

Костянтин ФОМІЧОВ

**РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ
І СВОБОД ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ КАБІНЕТОМ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ 183**

**СЕКЦІЯ 8. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ;
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО**

М. АКИМОВ

**ВИПРАВЛЕННЯ ЧЕРЕЗ САМОРОЗВИТОК: ДЕЯКІ ЗАУВАЖЕННЯ
ДО ЗАКОНОПРОЄКТУ РЕЄСТР. № 9477 ВІД 23 ЧЕРВНЯ 2023 РОКУ 186**

Тетяна КОМПЛЕКТОВА

**КРАДІЖКА ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ДОБИ УКРАЇНСЬКОЇ
РЕВОЛЮЦІЇ 1917-1920 Р.Р. 188**

Мар'яна КУПЧАК

**ПРОТИДІЯ ГІБРИДНИМ ЗАЗРОЗАМ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ 190**

Сергій МАРКО

**КРИМІНОЛОГІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ
ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ 193**

Людмила ОСТАПЧУК

ФЕМІЦИД ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ «ЖІНОЧОГО ВБИВСТВА» 195

Кирило ПАСИНЧУК

**МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ
БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ 196**

V. ANISHCHENKO, R. SHMELOVA

**CURRENT ISSUES OF THE PROBATION INSTITUTE DEVELOPMENT
IN UKRAINE..... 199**

Stepan BONDARENKO, Yuriy VITOMSKYI

**THE CONCEPT AND CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS OF CRIME
IN PLACES OF DEPRIVATION OF LIBERTY 201**

Kateryna HUCHENKO, Serhii MIROSHNICHENKO

**CRIMINAL LIABILITY FOR DESERTION: THE GLOBAL CONTEXT
OF INTERNATIONAL CRIMINAL LAW 202**

**СЕКЦІЯ 9. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА
ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ**

Олександр АБАКУМОВ, Анатолій ПОЛЯХ

**ТАКТИЧНА ОПЕРАЦІЯ «СПІВУЧАСНИКИ» ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ
ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ, ОБІЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ
ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ 205**

Олександр БОГАТИРЧУК, Андрій АНТОЩУК

**ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
У СФЕРІ ЗЕМЛЕВИКОРИСТАННЯ, ОХОРОНИ НАДР,
АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ 206**

Євген ГНЕДИК

ЩОДО КОНСТИТУЦІЙНОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ ЗА НЕЗАКОННИЙ ОБІГ ПСИХОАКТИВНИХ РЕЧОВИН НАРКОЗАЛЕЖНИМИ ОСОБАМИ (ДОСВІД ФРН)	209
---	------------

Олександр ДУЛЬСЬКИЙ

МЕТОДИКО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ СЛІДЧИМ.....	211
--	------------

Валерій КОЖЕВНИКОВ

МОЖЛИВОСТІ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ	214
--	------------

Юлія МИТНИК, Аліна БІЛЕКА

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	215
--	------------

Віталій ПІСНИЙ, Анатолій ПОЛЯХ

ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ У ВИГЛЯДІ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ	217
--	------------

Руслан ПОПОВИЧ, Михайло КЛИМЧУК

ГАРАНТІЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ПОТЕРПІЛОГО ПІД ЧАС СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	219
---	------------

Оксана ПЧЕЛІНА, Віталій ПЧЕЛІН

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ І ПОВ'ЯЗАНИХ З ВІЙНОЮ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....	222
---	------------

Віктор СЕЗОНОВ

СУБ'ЄКТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА	224
---	------------

Дмитро СЕМЕНЕНКО, Ольга ВАСЮРА

ДО ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ	225
--	------------

Надія СЕНЧЕНКО

ОКРЕМІ АСПЕКТИ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ	227
--	------------

Віталій СЛОВІНСЬКИЙ, Сергій СЛОВІНСЬКИЙ

ДОСЛІДЖЕННЯ ВНУТРІШНІХ ОЗНАК РПГ-22 «НЕТТО» ЗА ДОПОМОГОЮ РЕНТГЕНТЕЛЕВІЗІЙНОЇ СИСТЕМИ СХ100100ТІ	230
--	------------

Віталій СЛОВІНСЬКИЙ, Сергій СЛОВІНСЬКИЙ

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЖЕЖ В РЕЗУЛЬТАТІ ЗАСТОСУВАННЯ САМОРОБНИХ ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ.....	232
--	------------

Анастасія СУВОРОВА, Юлія ЧОРНОУС

РОЛЬ ПСИХОЛОГА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ ПОТЕРПІЛИХ З ВАДАМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ	234
--	------------

СЕКЦІЯ 10. СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

Владислав ГОЛУБНИЧИЙ, Аліна БІЛЕКА

АДВОКАТСЬКА ЕТИКА ТА ПРОФЕСІЙНІ СТАНДАРТИ.....	237
---	------------

Леся ДЗЮМАН

СУДОВЕ АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	238
---	------------

Володимир ІЛЬІН, Аліна БІЛЕКА

ГЕНЕЗА ПРИДНІПРОВСЬКОГО РАЙОННОГО СУДУ М. ЧЕРКАСИ	240
--	------------

Олена КАЗИДУБ

РОЛЬ ТА МІСЦЕ СУДУ ПРИСЯЖНИХ В СУДОЧИНСТВІ:

ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ 243

Анастасія КЛИМЕНКО, Аліна БІЛЕКА

СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ 245

Михайло КЛИМЧУК

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ СУДОЧИНСТВА: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ 248

Єлена КОБИЛКА, Аліна БІЛЕКА

СУД ЯК ОРГАН СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ 250

Людмила КУЗНЕЦОВА

**МЕДІАЦІЯ ЯК НОВИЙ ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА 252**

Анастасія СОБЧЕНКО, Аліна БІЛЕКА

РОЛЬ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В МЕХАНІЗМІ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ 254

Михайло ФРОЛОВ

ПРАВОСУДДЯ ТА ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ В УКРАЇНІ 256

СЕКЦІЯ 11. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Ірина БАШУК, Дмитро КРИШТАЛЬ

**МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО ТА ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНОГО
НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС КОНФЛІКТІВ 258**

Надія ГОРОБЕЦЬ

ЄСПЛ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН 259

Світлана КОСЯК

**МІЖНАРОДНИЙ ЛОБІЗМ ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА ПРИЙНЯТТЯ
ГЛОБАЛЬНИХ РІШЕНЬ 261**

Данило МАРИНИЧ, Людмила КУЗНЕЦОВА

**ПРАВОВИЙ СТАТУС ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ
ДОСЛІДЖЕННЯ 263**

Ольга МЕЛЬНИК, Руслан МЕЛЬНИК, Сергій РОМАЩЕНКО

**ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА
У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ ДСНС УКРАЇНИ 265**

Владлен НЕКЛЮДОВ, Юлія ЧОРНОУС

**ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ
ТА ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ ПІД ЧАС МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ 267**

Валерія ПРИЛУЦЬКА, Людмила ТЕПТЮК

МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК 269

Аміна УМАРОВА, Аліна КРИШТАЛЬ

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО СТАНДАРТУ «ISO 45001» 271

Вячеслав ЦІВАТИЙ

**ПРАВО ЗОВНІШНІХ ЗНОСИН І МОДЕЛЬ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (ЄС) В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ХХІ СТОЛІТТЯ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ,
ПОЛІТИКО-ДИПЛОМАТИЧНИЙ І МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ 274**

**СЕКЦІЯ 12. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ
ДЕРЖАВИ**

Валерія БРУС, Тетяна КРИШТАЛЬ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

В ДСНС УКРАЇНИ 278

Марія КРАСІЙ

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА У СФЕРІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ: ДОСВІД ДАНІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ 280

Правовий дискурс

Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів та викладачів закладів вищої освіти

12 жовтня 2023 року

Редактор – ЯУЖЕВА Олена Олександрівна

*Редколегія може не поділяти поглядів авторів.
За зміст вміщених у збірнику матеріалів
персональну відповідальність несуть автори.*

Підп. до друку 25.09.2023. Формат 60×84/8 .
Папір офсетний. Шрифт Times New Roman.
Обл.-вид. арк. 22,1. Ум. друк. арк. 34,0
Вид. № 08-23. Замовлення № 16.

Видавець Вовчок О. Ю.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції Серія ДК № 650 від 30.10.2001 р.
Україна, 18006, м. Черкаси, вул. Гоголя, 509, к. 21.
Тел.: 067-470-13-14. E-mail: book_brama@ukr.net

Друк: Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
НУЦЗ України.
м. Черкаси, вул. Онопрієнка, 8.
Тел. 0472/55-09-39. E-mail: chipb@dsns.gov.ua